

ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

THE HISTORY OF BUDDHISM

GB 405

ประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนา

ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย

คณะผู้จัดทำ กองวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย

ISBN 978-974-8433-82-0

หากนักศึกษามีข้อเสนอแนะหรือคำแนะนำ กรุณาส่งมาที่

ชุมชนประสานงาน DOU

ตู้ปณ. 69 ปณจ. คลองหลวง

จ.ปทุมธานี 12120

โทรศัพท์ 0-2901-1013, 0-2901-1017

โทรสาร 0-2901-1014

<http://www.dou.us>

คำนำ

วิชา GB 405 ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา เป็นวิชาที่มุ่งให้นักศึกษาได้เรียนรู้ความเป็นมาของพระพุทธศาสนา ตั้งแต่สภาพสังคมอินเดียดั้งเดิมก่อนที่พระพุทธศาสนาจะอุบัติขึ้น เพื่อให้ทราบพื้นฐานความเชื่อของคนในยุคหนึ่งก่อนที่จะหันมาบถือพระพุทธศาสนา จากนั้นจึงศึกษาความเป็นไปของพระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล การเปลี่ยนแปลงความเชื่อของคนในสังคมอินเดีย ความเป็นไปของพระพุทธศาสนาหลังพุทธปรินิพพานทั้งความเจริญและความเสื่อม การเผยแพร่พระพุทธศาสนาไปสู่นานาประเทศตั้งแต่อิติจันถีงปัจจุบัน เพื่อให้นักศึกษาได้เห็นร่องรอยของประวัติศาสตร์นั้นจะนำมาเป็นบทเรียนและนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาต่อไปในอนาคต

เอกสารประจำชุดวิชานี้เป็นการทำนรวมกันเป็นคณะกรรมการ แม้จะผ่านการตรวจทาน แต่ก็อาจมีสิ่งที่ไม่สมบูรณ์อยู่บ้าง จึงหวังว่าผู้รู้หรือผู้อ่าน จะให้ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงและพัฒนาให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป

คณะกรรมการประจำชุดวิชาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

มิถุนายน พ.ศ.2550

สารบัญ

คำนำ	(3)
รายละเอียดชุดวิชา	(6)
วิธีการศึกษา	(7)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ประวัติศาสตร์คืออะไร	4
1.2 ทำไม่ได้ต้องศึกษาประวัติศาสตร์	6
1.3 จะศึกษาประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการอย่างไร	10
บทที่ 2 สังคมอินเดียก่อนยุคพุทธกาล	13
2.1 ภูมิหลังทางภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์อินเดีย	17
2.2 กำหนดและพัฒนาการทางความเชื่อของศาสนาพราหมณ์	22
บทที่ 3 สังคมอินเดียสมัยพุทธกาล	41
3.1 สภาพเศรษฐกิจและการปกครอง	45
3.2 ครุฑั้ง 6 ลักษณะรวมสมัยยุคพุทธกาล	48
3.3 พุทธประวัติ	53
3.4 การบังเกิดชื่นของพระพุทธศาสนา กับการเปลี่ยนแปลง ความเชื่อและวัฒนธรรมในสังคมอินเดีย	56
บทที่ 4 พระพุทธศาสนาในอินเดียหลังยุคพุทธกาล	65
4.1 พระพุทธศาสนาหลังพุทธปรินิพพาน 500 ปี	69
4.2 พระพุทธศาสนาในยุค พ.ศ.500–1000	78
4.3 พระพุทธศาสนาในยุคเลื่อมจากอินเดีย	96

บทที่ 5 พระพุทธศาสนาในเอเชีย	107
5.1 ภาพรวมพระพุทธศาสนาในเอเชีย	110
5.2 ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในเอเชีย	112
บทที่ 6 พระพุทธศาสนาในตะวันตก	177
6.1 ภาพรวมพระพุทธศาสนาในตะวันตก	180
6.2 ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในตะวันตก	185
6.3 สาเหตุที่ชาวตะวันตกหันมานับถือพระพุทธศาสนา	220
บทที่ 7 บทสรุป	225
7.1 สรุปประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา	229
7.2 ตารางเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา	231

รายละเอียดชุดวิชา

1. คำอธิบายชุดวิชา

GB 405 ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมาของพระพุทธศาสนา ตั้งแต่สภាសังคมอินเดียก่อนพุทธกาล ความเป็นไปของพระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล พุทธ-ประวัติ การบริหารองค์การสงฆ์ การเปลี่ยนแปลงความเชื่อของคนในสังคมอินเดีย ความเป็นไปของพระพุทธศาสนาหลังพุทธปรินิพพานทั้งความเจริญและความเลื่อม การเผยแพร่พระพุทธศาสนาไปสู่นานาประเทศตั้งแต่อิติจันถึงปัจจุบัน

2. วัตถุประสงค์ชุดวิชา

1. เพื่อให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ทราบเหตุผล ที่มาที่ไปของเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งเหตุแห่งความเจริญและเหตุแห่งความเสื่อมของพระพุทธศาสนา

2. เพื่อให้นักศึกษารู้ความสามารถนำความรู้จากวิชาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ทั้งด้านการดำเนินชีวิตส่วนตัวและในงานพระพุทธศาสนา

3. เพื่อให้นักศึกษาเห็นแบบอย่างและปฏิปathaของพุทธบริษัทในอดีตที่อุทิศตนต่องานพระพุทธศาสนา อันจะก่อให้เกิดกำลังใจและแรงบันดาลใจในการรักษาและสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

3. รายชื่อบทที่สอน

บทที่ 1 บทนำ

บทที่ 2 สังคมอินเดียก่อนยุคพุทธกาล

บทที่ 3 สังคมอินเดียสมัยพุทธกาล

บทที่ 4 พระพุทธศาสนาในอินเดียหลังยุคพุทธกาล

บทที่ 5 พระพุทธศาสนาในเอเชีย

บทที่ 6 พระพุทธศาสนาในตะวันตก

บทที่ 7 บทสรุป

วิธีการศึกษา

1. การเตรียมตัวเพื่อการศึกษาด้วยตนเอง

การศึกษาแต่ละบทของชุดวิชาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา นักศึกษาควรปฏิบัติตั้งนี้

ก. ใช้เวลาศึกษาวันละ 1 ชั่วโมง และควรศึกษาให้จบบทภายใน 1-2 สัปดาห์

ข. การทำแบบฝึกหัดก่อนบทเรียน เพื่อทดสอบความรู้ความเข้าใจ และทำกิจกรรมในระหว่างบทเรียนตามที่กำหนดไว้ เมื่อได้ศึกษาบทเรียนเสร็จแล้ว ควรตรวจสอบความรู้ความเข้าใจในบทเรียนด้วยการทำแบบฝึกหัดท้ายบท

ค. ควรศึกษาประกอบกับสื่อการสอน โดยเฉพาะจากการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (มีรายละเอียดในข้อที่ 5)

2. การประเมินผลตนเองก่อนและหลังเรียน

ขอให้นักศึกษาทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนในกิจกรรมแต่ละบท เพื่อวัดพื้นความรู้เดิมของนักศึกษาว่ามีความรู้ในเนื้อหาที่จะศึกษามากน้อยเพียงใด และความมุ่งสนใจในเนื้อหาใดที่นักศึกษายังขาดความรู้หรือมีความรู้น้อย หลังจากศึกษาเอกสารการสอนโดยตลอดทั้งบทแล้ว ขอให้นักศึกษาทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนในกิจกรรมท้ายบท ซึ่งจะช่วยให้นักศึกษาสามารถทราบได้ว่าได้รับความรู้เพิ่มขึ้นจากเดิมมากน้อยเพียงใด และมีความรู้ในเนื้อหาอยู่ในเกณฑ์พอที่จะข้ามไปศึกษาบทต่อไป ได้หรือไม่ เกณฑ์ที่ถือว่าพอใช้คือตอบถูกประมาณร้อยละ 80 ของแบบประเมินผลตนเองก่อนหน้าหรือหลังเรียนแต่ละชุด ขอให้นักศึกษาพึงตระหนักร่ว่างการทำแบบประเมินผลตนเองก่อนและหลังเรียนด้วยความซื่อสัตย์ต่อตนเองเท่านั้นจึงจะได้ผล

3. การศึกษาเอกสารการสอน

ก่อนศึกษาเนื้อหาในแต่ละบท ขอให้ศึกษาแผนการสอนประจำบท โดยดูว่าในบทนั้นๆ มีกี่ตอน มีหัวเรื่องอะไรบ้าง ให้ศึกษาแนวคิดและวัตถุประสงค์ แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

เมื่ออ่านรายละเอียดของแต่ละเรื่องในแต่ละตอนจบแล้ว ควรบันทึกสาระสำคัญของแต่ละเรื่องและปฏิบัติกิจกรรมที่กำหนดไว้ในท้ายบท ก่อนจะศึกษาเรื่องอื่นๆ ต่อไป การปฏิบัติ

กิจกรรมนี้จะช่วยให้นักศึกษาสามารถประเมินผลตนเองได้ว่า นักศึกษามีความเข้าใจในสิ่งที่อ่านมาก่อนอย่างใด อันจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องและมีคุณค่าต่อชีวิตอย่างแท้จริง ฉะนั้นนักศึกษาจึงควรปฏิบัติกิจกรรมทุกอย่างด้วยตนเองและอย่างต่อเนื่อง

4. การทำกิจกรรม

นักศึกษาควรบันทึกสาระสำคัญและทำกิจกรรมทุกอย่างที่ได้รับมอบหมาย เพราะกิจกรรมเหล่านี้จำเป็นมากสำหรับการศึกษาชุดวิชานี้ และควรทำกิจกรรมแต่ละกิจกรรมด้วยตนเองก่อนตรวจสอบคำตอบจากแนวตอบท้ายบท

5. ศึกษาผ่านบทเรียนทางการศึกษาธรรมทางไกลผ่านดาวเทียมและสื่อเสริม

เนื่องจากการศึกษาธรรมทางไกลผ่านดาวเทียม หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่า “ดาวธรรม” ซึ่งดำเนินการโดยมูลนิธิศึกษาธรรมเพื่อสิ่งแวดล้อม เป็นสื่อที่มีการนำเสนอสาระความรู้เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ นักศึกษาสามารถติดตามชมและศึกษารายการต่างๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะรายการพุทธประวัติและประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ซึ่งเกี่ยวข้องกับเนื้อหาในวิชานี้โดยตรง ให้นักศึกษาทำความเข้าใจเนื้อหาพร้อมทั้งศึกษาเพิ่มเติมจากสื่อสอนเสริมบทเรียน (ซึ่งเรียกว่า E-Learning) ซึ่งทางมหาวิทยาลัยได้ผลิตขึ้นเพื่อประกอบการเรียนโดยตรง (นักศึกษาสามารถสอบถามรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการศึกษาธรรมทางไกลผ่านดาวเทียม ได้ที่ชุมชนประสานงาน DOU ตามที่อยู่ที่ท่านสมัครเรียน)

6. เข้าโรงเรียนอนุบาลฝันในฝันวิทยา

เพื่อให้นักศึกษามีความเข้าใจในการเรียนวิชาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนามากขึ้น นักศึกษาควรติดตามรายการธรรมะซึ่งเรียกว่า “โรงเรียนอนุบาลฝันในฝันวิทยา” อันเป็นรายการหนึ่งในการศึกษาธรรมทางไกลผ่านดาวเทียมที่มีการนำเสนอทุกวันจันทร์-เสาร์ ตั้งแต่เวลา 19.00-21.00 น. (เวลาในประเทศไทย) หรือเวลาช่วงอื่นที่มีการทบทวน ตามที่แจ้งไว้ในผังรายการ ซึ่งนักศึกษาสามารถสอบถามหรือขอรับเอกสารตั้งกล่าวได้ที่ชุมชนประสานงาน DOU ที่ใกล้ที่อยู่ของท่าน

บทที่ 1

บทนำ

เนื้อหาบทที่ 1

บทนำ

1.1 ประวัติศาสตร์คืออะไร

ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาคืออะไร

1.2 ทำไมต้องศึกษาประวัติศาสตร์

ทำไมต้องศึกษาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

1.3 จะศึกษาประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการอย่างไร

จะศึกษาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาด้วยวิธีการอย่างไร

แนวคิด

1. ประวัติศาสตร์ มีความหมาย 2 ประการ คือ เหตุการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้นในอดีต และ เหตุการณ์ในอดีตที่นักประวัติศาสตร์ได้ค้นคว้าหาหลักฐาน และนำมารวเคราะห์ ตีความหมาย และเรียบเรียงขึ้นโดยหยิบยกขึ้นมาเฉพาะสิ่งที่คิดว่ามีความสำคัญ

ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา จึงหมายถึง เหตุการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา ในอดีต และเหตุการณ์ที่นักประวัติศาสตร์ได้ค้นคว้าหาหลักฐาน และนำมารวเคราะห์ ตีความหมาย และเรียบเรียงขึ้นโดยหยิบยกขึ้นมาเฉพาะสิ่งที่คิดว่ามีความสำคัญ

2. จุดประสงค์ของการศึกษาประวัติศาสตร์ ก็เพื่อนำมาเป็นบทเรียนสำหรับปัจจุบัน เพื่อนำความรู้ในอดีตมาสร้างความเจริญก้าวหน้าในปัจจุบัน และเพื่อเป็นพื้นฐานในการคาดคะเนความเป็นไปในอนาคต เป็นต้น

3. วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด อย่างน้อยต้องประกอบด้วย 3 ประการ คือ ต้องศึกษาด้วยความสนใจคร่ำครวญในประวัติศาสตร์ ศึกษาโดยใช้ความจำประกอบความเข้าใจ และศึกษาโดยคำนึงถึงเจตจำนงของผู้เขียน ประวัติศาสตร์ ทั้งนี้เพราะจะทำให้นักศึกษาสามารถตีความประวัติศาสตร์ได้ถูกต้องแม่นยำมากขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษาทราบว่าประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาคืออะไร รวมทั้งสามารถอธิบายได้อย่างถูกต้อง

2. เพื่อให้นักศึกษาทราบเหตุผลว่าทำอะไรไม่ต้องศึกษาประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนารวมทั้งสามารถอธิบายได้อย่างถูกต้อง

3. เพื่อให้นักศึกษาทราบวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา รวมทั้งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ประวัติศาสตร์คืออะไร

ประวัติศาสตร์คืออะไร นักศึกษาหลายท่านคงคิดว่า เป็นคำถามที่ไม่น่าจะถาม เพราะคำตอบขัดแย้งใจของนักศึกษาดีอยู่แล้ว แต่เชื่อหรือไม่ว่า สิ่งที่นักศึกษาคิดว่ารู้แล้ว ความรู้นั้นกลับไม่ตรงกันแต่ละคนจะให้นิยามแตกต่างกันตามความคิดและประสบการณ์ของตน ถ้ารู้จริง สิ่งที่รู้นั้นก็ควรจะตรงกัน เพราะในเรื่องเดียวกันสิ่งที่ถูกต้องมีเพียงหนึ่งเดียว แม้แต่ นักประวัติศาสตร์เองที่เกือบทั้งชีวิตทุ่มเทศึกษาในเรื่องนี้มายาวนาน ก็ยังให้คำตอบไม่ตรงกัน เลียวที่เดียว

ศ.ดร.นิธิ เอี่ยวศรีวงศ์ ให้ความหมายว่า ประวัติศาสตร์ คือ “การศึกษาความเป็นมา ของมนุษยชาติหรือสังคมโดยสังคมหนึ่งตั้งแต่อตีต ปัจจุบัน ถึงอนาคต โดยอาศัยวิธีการ บางประการที่เป็นที่รู้จักกันว่าวิธีของประวัติศาสตร์ (historical method)”¹

ดร.สีบแสง พรมบุญ ให้ความหมายของประวัติศาสตร์ไว้ 2 ประการ ในความหมาย ที่กว้างที่สุด ประวัติศาสตร์หมายถึง “ประสบการณ์ทั้งมวลในอดีตของมนุษย์” ส่วนอีกความหมาย หนึ่ง หมายถึง “การเขียนข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ และประสบการณ์ในอดีตที่นักประวัติศาสตร์ เห็นว่ามีคุณค่าขึ้นมาใหม่โดยอาศัยการค้นคว้า การวิเคราะห์ และการตีความจากหลักฐาน ทั้งปวงที่มีอยู่”²

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี ให้ความหมายประวัติศาสตร์ไว้ว่า “การศึกษาประวัติของ มนุษยชาติ ซึ่งหมายถึง ความทรงจำของสังคมมนุษย์ในอดีตที่ได้รับการบันทึกไว้ คำว่า ประวัติศาสตร์ มาจากการสมासคำว่า “ประวัติ” ซึ่งหมายถึง เรื่องราวความเป็นไป กับคำว่า “ศาสตร์” ซึ่งแปลว่า ความรู้ เข้าด้วยกัน เพื่อบัญญัติใช้หมายถึง คำว่า history ในภาษาอังกฤษ”³

¹ นิธิ เอี่ยวศรีวงศ์, ข้อคิดเกี่ยวกับวิชาประวัติศาสตร์, ปรัชญาประวัติศาสตร์, 2527 หน้า 65

² นันทน์ กปีลกาญจน์, ประวัติศาสตร์และอารยธรรมโลก, 2539 หน้า 4

³ วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี (2549). ความหมายประวัติศาสตร์. (ออนไลน์)

รศ.นันทนา กปีลกานุจัน¹ กล่าวไว้ว่า “ประวัติศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ศึกษาอดีตอย่าง เป็นระบบ ครอบคลุมและแทรกซึมอยู่ในทุกสาขาวิชา จะไม่มีวิชาใดที่ไม่ลักษณะเป็นวิชาขึ้นได้ โดยไม่อาศัยประวัติศาสตร์เลย ในทางนิติศาสตร์ก็ต้องศึกษาถึงอดีตและการตัดสินคดีในอดีต ในทางแพทย์ศาสตร์ก็ต้องศึกษาถึงลักษณะอาการของโรคและวิธีการรักษาจากอดีต เราต้องมี วิชาประวัติปรัชญา ประวัติสังคมวิทยา ประวัติการเกษตร เป็นต้น วิชาประวัติศาสตร์ไม่ใช่วิชาที่ ศึกษาเฉพาะสิ่งที่บันทึกอยู่ในตำราหรือในหนังสือประวัติศาสตร์เท่านั้น ประวัติศาสตร์ที่ไม่ได้ จดบันทึกนั้นมีมากกว่าประวัติศาสตร์ที่จดบันทึกเอาไว้เป็นหนึ่นเป็นเด่นหรือเป็นล้านเท่า”¹

จากความหมายของประวัติศาสตร์ที่กล่าวมาทั้งหมดจึงสรุปได้ว่า คำว่า “ประวัติศาสตร์” มีความหมายใน 2 ลักษณะคือ

1) ประวัติศาสตร์ หมายถึง เหตุการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้นในอดีต และสิ่งที่มนุษย์ได้กระทำ หรือสร้างและความคิดไว้ทั้งหมดตลอดจนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติที่มีผลต่อมนุษยชาติ

2) ประวัติศาสตร์ หมายถึง เหตุการณ์ในอดีตที่นักประวัติศาสตร์ได้สืบสานคันคัว แสวงหาหลักฐานมารวบรวม วิเคราะห์ ตีความหมาย และเรียบเรียงขึ้น โดยหยิบยกขึ้นมา ศึกษาเฉพาะแต่สิ่งที่ตนเห็นว่ามีความหมายและมีความสำคัญ

ประวัติศาสตร์ในความหมายประการที่ 2 นั้น เริ่มต้นจากมีเหตุการณ์หรือพัฒนาระบบ มนุษย์เกิดขึ้นซึ่งมีมากและเกิดขึ้นตลอดเวลา ส่วนใหญ่มักถูกลืมหรือผ่านไปโดยไม่มีใครสังเกต ฉะนั้นประวัติศาสตร์จึงต้องอาศัยผู้บันทึก ผู้สังเกต และผู้จดจำสร้างหลักฐานไว้ โดยหลักฐาน นั้นอาจจะเป็นคัมภีร์ ตำรา ภาพวาด โบราณสถาน โบราณวัตถุ พงศาวดาร ศิลารูป เป็นต้น ผู้สร้างหลักฐานนี้จะเป็นครุกรีดได้ ไม่จำเป็นที่จะต้องมีผู้รับผิดชอบโดยตรง และเมื่อเกิดหลักฐาน ขึ้นแล้ว ประวัติศาสตร์จำต้องอาศัยนักประวัติศาสตร์ ทำหน้าที่รวบรวม ตรวจสอบ พิจารณา ไตร่ตรอง ตีความหมายของหลักฐานผสานกับความรู้และประสบการณ์ในชีวิตมาวิเคราะห์ และเรียบเรียงขึ้น

แต่สิ่งที่จะมองข้ามไปไม่ได้คือ ความจริงที่ว่าวันหนึ่ง ๆ มีการกระทำของมนุษย์มากมาย และไม่มีความสามารถจำลองอดีตมาได้โดยสมบูรณ์ ฉะนั้นเหตุการณ์ที่นักประวัติศาสตร์ เรียบเรียงขึ้นจึงเป็นเรื่องราวเพียง 1 ใน 100 หรือ 1 ใน 1,000 ของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และไม่แน่เสมอไปว่าจะถูกต้องที่สุดหรือสำคัญที่สุด หากแต่เป็นเพียงเรื่องราวของความสัมพันธ์ ระหว่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและการตีความหมายในทัศนะของนักประวัติศาสตร์ เหตุการณ์ใน

¹ นันทนา กปีลกานุจัน¹, ประวัติศาสตร์และอารยธรรมโลก, 2539 หน้า 3

ประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่า เชื่อถือได้แน่นอนแล้วนั้น ไม่จำเป็นต้องคงอยู่ในรูปนั้น เสมอไป ประวัติศาสตร์อาจจะเปลี่ยนแปลงได้ทุกเวลา เมื่อพบทลักษณ์ใหม่ที่เชื่อถือได้ หลักฐานใหม่แม้เพียงอย่างเดียว ถ้ามีน้ำหนักดีพอ ก็อาจจะเปลี่ยนเรื่องราวของประวัติศาสตร์ได้

ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาคืออะไร

ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาจึงหมายถึง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนาในอดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งนักประวัติศาสตร์ได้ศึกษาค้นคว้าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเหล่านั้นจากหลักฐานต่างๆ ที่ค้นพบ วิเคราะห์ตีความหมายด้วยความรู้และประสบการณ์ของตน แล้วเรียบเรียงขึ้นเป็นตำราประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาให้บุคคลในยุคหลังได้ศึกษาค้นคว้าต่อไป

ในการศึกษาผลงานทางประวัติศาสตร์ นักศึกษาต้องยอมรับความจริงอย่างหนึ่งว่า เป็นการศึกษาข้อเท็จจริงซึ่งเกิดขึ้นในอดีตผ่านการตีความของนักประวัติศาสตร์ซึ่งจะพิสูจน์ว่า นักประวัติศาสตร์แต่ละท่านมักจะตีความไม่ตรงกันในหลาย ๆ ประดิษฐ์ เช่น ประดิษฐ์ปัจจุบัน ควรจะเป็นพุทธศักราชที่เท่าไร นักประวัติศาสตร์ได้เสนอทฤษฎีที่ไม่ตรงกันหลายสิบทฤษฎี จนทำให้ผู้อ่านไม่รู้จะเชื่อตามทฤษฎีไหนดี ในประดิษฐ์นี้ นักศึกษาควรทำใจเป็นกลางและยอมรับว่าเป็นเรื่องปกติธรรมชาติของการศึกษาเหตุการณ์ในอดีต ซึ่งยากที่จะซึ้งดลงไปว่า ข้อเท็จจริงคืออะไร แต่ทั้งนี้ก็ไม่ได้หมายความว่าประวัติศาสตร์ทั้งหมดจะเชื่อถือไม่ได้ เพราะประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่มีข้อเท็จจริงที่เป็นหลักฐานยืนยันชัดเจน และนักประวัติศาสตร์มีความเห็นตรงกัน

1.2 ทำไมต้องศึกษาประวัติศาสตร์

นักศึกษาหลายท่านอาจสงสัยว่า ทำไมจึงต้องศึกษาประวัติศาสตร์ เพราะประวัติศาสตร์เป็นอดีตที่จบไปแล้ว จะไปศึกษาให้เสียเวลาทำไม ชีวิตเราจะต้องก้าวต่อไปข้างหน้า จะถอยหลังไปศึกษาเรื่องราวเก่าๆ ทำไม คำถามนี้ นักประวัติศาสตร์หลายท่านให้คำตอบค่อนข้างจะใกล้เคียงกันคือ ศึกษาประวัติศาสตร์เพื่อเป็นบทเรียนสำหรับปัจจุบันบ้าง ศึกษาเพื่อนำความรู้ในอดีตมา สร้างความเจริญก้าวหน้าในปัจจุบันบ้าง และศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานในการคาดคะเนความเป็นไปในอนาคตบ้าง

1.2.1 ศึกษาเพื่อเป็นบทเรียนสำหรับปัจจุบัน

เหตุการณ์ทั้งหลายในโลกนี้ ย่อมมุนเรียนกลับไปทางทางเก่าเสมอ จนฝรั่งตั้งเป็นสูภาษิตขึ้นว่า “History repeats itself” ซึ่งหมายถึง ประวัติศาสตร์มักเกิดขึ้นซ้ำเดิมหรือกล่าวสั้นๆ ว่า ประวัติศาสตร์ซ้ำรอยนั่นเอง เหตุการณ์ต่างๆ ที่เคยเกิดขึ้นในอดีตมักจะเกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคตด้วย แต่อาจจะเปลี่ยนสถานที่ บุคคล และรูปแบบเท่านั้นเอง เช่น ในอดีตมีสังคมรัฐบาลก็มีสังคม และมีแนวโน้มว่าจะมีต่อไปในอนาคตด้วย การเกิดขึ้นและเลื่อมสลายของมหาอาณาจักรต่างๆ ภัยธรรมชาติต่างๆ ที่เราประสบในปัจจุบัน เช่น ภัยสึนามิ เป็นต้น ก็ไม่ได้เกิดขึ้นครั้งแรก แต่เคยเกิดขึ้นมาแล้วเช่นกันในอดีต

ดังนั้น เมื่อเหตุการณ์ในโลกมักเกิดขึ้นซ้ำๆ กันอย่างนี้ หากเราศึกษาเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ว่า มีสาเหตุมาจากอะไร ป้องกันและแก้ไขอย่างไร ก็จะได้นำความรู้นั้นมาเป็นบทเรียนในการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน ช่วยในการตัดสินใจ เมื่อจำเป็นต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ โดยอาศัยแนวประสบการณ์ของมนุษย์ในอดีต บทเรียนเหล่านั้นจะเปรียบประดุจแผนที่สำหรับการเดินทางของมวลมนุษยชาติ ดังที่ศาสตราจารย์อาร์โนลด์ ทอยน์นีนักประวัติศาสตร์ชาวอังกฤษกล่าวว่า “บทเรียนจากประวัติศาสตร์นั้นผิดกับการทำนายโชคชะตาทางวิชาโหราศาสตร์ แต่เปรียบได้กับแผนที่ของนักสำรวจและนักเดินเรือทางทะเล ซึ่งให้ความหวังเป็นอย่างมากแก่นักเดินเรือผู้มีสติปัญญาสามารถใช้แผนที่นั้นเป็นแนวทางหลีกเลี่ยงการอับปาง ดีกว่าจะแล่นเรือไปอย่างคนตาบอด แผนที่นั้นจะช่วยบอกทิศทางให้ชาวเรือผู้นั้นนำเรือของเข้าผ่านพิโนโลโคร์และเกาะแก่งต่างๆ ที่บอกตำแหน่งไว้ให้แล้วได้อย่างปลอดภัย”¹

1.2.2 ศึกษาความรู้ในอดีตเพื่อนำมาต่อยอดสร้างความเจริญก้าวหน้าในปัจจุบัน

ปัจจุบันโลกของเราเจริญก้าวหน้าไปมากโดยเฉพาะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มนุษย์สามารถเดินทางไปดวงจันทร์อันห่างไกลได้ สามารถเดินทางไปบนอากาศเหมือนกับได้ด้วยเครื่องบิน สามารถติดต่อสื่อสารกันข้ามประเทศข้ามทวีปได้ด้วยโทรศัพท์และอินเทอร์เน็ต ความเจริญก้าวหน้าเหล่านี้ไม่ได้เกิดจากอัจฉริยภาพของนักวิทยาศาสตร์ในปัจจุบันเพียงอย่างเดียวหากแต่เกิดจากการที่นักวิทยาศาสตร์แต่ละยุคศึกษาสิ่งที่บรรพบุรุษได้ค้นพบไว้ในอดีต และนำมาพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสืบต่อไปกันมาเรื่อยๆ จนกระทั่งปัจจุบัน แม้แต่ อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ นักวิทยาศาสตร์ผู้ยิ่งใหญ่ของโลกที่กล่าวขานกันว่ามีความเป็นอัจฉริยะมาก ยังต้องเริ่มต้นศึกษาความรู้และทฤษฎีต่างๆ ในอดีตที่นักวิทยาศาสตร์ยุคก่อนๆ ได้ค้นพบไว้

¹ พระราชธรรมนิเทศ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา , 2542 หน้า 1-2

อัลเบิร์ต ไอล์สไตน์ไม่ได้คิดเองทั้งหมด แต่เป็นลักษณะของการศึกษาแล้วต่อยอดความรู้ เขา mimic สัยรักการเรียนรู้มาตั้งแต่เด็ก ชอบศึกษาตำราคณิตศาสตร์ พิลิกส์ ตารางศาสตร์ เป็นต้น โดยมักจะอ่านจากหนังสือด้วยตนเองและสอบถามจากผู้รู้ท่านต่างๆ เมื่อครั้งที่อัลเบิร์ต ไอล์สไตน์ เรียนอยู่ที่มหาวิทยาลัยโอลิเกนิกแห่งสหพันธ์รัฐสวิส เขายังคงความตั้งใจว่า “จะอ่านหนังสือในห้องสมุดให้หมดทุกเล่มก่อนเรียนจบ”¹ หนังสือทุกเล่มไม่ว่าจะเป็นวิชาใดก็ตาม ก็คือบันทึกทางประวัติศาสตร์ที่มนุษย์ในแต่ละยุคเขียนขึ้นเพื่อให้คนยุคหลังได้ศึกษา เพื่อจะได้ไม่เสียเวลาเริ่มต้นค้นคว้าใหม่ ในสิ่งที่บรรพบุรุษได้ค้นพบแล้ว

1.2.3 ศึกษาเพื่อคาดคะเนความเป็นไปในอนาคต

นักประวัติศาสตร์ท่านหนึ่งกล่าวไว้ว่า ก่อนที่เราจะก้าวสู่อนาคต เราต้องไขกุญแจย้อนสู่อดีต ทั้งนี้ เพราะทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต มีความสืบเนื่องกัน กล่าวคือ อดีตเป็นเหตุ ปัจจุบัน เป็นผล และปัจจุบันเป็นเหตุ อนาคตเป็นผล หรือกล่าวง่ายๆ ว่า ปัจจุบันเป็นผลิตผลของอดีต ส่วนอนาคตเป็นผลิตผลของปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ การที่เราจะเข้าใจปัจจุบัน ก็ต้องศึกษาความเป็นมาในอดีต ในฐานะเป็นต้นเหตุ และเมื่อเข้าใจปัจจุบันแล้ว ก็จะสามารถมองอนาคตได้ชัดเจนขึ้น ทั้งนี้ เพราะอนาคตเป็นผลิตผลของปัจจุบัน บุคคลที่ศึกษาเรื่องราวอดีต ได้มากและลึกเท่าไร ก็จะเข้าใจปัจจุบันและมองอนาคตได้ไกลและชัดเจนขึ้นเท่านั้น เปรียบเสมือนการยิงธนู บุคคลที่ดึงสายธนูมาด้านหลังได้มากเท่าไร ก็จะสามารถยิงลูกธนูส่งไปข้างหน้าได้ไกลมากเท่านั้น บุคคลที่มองอนาคตได้กว้างไกลและชัดเจนจะมีโอกาสประสบความสำเร็จได้มากกว่าคนทั่วไป ทั้งนี้ เพราะเมื่อทราบทิศทางความเป็นไปของโลกได้ล่วงหน้า ก็สามารถเตรียมการรองรับได้ทันท่วงที เมื่อเหตุการณ์ต่างๆ ที่คาดการณ์ว่าจะเกิดขึ้นได้เกิดขึ้นจริง ก็จะมีความพร้อมที่จะจัดการกับเหตุการณ์เหล่านั้นได้เป็นอย่างดี

วงการธุรกิจปัจจุบันเรียกสิ่งนี้ว่า “วิสัยทัศน์” ใครที่มีวิสัยทัศน์ ก็วางแผนและถูกต้อง ก็จะประสบความสำเร็จได้มากกว่าบุคคลอื่น บิลล์ เกตส์ เป็นบุคคลหนึ่งที่ประสบความสำเร็จในธุรกิจมาก เป็นมหาเศรษฐีอันดับหนึ่งของโลกติดต่อ กันหลายปี ในสมัยที่เขาทำธุรกิจ คอมพิวเตอร์ใหม่ๆ เขายังคงว่า “น้ำมันใต้ดินสำหรับยุคข้อมูลข่าวสารไม่ใช่ ‘ยาาร์ดแวร์’ แต่เป็น ‘ซอฟต์แวร์’ และเมื่อถึงเวลาที่บริษัทอย่าง IBM พูดว่า ยาาร์ดแวร์จะเป็นผู้นำ บิลล์ เกตส์ บอกว่า ปล่อยให้พากษาติดไป”² เขายังคงภาพในอนาคตว่า “จะมีคอมพิวเตอร์อยู่บนโต๊ะเขียนหนังสือ

¹ อีโตชิ ทาเคอุจิ, (นางทิพย์ ศุภประการ : ผู้แปล), อัลเบิร์ต ไอล์สไตน์, 2539 หน้า 38.

² ยูบีซี (The History Channel). (2549) สารคดีผู้นำเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงโลก, (intranet)

ทุกตัว มีคอมพิวเตอร์ในทุกบ้าน และไมโครซอฟต์จะเป็นซอฟต์แวร์สำหรับคอมพิวเตอร์ ทั้งหมดนั้น” ด้วยวิสัยทัศน์เช่นนี้ บิลล์ เกตส์ และไมโครซอฟต์จึงมุ่งพัฒนาซอฟต์แวร์อย่าง จริงจังเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นนั้น ในที่สุดวิสัยทัศน์ของเขาก็ถูกต้อง กล่าวคือ ในปี พ.ศ.2538 บริษัทไมโครซอฟต์เข้าครอบครองซอฟต์แวร์ตลาดคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล อย่างสมบูรณ์ ระบบปฏิบัติการ “วินโดว์” ของไมโครซอฟต์มีอยู่บนเครื่องคอมพิวเตอร์ถึง 90% ในขณะที่ระบบปฏิบัติการของ IBM คือ “OS/2” ครองตลาดได้เพียง 5-6% เท่านั้น กว่าที่ บริษัทยกให้ถูกอย่าง IBM จะรู้ตัวและปรับทิศทางได้ทันก็สายไปเลียแล้ว บริษัทขาดทุนมหาศาล ถึง 16,000 ล้านเหรียญ และเกือบจะต้องปิดกิจการ

ทำไม บิลล์ เกตส์ จึงมีวิสัยทัศน์กว้างไกลและถูกต้องแม่นยำเช่นนี้ สาเหตุสำคัญ ประการหนึ่งนอกเหนือจากท่านบารมีและปัญญาบารมีที่สั่งสมมาในอดีตคือ การศึกษาหา ความรู้อันเป็นพื้นฐานทางปัญญาในปัจจุบัน เจมส์ วัลเลช กล่าวไว้ว่า “การอ่านหนังสือของ เกตส์ก็เหมือนกับความคลั่งไคล้ในคอมพิวเตอร์ โดยที่เขาจะลุยอ่านอัตชีวประวัติบุคคลมากมาย อาทิ แฟรงคลิน รูสเวลต์, โนโปลียัน และคนอื่นๆ เป็นต้น และเขาจะอ่านเพื่อให้เข้าใจอย่าง ถ่องแท้เพื่อจะดูว่าประวัติศาสตร์สอนอะไรบ้าง...”²

ทำไมต้องศึกษาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

เหตุผลในการศึกษาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ก็เหมือนกับที่กล่าวมาแล้วข้างต้น บทเรียนแห่งความสำเร็จและความล้มเหลวขององค์การพระพุทธศาสนาในอดีต จะเป็นกุญแจ สำคัญที่จะไขความสำเร็จให้เกิดขึ้นกับงานพระพุทธศาสนาในปัจจุบันและอนาคต การเทคโนโลยี สอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถือว่าเป็นแบบแผนที่ดีในการใช้บทเรียนจากอดีตมาแก้ไข ข้อบกพร่องในปัจจุบันกล่าวคือ พระองค์มักจะระลึกชาติถึงบุพกรรมของพระภิกษุแต่ละรูปในอดีต เพื่อให้ท่านตระหนกและแก้ไขจะได้ทำปัจจุบันให้สมบูรณ์ด้วยพุทธวิธีนี้เอง จึงทำให้พระภิกษุที่ได้ พึงพระดำรัสของพระองค์เกิดความซาบซึ้ง ประพฤติปฏิบัติตามจنبบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ มากมาย หลักธรรมต่างๆ ที่พระองค์นำมาตรัสรสอนจึงไม่ได้เป็นสิ่งใหม่ หากแต่เป็น ประวัติศาสตร์ในรูปแบบต่างๆ คือ เป็นประวัติชีวิตของพระภิกษุแต่ละรูปบ้าง เป็นประวัติการ สร้างบารมีของพระองค์ซึ่งปรากฏอยู่ในชาดกต่างๆ บ้าง

แม้แต่หลักธรรมอันลึกซึ้งอย่าง ปฏิจสมุปบาท หรือ อิทปปจจยตา ก็ไม่ได้เป็นสิ่งใหม่

¹ ยูบีชี (The History Channel). (2549) สารคดีผู้นำเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงโลก, (intranet)

² เจมส์ วัลเลช, จิม อิริคสัน แปลโดย กิตติรัตน์ พรหมรัตน์, บิลล์ เกตส์ ไอหนุ่มอัจฉริยะพันล้าน, 2537 หน้า 25

แต่เป็นของเก่าที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอดีตเคยตรัสสอนไว้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ศึกษาค้นคว้าหลักธรรมนั้นด้วยการเจริญสมาธิภาวนาจนตรัสรู้แล้วได้นำมาตรัสสอนพุทธบริษัทต่อไป พระองค์จะมาตรัสรู้หรือไม่ก็ตามแต่หลักธรรมดังเดิมนั้นก็ยังคงอยู่เหมือนดังที่พระองค์ตรัสไว้ในปัจจัยสูตรว่า “พระตถาคตทั้งหลายເສດ්ධອຸບຕີ່ນີ້ກົດາມ ໄນເສດ්ධອຸບຕີ່ນີ້ກົດາມ ອາດຖຸອັນນັ້ນ ດື່ອ ອັນມະຈູດ ອັນມະນິຍາມ ອີທັປປ່ອງຈັຍ ກົດັກດຳຮັງອູ່ ພຣະຕາຄຕຍ່ອມຕຣັສຽ້ ຍ່ອມຕຣັສຽ້ທ້ວົງເຊີ່ງ ອາດຖຸອັນນັ້ນ ຄຣົນແລ້ວ ຍ່ອມຕຣັສບອກ ທຣງແສດງ ບັນຫຼຸດ ແຕ່ງຕັ້ງ ເປີດເພຍ ຈຳແນກ ກຣະທຳໃຫ້ຕິນ ແລະຕຣັສວ່າທ່ານທັງຫຼາຍຈົງດູ...”¹

1.3 ຈະศຶກຂາປະວັດທິສາສົດດ້ວຍວິທີກາຍອຍ່າງໄຮ

ເນື່ອທາບຄວາມສຳຄັນຂອງປະວັດທິສາສົດແລ້ວ ເຮົາຈະศຶກຂາປະວັດທິສາສົດດ້ວຍວິທີກາຍອຍ່າງໄຮຈຶ່ງຈະຖຸກຕ້ອງແລະເກີດປະໂຍົນສູງສຸດ ກາຮົກຂາປະວັດທິສາສົດແບ່ງອອກເປັນ 2 ລັກໜະນະ ດື່ອ ສຶກຂາໃນຮູ້ນະເປັນນັກປະວັດທິສາສົດ ແລະສຶກຂາໃນຮູ້ນະບຸຄຄລທ່ວ່າໄປ ກາຮົກຂາປະວັດທິສາສົດໃນຮູ້ນະເປັນນັກປະວັດທິສາສົດນັ້ນຄ່ອນຂ້າງຈະມີຄວາມຂັບຂຶ້ນ ເພຣະຈະຕ້ອງມີກາຣຕັ້ງສົມມຕື້ງການຮັບຮົມຂ່ອມຸລ ວິເຄຣະທີ່ຂ້ອມຸລ ຈາກນັ້ນຈຶ່ງເຮັຍບເຮັງເປັນຕໍ່ກາຣປະວັດທິສາສົດຂຶ້ນ ສ່ວນກາຮົກຂາປະວັດທິສາສົດໃນຮູ້ນະເປັນບຸຄຄລທ່ວ່າໄປ ຈະເປັນກາຮົກຂາພລງານທີ່ນັກປະວັດທິສາສົດເຮັຍບເຮັງຂຶ້ນຈັກຂັ້ນຕອນດັ່ງກ່າວແລ້ວຂ້າງຕັ້ນ ກາຮົກຂາປະວັດທິສາສົດໃນລັກໜະນະນີ້ໄໝເກີດປະໂຍົນສູງສຸດ ອຍ່າງນ້ອຍຈະຕ້ອງມືອງຄົປະກອບດັ່ງນີ້

1.3.1 ສຶກຂາດ້ວຍຄວາມສົນໃຈໄຄຣູ່ໃນປະວັດທິສາສົດ

ນັກສຶກຂາຈໍານວນນັກຈະເປົ່ວໂທປະວັດທິສາສົດ ເພຣະໄໝເລີ່ງເຫັນຄື່ງຄຸນປະໂຍົນຂອງເຮົ່ອງຮາວໃນอดີຕີ ຈຶ່ງມັກສຶກຂາໄປເພື່ອໃຫ້ພອສອບຜ່ານ ໄນໄໝໄດ້ສຶກຂາດ້ວຍຄວາມສົນໃຈໄຄຣູ່ໃນປະວັດທິສາສົດຈົງໆ ດ້ວຍເຫດຸນີ້ຈຶ່ງໄໝເກີດປະໂຍົນທ່າທ່ຽວ ເມື່ອເຮັຍນຈບແລ້ວຈຶ່ງແທບຈະໄໝໄດ້ບທເຮັຍນອະໄຈກປະວັດທິສາສົດເລີຍ ນັກສຶກຂາຄວະມີຄວາມໄຟຣູ່ເໝືອນດັ່ງເຊັ່ນສາມແນຮຣາຫຼຸລື່ ປະກາດນາຈະສຶກຂາຄວາມຮູ່ໃນແຕ່ລະວັນໃໝ່ນັ້ນໃໝ່ ໄ້ເທົ່າກັບປຣິມານເນີດທຣາຍໃນມື່ອທີ່ກຳນົດໃນແຕ່ລະວັນ

¹ ສັງຢູ່ຕະນິກາຍ ນິທານວຽຣຄ, ເລີ່ມ 16 ຂໍ້ 61 ມັງກອນ

1.3.2 ศึกษาด้วยการใช้ความจำประกอบกับความเข้าใจ

การศึกษาสิ่งใดก็ตาม ความจำ กับความเข้าใจ ต้องไปด้วยกันจึงจะเกิดประโยชน์สูงสุด หากเราจำได้แต่ไม่เข้าใจ ตัวเราก็ไม่ต่างอะไรกับ Hard Disk เก็บข้อมูลตัวหนึ่งแค่นั้นเอง เมื่อจำได้แต่ไม่เข้าใจก็จะไม่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ ชาญวิทย์ เกษตรคิริ กล่าวไว้ว่า “ปัญหาที่เป็นegenที่ยืดเหยี่ยวทางประวัติศาสตร์จึงไม่ได้อยู่ที่ว่าเราจะจำอะไรได้ทั้งหมด แต่ชั้นอยู่ที่ว่าเราจะรู้ลึกซึ้งถึงความหมายของสิ่งที่เรารู้หรือจำนั้นได้อย่างไร”¹

นักประวัติศาสตร์มีหน้าที่สำคัญในการวิเคราะห์หาสาเหตุของเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอดีตจากหลักฐานต่างๆ แล้วเขียนสาเหตุที่ตนวิเคราะห์ได้ไว้ในตำรา นักศึกษาที่ศึกษาผลงานของนักประวัติศาสตร์เหล่านั้นจึงต้องตระหนูกลุ่มสาเหตุที่เขียนขึ้นเหล่านั้น แล้วใช้ประสบการณ์ตนเองวิเคราะห์พิจารณาว่า เห็นด้วยหรือไม่อย่างไร การหมั่นวิเคราะห์พิจารณาอย่างนี้จะทำให้เกิดความเข้าใจประวัติศาสตร์อย่างลึกซึ้ง ในขณะเดียวกันผู้เขียนเห็นว่า ความจำก็มีความสำคัญ จะอาศัยเพียงความเข้าใจอย่างเดียวโดยที่จำเหตุการณ์ต่างๆ ไม่ได้เลย เวลาจะนำไปใช้หรืออธิบายให้คนอื่นฟังก็ไม่่องอาจ หรืออธิบายได้เพียงหลักการเท่านั้นขาดตัวอย่างประกอบที่ชัดเจนจึงทำให้ผู้ฟังไม่เข้าใจเท่าที่ควร

1.3.3 ศึกษาโดยคำนึงถึงเจตจำนงของผู้เขียนประวัติศาสตร์

จากที่กล่าวข้างต้นว่า ผลงานทางประวัติศาสตร์เกิดขึ้นจากการตีความหมายจากหลักฐานของนักประวัติศาสตร์ด้วยเหตุนี้ ประวัติศาสตร์จึงไม่ใช่เป็นอดีตในตัวของมันเองเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวเนื่องมาถึงความคิดของนักประวัติศาสตร์เกี่ยวกับอีตันนั้นฯ ด้วย ผู้ศึกษาตำราประวัติศาสตร์จึงต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับความคิดที่ขึ้นลงอยู่ในจิตใจของผู้เขียนประวัติศาสตร์ ยุคหนึ่นมันนี้ จะต้องศึกษาความเป็นไปในชีวิตของนักประวัติศาสตร์ควบคู่ไปกับการศึกษาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ด้วย ทั้งนี้ เพราะนักประวัติศาสตร์ในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง ยอมต้องถูกหล่อหลอมทางความคิดจิตใจให้เป็นไปตามสิ่งแวดล้อมตามภาวะการณ์ต่างๆ ไม่มากก็น้อย ผลงานทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นจากการเขียนของเขามีจึงอาจถูกวางรูปและถูกกำหนดขอบเขตขึ้นด้วยอิทธิพลของกลاسเมียและสถานที่ในชีวิตของเข้า การที่เราจะพิจารณาหาคุณค่าของประวัติศาสตร์จึงต้องทำความบูรณาภรณ์ไปกับทัศนคติและบุคลิกของนักประวัติศาสตร์ แต่ละคน

¹ ชาญวิทย์ เกษตรคิริ และสุชาติ สวัสดิ์คิริ, ปรัชญาประวัติศาสตร์, 2527 หน้า 5

1.3.4 ศึกษาแล้วนำมาระยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

การจะศึกษาประวัติศาสตร์ให้เกิดประโยชน์สูงสุดนั้นเราจะต้องคำนึงเสมอว่าเหตุการณ์และหลักการต่างๆ ที่เราศึกษานั้น จะนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันอย่างไร และให้มั่น นำความรู้เหล่านั้นมาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างสมำเสมอจนเป็นนิสัย หากทำได้เช่นนี้การศึกษาประวัติศาสตร์ก็จะเกิดประโยชน์สูงสุด และเมื่อเกิดเหตุการณ์หรือปัญหาสำคัญในชีวิตของเรา อุปนิสัยที่เราได้ฝึกฝนไว้อย่างดีแล้วนี้ จะทำให้เรานึกย้อนถึงความรู้ต่างๆ ที่เราเคยได้ศึกษามา และสามารถนำความรู้เหล่านั้นมาแก้ปัญหาชีวิตได้ทันท่วงที หากไม่ฝึกให้เป็นนิสัย เช่นนี้ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น จะไม่สามารถนำความรู้ที่ศึกษามาใช้ในการแก้ปัญหาได้ จะเป็นเหมือนกับสุภาษณ์โบราณว่า ความรู้ท่วมหัวแต่เอาตัวไม่รอด

จะศึกษาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาด้วยวิธีการอย่างไร

วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ก็เหมือนกับที่กล่าวมาแล้วข้างต้น นอกจากนี้นักศึกษาทุกคนจะศึกษาให้เกิดความซาบซึ้งในคุณของพุทธบริษัทในอดีต ที่ได้รักษาและเผยแพร่สืบทอดพระพุทธศาสนามาได้จนถึงปัจจุบัน ให้เราทั้งหลายได้มีธรรมะคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง สำหรับเป็นแรงส่งสร้างนำทางชีวิต และควรช่วยกันสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยั่งยาวอออกไป โดยให้ยึดเอาปฏิปทาของพระสาวก สาวิกาในอดีต เป็นต้นแบบและเป็นกำลังใจในการทำงานพระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 1 บทนำ จบโดยสมบูรณ์แล้ว โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 1 และกิจกรรม ในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 1 แล้วจึงศึกษาบทที่ 2 ต่อไป

บทที่ 2

สังคมอินเดีย

ก่อนยุคพุทธกาล

เนื้อหาบทที่ 2

สังคมอินเดียก่อนยุคพุทธกาล

2.1 ภูมิหลังทางภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์อินเดีย

2.1.1 ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของอินเดีย

2.1.2 แหล่งกำเนิดอารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ

2.1.3 การเข้ามาของชนเผ่าอารยัน

2.2 กำเนิดและพัฒนาการทางความเชื่อของศาสนาพราหมณ์

2.2.1 ยุคพระเวท

- ที่มาของการแบ่งวรรณะในระบบสังคมดั้งเดิม
- คัมภีร์พระเวท

2.2.2 ยุคพราหมณะ

- กำเนิดพราหมณ์และความเชื่อเรื่องตรีมูรติ
- พัฒนาการของระบบวรรณะ 4 สู่ระบบชั้นชั้น

2.2.3 ยุคอุปนิษัท

- “พรมัน” ในคัมภีร์อุปนิษัท
- ปรัชญาการดำเนินชีวิตตามหลักอาศرم 4
- แนวคิดและระบบปรัชญาอินเดีย 2 สาย

แนวคิด

1. อินเดียเป็นแหล่งกำเนิดอารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุที่เก่าแก่ มีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่าห้าพันปี อินเดียในยุคโบราณเป็นอนุทวีปปูรปสามเหลี่ยมหัวกลับอยู่ทางใต้ของทวีปเอเชีย เพราะเหตุที่อินเดียมีภูมิประเทศและภูมิอากาศที่แตกต่างหลากหลาย อินเดียจึงกลายเป็นดินแดนแห่งความแตกต่าง ทั้งในด้านวิถีชีวิตผู้คน แบบแผนทางสังคม รวมถึงมิติในทางศาสนา

2. ประวัติศาสตร์อินเดียเริ่มต้นในยุคอารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ เมื่อราว 2-3 พันปี ก่อน พุทธศักราช โดยมีเมืองขารัปปาและโมเนนโจ ดาวโร เป็นแหล่งศูนย์กลางอารยธรรมที่สำคัญ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเจริญของสังคมเมืองในยุคนั้นก่อนที่จะล่มสลายลงเมื่อช่วงผ่านมาโดยชาวยอร์ยันได้ผสานกลมกลืนเอาไว้ แล้วสร้างอารยธรรมใหม่ของตนขึ้นมาอย่างแข็งแกร่ง

3. หลังจากชาวอารยันเข้ามาสู่อินเดียแล้ว ก็ได้จัดระบบเบี้ยบของคนในสังคมเสียใหม่ด้วยระบบวรรณะ 4 ตามฐานะและหน้าที่ เพราะเกรงว่าจะผสานไปกับชนพื้นเมืองซึ่งถือเป็นชนชั้นต่ำ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการแบ่งชนชั้นวรรณะอย่างรุนแรงในเวลาต่อมา โดยมีพระมหาณ เป็นกลุ่มวรรณะสูงสุดที่เชื่อว่าสามารถติดต่อกับเทพเจ้าได้โดยตรง และยังเป็นผู้นำประกอบพิธีบูชาถวายเทพเจ้าซึ่งล้วนเกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติ ภายหลังต่อมาจึงพัฒนาไปเป็นศาสนาพราหมณ์ ยึดมั่นอยู่ในคัมภีร์พระเวท และนับถือพระพรหมว่าเป็นเทพเจ้าสูงสุด รวมทั้งดำเนินชีวิตตามหลักօcarsam 4 เพื่อให้บรรลุโมกษะหรือความหลุดพ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในสภาพเศรษฐกิจและการปกครองในสมัยพุทธกาล เพราะเป็นสิ่งแวดล้อมที่สำคัญซึ่งมีอิทธิพลต่อการกำหนดบทบาทและรูปแบบของพระพุทธศาสนา

2. เพื่อให้นักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในประวัติและคำสอนของเจ้าลักษณิทั้ง 6 อันเป็นลักษณิร่วมสมัยยุคพุทธกาล ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการนำมาเปรียบเทียบกับคำสอนของพระสัมมา-สัมพุทธเจ้า และจะพบสาเหตุสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนา มีความโดดเด่นเหนือลักษณิเหล่านี้ เมื่อครั้งพุทธกาล

3. เพื่อให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจในประวัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยย่อตั้งแต่ประสูติจนถึงปรินิพพาน เพื่อให้ทราบว่าพระองค์มีพื้นฐานความรู้มาอย่างไรประสูติและเติบโตมาในลิ่งแวดล้อมแบบไหน และสิ่งเหล่านี้ส่งผลอย่างไรต่อการอุกผนวชและส่งผลอย่างไรหลังจากการตรัสรู้แล้ว

4. เพื่อให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจว่า เหตุใดเมื่อครั้งพุทธกาลเหล้าพราหมณ์จำนวนมากซึ่งมีความเชื่อและวัฒนธรรมอันแข็งแกร่งและลึกล้ำตอกันมายาวนานหลายพันปีจึงยอมละทิ้งของเก่าแล้วหันมานับถือพระพุทธศาสนา เมื่อทราบแล้วก็สามารถทำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแพร่องค์พระพุทธศาสนาไปสู่กลุ่มคนต่างความเชื่อได้

บทที่ 2

สังคมอินเดียก่อนยุคพุทธกาล

2.1 ภูมิหลังทางภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์อินเดีย

อินเดียเป็นประเทศสำคัญในภูมิภาคเอเชีย ที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานหลายพันปี ที่สำคัญอินเดียเป็นแหล่งกำเนิดอารยธรรมที่เก่าแก่และเจริญรุ่งเรืองมาแต่ครั้งโบราณกาล เมื่อกล่าวถึงอินเดีย มีเช่นพายประเทศในซีกโลกตะวันออกเท่านั้นที่รู้จักโดยทั่วโลก แม้แต่ประเทศในซีกโลกตะวันตก ต่างก็รู้จักดินแดนแห่งนี้เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากเรื่องราวของพระเจ้าเล็กชานเตอร์มหาราช (356-323 B.C.) แห่งมาซิโดเนีย ครั้งหนึ่งพระองค์ได้เดินทางจากกรุงศรีอยุธยาที่อยู่ทางตอนใต้ของประเทศไทย ผ่านดินแดนที่อินเดีย ตามข้อสันนิษฐานของนักโบราณคดี ส่วนใหญ่กล่าวว่า ภาคเหนือของอินเดียได้เคยมีการติดต่อกับอารยธรรมเมโสโปเตเมียในลุ่มแม่น้ำไทริสและยูเฟรติสมาก่อนแล้ว

2.1.1 ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของอินเดีย

อินเดียในยุคโบราณมีอาณาบริเวณกว้างใหญ่ไพศาล ครอบคลุม 5 ประเทศในปัจจุบัน คือ ประเทศอินเดีย ปากีสถาน เนปาล บังกลาเทศ และอัฟغانิสถาน อินเดียเป็นอนุทวีป (Subcontinent) ที่อยู่ทางใต้ของทวีปเอเชีย เป็นดินแดนรูปสามเหลี่ยมหัวกลับขนาดใหญ่ มีเนื้อที่ใหญ่พอๆ กับทวีปยุโรป และมีพรมแดนที่ถูกปิดทุกด้าน โดยปลายยอดอยู่ทางด้านใต้ ยื่นไปในมหาสมุทรอินเดีย แผ่นดินส่วนใหญ่จึงแวดล้อมด้วยทะเล ส่วนแผ่นดินที่เหลือทั้งหมดจะแวดล้อมไปด้วยเทือกเขาสูงทั้งสิ้น โดยฝั่งตะวันออกติดเทือกเขาระหว่างพม่า ฝั่งตะวันตกติดเทือกเขายืนดูดูช ส่วนตอนเหนือซึ่งเป็นเหมือนฐานของสามเหลี่ยม ตลอดอาณาเขตมีเทือกเขามากมายพาดเป็นแนวยาวสูงตระหง่าน

อาณาบริเวณของอินเดียโบราณนั้น แบ่งได้เป็น 3 เขต ได้แก่ เขตเทือกเขามาลัย เขตลุ่มแม่น้ำสายใหญ่ และเขตที่ราบสูงทางตอนใต้ ด้านเหนือสุดของดินแดนสลับสลางไปด้วยพืดเขางามลิวซึ่งปกคลุมขาวโพลนด้วยหิมะตลอดปี เป็นแนวกำแพงภูเขามหึมาที่ทอดตัวคงหนึ่งกับด้าบเงี้ง แบ่งอนุทวีปอินเดียออกจากล้วนอื่นของทวีปเอเชีย ยอดเขามาลัยและ

ทิวเขาการาโกรัม (Karakoram) ด้านที่ประชิดกันเป็นส่วนสูงที่สุดในโลกและยาวเรื่อยมาจนถึงปลายด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือด้านแหนเทือกเขายินดูกุช (Hindukush) ยามที่ต้องแสงพระอาทิตย์และประตุจอาบทองมาทابทา บางเวลากลับแลดูสว่างด้วยเมฆหมอกที่ลับซับซ้อนไปจนสุดสายตา

ถัดมาเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำอันกว้างใหญ่ไพศาล มีทุ่งโล่งสาลีเกษตรที่ได้รับความสมบูรณ์จากแม่น้ำทั้งหลาย อันมีแม่น้ำสายสำคัญ 3 สาย เรียงจากตะวันตกไปหาตะวันออก คือแม่น้ำสินธุ แม่น้ำคงคา และแม่น้ำพรหมบุตร ซึ่งรับน้ำที่เกิดจากการละลายลงของหิมะที่ปักคลุมยอดเขาทิมายาลัยในฤดูร้อน นำความอุดมสมบูรณ์มาให้อินเดีย จนกระทั่งก่อกำเนิดเป็นแหล่งอารยธรรมที่สำคัญของอินเดียมาแต่สมัยโบราณ

ต่อจากเทือกเขาวินธัย (Vindhya) ลงมา เป็นที่ราบสูงทางตอนใต้คือบริเวณที่เป็นคาบสมุทรของอินเดียซึ่งเรียกว่า ที่ราบสูงเดคкан (Deccan) และทะเลรายธาร (Thar) ที่ทั้งร้อนและแห้งแล้ง บางคราวดินแดนแห่งนี้ก็หวานเหมือนหิมะจับขาวโพลน บางคราวแผ่นดินก็อ่อน懦อุดูเงี้วังปราศจากพืชพันธุ์ เพราะแบบจะไม่มีฝนตกเลย ล้วนที่ราบต่ำสำหรับป่าที่ผลตามลุ่มน้ำ บางปีก็มีน้ำเอ่อล้นฝั่งจนเกิดอุทกภัยคร่าชีวิตมนุษย์ไปครึ่งละนับร้อยนับพันคนแต่บางปีในหน้าแล้งแม่น้ำสายใหญ่ๆ ก็กลับกลับเป็นดุจทะเลรายที่แห้งผาก

ด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์ที่ถูกแบ่งด้วยภูเขา แม่น้ำ และทะเลรายออกเป็นเขตๆ จึงกล้ายเป็นอุปสรรคต่อการเดินทางไปมาติดต่อระหว่างกัน ทำให้อินเดียแบ่งออกเป็นหลากหลายเผ่าพันธุ์ จำนวนภาษาที่ใช้ก็มีมากกว่าร้อยภาษา ยิ่งอินเดียภาคเหนือกับอินเดียภาคใต้ด้วยแล้วจะแตกต่างกันโดยสิ้นเชิงรากบัตเป็นคนละประเทศ ไม่ว่าจะเป็นลีพิว ภาษา หรือพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ล้วนต่างกัน จนยากที่จะกล่าวว่าเป็นผืนดินเดียวกัน ดังนั้นความมีเอกภาพของดินแดนแห่งนี้จึงเกิดขึ้นได้ยาก จะมีก็แต่สมัยของพระเจ้าอโศกมหาราชเท่านั้น ที่ทรงแผ่พระราชนิษฐานให้อาณัติจารอันไพศาล กว้างไกลไปจนครอบคลุมอนุทวีปเกือบทั้งหมด

2.1.2 แหล่งกำเนิดอารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ

แต่เดิมนักโบราณคดีสันนิษฐานว่าประวัติศาสตร์ของอินเดียเริ่มต้นก่อนยุคพุทธกาลประมาณพันปี แต่เมื่อมีการขุดพบเมืองหลายเมืองบริเวณลุ่มแม่น้ำสินธุซึ่งเป็นต้นกำเนิดอารยธรรมของอินเดียในกาลต่อมา ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของอินเดียจึงต้องย้อนไปอีกหนึ่งพันปี จนสันนิษฐานว่าชุมชนแห่งแรกที่มีขีดความสามารถเจริญของความเป็นอารยธรรม เริ่มต้นขึ้น

ในราว 2,800 ปีก่อนพุทธกาลในยุคสำริด (Bronze Age) และชุมชนแห่งนี้เองที่เรียกว่า “อารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ” (Indus Civilization) ซึ่งคาดว่าเป็นอารยธรรมยุคเดียวกันกับอารยธรรมเมโสโปเตเมียนลุ่มแม่น้ำไทริสและยูเฟรติส และอารยธรรมอียิปต์ในลุ่มแม่น้ำไนล์

คำว่า “สินธุ” หรือ “สินธู” ในภาษาสันสกฤตหมายถึง สายน้ำหรือแม่น้ำ ชื่อของแม่น้ำสินธุถ้าเขียนเป็นตัวอักษรโรมันคือ Sindhu ส่วนชาวเปอร์เซียซึ่งเป็นเพื่อนบ้านทางตะวันตกของอินเดียออกเสียง S ไม่ได้จังແທนเสียง S ด้วยเสียง H ชื่อของแม่น้ำนี้จึงกลายเป็น ฮินดู (Hindu) ต่อมาชาวอังกฤษเข้ามาปกครองอินเดียจึงเรียกว่า Indus เป็นการเรียกตามชาวกรีกโบราณ ซึ่งยึดรูปภาษาที่มีพื้นฐานการใช้มาจากชาวเปอร์เซีย โดยมีการตัดตัว H ในคำว่า ฮินดู (Hindu) ทิ้งแล้วสร้างคำขึ้นมาเป็นคำว่า “อินดัส” (Indus) และ “อินเดีย” (India) โดยคำแรกใช้เรียกชื่อของแม่น้ำ ส่วนคำหลังใช้เรียกชื่อประเทศ ทั้งที่แต่เดิมประเทศอินเดียมีชื่อที่เรียกกันจนคุ้นเคยว่า “ภารตะราษฎร” (Bharatavarsa) ซึ่งเป็นพระนามของปฐมกษัตริย์แห่งอินเดียตามคัมภีร์มหาภารตะ (Mahabharata) ที่ชาวอินเดียนับถือ นอกจากจะเรียกว่าภารตะราษฎรแล้ว อินเดียยังมีอีกชื่อหนึ่งว่า “ Hindustan ” (Hindustan) มาจากภาษาที่ชาวเปอร์เซียเรียกชานติดนัดนแห่งนี้

อารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุหรือที่รู้จักกันในแวดวงของนักโบราณคดีว่า “อารยธรรมหาราปปา” (Harappa Civilization) ถูกค้นพบโดยบังเอิญเมื่อปี คศ. 1856 ระหว่างการสำรวจเส้นทางเพื่อสร้างทางรถไฟสายละออร์-มูลตานในปากีสถาน จากนั้นเซอร์จอห์น แมร์เชลล์ (Sir John Marshall) นักโบราณคดีชาวอังกฤษจึงเข้ามาทำการสำรวจอย่างจริงจัง จนกระทั่ง ชุดพบชากระเบื้องโบราณสองแห่งที่ชื่อ命名ตัวอยู่ในเนินดินหมา里มแม่น้ำสินธุ คือ เมืองหาราปปา (Harappa) ในรัฐปัญจาบ (Panjab) และเมืองโมヘโนโจ ดาโร (Mohenjo Daro) ในรัฐสินธ์ (Sind) สันนิษฐานว่าเมืองทั้งสองเป็นเมืองศูนย์กลาง หรือเป็นอู่อารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ แม้ว่าต่อมา ยังมีการค้นพบที่ตั้งของเมืองต่างๆ อีกกว่า 2,500 แห่ง

จากการขุดสำรวจเมืองที่ทำกันซ้ำแล้วซ้ำอีกถึงลิบเมตร เป็นที่น่าแปลกใจว่าบริเวณเมืองดังกล่าวเป็นนครโบราณอันรุ่งเรือง เป็นอารยธรรมเมืองที่มีลักษณะเฉพาะตัว คือมีการวางผังเมืองเหมือนกันการตัดถนนที่เป็นรูปแบบเดียวกันบ้านเรือนก่ออิฐที่มีขนาดและรูปร่างของก้อนอิฐเหมือนกัน กำแพงเมืองและป้อมปราการที่แข็งแรง มีป้อมปราการที่ร่วมอำนาจอยู่ที่ศูนย์กลางถนนน้อยใหญ่ล้วนปูอิฐเชื่อมต่อกันอย่างดีประดุจตาข่าย

นักโบราณคดีจึงลงความเห็นว่า เมืองแรกสุดในอารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุสร้างขึ้นเมื่อประมาณ 5,000 ปีมาแล้ว และเชื่อว่าเมืองเหล่านั้น คงมีรัฐบาลกลางที่รวมอำนาจอยู่ที่ศูนย์กลาง

และมีศิลปวิทยาการที่เจริญก้าวหน้าในระดับหนึ่งแล้ว แต่ไม่พบหลักฐานที่เป็นตัวเขียนหรือตัวอักษรจารึกใดๆ ทำให้การกำหนดอายุของอารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุทำได้ยากยิ่ง แต่ก็พอจะอนุมานเทียบเคียงได้จากชาကลึงก่อสร้างและวัตถุที่ชุดคันพับตามวิธีการของนักโบราณคดีเท่านั้น

อารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุจะสิ้นสุดลงเมื่อไรไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด นักโบราณคดีจึงอนุมานว่า อารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุแห่งนี้คงเจริญรุ่งเรืองอยู่นานประมาณ 1,000 ปี ก่อนที่จะเลื่อมลายลงอย่างรวดเร็วโดยไม่ทราบสาเหตุ บ้างก็สันนิษฐานว่าอาจมีสาเหตุมาจากแม่น้ำสร้างสวัตถทางตอนเหนือที่แห้งเหือดไปจนถึงสภาพเป็นทะเลรายที่แห้งแล้ง ทำให้ผู้คนจำต้องละทิ้งถิ่นฐานเดิมแล้วอพยพไปหาแหล่งทำกินแห่งใหม่

2.1.3 การเข้ามาของชนเผ่าอารยัน

นักประวัติศาสตร์เชื่อกันว่า ชนพื้นเมืองแผ่นดินที่อาศัยอยู่ ณ ดินแดนลุ่มแม่น้ำสินธุ และที่กระจายอยู่ทั่วอินเดียตั้งแต่ก่อนยุคอารยธรรม คือพวกเบาะเชื้อสายนีกรอยด์ (Nigroid) หรือนิโกร มีลักษณะผิวดำ ผมหยิก ล่าสัตว์เลี้ยงชีวิต มีลูกดอกซุบยางน่องเป็นอาวุธต่อมาพวกเบาะเชื้งเป็นชนพื้นเมืองเหล่านี้ได้สมกลมกลืนกับชนเชื้อสายมองโกลอยด์ (Mongoloid) ที่อพยพมาจากตะวันออกเฉียงเหนือ จนในที่สุดกล้ายเป็นชนเผ่าพันธุ์ผสมเรียกว่า พวนิชาท¹ (Proto-Australoid)

ในเวลาต่อมา มีอีกเผ่าพันธุ์หนึ่ง มีผิวสีคล้ำ ผมหยิก นัยน์ตาพอง ร่างกายไม่สูงนัก พากันอพยพมาจากแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน เข้ามาอยู่แถบเปอร์เซีย จากนั้นจึงเข้ามาตั้งรกรากและเริ่มสร้างอารยธรรมขึ้นตรงบริเวณลุ่มแม่น้ำสินธุชนเหล่านี้รู้จักกันโดยทั่วไปว่า “ตราวิเดียน” (Dravidian) หรือที่ในภาษาสันสกฤตเรียกว่า “ทราวิท”²

ปัจจุบันนักประวัติศาสตร์ทั่วโลกยอมรับกันว่า ชนชาติตราวิเดียนถือว่าเป็นเจ้าของอารยธรรมโบราณ เป็นชนชาติแรกที่ตั้งรกรากสร้างรัฐและบ้านเมืองอยู่ตามลุ่มแม่น้ำสำคัญของโลก เช่น ลุ่มแม่น้ำในล ลุ่มแม่น้ำไทริส-ยูเฟรติส ลุ่มแม่น้ำสินธุ และรอบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ อารยธรรมอียิปต์ก็ อารยธรรมเมโซโปเตเมียก็ อารยธรรมลุ่มน้ำสินธุก็ ล้วนเป็นอารยธรรมของชนผิวดำที่เรียกว่าตราวิเดียนทั้งสิ้น³

¹ คำว่า พวนิชาท แปลว่า อ้ายจัง เป็นชื่อที่ชาวอารยันเรียกด้วยความดูถูก บางทีก็เรียกว่า พวนจันทาล

² คำว่า ทราวิท แปลว่า ชาวใต้ ซึ่งเชื่อว่าชื่อนี้นำจะถูกใช้เรียกในภายหลังจากที่ชนกลุ่มนี้ถูกผู้อารยันจากทางตอนเหนือ ผลักดันให้ถอยร่นลงไปอาศัยอยู่ทางตอนใต้ของอินเดียแล้ว

³ สมัคร บุราวاص, ปรัชญาพราหมณ์ในสมัยพุทธกาล, 2516 หน้า 3-4

เมื่อชาวตราวิเดียนหรือตราวิททวีจำนวนมากขึ้น จึงเข้าไปประจำอยู่กับพวกนิชาตซึ่งอาศัยอยู่ก่อนหน้านั้น และพระเทตุที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ ผิวดำคล้ำ ผมหยิก จมูกกว้าง ริมฝีปากหนา จึงผสมปนเปกันจนกลایเป็นพวกเดียวกัน และเรียกกันเองในหมู่ชนพื้นเมืองว่า “มิลักษะ”¹

ต่อมาราว 1,000-1,500 ปีก่อนพุทธศักราช การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ก็ได้เกิดขึ้น เมื่อชาวทรายหรือมิลักษพ่ายแพ้แก่ชาว “อารยัน” (Aryans) ที่รุกรานจากตะวันตกเฉียงเหนือของอนุทวีป ข้ามเขายืนดูกูช ผ่านช่องแคบคีเบอร์ (Khyber) เข้าสู่อินเดียทางแคว้นอัฟغانistan และเข้าเยี่งซิงตินแเดนของพวกราชวิท จนสามารถครอบครองอินเดียตอนเหนือ ทิศตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่ และตอนกลางไว้ได้ทั้งหมด ขณะเดียวกันก็ผลักดันชาวทรายซึ่งไม่ชำนาญในการสู้รบ ให้ถอยร่นหนีไปหลายทิศทาง คือ ทางตะวันออกไปสู่ลุ่มแม่น้ำคงคาและถูกขับไล่ไปทางดินแดนอัสสัม ทรายอีกพวงหนึ่งหนีลงมาทางตอนใต้ของอินเดียปัจจุบัน กระทำการทั้งข้ามไปสู่ลังกา² หลังจากมีชัยชนะเหนือชาวทรายหรือมิลักษพ่ายแพ้แก่ชาวอารยันจึงเรียกผู้พ่ายแพ้อย่างเหี้ยดหยามว่า “ทาสะ” หรือ “ทัสยุ” (Dasyus) ซึ่งเป็นภาษาลันสกฤต มีความหมายว่า ทาส คนໃใช้ หรือคนชั้นต่ำ

พวกรายยังเป็นชนสายพันธุ์คือเคชอยด์ (Caucasoid) มีถิ่นเดิมอยู่บริเวณทุ่งหญ้า
ทางตอนใต้ของรัสเซีย มีลักษณะผิวขาว ร่างกายสูงโปร่ง มีรูปหน้ายาวและจมูกโด่ง ชนเผ่า
อารยันเรียกชื่อเผ่าของตนว่า อารยัน มีความหมายว่า ผู้เจริญ เพราะถือว่าเป็นชนชาติที่มี
อารยธรรมแล้ว ความเจริญที่สำคัญของชาวอารยันคือสามารถจับม้าป่าที่มีอยู่มากมายใน
ทุ่งหญ้ามาฝึกหัดจนเชื่องเพื่อเที่ยมรถสองล้อ และนอกจากจะมีม้าที่ช่วยให้เคลื่อนที่เร็วแล้ว ยัง
สามารถประดิษฐ์รถเทียมด้วยม้าสองตัวที่มีน้ำหนักเบาเคลื่อนไหวได้คล่องตัว ล้อรถทั้งสอง
ทำจากไม้ดัดเป็นวงกลม ติดกับเพลา มีดูมตรงกลางและมีช่องล้อโดยรอบ ซึ่งนับว่าเป็น
เทคโนโลยีที่ก้าวหน้ากว่าอารยธรรมสมัยโบราณที่ยังใช้ข่อนไม้ตันทำเป็นล้อและลากด้วยลา

ชาวอารยันเป็นพากโนแมด³ (Nomads) ที่ชอบเคลื่อนย้ายที่ ไม่ถึงกับจะเรียกว่าเป็นพากเร่ร่อน แต่ก็อยู่ไม่ติดที่ โดยจะท่องเที่ยวตามผู้สัตว์ที่ตนเลี้ยงไว้ไปนที่ราบอันกว้างใหญ่

¹ คำว่า มีลักษณะ แปลว่า ผู้เคราหมองหรือผู้มีผิวพรรณดำบ้าง เดิมที่คำนี้แปลว่า ชาวเช้า แต่ภายหลังพ่ายแพ้ให้กับชาวอาเรียน ก็กล้ายมาเป็นคำที่ต่อ มีความหมายว่า คนป่าหรือคนเลวไป

² สมคร บุราวาน. ปรัชญาพราหมณ์ในสมัยพุทธกาล, 2516 หน้า 66.

³ พวกโนนแมด ได้แก่ พวกรายยันซึ่งต่อมาถูกเป็นพวกรีบอร์เชียร์ พวกรีบ ก็คือ พวกรอมัน พวกรั่งในญูโรป และ พวกรายยันในอินเดียพวกรหนึ่ง หรือได้แก่ พวกรักษ์แห่งโกลพวกรหนึ่ง และพวกรแอสติเรียนของพวกรสุเมเรียน พวกรหนึ่ง

ไม่ชำนาญในการเพาะปลูก การทำกิจกรรมจึงมีเพียงเล็กน้อยและค่อนข้างจำกัด แต่มีหัวในการต่อสู้กรบอยู่เสมอ และยกย่องชายผู้เป็นนักกรบ

การอพยพเคลื่อนย้ายของชาวอารยัน แบ่งออกเป็นสองสาย คือสายหนึ่งมุ่งไปทางตะวันตกตอนใต้ ซึ่งต่อมากลายเป็นบรรพบุรุษของชาวยูโรป และอีกสายหนึ่งอพยพไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ จากนั้นจึงเข้าสู่เปอร์เซียและอินเดียตามที่กล่าวมาข้างต้น¹ ทั้งนี้พวกอารยันที่เข้ามาใหม่นั้นค่อยๆ ทยอยเข้ามาในอินเดียเป็นระยะๆ อยู่นานเป็นร้อยปี จนกระทั่งหยุดการอพยพเมื่อราว 800 ปีก่อนพุทธกาล

หลังจากที่ชาวอารยันตั้งหลักแหล่งในอินเดียแล้ว ก็มิได้สร้างอารยธรรมเมืองช้อนทับอารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุที่ถูกทำลายลงไปแต่อย่างใด กลับยึดป่า แม่น้ำและทะเลเป็นของตัวเอง เลี้ยงชีพด้วยการเลี้ยงสัตว์โดยไม่จำเป็นต้องย้ายถิ่นอีกด้วย จากนั้นก็เริ่มต้นตั้งหลักปักฐานสร้างสังคมที่ผสมผสานความเป็นอารยันของพวกรตนและสังคมเกษตรกรรมของชาวพื้นถิ่นเดิม คือพวกราชวิท รวมทั้งผสมกลมกลืนเข้าด้วยกัน ดังเดิมของพวกราชวิทไว้ และสร้างอารยธรรมใหม่ของตนขึ้นอย่างแข็งแกร่งลีบต่อกัน ในที่สุดจึงเกิดเป็นอารยธรรม 3 สายนี้ คือ

- 1) อารยธรรมราชวิเดียนแท้
- 2) อารยธรรมอารยัน
- 3) อารยธรรมผสมระหว่างราชวิเดียนกับอารยัน

นักประวัติศาสตร์ศาสนาชี้ว่า อารยธรรมที่เจริญรุ่งเรืองและคงอยู่ต่อมาก็คืออารยธรรมสายที่ 3 ที่มีการผสมผสานกันระหว่างอารยธรรมราชวิเดียนแท้กับอารยธรรมใหม่ในอัตราส่วนที่เหมาะสม²

2.2 กำเนิดและพัฒนาการทางความเชื่อของศาสนาพราหมณ์

ในประวัติศาสตร์ของอินเดีย ถือว่าศาสนาพราหมณ์เป็นแหล่งกำเนิดลักษณะประเพณีของตน วัฒนธรรมพราหมณ์รวมทั้งชนบอร์มเนียมประเพณีและปรัชญาพราหมณ์นั้น เชื่อว่า

¹ หลักฐานทางนิรุกติศาสตร์สูงว่า บรรดาผู้คนในทวีปยูโรป และในอินเดีย ล้วนมีบรรพบุรุษเป็นพวกราชันเหมือนกัน เพราะภาษาที่ใช้ต่างก็อยู่ในภาษาตระกูลอินโด-ยูโรเปียนเหมือนกัน ซึ่งจะถือว่าเป็นภาษาของพวกราชันดั้งเดิมกว่าได้

² พระมหาสมจินต์ สมุมปณุโณ. พุทธปรัชญา สาระและพัฒนาการ, 2544 หน้า 2

เกิดจากการผสมผสานวัฒนธรรมอารยันเข้ากับวัฒนธรรมทราวิทที่สูงกว่า การผสมผสานนี้ เกิดขึ้นเป็นระยะๆ ตามการบุกรุกของพวกราช ดังจะกล่าวต่อไปนี้

2.2.1 ยุคพระเวท (Vedic Period) ประมาณ 800 – 300 ปี ก่อนพุทธศักราช

ที่มาของการแบ่งวรรณะในระบบสังคมดั้งเดิม

เมื่อชาวอารยันเข้ามาสู่อินเดียแล้ว ก็ได้มاتั้งถิ่นฐานอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือ บริเวณเนื้อแม่น้ำสินธุ์ขึ้นไป ชาวอารยันนั้นไม่ใช่พวกราช แต่จัดว่ามีวัฒนธรรมในระดับหนึ่งแล้ว แม้ความเจริญยังไม่ถึงขนาดสามารถสร้างบ้านสร้างเมือง และยังไม่มีการรวมตัวกันภายในตัวระบบบุกเบิกซึ่งเป็นใหญ่เหมือนอย่างพวกราชที่เป็นเจ้าของอาณาจักรลุ่มแม่น้ำสินธุ์ แต่ถึงกระนั้นก็มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มและปักครองกันในระดับผู้คน (tribe) โดยมีหัวหน้าครอบครุ่นดูแลเรียกว่าราชา (raja) และมักสืบท่องกันตามตระกูล แต่ราชาของผู้อารยันมิใช่กษัตริย์ที่มีอำนาจสิทธิ์ขาด เพราะอำนาจการปกครองส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับสภากองผู้คน

ก่อนที่พวกราชจะเข้ามายังอินเดีย พวกราชคงมีการแบ่งระดับชั้นของคนในผู้คน ด้วยกันเองอยู่แล้ว อย่างน้อยที่สุดก็จะหวังคนชั้นสูงที่เป็นผู้ปกครองกับคนอื่นรวมด้วยกันอยู่ภายในตัวการปกครอง และที่ขาดมิได้คือกลุ่มนักบวชที่ทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรมบูชา เพราะชาวอารยันนับถืออรมชาติบูชาเทพเจ้าลมฟ้าอากาศมากมาย

ครั้นพวกราชมาถึงอินเดียแล้ว พบว่าคนพื้นเมืองมีสีผิวคล้ำกว่าพวกราชมาก จึงหัวนั่นเกรงว่าจะมีการผสมปนเปกันจนแยกสายเลือดไม่ออก จึงเกิดการเหยียดสีผิวขึ้น โดยเฉพาะการที่ชาวอารยันไปสมสู่กับคนต่างเผ่า เท่ากับเป็นการลดเกียรติภูมิของชาวอารยันอย่างยิ่ง

จากปัญหาทางเชื้อชาติและการปฏิบัติต่อกันระหว่างชนทั้งสองกลุ่มดังกล่าว การแบ่งวรรณะจึงเริ่มปรากฏขึ้น โดยมีจุดประสงค์เพื่อจัดระบบระเบียบของคนในสังคมเสียใหม่ตามฐานะและหน้าที่ของบุคคล คือ

- 1) พระหมณ์ (Brahmana) เป็นผู้นำประกอบพิธีบูชาเทพเจ้า
- 2) กษัตริย์ (Kshatriya) เป็นนักกรอบ นักปักครอง และเป็นเจ้าของที่ดิน
- 3) แพศย์ (Vaishya) เป็นชาวบ้านชาวเมืองที่ทำไร่ไนา ค้าขาย และซ่างฝืมือ
- 4) ศูthr (Sudra) เป็นทาสหรือกรรมกร

จะเห็นว่า พวากศูทรเป็นชนกลุ่มใหม่ที่ถูกแบ่งแยกออกจากปอย่างชัดเจน และพวากศูทรก็มิใช่ครอี้น คือพวกราชวิทและนิษายที่เป็นเจ้าถิ่นนั่นเอง แต่หลังจากพ่ายแพ้ต่อพวกราชยันแล้ว ก็ถูกชาวอารยันลดทอนฐานะให้เป็นเพียงทาสรับใช้ และยังเรียกอย่างดูหมิ่นว่าพวกราส ทั้งสุ หรือคนชั้นต่ำ

การจัดระบบทางสังคมในขั้นแรก ถือว่ายังไม่รุนแรงเท่าใด และหากมองในแง่ของการปกคลองก็ยังนับว่าเป็นประโยชน์มาก แต่ต่อมาเมื่อระบบบรรณะถูกแปรความหมายไปในทางอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อผลประโยชน์ของพระมหาณซึ่งถือเป็นบรรณะสูงสุด การแบ่งชั้นบรรณะจึงทวีความรุนแรงขึ้น จนกลายเป็นความเหี้ยดหยามและลิตร้อนสีทึบของผู้มีบรรณะต่ำกว่า ซึ่งรายละเอียนั้นจะได้ศึกษา กันต่อไปในหัวข้อคุณพระมหาณะ

คัมภีร์พระเวท

ก่อนที่ชาวอารยันจะเข้ามาครอบครองอินเดีย ชาวอารยันมีความเชื่อดั้งเดิมในทางศาสนาเกี่ยวโยงกับเทพเจ้าแห่งดินฟ้าอากาศอยู่ก่อนแล้ว เช่น เทพเจ้าผู้สร้างโลกคือ พระอินทร์ (Indra) ซึ่งชาวอารยันนับถือว่าเป็นเทพที่มีอำนาจสูงสุด เพราะเชื่อว่าพระอินทร์เป็นเทพเจ้าแห่งสังคրامซึ่งนำทพของอารยันเข้าห้าหันที่มั่นของพวกราส นอกจากพระอินทร์แล้ว ยังมีเทพเจ้าองค์สำคัญอีกมากมาย ได้แก่ เทพแห่งไฟคืออัคนี (Agni) เทพแห่งดวงอาทิตย์คือสุริยะ (Surya) เทพแห่งพระจันทร์คือ索มา (Soma) เทพแห่งน้ำและฝนคือวรุณ (Varuna) และเทพแห่งความตายและการทำลายคือลม (Yama) เหล่านี้เป็นต้น

เหตุที่ชาวอารยันยกເອาร່ອມชาติขึ้นเป็นเทพเจ้า หรือเทวะ (Devas) เพราะมีความเชื่อว่าธรรมชาติเหล่านี้ทรงไว้ซึ่งมหิทธานุภาพ ที่สามารถจะบันดาลให้เกิดปรากฏการณ์ทางธรรมชาติซึ่งนำความชีวิทยาและคุณประโยชน์มาให้แก่มนุษย์ได้ฉะนั้นจึงพากันยึดถือธรรมชาติเหล่านั้นเป็นที่พึ่ง และยังเชื่อต่อไปอีกว่า เทวะและวิญญาณของบรรพบุรุษที่ตายไปแล้วนั้น มีภพอยู่เบื้องบน การที่จะส่งเครื่องบูชาให้ไปถึงวิญญาณเหล่านั้นได้ ก็ต้องการเผาไฟเพื่อบวงสรวงบูชา โดยเชื่อว่าควันไฟจะลอยขึ้นไปและนำคำขอพรต่างๆ ไปถึงเทพเจ้าให้ได้รับทราบ ในที่สุดจึงทำให้เกิดพิธีกรรมที่จะสื่อสารกับเทพเจ้าคือการบูชาเทพเจ้าด้วยไฟ หรือที่เรียกว่า การบูชาัยัญเพื่อให้เทพเจ้าพอใจ จะได้ประทานความสุขความสำเร็จให้ตามความปรารถนา

ต่อมาเมื่อชาวอารยันเข้ามาสู่อินเดียแล้ว จึงได้นำเอาความนึกคิดทางด้านศาสนาของพวกตนซึ่งประกอบด้วยลัทธิพิธีที่เกี่ยวกับการใช้ไฟในการประกอบพิธีพลีกรรม รวมถึงวิหารหรือเทวสถานสำหรับเป็นที่สิงสถิตของเทพเจ้า เข้าผสมผสานกับความเชื่อทางศาสนาของชาวราชวิท

พื้นเมืองที่นับถือธรรมชาติเช่นเดียวกัน แต่ มุ่งเน้นธรรมชาติทั้ง 4 คือดิน น้ำ ลม และไฟที่มอบความอุดมสมบูรณ์ให้กับมนุษย์มากกว่า ในที่สุดลักษณะพิรพันธ์ทางศาสนาของอารยันก็ได้ผสมกคลมกเลียนกับความเชื่อของชนพื้นเมืองเดิมจนแยกกันไม่ออก ก่อตัวเป็นลักษณะศาสนาใหม่ที่พัฒนาจนกลายมาเป็นศาสนาพราหมณ์ (Brahmana) ที่แพร่หลายไปทั่วแผ่นดินอินเดียมานถึงปัจจุบัน

เหตุที่เรียกันว่า “ศาสนาพราหมณ์” เนื่องจากมีวรรณพราหมณ์เป็นผู้ศึกษาและสืบทอดความรู้เหล่านั้น จะนั่นพราหมณ์จึงเป็นกลุ่มผู้รู้ที่วรรณะอื่นต้องนับถือ ไม่เว้นแม้แต่วรรณะกษัตริย์ที่ต้องเชือฟัง เนื่องจากพราหมณ์สามารถติดต่อกับเทพเจ้าได้โดยตรงและยังมีความรู้ความสามารถในการประกอบพิธีกรรมเพื่อบูชาเทพเจ้าเหล่านั้นอีกด้วย

การบูชา�ัญจึงเป็นสิ่งที่ถือปฏิบัติกันเรื่อยมาโดยมีพราหมณ์เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม ซึ่งแต่เดิมนั้น การบูชา�ัญในยุคแรกๆ จะใช้เนยใส เนยขัน น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อยเท่านั้น ยังไม่ปรากฏว่ามีการฝ่าชีวิตเพื่อบูชา�ัญแต่อย่างใด แต่ต่อมาเมื่อพิธีกรรมเปลี่ยนแปลงไป มีการนำเอาสัตว์และมนุษย์มาฝ่าเพื่อบูชา�ัญ เพราะคนอินเดียในสมัยนั้นเชื่อว่าการประกอบพิธีบูชา�ัญดังกล่าวจะช่วยให้ชีวิตยืนยาว มั่นคงด้วยอนสารสมบัติ เพียบพร้อมด้วยทายาทและเกียรติยศซึ่งอ่อนเสียง¹

ศาสนาพราหมณ์ที่พ梧อารยันได้พัฒนาขึ้นนั้น เต็มไปด้วยบทโคลกสรรเสริญบูชาเทพเจ้ารวมถึงตำราเกี่ยวกับพิธีกรรมและเรื่องราวทางด้านปรัชญาอื่นๆ ที่เชื่อกันว่าเป็นคำทิพย์ที่ได้ยินมาจากเทพเจ้า โดยมีพราหมณ์เป็นผู้รับมาจากพระอุษฐ์ของพระพรม (Brahma) ซึ่งเป็นพระผู้สร้างโลกและสรรพสัตว์โดยตรง ต่อมาก็ได้มีการจัดรวบรวมบทสวดเหล่านั้นขึ้นเป็นหมวดหมู่ และบันทึกไว้ด้วยภาษาสันสกฤตโบราณซึ่งเป็นภาษาเก่าแก่ที่สุด เรียกว่า คัมภีร์พระเวท (Veda)

นับแต่นั้นมาศาสนาพราหมณ์ถือว่า พระเวทเป็นตัวคัมภีร์ที่เป็นนิรันดร เกิดจากการดลใจของเทพเจ้า จึงพากันยอมรับนับถือไว้ในฐานะสัจธรรมที่เป็นแก่นแท้ของศาสนาพราหมณ์ แม้แต่ตัวหนังสือที่จดคัมภีร์พระเวทก็ยังได้รับการนับถืออย่างยิ่งรากับเป็นเทพเจ้าองค์หนึ่งโดยเฉพาะพยางค์ตอนขึ้นต้นโคลกที่ออกเสียงว่า ออม (Om) ถือว่าเป็นสิ่งที่ประจุพลังอำนาจ และความลึกลับของคัมภีร์พระเวทไว้อย่างเหลือเชื่อ

¹ จันทรัตน์ ลิงหัต. “การศึกษาเบรียบเทียบแนวความคิดเรื่องจิตในพุทธศาสนาและมหายานอินเดีย”, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2539 หน้า 13

ที่มาของพระเวทเริ่มต้นด้วย ฤคเวท (Rigveda) ซึ่งเป็นบทสวดสรรเสริญและอ้อนวอนเทพเจ้า จำนวน 1,028 บท และคาดว่ามีอายุอยู่ราว 500 ปีก่อนพุทธศักราช เล่าถึงเรื่องราวของเทพเจ้าของผู้อารยัน คือ พระอินทร์ซึ่งช่วยให้พวกราชได้รับพุ่งมีชัยต่อพวกรัช และกล่าวเหยียดหยามพวกรัชว่าเป็นพวกรอสูรที่เป็นอริกับเทพเจ้า คัมภีร์ฤคเวทนี้ถือว่าเป็นคัมภีร์ที่สำคัญและเก่าแก่ที่สุดในโลกที่ทำให้ทราบความคิดความเชื่อของชาวอารยันในสมัยนั้น

ต่อมาในหมู่พวกราหมณ์ที่ประกอบพิธีทางศาสนา ได้พิจารณาคัดเลือกเฉพาะบทสวดขับบางบทในคัมภีร์พระเวทมาเรียงใหม่และใช้ขับสารายามนตร์บูชาเทวตา (โสมเทพ) ด้วยน้ำโสมที่คันมาจากต้นโสมบนเขามูชวัตในเทือกเขาหิมาลัย คัมภีร์ที่ใช้ในการบรรยายการบูชาเทวตาด้วยน้ำโสมนี้เรียกว่า สามเวท (Samveda) เป็นคัมภีร์ที่แทกออกมาจากฤคเวท แต่ภายหลังมีเนื้อหามากขึ้นก็เลยกลายเป็นอีกคัมภีร์หนึ่ง แยกไว้เป็นเพลงขับสารายามนตร์โดยเฉพาะ

ต่อเมื่อพวกราชแฝออำนาจไปทางตะวันออกเฉียงใต้แบบเครื่องอัมพาล กรุรุเกษตร ตลอดจนเครื่องปั่นปั่นจากในลุ่มน้ำคงคาและยมุนาตอนบน ระหว่างนั้นพระหมณ์ก็ได้คัดเอามนตร์โคลกในคัมภีร์ฤคเวทมาดัดแปลงเรียบเรียงด้วยร้อยแก้วและจัดเข้าคู่ไว้เป็นชุดๆ เพื่อสะดวกในการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา จึงเกิดเป็นคัมภีร์ยชุรเวท (Yajurveda) ใช้อธิบายการประกอบพิธีบวงสรวงบูชา

คัมภีร์พระเวททั้ง 3 คัมภีร์คือ ฤคเวท สามเวท ยชุรเวท รวมเรียกว่า ไตรเวท หรือไตรเทพ ในยุคที่พระหมณ์เรื่องอำนาจอยู่ คัมภีร์ไตรเทพถือเป็นเสมือนอาญาลิทธิ์ของพระหมณ์ที่ทุกคนต้องเคารพ ใครจะได้ชื่อว่าเป็นนักปรachaญ์ก็จะต้องเจนจบไตรเทพทั้งสิ้น ดังนั้นไตรเทพจึงเป็นทั้งคัมภีร์อันศักดิ์สิทธิ์และเป็นหลักสูตรการศึกษาของเหล่าพระหมณาจารย์ทั้งหลายอีกด้วย

ครั้นมาถึงสมัยมหาการatyutho ในปลายยุคพระเวท ศาสนาราหมณ์ถูกสั่นคลอนด้วยลักษณะความเชื่ออื่นที่เริ่มต้นเกิดขึ้นติดตามมา พวกราหมณ์จึงได้รวบรวมไสยาสต์ต่างๆ เข้าไว้เพื่อเรียกศรัทธาให้ศาสนาราหมณ์กลับมาเป็นที่ยึดเหนี่ยวเหมือนเดิม กล้ายเป็นพระเวทที่ 4 ของพระหมณ์ที่เรียกว่า อาถรพเวท¹ (Atharveda) ประกอบด้วยมนตร์โคลกของเก่าซึ่งโดยมากเป็นมนตร์เล็กเป้าเพื่อทำลายสิ่งอปมงคลต่างๆ แก้ความเจ็บป่วย อยุ่ยงคงกระพัน ไล่ผี สักยันต์ ผงรูปผงรอย ทำเสน่ห์ยาแฝด สะเดาะเคราะห์ แก้เสนียดจัญไร และภยันตรายต่างๆ นอกจากนี้ยังมีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเมตุนศาสตร์อีกด้วย²

¹ คำว่า อาถรพเวท ไทยเราเรียกว่า อาถรพณ์

² สมัคร บุราวัศ. ปรัชญาพระหมณ์ในสมัยพุทธกาล, 2516 หน้า 68-71.

คัมภีร์พระเวทเป็นคัมภีร์สักดิ์สิทธิ์และสำคัญสูงสุด ที่เป็นทั้งหลักศาสนาและหลักการดำเนินชีวิตที่เคร่งครัดของชาวอารยัน แม้ว่าในสมัยนั้นจะมีการขัดเสียนตัวหนังสือเป็นลายลักษณ์อักษรแล้วก็ตาม แต่พวกราหมณ์ก็ยังนิยมการศึกษาและท่องจำด้วยวิธีที่เรียกว่า มุขปาฐะอยู่ดี ทั้งนี้เพื่อให้ความเคารพนับถือในความสักดิ์สิทธิ์ของคัมภีร์พระเวท และในการสวดสาอร่ายพระเวทนั้น จะต้องสวดให้ถูกต้องอักษร พยัญชนะ ให้ถูกวาระคตอนและชัดเจน เพราะหากสวดผิดพลาดคลาดเคลื่อนไป ก็ถือว่าเป็นข้อเสียหายที่จะมีผลต่อผู้ทำพิธีกรรมหรืออาจทำให้ไม่ได้รับผลตามที่ปรารถนา

2.2.2 ยุคพราหมณ์¹(Brahmana Period) ประมาณ 300-100 ปี ก่อนพุทธศักราช

กำเนิดพระพรหมและความเชื่อเรื่องตรีมูรติ

เมื่อสำรวจวรรณคดีเก่าแก่ของอินเดีย เช่น คัมภีร์ฤคเวท หรือคัมภีร์พระเวทอื่นๆ นักศึกษาจะไม่มีทางได้พบเรื่องราวของเทพเจ้าที่เรียกว่า “พระพรหม” นี้เลย นั่นแสดงว่าในสมัยพระเวทยุคตัน ยังไม่มีการกล่าวถึงพระพรหมแต่อย่างใด

เท่าที่ทราบคำว่า “พรหมา” หรือ “พระพรหม” ปรากฏในวรรณคดีอินเดียเป็นครั้งแรก เมื่อปลายสมัยพระเวทในคัมภีร์ศตปัตพราหมณ์ ซึ่งเป็นคัมภีร์เก่าแก่ในยุคพราหมณ์ (ประมาณ 2,600 ถึง 2,800 ปีมาแล้ว) ได้กล่าวถึงพระพรหมว่าเป็นพระผู้สร้างไฟและสรรพสิ่งทั้งหลาย เป็นเทวะในอุดมคติที่เป็นนามธรรมที่ไม่มีตัวตนและไม่มีเพศ² และที่สำคัญคือยกฐานะให้สูงส่ง ยิ่งกว่าพระอินทร์ ที่พราหมณ์เคยนับถือกันว่าเป็นเทพสูงสุด แต่ภายหลังพระอินทร์กับลับเริ่มเลื่อมความนิยมเพราหมาหน้าโสมบ้าง เจ้าชูบ้าง รบแพ้อสูรบ้าง พวกราหมณ์จึงต้องสร้างพระพรหมที่ไม่มีแม่ตัวตนและอยู่เหนือโลกขึ้นมาทดแทนและเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว

เมื่อสร้างพระพรหมขึ้นเป็นเทพสูงสุดแทนพระอินทร์แล้ว พวกราหมณ์ก็ยังได้สร้างนิยายเรื่องพระเจ้าสร้างโลกไว้ด้วยว่า ก่อนหน้านั้นโลกยังเป็นสภาวะที่ว่างเปล่า เมื่อกาลผ่านไปก็มีสภาวะอย่างหนึ่งมารวมประชุมกันเข้าเป็นก้อนกลมเหมือนไข่ และพระพรหมก็ถืออุบัติขึ้นในไข่ฟองนั้น บันดาลให้ไข่แตกออกเป็นสองชิ้น ชิ้นบนเป็นสวรรค์ ชิ้นล่างเป็นโลกมนุษย์ พระพรหมสถิตอยู่ในโลกสวรรค์ จากนั้นพระพรหมจึงได้สร้างพระอาทิตย์ พระจันทร์ ดาว ฝน พายุ ไฟ

¹ ต่อจากยุคพระเวท พวกราหมณ์ตระหนักดีว่า คัมภีร์พระเวทเหล่านั้นมีบทสวดต่างๆ มากมาย และบางทีบทสวดเหล่านั้นอาจต้องการคำอธิบายเพิ่มเติม ดังนั้นจึงได้แต่งอรรถกถาที่ใช้อธิบายและเบี่ยงการประกอบพิธีกรรมรวมถึงข้อห้าม และข้อปฏิบัติในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เพิ่มเติม โดยให้ชื่อว่า “พราหมณ์”

² วิสุทธิ์ บุชยกุล. พระมหาสีหน้า, 2549 หน้า 4

และสรรพสัตว์ต่างๆ จนเต็มโลก แล้วบันดาลให้สัตว์เหล่านั้นเป็นไปตามอำนาจของพระพรหม เรียกว่า พระมหาลิขิต ดังนั้นชาชีวิตของคนเราจะเป็นเช่นไรนั้น พระพรหมได้ขัดเส้นชาชีวิตไว้แล้วจริงสรรพแล้วนับแต่เกิดมาที่เดียว กล่าวกันว่าแต่ละคนมีพระมหาลิขิตปรากฏอยู่บนหน้าผาก ตั้งแต่เกิดได้ 6 วัน ซึ่งรอยนั้นพระพรหมเป็นผู้เขียนขึ้นด้วยพระหัตถ์ของพระองค์เอง จะนั้นจึงไม่มีใครอยู่นอกเหนืออำนาจของพระพรหมไปได้ ฐานะของพระพรหมจึงยิ่งใหญ่ คือ เป็นทั้งองค์อัда หรือผู้สร้างโลกและสรรพสิ่ง และเป็นเทพบิดรคือบิดาของทวยเทพทั้งหลาย

ในตอนแรก ผู้คนต่างเห็นด้วยที่พระพรหมไม่มีตัวตน แต่ต่อมาจึงเกิดความไม่แน่ใจว่าเราจะรับรู้ว่ามีพระพรหมจริงๆ ได้อย่างไร ในเมื่อมองไม่เห็น จะกราบไหว้ก็กราบไม่ได้ ดังนั้นพระมหาณจึงมีความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขหลักการเสียใหม่ โดยสร้างให้พระพรหมมีตัวตน แต่ว่าอยู่เหนือโลก มี 4 หน้า นั่งอยู่ต่อลอดกาล หันหน้าออก 4 ทิศ เพื่อดูแลโลก 4 ด้าน แต่ก็เป็นผู้บริสุทธิ์คือไม่มีเพศ ไม่มีเรื่องการมรณ์ จึงเป็นผู้สงบและมีความสุขอันเป็นยอด จึงเกิดมีพระมหาสี่หน้าขึ้น¹

ครั้นต่อมาไม่นานนัก พระพรหมก็ถูกเลริมเติมแต่งให้มีลักษณะใกล้เคียงคนธรรมดามากขึ้นอีก แม้ว่าจะทรงไว้ช่องอำนาจแห่งเทวะที่อยู่เหนือนอนมนุษย์ แต่ก็เริ่มมีตัวตน มีรูปร่างลักษณะ มีหน้า 7 หน้า เป็นชาย มีความรู้สึก มีความรักและความชอบเหมือนมนุษย์ทั้งหลาย พระพรหมจึงไม่เป็นที่พอใจของบรรดาผู้เคารพอีกเช่นเดียวกับกรณีของพระอินทร์ ดังนั้นพวกราหมณ์จึงได้สร้างเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ขึ้นมาให้เสมอ กับพระพรหมอีก 2 องค์ รวมเป็น 3 องค์เรียกว่า “ตรีมูรติ” (Trimurati) ซึ่งถือกันว่าเทพเจ้าทั้งสามเป็นเทพเจ้าผู้ค้าดีสิทธิ์ เป็นมหาเทพผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดและเป็นนิรันดร์ พร้อมกันนั้นก็ได้กำหนดหน้าที่ของพระเป็นเจ้าเหล่านั้นไว้ต่างๆ กัน คือ

- 1) พระพรหม เป็นผู้สร้าง (Creator) สติตอบอยู่ชั้นบนเหนือพื้นพิภพ
- 2) พระวิษณุ หรือหารายณ์ เป็นผู้รักษา (Preserver) สติตอบอยู่ทางทิศใต้ประจำอยู่ทางทະເລ
- 3) พระคิวะ หรืออิศวร เป็นผู้ทำลาย (Destroyer) สติตอบอยู่ทางเหนือของภูเขาหิมาลัย ทั้งพระวิษณุและพระคิวะ ก็ล้วนواتรามจากพระเจ้าองค์เดิมคือพระพรหม

การที่มีเทพเคารพถึงสามองค์ภายในตัวเดียว คือ “สรรพสิ่งเกิดจากหนึ่งเดียวหรือธาตุเดียวคือพระมันที่สามารถเจริญเติบโตและขยายตัวได้ แต่ทว่าสิ่งสูงสุดหรือเทพสูงสุดมี

¹ สิริวัฒน์ คำวันสา. พุทธศาสนาในอินเดีย, 2534 หน้า 14

เพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น” ความเชื่อนี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาการแตกแยกนิกายในยุคต่อๆ มา คือ กลุ่มที่บูชาพระวิษณุก็มุ่งมั่นรักดีในองค์พระวิษณุจนเกิดเป็นไวษณพนิกาย (Vaishnavism) ส่วนกลุ่มที่บูชาพระศิวะก็มุ่งมั่นรักดีต่อพระศิวะเกิดเป็นไศวนิกาย (Saivism)

การเกิดขึ้นของทั้งสองนิกายนี้ทำให้พระเป็นเจ้าทั้งสองโดดเด่นและมีความหมายในฐานะเทพเจ้าสูงสุดเพียงองค์เดียว และในขณะเดียวกันฐานะของพระพรหมก็อยู่ เสื่อมความนิยมลง ในปัจจุบันเทวាញในอินเดียที่ประดิษฐานรูปปั้นพระพรหมนั้นแทบจะหาไม่ได้เลย บางเทวាញมีแต่รูปปั้นของพระศิวะและพระวิษณุประดิษฐานโดยเด่นเป็นส่วนมาก ในคูหาหรือซ่องเล็กๆ ของผนังเทวាញกลับมีรูปปั้นพระพรหมองค์เล็กๆ ประดิษฐานรวมอยู่ด้วยเท่านั้นเอง

เราจะเห็นว่า การสร้างเทพเจ้าขึ้นมาเรื่อยๆ ไม่หยุดหย่อนเช่นนี้ เป็นลักษณะสำคัญของศาสนาพรหมณ์ที่ต่างจากศาสนาอื่นๆ สมัยพระมหาณะจึงเป็นสมัยที่มนุษย์สร้างพระเจ้า มิใช่พระเจ้าสร้างมนุษย์อย่างที่เคยเชื่อกันแต่เดิม ในยุคนี้ทั้งผู้นำทางศาสนาพรหมณ์และผู้เคารพบูชาต่างก็มุ่งเน้นไปที่ความชอบธรรมของเปลือกนอกแห่งศาสนา จนละเลยคำสอนในคัมภีร์ไตรเทพ กลับเน้นหนักไปกับเรื่องราวอิทธิปาฏิหาริย์และเวทมนตร์มายากลุ่นไสยต่างๆ ที่เก็บไว้ในคัมภีร์ที่ 4 หรืออัตรรพเวทเป็นหลัก

แม้แต่แนวคิดเรื่องตริมูรติก็เป็นเช่นนั้น คือเกิดขึ้นด้วยความต้องการให้เกิดการรวมปาฏิหาริย์อันยิ่งใหญ่แห่งองค์เทพทั้งสามเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งเท่ากับองค์เทพองค์เดียวกันนี้มีพลังยำนาจ ทั้งการสร้างโลกโดยพระพรหม บำรุงรักษาโลกโดยพระวิษณุ และทำลายโลกโดยพระศิวะ จะเห็นว่าแนวทางนี้ก็ยังมุ่งเน้นไปที่อิทธิปาฏิหาริย์แห่งองค์เทพเป็นหลัก แทนที่จะมุ่งศึกษาคำสอนดังเดิมในคัมภีร์พระเวท สิ่งเหล่านี้ก็คือสัญญาณแห่งความเสื่อมของศาสนาพรหมณ์ ในช่วงเวลาต่อมา¹ และเป็นเหตุให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนคำสอนเสียใหม่ กระทั่งกลายเป็นศาสนา Hindoo ที่พยายามในทุกวิถีทางที่จะเรียกครั้งหากลับคืนมาให้ได้มากที่สุด

พัฒนาการของระบบวรรณะ 4 สู่ระบบชนชั้น

ในยุคพระเวท แม้จะมีการแบ่งเป็นวรรณะแล้ว แต่ยังไม่เด่นชัดนัก ระบบวรรณะเริ่มก่อตัวเป็นรูปร่างขึ้นเมื่อสังคมมีความหวังอրยันกับดรavidiyen สืบสาน การตีความความหมายของวรรณะตามคัมภีร์พระเวทเป็นสิ่งที่เกิดจากความจำเป็นทางสังคมหรือความต้องการของผู้มีอำนาจในสังคมเป็นหลัก เช่นในระยะแรกของการมีระบบวรรณะ วรรณะจะถูกตีความไปตาม

¹ ดวงอิตา รามศวรร. 2 อารยธรรมยิ่งใหญ่แห่งอาเซียน อินเดีย-จีน, 2549 หน้า 58

ความต้องการของผู้ชั้นสูงค่ามคือการยัน ซึ่งเป็นกลุ่มผู้มีอำนาจในสังคม ที่ต้องการจะแบ่งแยกกลุ่มชนที่มีชาติพันธุ์ต่างกันออกจากกันอย่างชัดเจนระหว่างอารยันกับดราวิเดียน เพื่อความบริสุทธิ์ของเชื้อชาติและเพื่อพันธุ์ของตน กล่าวคือ พระมหาณ์ กษัตริย์ ไวงศะ ถือเป็นอารยันระดับชั้นนำที่มีความเป็นนายเหนือชนพื้นเมืองเดิมซึ่งผิดคล้ากว่า เรียกว่า ทาสวรรณะ หรือศูนย์ มีหน้าที่รับใช้ผู้เป็นนายคือพวกราชยัน

สมัยต่อมาวรรณ์ได้ถูกตีความไปตามความจำเป็นทางสังคม ที่ต้องการเร่งงานและความเชี่ยวชาญในวิชาชีพต่างๆ ซึ่งเป็นแต่เพียงการแบ่งหน้าที่และอาชีพให้แก่คนในสังคมเท่านั้น ได้แก่ พระมหาณ์มีหน้าที่สังสอนเยี่ยงครูอาจารย์ กษัตริย์มีหน้าที่เป็นนักปรบป้องกันชาติบ้านเมือง แพศย์หรือไวงศะมีอาชีพค้าขายสร้างเศรษฐกิจให้สังคมและศูนย์มีหน้าที่ทำไร่โภนาและใช้แรงงาน

ต่อมาภายหลัง เมื่อมีความเจริญทางสังคมและเศรษฐกิจอันเป็นมูลเหตุให้สังคมมีความสับสนชัดเจน และแสดงให้ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพแขนงต่างๆ มา ก็ขึ้น จึงมีการแบ่งแยกออกเป็นชนชั้นใหม่ๆ ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่มีอาชีพการงานและภูมิภูมิที่ทางวรรณะคล้ายกัน กล้ายเป็นวรรณะย่อยๆ ไป โดยวรรณะที่สูงกว่าเหยียดหยามและเอาเปรียบวรรณะต่ำ ด้วยเหตุทางผลประโยชน์เป็นสำคัญ กล่าวคือในยุคแรกทางศาสนาซึ่งเป็นวรรณะต่ำที่ยังมีฐานะดีและเป็นที่ยอมรับของสังคม สามารถแต่งงานกับวรรณะอื่นได้ แต่ภายหลังเมื่อระบบวรรณะหมวดเกลียวแน่นขึ้น ฐานะของทางสก๊อลดต่ำลงตามลำดับ กล้ายเป็นพวกราช (Untouchable) และห้ามพวกราชทำพิธีต่างๆ เช่น การเผาศพอย่างที่พวกราชทำ ห้ามอ่านห้ามจับพระเวท ถ้าฝ่าฝืนจะถูกตัดมือตัดหู²

ความรุนแรงของการแบ่งชั้นวรรณะดังกล่าวปรากฏชัดในช่วงปลายยุคพระเวท โดยพวกราหมณ์ได้อ้างคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์คือบทสาดฤทธิ์ที่มีใจความว่า พระพรหมสร้างมนุษย์ให้เกิดขึ้นมาบนโลกด้วยฐานะที่ต่างกัน และมนุษย์ก็ถือกำเนิดมาจากวัยวะที่ต่างกัน ของพระพรหมด้วย คนในวรรณะพระมหาณ์ถือกำเนิดมาจากพระเครื่องของพระพรหม คนในวรรณะกษัตริย์ถือกำเนิดมาจากพระอังสา (บ่า) คนในวรรณะแพศย์ถือกำเนิดมาจากพระอุทธร (ห้อง) ส่วนคนในวรรณะศูนย์ถือกำเนิดมาจากพระบาท (เท้า)³ บางแห่งกล่าวต่างไปจากนี้ว่า วรรณะพระมหาณ์มาจากปากของพระพรหม วรรณะกษัตริย์มาจากแขน วรรณะแพศย์ซึ่ง

¹ พระมหานินทร์ สุวรรณดี. “การศึกษาวิเคราะห์หลักความเชื่อเรื่องระบบวรรณะของชาวอินดูในประเทศไทย”.

วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาศناسเปรียบเทียบ, มหาวิทยาลัยมหิดล, 2544 หน้า 13

² สิริวัฒน์ คำวันสา. พุทธศาสนาในอินเดีย, 2534 หน้า 12-13

³ พระศักดิ์ เจิมสวัสดิ์. พระสีหน้า, 2549 หน้า 21

เกี่ยวข้องกับเรื่องของการทำมาหากายซึ่งเป็นหน่วยเศรษฐกิจของชุมชนมาจากท้อง และวรรณคุณทรัพยากรใช้แรงงานมาจากเท้าของพระพรหม¹

การที่มนุษย์ถือกำเนิดมาจากการวัยวะที่ต่างกันดังนี้ จึงไม่มีความเสมอภาคกันตั้งแต่เกิดแต่ เพราะนั้นเป็นพระประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้าที่ได้กำหนดไว้แล้ว จึงต้องถือปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ดังนั้นผู้ที่เกิดในวรรณคุณต้องดำรงอยู่ในวรรณคุณตลอดไป และการประกอบอาชีพก็ต้องให้เป็นไปตามหน้าที่ของตนฯ จะก้าวไก่กันไม่ได้ และห้ามมิให้คนต่างชั้นวรรณคุณทำการสมรสข้ามวรรณคุณ ต้องสมรสกับคนภายในวรรณคุณเดียวกันเท่านั้น หากมีการสมรสข้ามวรรณคุณ บุตรที่เกิดมาก็จะไม่อาจเข้าชั้นวรรณคุณได้อีก และจะถูกเรียกว่าจันthal กล้ายเป็นบุคคลที่ถูกสังคมเหยียดหยามดูถูก ทั้งนี้ก็เพราะต้องการปกป้องสายเลือดและชั้นของเพื่ออารยันเป็นหลัก² หากใครฝ่าฝืนนอกจากจะถือว่าเป็นการทรยศต่อวรรณคุณเองแล้ว ยังถือว่าเป็นการขัดบัญชาของพระผู้เป็นเจ้ายื่อมจะถูกพระเจ้าลงโทษ เรียกว่า “เทวทัณฑ์” บ้าง หรือ “พรหมทัณฑ์” บ้าง ผู้ที่เกิดในวรรณคุณต้องโดยเฉพาะอย่างยิ่งพากศุทรและจันthal ต้องยอมรับปฏิบัติตามคำสั่งของพระมหาณโดยไม่มีข้อแม้ใดๆ พากศุทรจึงเป็นพากที่ได้รับชะตากรรมมากที่สุดและน่าสงสารมากที่สุด แม้ทุกวันนี้ก็ยังมีความเชื่อเช่นนี้หลงเหลืออยู่ในอินเดียอีกมาก³

2.2.3 ยุคอุปนิษัท (Upanishad Period) ประมาณ 150-100 ปี ก่อนพุทธศักราช

“พรหมัน” ในคัมภีร์อุปนิษัท

ศาสนาพระมหาณได้วิวัฒนาการจากการจากยุคพระมหาณเข้าสู่ยุคที่ 3 คือยุคอุปนิษัท ซึ่งเป็นช่วงที่ชาวอินเดียสร้างรากฐานทางลัทธิที่มั่นคงแข็งแกร่งแล้ว แต่ในทางศาสนา ผู้คนกลับเริ่มฉุกคิดว่า “ลำพังการบูชาอยู่อย่างที่เคยประพฤติมานั้น ไม่สู้จะได้ผลอะไรเลย ยังไม่เห็นเลยว่าจะสามารถเอาชนะทุกข์ได้อย่างแท้จริง นอกจากจะเป็นการปลอบใจชั่วครั้งชั่วคราวเท่านั้น” ดังนั้นต่อมาจึงเกิดมีนักปรัชญาที่พยายามค้นหาเหตุผลในเรื่องความจริงของชีวิตว่า “ชีวิตคืออะไร เราเกิดมาทำไม ตายแล้วจะไปไหน”

ความสงสัยและความขัดแย้งดังกล่าวเริ่มรุนแรงมากขึ้น จนถึงขนาดที่ว่ามีการรวมกลุ่มอภิปรายปัญหาต่างๆ เพื่อคัดค้านพระมหาณโดยมีวรรณคุณเป็นแกนนำ

¹ วิสุทธิ์ บุญยกุล. พรหมสีหน้า, 2549 หน้า 8

² ดวงอิตา รามศรี. 2 อารยธรรมยิ่งใหญ่แห่งอาเซียน อินเดีย-จีน, 2549 หน้า 33

³ พระอุตตโรคณาธิการ (ชวินทร์ สารคำ). ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในอินเดีย, 2534 หน้า 32-33

สร้างปรัชญาใหม่ๆ วันเดี๋ยนี้ต้องตั้งปัญหาตามพากพราหมณ์ว่า “อะไรคือปฐมเหตุของโลกและชีวิต พระมหาคืออะไร เราเกิดมาจากไหน เรายังไงได้ด้วยอะไร เราถูกสร้างขึ้นมาบนพื้นฐานแห่งอะไร”

เมื่อต่างคนต่างพยายามใช้ปัญญาของตนขอบคิดหาเหตุผล จึงพบข้อสรุปบางประการที่น่าสนใจ ซึ่งได้รวมขึ้นมาใหม่เป็นอิกคัมภีร์หนึ่ง ให้ชื่อว่า “คัมภีร์อุปนิษัท” (Upanishads)¹ ซึ่งเป็นบทสรุปของคัมภีร์พระเวท ถือเป็นตัวแทนพัฒนาการด้านความคิดตามคัมภีร์พระเวท ขั้นสุดท้าย และเป็นลักษณะสุดท้ายของศาสนาพราหมณ์ ดังนั้นคัมภีร์อุปนิษัทจึงเป็นอวสานของพระเวท และสำนักปรัชญาลัทธิอินดูในสมัยต่อมา ก็ล้วนวางหลักคำสอนของตนไว้กับคัมภีร์ อุปนิษัทที่ขยายความออกไปที่เรียกว่า “เวทานตะ”² (Vedanta) นั่นเอง

คัมภีร์อุปนิษัทเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อได้นั้นยังหาข้อสรุปได้ยาก ทั้งนี้ เพราะคัมภีร์อุปนิษัท มีอยู่นับร้อยเล่ม และแต่ละเล่มก็ไม่ตรงกันหรือที่ขัดแย้งกันเองก็มี นักประชัญฝ่ายเชินดูกล่าวว่า อุปนิษัทต้องเกิดก่อนพุทธศาสนาอย่างแน่นอน³ ส่วนบางท่านมีความเห็นแย้งกันว่าคัมภีร์ อุปนิษัทอาจเกิดขึ้นหลังพุทธกาล คือเป็นผลงานของพากษินดูซึ่งทางหากจะดำเนินการไว้ชั่งศาสนา พราหมณ์ในยุคที่พุทธศาสนาและศาสนาเชนกำลังรุ่งเรือง⁴

คำสอนในคัมภีร์อุปนิษัทเป็นปรัชญาที่ลึกซึ้งและเป็นเรื่องยากที่จะเข้าใจได้ ที่เห็นได้ชัดคือคำสอนเรื่องความจริงสูงสุดที่เรียกว่า “พระมัน” (Brahman)⁵ ซึ่งเป็นคำสอนใหม่ที่ไม่มี ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระเวท

คัมภีร์อุปนิษัทกล่าวว่า แม้พระเวทจะถือกันว่าเป็นพระวจนะของพระผู้เป็นเจ้าโดยตรง (ศรุติ) แต่ที่แท้จริงก็เป็นสิ่งที่เกิดมาจากพระมัน ออกแบบกับลมหายใจของพระมันนั้นเอง ดังนั้น พระมันในคัมภีร์อุปนิษัทจึงมีความสำคัญเหนือกว่าพระเวทมากนัก ดังจะเห็นได้จากประโยคที่ว่า “ผู้ที่รู้จักระเวทที่ดีที่สุด ก็ยังไม่อาจหลุดพ้นจากทุกข์ได้ ถ้าเขายังไม่รู้จักรหมัน ตรังข้ามถ้ารู้จักรหมันแต่ไม่รู้พระเวทเลย กลับสามารถหลุดพ้นจากทุกข์ได้”⁶

¹ คำว่า อุปนิษัท มาจาก อุป (ใกล้) + นิ (ตั้งใจ) + ษา (นั่งลง) หมายความว่า นั่งเข้ามาตีวงใกล้ๆ หรือเข้ามานั่ง พังใกล้ๆ อย่างตั้งใจรับฟังคำสอน (สัจธรรม) จากครูบาอาจารย์ เพื่อบรรเทาความสงสัยและทำลายอวิชชาในตัว ศิษย์ให้ลืมไป นั้นแสดงว่าคัมภีร์อุปนิษัทเป็นส่วนที่สำคัญที่สุด เป็นบทเรียนอันเป็นส่วนลึกในกันบึ้งที่ ครูบาอาจารย์จะถ่ายทอดแก่ศิษย์ จนลื้นความสงสัย

² คำว่า เวทานตะ มาจาก เวท+อันตะ หมายถึง ส่วนอันเป็นที่สุดแห่งพระเวท

³ พระมหาสมจินต์ สมมาปุลโน. พุทธปรัชญา สาระและพัฒนาการ, 2544 หน้า 6.

⁴ สิริวัฒน์ คำวันสา. พุทธศาสนาในอินเดีย, 2534 หน้า 18.

⁵ คำว่า “พระมัน” ยังมีชื่อเรียกอีกหลายชื่อ ออาทิ ปรมาตมัน อ amatman ปรมพรหม หรืออันติมสัจจะ

⁶ สุมาลี มหาทรงค์ชัย. สินดู-พุทธ จุดยืนที่แตกต่าง, 2546 หน้า 51.

ในคัมภีร์อุปนิษัทกล่าวถึงพระมันว่า “มีพระผู้เป็นเจ้าสูงสุดอยู่เพียงหนึ่งเดียวคือพระมัน (Brahman) ทุกสิ่งแยกตัวมาจากพระมัน และจะกลับไปรวมกับพระมันอีก บุคคลคือชีวิตมัน หรืออาทิตย์ (Atman) ซึ่งมีธรรมชาติเหมือนพระมันแต่แยกมาอยู่ในตัวบุคคล บุคคลจะต้องพยายามด้วยการประกอบพิธีกรรมจนถึงขั้นบรรลุโมกษา (Moksha) หรือความหลุดพ้น ก็จะกลับไปรวมกับพระมัน ขณะเมื่อยังรวมกับพระมันไม่ได้ ก็จะเวียนว่ายตายเกิดไปจนกว่าจะกลับไปรวมกับพระมันได้ ชีวิตมันที่จะกลับไปสู่พระมันได้นั้นจึงต้องเลือกรธำรงแต่กรรมที่ไม่ผูกพันกับโลก¹

คำสอนเรื่อง “พระมัน” นี้ถือเป็นหลักการสำคัญของคัมภีร์อุปนิษัทที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระมัน มนุษย์กับเทพเจ้า และมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน ตลอดจนมนุษย์กับ สรรพสิ่งในจักรวาล โดยยืนยันว่า “เป็นไปไม่ได้เลยที่ชีวิตมนุษย์จะอยู่แยกไปอย่างเด็ดขาดจากความเป็นไปของจักรวาล เพราะมนุษย์ก็คือส่วนหนึ่งของจักรวาลนั่นเอง”

ปรัชญาการดำเนินชีวิตตามหลักօасรม 4

ย้อนไปในยุคพระมหาณะซึ่งพิธีบูชาญัณได้รับความนิยมกันอย่างแพร่หลาย ในยุคนั้นพระมหาณะซึ่งเป็นผู้มีอำนาจในการประกอบพิธีกรรม จึงได้รับการยกย่องว่าเป็นที่พึงทางจิตใจของประชาชน เมื่อประชาชนเกิดความเดือดร้อนก็พากันไปหาพระมหาณะเพื่อให้ช่วยเปลี่ยนทุกข์ และไถ่บาปให้ เพราะถือว่าพระมหาณะเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นเสมือนตัวแทนของพระผู้เป็นเจ้า หน้าที่ของพระมหาณะจึงอยู่ที่การประพฤติเคร่งครัดอยู่ในพิธีกรรม และกระทำตนให้เป็นที่พึงของประชาชนในทางด้านจิตใจเท่านั้น

คัมภีร์พระเวทในส่วนที่เรียกว่า อรัณยกะ (บทเรียนในป่า) ได้กล่าวถึงหลักการดำเนินชีวิตของพระมหาณะผู้บำเพ็ญตนเพื่อให้บรรลุประโยชน์หรือจุดมุ่งหมายของชีวิตมนุษย์² ซึ่งเป็นขั้นเป็นตอนไปตามลำดับ เรียกว่าօасرم 4 (Four Ashrams) ดังนี้

1) พระมหาารี (Brahmacharya : Student) แปลว่า ผู้ประพฤติพระธรรมจรรยา เป็นวัยที่ต้องศึกษาเล่าเรียน จะเริ่มทำพิธีเล่าเรียนเรียกว่า “อุปานยัน” แปลว่านำชีวิตเข้าสู่ความรู้ตั้งแต่อายุ 8 ขวบ เปื้องแรกจะต้องให้พระมหาณะผู้เป็นครูอาจารย์เป็นผู้สวมคล้องด้วยสายศักดิ์สิทธิ์

¹ พีระพงศ์ สุขแก้ว. สู่พระมัน: ตรีมูรติ “พระม ศิวะ นารายณ”. 2548 หน้า 86.

² ประโยชน์หรือจุดมุ่งหมายของชีวิตมนุษย์ 4 อย่าง ได้แก่ ธรรมะ (สิ่งที่พึงประพฤติปฏิบัติทั้งทางศาสนา สังคม และศีลธรรม) อรรถะ (ความมั่งคั่งสมบูรณ์ทางวัตถุ) กามะ (ความสุขและความรัก) และโมกษา (ความหลุดพ้นจากวัฏจักรแห่งชีวิต)

เรียกว่าัยชโณปวีต เท่ากับเป็นการประกาศและปฏิญาณตนว่าเป็นพระมหาจารีที่จะต้องเชื่อฟังครูบาอาจารย์ ต้องมีความประพฤติเรียบร้อย ต้องเคารพต่ออาจารย์ทุกโอกาส และต้องเรียนอยู่ในสำนักของอาจารย์อย่างน้อย 12 ปี จึงสำเร็จการศึกษา

2) คฤหัสด (Grihastha : Householder) แปลว่า ผู้ครองเรือน เป็นวัยที่แสวงหาความสุขทางโลกตามพระราชวัสดุ ต้องแต่งงานและมีบุตรอย่างน้อย 1 คน เพื่อใช้หนี้บรรพบุรุษและเป็นการป้องกันมิให้บิดามารดาตกนรกชั่ม “ปุตตะ” จะต้องประกอบอาชีพให้มีฐานะมั่นคงในทางพระราช ปฏิบัติตามกฎของผู้ครองเรือน ตลอดจนเอาใจใส่ในการประกอบยัญพิธี

3) วนปรั斯ต (Vanaprastha : Hermit) แปลว่า ผู้อยู่ป่า หลังจากสร้างฐานะในเพศคฤหัสดได้แล้ว มีบุตรอิดาลีบสกุลแล้ว ก็ยกทรัพย์สมบัติให้บุตรอิดา แล้วออกไปอยู่ในป่าเพื่อแสวงหาความสุขสงบจากวิเวก บำเพ็ญเพียรทางใจและข้อปฏิบัติอื่นๆทางศาสนาอย่างเคร่งครัด ยังมีภาระยาเหหมื่นกับบุคคลทั่วไป แต่มุ่งบำเพ็ญความดีเพื่อสัมประภาพให้มากยิ่งขึ้น

4) สันยาสี (Sannyasa : Ascetic) แปลว่า ผู้แสวงหาธรรม พิธีบวชเป็นสันยาสี คุรุ (คุรุ) จะทำพิธีสวัධมนต์บูชาพระเจ้า และสอนให้ผู้บวชว่าตาม เสาร์แล้วคุรุจะอบรมให้ผู้ถือบัวฯ ทราบทางปฏิบัติ การถือบัวเป็นสันยาสีนับเป็นช่วงสุดท้ายของชีวิตของผู้ที่หวังประโยชน์สูงสุด จะนั่นจึงต้องஸละโลกและบุตรภรรยา ความวุ่นวายออกบำเพ็ญพรตอยู่ในป่าตลอดชีวิต เพื่อจุดหมายปลายทางของชีวิตคือโมกษะ

อาศรม 4 จึงเป็นลำดับขั้นแห่งวิถีชีวิต (Stages of Life) เป็นแนวทางปฏิบัติของผู้บำเพ็ญตนไปสู่ธรรมขั้นสูงสุดในศาสนาพราหมณ์คือโมกษะ ซึ่งมีอิทธิพลต่อชีวิตสังคมของประชาชนและเป็นพื้นฐานที่นำไปสู่การพัฒนาทางศิลธรรมขั้นสูงต่อไป¹ แต่บุคคลที่จะปฏิบัติตามอาศรม 4 ได้ จะต้องอยู่ในวรรณพราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์เท่านั้น

ระบบอาศรม 4 ที่พัฒนาขึ้นยุคพราหมณ์นี้ นับว่ายังไม่เข้มงวดหรือเคร่งครัดเท่าใดนัก เพราะยุคพราหมณ์ยังคงเน้นในเรื่องการบูชาอยู่ มีบุตร และบำเพ็ญทานของพราหมณ์ผู้นับถือพระเวท ดังนั้นช่วงคฤหัสดจึงเป็นช่วงชีวิตที่พราหมณ์ยกย่องและให้ความสำคัญ ทั้งนี้ เพราะพราหมณ์ล้วนใหญ่เป็นคฤหัสดพราหมณ์ ซึ่งยังคงมีบุตรภรรยาและสามารถประกอบ

¹ ดนัย ไชโยธा. ประวัติศาสตร์ເອເຊີຍໄຕຢູ່ໂບຮານ, 2527 หน้า 102–109.

อาชีพอยู่เป็นครอบครัวได้ตามปกติ¹ ส่วนช่วงสันยาสี (ผู้แสวงหาโมกชา) นั้น เป็นช่วงชีวิตที่ใครจะเลือกจะเลือกหรือไม่เลือก ก็ไม่มีผลต่อความพัնทุกข์ เพราะความพันทุกข์ขึ้นอยู่กับการบูชาญญาณเป็นหลัก²

แต่ครั้นมาถึงยุคอุปนิษัท ระบบโครงสร้างทางศาสนาอันได้แก่คำสอนและการปฏิบัติของศาสนาพราหมณ์ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เคยมุ่งเน้นการเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดจากภายนอกโดยอาศัยการประกอบพิธีบูชาญญาณเป็นหลัก ก็เปลี่ยนมาเป็นการเข้าถึงพรหมันตามหลักปรัชญาในคัมภีร์อุปนิษัท อาศัยการบำเพ็ญตนะหรือบำเพ็ญโโยคะอย่างยิ่งยวด ลงทะเบทุกอย่างเพื่อให้เข้าถึงพรหมัน เพราะเห็นว่า การบูชาญญาณนั้นเพียงช่วยให้ไปสวรรค์ได้ แต่ก็ยังไม่อาจช่วยให้บรรลุโมกชาเป็นหลักมันได้เลย

ดังนั้น ในยุคอุปนิษัท ความสำคัญของพราหมณ์ในฐานะผู้ประกอบพิธีกรรมเริ่มลดลง ช่วงสันยาสีหรือช่วงชีวิตสุดท้ายที่มุ่งแสวงหาโมกชากลับได้รับการยกย่องมากเป็นพิเศษ และยังเชื่อว่าการเข้าสู่ช่วงสันยาสีนั้นจะเริ่มต้นเมื่อได้ก็ได้ โดยไม่จำเป็นต้องรอให้มีอายุมากหรือมีลูกหลานก่อนตามแบบเดิม แนวคิดดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดการเติบโตและแพร่ขยายของลัทธิถือพรตอยู่ป่า ปลีกตัวจากโลกภายนอก ไม่มีชนชั้นวรรณะ และมุ่งความลับโดดเด่นแสวงหาความสุขทางจิตวิญญาณ

แนวคิดและระบบปรัชญาอินเดีย 2 สาย

สมัยที่ปรัชญาอุปนิษัทเกิดขึ้น เป็นยุคที่ใกล้กับพุทธศาสนามากแล้ว เป็นยุคที่นักคิดชาวอินเดียเริ่มเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น ไม่ผูกพันกับระบบประเพณีดั้งเดิมซึ่งถ่ายทอดกันมาแต่สมัยพระเวท เพราะฉะนั้นจึงมีนักคิดอิสระที่มีความคิดหลากหลายแตกต่างกันออกไป ไปจากระบบประเพณีดั้งเดิมของพระเวทออกไป

พวgnักคิดอิสระที่พากันปฏิเสธคัมภีร์พระเวทมีอยู่หลายกลุ่ม ในประเทศไทยได้กล่าวถึงชื่อ อาชีวะ ปริพาชก นิครนถ ลักษิครูหง 6 ท่านเหล่านี้ล้วนแต่เป็นนักคิดอิสระที่แยกตัวออกจากพราหมณ์ผู้นับถือพระเวททั้งสิ้น

ดังนั้น ยุคนี้จึงเป็นสมัยอนุดิษฐ์เชื่อมต่อระหว่างลัทธิความเชื่อสองสาย คือ ลัทธิศาสนาพราหมณ์ที่ยังคงยึดมั่นอยู่ในคัมภีร์พระเวท กับลัทธิศาสนาใหม่ๆ ที่ปฏิเสธคัมภีร์พระเวท

¹ พราหมณ์มี 2 ประเภท คือ (1) พราหมณ์ที่ยังมีบุตรภรรยา เรียกว่า คฤหบดีพราหมณ์ และ (2) พราหมณ์ที่สละทรัพย์สมบัติออกไปบำเพ็ญพราหมณ์ตามลำพัง เรียกว่า สมณพราหมณ์

² สุมาลี 月中旬คชัย, อินดู-พุทธ จุดยืนที่แตกต่าง, 2546 หน้า 31

ฉะนั้น ลักษณะของอินเดียในยุคนี้ จึงสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 พาก¹ คือ

1. พากอโวทิกวะ (Avaidika) หรือนาสติก (Nastika) คือพากที่ปฏิเสธความศักดิ์สิทธิ์ของพระเวท ปฏิเสธความยิ่งใหญ่ของพระเจ้า และไม่ยอมรับประเพณีของพระหมณ์ชั่งหลักๆ ก็ได้แก่ ลักษณะของครูทั้ง 6 ศาสนาเช่น และพระพุทธศาสนา ซึ่งหากจะแยกให้ชัดเจน ก็แบ่งได้เป็น 2 กลุ่มคือ

1) กลุ่มเหตุผลนิยม (Rationalist) ที่เน้นการแสวงหาความรู้ โดยการใช้เหตุผลและการตั้งข้อสมมุติฐาน ซึ่งถือว่าเป็นการเก็บความจริง นักคิดกลุ่มนี้ยืนยันว่าความรู้ที่ได้มานั้นเกิดจากการใช้เหตุผลของมนุษย์ล้วนๆ ไม่อ้างอานาจวิเศษเหนือธรรมชาติใดๆ ทั้งนี้ มีได้อ้างว่าเป็นความรู้ที่เกิดจากญาณหยั่งรู้พิเศษอันเกิดมาจากการบำเพ็ญเพียงทางจิตจนบรรลุแต่เป็นความคิดความเห็นที่เกิดจากการคาดคะเนและทำนายตามหลักเหตุผลล้วนๆ นักคิดกลุ่มนี้ ประกอบด้วยนักปรัชญาอุปนิษัथยุคแรก นักปรัชญาสายอาชีวะ และปริพาชக

2) กลุ่มประสบการณ์นิยมหรือปฏิบัตินิยม (Experientialist) ที่ยืนยันว่า ความรู้ที่แท้จริง ย่อมเป็นผลที่เกิดมาจากการปฏิบัติ การทดลองพิสูจน์จนได้รู้แจ้งเองด้วยประสบการณ์ของตน นักคิดกลุ่มนี้ประกอบด้วย นักปรัชญาอุปนิษัथยุคปลาย นักปรัชญาเช่น เป็นต้น² ในเรื่องของการแสวงหาความรู้ นักปฏิบัติกลุ่มนี้มีแนวทางใกล้เคียงกับพระพุทธศาสนา

2. พากโวทิกวะ (Vaidika) หรืออาสติก (Astika) คือพากที่ยังคงนับถือพระเวท เป็นปัจฉิม คือยอมรับประเพณีของพระหมณ์และไม่ปฏิเสธความศักดิ์สิทธิ์ของพระเวท พากโวทิกวะนี้จึงจัดอยู่ในประเภทจารีตนิยม (Traditionalist) เพราะเชื่อว่าความรู้ทุกชนิด เกิดมาจากการแหล่งเดียว กัน โดยการเปิดเผยของเทพเจ้า เรียกว่า “พระเวท” (Vedas) ซึ่ง พระหมณ์ยึดถือกันว่าเป็นคำศรัทธาที่สำคัญและศักดิ์สิทธิ์ เพราะเป็นโบราณของสวรรค์ เป็นชุมทรัพย์ทางปัญญาอันยิ่งใหญ่และสูงส่งของมวลมนุษย์ ดังนั้นเมื่อมีการศึกษาและสืบทอดก็ ต้องยึดตามแบบแผนและปฏิบัติตามประเพณีธรรมเนียมเก่า ต้องอนุรักษ์และอนุรักษ์ตามสิ่งที่กล่าวในคำศรัทธาพระเวท โดยไม่มีข้อโต้แย้ง วิจารณ์ หรือแสวงหาเหตุผลใดๆ

¹ เลสซีเยร์ โพธินันทะ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค 1, 2535 หน้า 8

² พิลิภูมิ โคตรสุโพธิ. บทความทางวิชาการเรื่อง พุทธปรัชญา (Buddhist Philosophy). หน้า 4

พวกร่วมทิกวาระนี้ต่อมาภายหลังก่อเกิดเป็น 6 ลักษณ์ใหญ่ เรียกว่า หลักทรอศนะ 6 (Six Darshanas)¹ ประกอบด้วยลักษณ์เวทานตะ นัยยะ ไวเศษิกะ สาขยะ โยคะ และมามังสา ทรอศนะเหล่านี้มีรายละเอียดคำสอนต่างกันดังนี้

1) ลักษณ์เวทานตะ (Vedanta) ก่อตั้งโดยฤาษีพาทรยณะ

ลักษณ์นี้สืบบทอดมาจากการแตกยอตบกุปนิษัทบทสุดท้ายของคัมภีร์พระเวท ที่กล่าวถึงจุดสูงสุดแห่งการศึกษาหรือที่เรียกว่า เวนานตะ ตั้งปรัชญาความเชื่อว่า ความจริงแท้ (สัจธรรม) หรือความจริงอันสูงสุด หรืออันติมสัจจะ (Ultimate Reality) ของโลกและจักรวาล มีเพียงสิ่งเดียวเท่านั้น คือ พรหมัน หรือปรมาตมัน และชีวิตมัน หรืออาทิตมัน² แต่พระราหูที่ เราไม่รู้เท่าทันความจริงที่ว่า จิตของเราแต่ละคนเป็นอาทิตมัน เป็นอย่างเดียวกับจิตของพระ คือ ปรมาตมัน คนเราจึงกระทำการและถือกรรมต่างๆ เป็นตัวตนของเข้า ดังนั้นจึงเวียนว่าย ตายเกิดอยู่ในโลกนี้ เมื่อได้กำจัดอวิชชาหรือความไม่รู้ได้แล้ว อาทิตมันก็จะเข้าร่วมสติอยู่กับ ปรมาตมัน คนที่สำเร็จถึงขั้นนั้นก็จะกล้ายเป็นพรหม

2) ลักษณ์นัยยะ (Nyaya) ก่อตั้งโดยท่านฤาษีโคตมะ

ลักษณ์นี้เน้นหนักไปในเรื่องการพิจารณาหาความจริงแบบตรรกะ (Logical Realism) ใช้ความคิดวิพากษ์วิจารณ์และวิเคราะห์ความจริงในรูปแบบต่างๆ โดยเชื่อว่าความ จริงที่ยอมรับได้จะต้องอธิบายได้ด้วยหลักของเหตุผล สอนให้พิจารณาถึงความทุกข์ ความเกิด ความเคลื่อนไหวในระหว่างมีชีวิตอยู่และความสำนึกรู้ สอนให้บุคคลเลิกละอภุคคล ให้มีเมตตา ต่อกัน มีสัจจะบำเพ็ญประโยชน์ต่อกัน ในที่สุดก็จะบรรลุความหลุดพ้นจากความทุกข์และ เครื่องผูกพันอันเกิดจากการสมความหวังชีวิตมันกับสรรสาร เพราะการสมความกันของ ชีวิตมันกับสรรสารทำให้ชีวิตมันหลงลืมภาวะดังเดิมของตัวเอง และนำไปทำการกรรมดีกรรมชั่ว ผลของการทำการกรรมดีและชั่ว จึงทำให้ชีวิตมันเวียนเกิดเวียนตายในสังสารวัฏไม่รู้จบ เมื่อ คลี่คลายชีวิตมันออกจากสรรสารได้ ก็จะเป็นอิสรอย่างแท้จริง เป็นอิสรภาพสูงสุด เพราะ หลุดพ้นจากการเกิดการตาย และพ้นไปจากความทุกข์และความสุขตลอดกาล³

¹ คำว่า “ทรอศนะ” แต่เดิมหมายถึงทฤษฎีอธิบายแนวความคิดเกี่ยวกับความเป็นจริงนั้นๆ ออกมานั้น แต่ชาวตะวันตก ใช้คำว่า “ปรัชญา”

² ดวงอิตา รามะวร์, 2 อารยธรรมยิ่งใหญ่แห่งอาเซียน อินเดีย-จีน, 2549 หน้า 47

³ ประยงค์ แสนบุราณ, ปรัชญาอินเดีย, 2549 หน้า 152

3) ลัทธิไวเศษิกะ (Vaisesika) ก่อตั้งโดยฤาษีกนาท

ลัทธินี้สอนว่า โลกเกิดจากพลังอันมหึมาไม่เห็นที่สืบมาจากการในภาพก่อน แต่ก็มีจิตอันยิ่งใหญ่ที่สุดคือปรมาตมันเป็นใหญ่อยู่ในสากลโลก เป็นอมตะ ไม่มีตันไม่มีปลาย ไม่มีการทำลายแตกดับ แผ่นดินทั่วไปโดยปราศจากรูปประจำ และเป็นผู้สร้างสากลโลกขึ้น จิตอันยิ่งใหญ่นี้ได้แยกส่วนเป็นวิญญาณส่วนบุคคลที่เรียกว่าชีวิตมัน โมกชาหรือความหลุดพ้นจากทุกข์ของชีวิตมัน จึงสามารถเข้าถึงได้ด้วยการขัดอวิชชา (อวิทยา) ให้หมดไป และทำความรู้แจ้งในสัจธรรมให้เกิดขึ้น เมื่อนั้นชีวิตมันก็จะไม่ยึดมั่นในใจและกาย ทำให้มองเห็นธรรมชาติที่แท้จริงของตนว่า เป็นวิญญาณบริสุทธิ์หรือจิตสารบริสุทธิ์ที่ดำรงอยู่โดยปราศจากสัมปชัญญะ ไม่มีความรู้ ไม่มีความสุข ไม่มีความทุกข์ เป็นภาวะนิรันดร์

4) ลัทธิสังขยะ (Sankhya) ก่อตั้งโดยกบิลมามุนี

ลัทธินี้มุ่งแสวงหาความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับสัจภาพโดยการจำแนกวัตถุแห่งการรับรู้ออกเป็น “ตัตตava” หรือความจริงแท้ 25 ประการ ซึ่งอาจย่อลงเป็น 2 คือ ปูรุษะ และประกอบด้วย ปูรุษะ ได้แก่ อ amatmán หรือวิญญาณสากล ส่วนประกอบติ คือ สิ่งที่เป็นตันเหตุหรือตันกำเนิดของสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ลัทธินี้จึงจัดอยู่ในประเภทสัจโนยมเชิงทวิ (Dualistic Realism) เพราะมีความเห็นว่าปูรุษะและประกอบติทั้งสองส่วนเป็นสัจภาพและเป็นมูลการณะของสรรพสิ่ง โดยชี้ให้เห็นว่าปูรุษะถูกขังอยู่ในประกอบติ จึงได้ประกอบกรรมอันนำมาซึ่งความทุกข์ เมื่อทราบดังนี้แล้วจึงต้องพยายามหาทางตอนวิญญาณของตนออกจากวัตถุธาตุทั้งมวล ดังนั้นการหลุดพ้นก็คือการกลับไปสู่ภาวะเดิมของปูรุษะ กล่าวคือกลับคืนสู่วิญญาณบริสุทธิ์เมื่อก่อนที่จะมาสัมพันธ์กับประกอบติ เมื่อหลุดพ้นแล้วก็จะได้เข้าร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับวิญญาณสากล หรือปรมาตมันต่อไป

5) ลัทธิโยคะ² (Yoga) ก่อตั้งโดยปัตัญชลีมหาราชี

เชื่อว่ามีเทพเจ้าผู้ทรงอำนาจเหนืออมนุษย์คือพระพรหมผู้ยิ่งใหญ่หรือปรมาตมัน อันเป็นปฐมวิญญาณของสัตว์ทั้งหลาย ในยุคตันฝึกบำเพ็ญตนะโดยหวังไปทางโลภิยสุข ต่อมาฝึกเน้นหนักไปในทางทำจิตให้สะอาดเพื่อจะได้รวมกับพระพรหม โดยกำหนดให้ตั้งสมาธิ คือ การเพ่งจิตให้มีอารมณ์เดียวเป็นเอกคตตา เพื่อให้วิญญาณเลิกน้อยทั้งหลายเข้าร่วมอยู่ใน

¹ พระยงค์ แสนบุราณ, ปรัชญาอินเดีย, 2549 หน้า 152

² คำว่า “โยคะ” โดยทั่วไปใช้ในความหมายว่า “รวม” หมายถึง การรวมชีวิตมันเข้ากับปรมาตมัน ถ้าหากรวมให้เป็นเอกภาพได้ สรรพสัตว์เหล่านี้จะหลุดการเวียนเกิดเวียนตายในสังสารวัฏ

วิญญาณอันเป็นปฐม (คือ ให้อัตมันเข้าไปอยู่ในปรมาตมัน) วิธีการของโยคะ คือ บังคับการรับอย่างและตั้งลมหายใจเข้าออก เพ่งบานส่วนของร่างกายให้เกิดสมາธิ ต้องมีความช่ำครองดีนرنให้หมดไป โดยตั้งใจเพ่งพระอิศวรเป็นใหญ่ ซึ่งเป็นบุรุษหรืออัตมัน อันพ้นแล้วจากกรรมหรือความเลื่อมเลี้ยงทั้งปวง มีทางเข้าถึงโยคะ 8 สาย การปฏิบัติโยคะนี้ต้องปฏิบัติเป็นขั้นๆ ไป และจะเกิดความสำเร็จเป็นขั้นๆ เช่นกัน บางครั้งอาจเกิดมีอิทธิปาฏิหาริย์ขึ้นมาซึ่งเป็นผลพลอยได้ แต่เป้าหมายที่แท้จริงก็เพื่อการดับพุตติกรรมของจิต

6) ลักษณะมิมามสา (Mimamsa) ก่อตั้งโดยฤาษีไซมินิ

เชื่อว่าวิญญาณเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง เชื่อว่าโลกนี้และวิญญาณต่างๆ ล้วนเป็นอมตะ และเชื่อความคิดสิทธิ์ของคัมภีรพระเวท แต่มิได้กล่าวถึงเทพเจ้าว่าเป็นผู้สร้างโลก โดยถือว่าพระเจ้าสูงสุดไม่มี โลกนี้ไม่มีใครสร้าง และจะไม่มีวันสูญเสีย โลกจะดำรงอยู่อย่างนี้ตลอดไป ทั้งสากลโลกและจักรวาล ไม่มีกาลไหนๆ ที่สากลจักรวาลจะมีลักษณะผิดแยกแตกต่างไปจากที่มันเป็นอยู่ในเวลาหนึ่ง ถึงอย่างไรสากลจักรวาลก็จะยังคงสถานะและสภาพที่เป็นอยู่ เช่นนี้ตลอดไป

จากรายละเอียดข้างต้น เราจะเห็นว่าชาวอินเดียเป็นนักคิดนักแสวงหาที่มีแนวคิดในเชิงศาสตร์และปรัชญาที่ละเอียดซับซ้อน มีหลักทฤษฎีระบบ ซึ่งแต่ละระบบก็มีคำสอนที่มีรายละเอียดต่างกันไป ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นผลจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ อีกส่วนหนึ่งเกิดจากความหลากหลาย และเหลือมล้ำต่ำสูงแห่งวิถีชีวิตของผู้คน¹

อย่างไรก็ตาม คำสอนที่เป็นศาสตร์หรือปรัชญาเหล่านั้น แม้จะต่างกันในรายละเอียด แต่ทั้งหมดล้วนมีลักษณะร่วมอย่างเดียวกัน คือการแสวงหาความเป็นจริงสูงสุดที่เป็นจิต รองรับความมีอยู่ของชีวิต โลก และจักรวาล และพยายามอธิบายแนวความคิดเกี่ยวกับความเป็นจริงนั้นๆ สะท้อนออกมารูปแบบปรัชญาชีวิต เพื่อประโยชน์แก่การบรรลุมงคลหรือการหลุดพ้น ซึ่งถือว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดของทุกๆ ชีวิต

¹ พระมหาสมจินต์ สมมาปุญโญ. พุทธปรัชญา สาระและพัฒนาการ, 2544 หน้า 3

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 2 สังคมอินเดียก่อนยุคพุทธกาล จบโดยสมบูรณ์แล้ว โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 2 และกิจกรรม ในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 2 แล้วจึงศึกษาบทที่ 3 ต่อไป

บทที่ 3

สังคมอินเดีย

สมัยพุทธกาล

เนื้อหาบทที่ 3

สังคมอินเดียสมัยพุทธกาล

3.1 สภาพเศรษฐกิจและการปกครอง

3.1.1 การเมืองการปกครอง

3.1.2 สภาพเศรษฐกิจในสมัยพุทธกาล

3.2 ครุฑ์ 6 ลัทธิร่วมสมัยยุคพุทธกาล

3.2.1 ปูรณะสสปะ

3.2.2 มักขลิโโคศาล

3.2.3 อชิตเกสกัมพล

3.2.4 ปกุธกจจายนะ

3.2.5 สัญชาติเวลภูมิบุตร

3.2.6 นิคันโนนาภูบุตร

3.3 พุทธประวัติ

3.4 การบังเกิดขึ้นของพระพุทธศาสนา กับการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ

และวัฒนธรรมในสังคมอินเดีย

แนวคิด

1. การปกครองในสมัยพุทธกาล แบ่งออกเป็นแคว้นใหญ่ได้ 16 แควัน และแควันเล็กอีก 5 แควัน รวมเป็น 21 แควัน โดยรูปแบบการปกครองมี 3 แบบคือ แบบจักรวรรดินิยม แบบสมบูรณานาถวาราชย์ และแบบประชาธิปไตย ส่วนเศรษฐกิจโดยรวมในสมัยพุทธกาลมีสภาพดีมาก เพราะมีมหาเศรษฐีที่มีทรัพย์สมบัติมหาศาลมากหลายท่าน

2. ในสมัยพุทธกาล มีสมณพระมหาณเจ้าลักษิต่างๆ จำนวนมาก แต่ที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของมหาชนมีอยู่ 6 ท่าน คือ ปูรณกัสสปะ มักขลิโคลสาล อชิตเกสกัมพล ปกุอกจายนะ สัญชัยเวลภูบุตร และนิครนถนาภูบุตร ในเจ้าลักษิตั้ง 6 ท่านนี้ มีเพียงนิครนถนาภูบุตร เท่านั้นที่มีคำสอนบางอย่างใกล้เคียงกับพระพุทธศาสนา ส่วนอีก 5 ท่าน มีคำสอนต่างจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยสิ้นเชิง โดยเฉพาะสัญชัยเวลภูบุตร มีคำสอนกลับกันอก เอาแหน่อนโน้มได้ ไม่สามารถบัญญัติอะไรมายตัวได้ พุดชัดล่ายเห็นปลาไหล

3. ก่อนเจ้าชายสิทธัตถโพธิสัตว์จะเสด็จออกผนวช ทรงมีความรู้ในศาสตร์ต่างๆ มากมาย ซึ่งเป็นประโยชน์มากต่อการนำมาประยุกต์กับธรรมะที่พระองค์ตรัสรู้ เพื่อการปกครอง คุณะสังฆและสั่งสอนเวไนยสัตว์

4. สาเหตุสำคัญที่พระมหาณทั้งหลายในสมัยพุทธกาลลงทะเบียนความเชื่อเดิมที่สืบทอดกันมา หลายพันปี แล้วหันมาบ klein พระพุทธศาสนา มีหลายประการที่สำคัญที่สุดคือ คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นสัจธรรมอันจริงแท้แน่นอนที่ผู้ปฏิบัติสามารถพิสูจน์ได้ด้วยตนเอง ในยุคหนึ่นมีผู้ปฏิบัติจนเข้าถึงธรรมเป็นพระอริยบุคคลจำนวนมาก ซึ่งสามารถเป็นพยานยืนยัน คำสอนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้เหล่าพระมหาณให้การยอมรับในบุคลิกของพระสัมมา-สัมพุทธเจ้า ในฐานะที่ทรงมีกายมหาบุรุษจึงตั้งใจฟังคำสอนของพระองค์ พุทธวิธีสอนธรรมก็มี ส่วนอย่างมากในการเปลี่ยนแปลงความเชื่อของคนในสังคมอินเดีย พระองค์ทรงสอนโดยยึด ตามจริตผู้เรียน หรือในปัจจุบันเรียกว่าสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child Center) อีก ประการหนึ่ง คำสอนของเหล่าพระมหาณอาจารย์มีความขัดแย้งกันเอง จึงทำให้พระมหาณ จำนวนมากไม่ห้อยเลือมศรีท้อหันมานับถือพระพุทธศาสนา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจในสภาพเศรษฐกิจและการปกครองในสมัยพุทธกาล เพราะเป็นสิ่งแวดล้อมที่สำคัญซึ่งมีอิทธิพลต่อการกำหนดบทบาทและรูปแบบของพระพุทธศาสนา

2. เพื่อให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจในประวัติและคำสอนของเจ้าลัทธิทั้ง 6 อันเป็นลัทธิร่วมสมัยยุคพุทธกาล ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการนำมาเปรียบเทียบกับคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วจะพบสาเหตุสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนา มีความโดดเด่นเหนือลัทธิเหล่านี้เมื่อครั้งพุทธกาล

3. เพื่อให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจในประวัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยย่อตั้งแต่ประสูติจนถึงปรินิพพาน เพื่อให้ทราบว่าพระองค์มีพื้นฐานความรู้มาอย่างไร ประสูติและเติบโตมาในสิ่งแวดล้อมแบบไหน และลิงเหล่านี้ส่งผลอย่างไรต่อการออกผนวชและส่งผลอย่างไรหลังจากการตรัสรู้แล้ว

4. เพื่อให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจว่า เหตุใดเมื่อครั้งพุทธกาลเหล่าพระภิกษุจำนวนมากซึ่งมีความเชื่อและวัฒนธรรมอันแข็งแกร่งและลึกลับต่อกันมายาวนานหลายพันปี จึงยอมละทิ้งของเก่าแล้วหันมานับถือพระพุทธศาสนา เมื่อทราบแล้วก็สามารถนำมาระบุกตีใช้ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาไปสู่กลุ่มคนต่างความเชื่อได้

บทที่ 3

สังคมอินเดียสมัยพุทธกาล

3.1 สภาพเศรษฐกิจและการปกครอง

การที่เราจะเข้าใจประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาได้อย่างลึกซึ้ง จะเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาสิ่งแวดล้อมในถิ่นกำเนิดของพระพุทธศาสนาเสียก่อน ทั้งนี้ เพราะสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการกำหนดทำที่ บทบาท ลักษณะ รูปแบบ ขององค์กรพระพุทธศาสนา จะทำให้เราทราบที่มาที่ไปว่า เหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ที่เรียกว้อยกันเป็นประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาทั้งนั้น เกิดขึ้นเพราะอะไร สิ่งแวดล้อมที่สำคัญที่จะต้องศึกษาประกอบพื้นฐานความเชื่อในสังคมอินเดียแล้ว ในที่นี้จะกล่าวถึงสภาพเศรษฐกิจและการเมืองการปกครองในสมัยพุทธกาลด้วย เพราะสิ่งแวดล้อมทั้งสองนี้ส่งผลกระทบต่อชีวิตของผู้คนโดยตรง ซึ่งต้องคำนึงถึงอยู่ทุกวัน

3.1.1 การเมืองการปกครอง

ประเทศอินเดียในยุคพุทธกาลสามารถแบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนกลางหรือเขตชั้นใน เรียกว่า “มัชณิมประเทศ” และส่วนรอบนอกหรือหัวเมืองชายแดน เรียกว่า “ปัจจันตประเทศ” มัชณิมประเทศเป็นเขตที่มีประชาชนอาศัยอยู่มาก มีความเจริญ เป็นศูนย์กลางธุรกิจการค้าและการศึกษา มีนักประชัญราชบัณฑิตมาก แบ่งการปกครองออกเป็น 16 แคว้นใหญ่ๆ ดังที่ปรากฏในอุปสัตสูตร ฉบับบาลี คือ “อังคะ มงคล กาสี โภสต วัชชี มัลละ เจติ วังสะกุรุ ปัญจาล มหาล สรเสนะ อัสสกะ อวันตี คันธาระ และกัมโพชะ”¹ และมีแคว้นเล็กอีก 5 แคว้นรวมเป็น 21 แคว้น คือ สักกะ โกลิยะ ภัคคะ วิเทหะ และอังคุตตราปะ

รูปแบบการปกครองของแต่ละแคว้นแตกต่างกันอยู่บ้าง วิรัช ถิรพันธุ์เมธี ได้แบ่งรูปแบบการปกครองในสมัยพุทธกาลไว้ 3 รูปแบบ² คือ

1) แบบจักรวรรดินิยม คือแคว้นที่มีอำนาจมาก มีอำนาจเหนือแคว้นอื่น ใช้อำนาจยึดครองแคว้นอื่นมาเป็นเมืองขึ้นของตน ประมุขของแคว้นแบบนี้เรียกว่า “มหาราชา” เช่น

¹ อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต, เล่ม 21 ข้อ 510 หน้า 273

² วิรัช ถิรพันธุ์เมธี.(ม.ป.ป.), พุทธปรัชญาการปกครอง หน้า 8

แคว้นมคอร์ย์ดครองแควันอังคะ แควันโภศลย์ดครองแควันสักกะและแควันกาสี เป็นต้น

2) แบบสมบูรณามญาลิทธิราชย์ ได้แก่ แควันที่ให้อำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครองบ้านเมืองขึ้นอยู่กับพระมหากรุณาธิรัชต์โดยตรง แต่อ่าจทรงมอบหมายอำนาจนั้นให้พระบรมวงศานุวงศ์หรือปูโรหิต ข้าราชการบริพารไปปฏิบัติแทนได้ ประมุขของแควันเรียกว่า “ราชา” แควันต่างๆ โดยมากในสมัยนั้นปกครองด้วยรูปแบบนี้

3) แบบประชาอิปปไตย ได้แก่ แควันที่อำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครองมิได้ขึ้นอยู่กับประมุขแห่งแควันแต่เพียงผู้เดียว แต่จะมี “สภา” เป็นผู้กำหนดนโยบายและมีอำนาจตัดสินใจเกี่ยวกับกิจการบ้านเมือง สภาจะทำหน้าที่เลือกสมาชิกขึ้นมาคนหนึ่งทำหน้าที่เป็นหัวหน้าฝ่ายบริหารเรียกว่า “ราชา” ในสมัยโน้นเรียกการปกครองแบบนี้ว่า สามัคคีธรรม เช่น แควันมัลละและแควันวัชชี

การปกครองโดยแบ่งเป็นแควันและมีพระราชาเป็นผู้ปกครอง ได้สืบท่องกันมาจนกระทั่งอินเดียได้รับเอกสารชื่อในปี พ.ศ.2490 เมื่อร่างรัฐธรรมนูญเสร็จแล้ว จึงยกเลิกระบบการปกครองแบบเดิม และรวมทุกแควันเข้าด้วยกันเป็นประเทศอินเดีย

ตารางแควันต่างๆ ในยุคพุทธกาล¹

ลำดับ	ชื่อแควัน	เมืองหลวง	ผู้ปกครอง	ที่ตั้งปัจจุบัน
1	อังคะ (Anga)	จำปา	พระเจ้าชตระภูรูษะ	ภาคปูระ รัฐเบงกอล
2	มคอ (Magadha)	ราชคฤห์	พระเจ้าพิมพิสาร	รัฐพิหาร
3	กาสี (Kasi)	พาราณสี	พระเจ้าพรหมทัตต์	รัฐอุตตรประเทศ
4	โภศล (Kosala)	สาวัตถี	พระเจ้าปเสนทิโภศล	รัฐอุตตรประเทศ
5	วัชชี (Vajji)	เวสาลี	คณะเจ้าวัชชีบุตร	รัฐอุตตรประเทศ
6	มัลละ (Malla)	ปava, กุสินารา	คณะเจ้ามัลลงค์ตติร์	รัฐอุตตรประเทศ
7	เชตี (Cheti)	โสตถวิคี	พระเจ้าอุปจิรา	รัฐนัชยประเทศ
8	วังสะ (Vamsa)	โภสัมพี	พระเจ้าอุเทน	รัฐอุตตรประเทศ
9	กุรุ (Guru)	อินทปัตต์	พระเจ้าไกรพาย ²	รัฐปัตยajan

¹ พระมหาดาวสยาам วชิรปุณณ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย, 2546 หน้า 20

² มัชณิมณิกาย มัชณิมปณณาสก์, เล่ม 13 ข้อ 439 หน้า 306-312

ลำดับ	ชื่อแคว้น	เมืองหลวง	ผู้ปกครอง	ที่ตั้งปัจจุบัน
10	ปัญจาลา (Panchala)	กัมปีลละ	-	จังหวัดบุรีรัมย์
11	มัจฉะ (Maccha)	มัตสยาคร	-	ชัยภูมิ, รัฐราชสถาน
12	สุรเสนา (Surasena)	มณฑรา	พระเจ้ามหาราชอวันตีบุตร ¹	รัฐอุตรประเทศ
13	อัสสากะ (Assaka)	โภตติ	พระเจ้าอัสสากะ ²	รัฐมหาราษฎร์
14	อวันตี (Avanti)	อุชนานี	พระเจ้าจันทปัชโฑธิ	รัฐมัชymประเทศ
15	กันธาระ (Gandhara)	ตักสิตา	-	ประเทศปากีสถาน
16	กัมโพชะ (Kamboja)	ทavarกะ	-	ประเทศปากีสถาน
17	ศักกะ (Sakka)	กบิลพัสดุ	พระเจ้าสุทโธทนา	ประเทศเนปาล
18	โกลิยะ (Koliya)	เทวทหะ	ราชวงศ์โกลิยะ	ประเทศเนปาล
19	ภัคคะ (Bhagga)	สุสุนмарคิริ	เจ้าภัคคะ	ประเทศเนปาล
20	วิเทหะ (Videha)	มิถิลา	เมืองชนกปูร্঵	ประเทศเนปาล
21	อังคุตตราปะ (Anguttarapa)	-	-	ประเทศปากีสถาน

แคว้นเหล่านี้ต่างก็เป็นอิสระมืออิปปไตยเป็นของตนเอง บางครั้งบางคราวแคว้นที่มีความอ่อนแอกลางแคว้นที่มีความเข้มแข็งกว่าเข้ายึดครองทำให้สูญเสียอิปปไตยไปดังได้กล่าวแล้วข้างต้น แคว้นที่มีความเข้มแข็งทั้งในด้านเศรษฐกิจการเมืองและการทหาร จัดอยู่ในประเภทมหาอำนาจ มีอยู่ 5 แคว้น คือ มงคล อวันตี วัชชี และวังสะ โดยแคว้นมงคลของพระเจ้าพิมพิสารเป็นมหาอำนาจสูงสุด

3.1.2 สภาพเศรษฐกิจในสมัยพุทธกาล

สภาพเศรษฐกิจในอินเดียสมัยพุทธกาลตามที่ปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎกและวรรณคดินั้น กล่าวได้ว่า มีเศรษฐกิจติดมาก การผลิตและการค้าเจริญรุ่งเรือง มีกองเกรียงเดินทางขนสินค้าไปขายระหว่างเมืองจำนวนมาก มีมหาเศรษฐีที่มีสมบัติมากมหาศาลหลายท่าน เช่น โขติกเศรษฐี ชภิลเศรษฐี เมณฑกเศรษฐี อนาคตบิณฑิกเศรษฐี มหาอุบาสิกาวิสาข เป็นต้น

¹ มัชณิมณิกาย มัชณิมปัณณาสก์, เล่ม 13 ข้อ 464 หน้า 326

² ชุทกนิกาย วิมานวัตถุ, เล่ม 26 ข้อ 63 หน้า 87

การประกันอาชีพ

อาชีพของคนอินเดียในสมัยพุทธกาลซึ่งอยู่กับวรรณะที่ตนเกิด ผู้ที่เกิดในวรรณะได้ก็จะมีอาชีพประจำวาระนั้นดังนี้

1) วรรณะกษัตริย์ เป็นชนชั้นสูงมีหน้าที่ในการปกครองบ้านเมือง ปราบปรามโจรผู้ร้ายและทำการรบพุ่งกับข้าศึกภายนอก ประกอบด้วยพระราชามหากษัตริย์ เชื้อพระวงศ์ต่างๆ รวมถึงพวกที่รับราชการในระดับสูง เช่น ปูโรหิต เสนาบดี เป็นต้น

2) วรรณะพราหมณ์ เป็นผู้ที่มีอาชีพลั่งสอนคนในสังคมและทำพิธีตามลัทธิศาสนา มีทั้งที่เป็นนักบวชและคฤหัสด์ เช่น ครุฑ์ 6 ก็จัดเป็นชนชั้นสูงเช่นกัน

3) วรรณะแพทย์ เป็นพลเมืองทั่วไป มีอาชีพทำการเกษตร เลี้ยงสัตว์ ช่างฝีมือ ค้าขาย ซึ่งจัดเป็นชนชั้นสามัญ

4) วรรณะคุหุร¹ เป็นพากกรรมหรือคนใช้ชึ่งทำงานหนัก ได้แก่ พากทาส 4 จำพวก คือ ทาสที่เกิดภายในเรือนทาสที่ซื้อมาด้วยทรัพย์ ผู้ที่สมควรเข้ามาเป็นทาส เ渣เลยที่เข้าถึงความเป็นทาส พากนี้จัดเป็นชนชั้นต่ำ มีอาชีพในการรับจ้างด้วยแรง ตลอดถึงการทำงานอื่นๆ ที่ชนชั้นสูงรังเกียจว่าเป็นการงานชั้นต่ำ

3.2 ครุฑ์ 6 ลักษณะสมัยยุคพุทธกาล

ในสมัยพุทธกาลมีสมณพราหมณ์เจ้าลัทธิต่างๆ จำนวนมากแต่ที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของมหาชนมีอยู่ 6 ท่าน คือ ปูรணกัสสปะ มักชลิโโคศาล อชิตเกสกัมพล ปกุธกจจายนะ สัญชัยเวลภูมิบุตร และนิครนฤนาภูมิบุตร เจ้าลัทธิเหล่านี้ แม้แต่พระราชามหากษัตริย์ เช่น พระเจ้าอชาตศัต្រุ พระเจ้าปเสนทิโกศล กิยังหาโอกาสไปสนใจสอบตามปัญหาทางปรัชญาด้วย ครุฑ์แต่ละท่านมีบริษัทบริหารคนละหลายร้อย และทั้ง 6 ท่านนี้ต่างก็กล่าวว่าตนเป็นพระอรหันต์ผู้มีฤทธิ์ แต่ถึงกระนั้นเมื่อถูกถามปัญหายากๆ และไม่สามารถแก้ปัญหาได้ ครุฑ์ 6 ท่านกิยังแสดงความโกรธ ความขัดเคือง และความไม่พอใจให้ปรากฏอยู่² สำหรับประวัติและคำสอนของครุฑ์ 6 มีดังต่อไปนี้

¹ พากคุหุร คือพากทัศย (มิลักษณะที่ถูกจับมาเป็น渣เลย) และพากที่สืบทอดเชื้อสายมาจากทัศย

² ขุททกนิกาย สุตตันตินิบาต, เล่ม 47 หน้า 364, 471

3.2.1 ปูรณกัสสปะ

พระพุทธอโฐชาจารย์กล่าวว่า ปูรณกัสสปะเกิดในวรรณพราหมณ์ วัยเด็กได้เป็นคนรับใช้ในตระกูลหนึ่งซึ่งมีคนรับใช้อยู่ 99 คน รวมปูรณกัสสปะอีกคนหนึ่งเป็น 100 คน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เขาได้ชื่อว่า ปูรโณ เพราะทำให้ทาสในเรือนครบ 100 คน วันหนึ่งเขานิออกจากเรือน ระหว่างทางพากໂຈරชิงเอาผ้าของเข้าไป เขารีบเดินเข้าไปในบ้านต่ำบลหนึ่งทั้งๆ ที่เปลือยกาย พากมนุษย์เห็นเข้าแล้วคิดว่า สมณะนี้เป็นพระอรหันต์ ผู้มักน้อย ผู้ที่จะเสมอเหมือนกับสมณะนี้ไม่มี จึงนำของหวานและของคาวเข้าไปสักการะ ปูรณกัสสปะคิดว่า เรื่องนี้เกิดขึ้นเพราะเราไม่นุ่งผ้า ตั้งแต่นั้นมาแม้ได้ผ้ามาก็ไม่นุ่ง เขาถือเอกสารไม่นุ่งผ้านั้นแหละเป็นบรรพชา ต่อมามีกุลบุตรมาเป็นศิษย์จำนวนมาก¹

ลักษณะของปูรณกัสสปะจัดอยู่ในประเภท “อภิริยาวาทะ” หมายถึง ลักษณะที่ถือว่าทำแล้วไม่เป็นอันทำ ดังที่ครูปูรณกัสสปะกล่าวกับพระเจ้าอชาตศัตtruในสามัญญาณสูตรว่า บุคคลที่บำบัดเอง หรือใช้ให้ผู้อื่นบำบัด เปiyดเบียนเอง หรือใช้ให้ผู้อื่นเบiyดเบียน ฝ่าสัตว์ ลักษณะที่ทำแล้วกับภริยาเข้า พุดเท็จ ผู้ทำไม่เชื่อว่าทำบ้า การทำเช่นนั้นเป็นเหตุย่อมไม่มีบาลมาถึงเขามั้ย การทำบุญก็เหมือนกัน การให้ทาน การฝึกอินทรีย์ การสำรวมศีล การกล่าวคำสาส์นย์ การทำเช่นนั้นเป็นเหตุย่อมไม่มีบุญมาถึงเขาระหว่างนี้ คำสอนในลักษณะนี้จึงต่างกับหลักกฎแห่งกรรมในพระพุทธศาสนา

3.2.2 มักขลิโคศาลา

มักขลิโคศาลาเป็นบุตรพราหมณ์ชื่อ มักขลิ มาตรชาชื่อ ภัททา อาศัยอยู่หมู่บ้านสาลวัน ใกล้เมืองสาวัตถี พระพุทธอโฐชาจารย์กล่าวว่า คำว่า โคศาลา แปลว่าผู้เกิดในโรงโค วัยเด็กเป็นคนรับใช้ในตระกูลหนึ่ง วันหนึ่งเขารีบหอบน้ำมันเดินไปบนพื้นดินที่มีโคลน นายบอกว่า อย่าลื่นนะพ่อ เขายืนล้มลงด้วยความเเพอเรอแล้ววิงหนีไปเพราะกลัวนาย แต่นายวิงไปจับชายผ้าไว้ทัน เขายังสลัดผ้าทิ้งแล้วหนีไป ขณะเดินเข้าไปในบ้านต่ำบลหนึ่งทั้งๆ ที่เปลือยกาย พากมนุษย์เห็นเข้าแล้วก็มีจิตสร้างสรรค์เช่นเดียวกับกรณีของท่านปูรณกัสสปะ³ ภายหลังมักขลิโคศาลาจึงตั้งลักษณะนี้และมีลักษณะเช่นกัน

ลักษณะนี้ไม่ยอมรับอาหารที่เข้าเจาะจงถวาย ไม่รับอาหารขณะมีสุนัขอยู่ข้างๆ หรือ

¹ มัชณิมนิกาย มุลปัณฑสาร ก เล่ม 18 หน้า 568-569

² ทีมนิกาย สลีขันธวรรค เล่ม 53 หน้า 165-166

³ มัชณิมนิกาย มุลปัณฑสาร ก เล่ม 180 หน้า 569

แมลงวันตอมอยู่ เพราะถือว่าเป็นการเยี่งความสุขของผู้อื่น ไม่รับประทานปลา เนื้อ ไม่ตีมสุรา และของมีนemea ไม่สะสมข้าวปลาอาหารยามข้าวยากมากแพง¹

ลักษณะของมักกลิโคลาจัดอยู่ในประเภท “นัตถิกวาระ” คือ ลักษณ์ที่ถือว่าไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย ดังที่ครูมักกลิโคลาลกlayer กับพระเจ้าอชาตศัตรูในสามัญญาณสูตรว่า ไม่มีเหตุไม่มีปัจจัยเพื่อความเศรษฐหมองของสัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายหาเหตุมิได้หาปัจจัยมิได้ย่ออมเศรษฐหมอง ย่ออมไม่มีเหตุ ย่ออมไม่มีปัจจัยเพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายหาเหตุมิได้หาปัจจัยมิได้ย่ออม บริสุทธิ์ ไม่มีการกระทำของตนเองไม่มีการกระทำของผู้อื่น สัตว์ทั้งปวง ปานะทั้งปวง ภูตทั้งปวง ชีวะทั้งปวง ล้วนไม่มีอำนาจ ไม่มีกำลัง ไม่มีความเพียร แปรไปตามเคราะห์ดีเคราะห์ร้าย เรื่องท่องเที่ยวไป แล้วจักทำที่สุดทุกข์ได้ ความสมหวังว่าเราจะอกรอบกรรมที่ยังไม่อำนวยให้ อำนวยผล หรือเราสัมผัสสุกต้องกรรมที่อำนวยผลแล้วจักทำให้สุดสิ้นด้วยศีล ด้วยพรตด้วยตอบ หรือด้วยพรหมจรรย์นี้ไม่มีในที่นั้น สุขทุกข์ทำให้สิ้นสุดได้เหมือนดวงของให้หมดด้วยทะนาน ย่ออมไม่มีในสังสารด้วยอาการอย่างนี้เลย ไม่มีความเลื่อมความเจริญ ไม่มีการเลื่อนขึ้นเลื่อนลง พาลและบันทิต เรื่องท่องเที่ยวไป จักทำที่สุดทุกข์ได้เหมือนกลุ่มด้วยที่บุคคลขวางไปย่ออม คลื่นขยายไปเอง² แนวคำสอนนี้ พระพุทธองค์ตรัสว่า ไร้ประโยชน์ที่สุดในบรรดาลักษณ์ทั้งหลาย ลักษณ์นี้สืบต่อ กันมาไม่นานก็ขาดหายไป

3.2.3 อชิตเกสกัมพล

อชิตเกสกัมพลเป็นผู้มีชื่อเสียงก่อนพุทธกาลเล็กน้อย คำว่า เกสกัมพล แปลว่า ผู้มีผ้าห่มที่ทำด้วยผ้า เป็นผ้าที่หยาบและน่าเกลียด มีแนวความคิดหนักไปในวัตถุนิยม ยิ่งกว่าลักษณ์ใด มีแนวคิดรุนแรงคัดค้านคำสอนทุกหลักธรรมทั้งพระพุทธศาสนาด้วย³

ลักษณะของอชิตเกสกัมพลจัดอยู่ในประเภท “อุจเฉทวาระ” คือ ลักษณ์ที่ถือว่าตายแล้วขาดสูญ ดังที่ครูอชิตเกสกัมพลกล่าวกับพระเจ้าอชาตศัตรูในสามัญญาณสูตรว่า ท่านไม่มีผล การบูชา ไม่มีผล การเข่นสรวงไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีทำชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกอื่นไม่มี มารดา บิดาไม่มีคุณ สัตว์ผู้เกิดแบบโภปภาคีไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติชอบซึ่งการทำโลกนี้และ โลกอื่นให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเงยแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งไม่มีในโลก คนเราเป็นแต่ประชุม มหาภูตทั้ง 4 เมื่อตาย ธาตุตິนกจะไปตามธาตุตິน ธาตุน้ำก็จะไปตามธาตุน้ำ ธาตุไฟก็จะไป

¹ พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ.(2550). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย. (ออนไลน์)

² ที่มนิกาย สลัชชันวรรค เล่ม 53 หน้า 167-168

³ พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ.(2550). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย. (ออนไลน์)

ตามธาตุไฟ ธาตุลมก็จะไปตามธาตุลม อินทรีย์ทั้งหลายย่อมเลื่อนลอยไปในอากาศ คนทั้งหลาย จะหามเข้าไปยังป่าซึ่งเป็นกระดูกมีสีดูดลึกลับ ลิ่งที่ได้จากการเช่นสรวงคือขี้เร้าเท่านั้น ท่านนี้คนเหลาบัญญัติไว้ คำของคนบางพวงพูดว่ามีผล ล้วนเป็นคำเปล่า คำเท็จ คำเพ้อ เพราะเมื่อกายสลาย ทั้งพลาลทั้งบัณฑิตย่อมขาดสัญพินาศสิ้น ตายแล้วเป็นอันดับสุดท้ายไม่มีการเกิดอีก¹

3.2.4. ปกุธกจจายนะ

เล่ากันว่าปกุธกจจายนะเกิดในตระกูลพระมหาณ ในวัยเด็กมีความสนใจทางศาสนา เป็นอย่างยิ่ง เมื่อโตขึ้นจึงออกบวชแสวงหาโมกธรรม เมื่อคิดว่าตนบรรลุธรรมแล้ว ก็ตั้งตัวเป็นอาจารย์สั่งสอนประชาชน

ปกุธกจจายนะเป็นผู้ห้ามนำเย็นแม้จะถ่ายอุจจาระก็ไม่ใช้น้ำเย็นล้างขาใช้เฉพาะน้ำร้อน หรือนำข้าวเท่านั้น การเดินผ่านแม่น้ำหรือเดินลุยแม่น้ำบันดาณที่ว่าศีลขาด เมื่อศีลขาด เขายังก่อทรายทำเป็นสกุปแล้วอธิษฐานศีล จากนั้นจึงค่อยเดินต่อไป²

ลักษณะของปกุธกจจายนะจัดอยู่ในประเภท “นัตถิกวั苍” หมายถึง ลักษณะที่ถือว่าไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย เช่นเดียวกับลักษณะของมักคลิโโคสาล ดังที่ปกุธกจจายนะกล่าวกับพระเจ้าอชาตศัตรูในสามัญผลสูตรว่า สภาวะ 7 กอง คือ กองติน กองน้ำ กองไฟ กองลม สุข ทุกข์ และชีวะ สภาวะเหล่านี้ไม่มีใครทำ ไม่มีแบบอย่างอันใดทำ ไม่มีใครเรนรmit เป็นสภาพยังยืน ตั้งมั่นดุจยอดภูเขา ตั้งมั่นดุจเสาระเนียด ไม่หวั่นไหว ไม่แปรปรวน ไม่เบียดเบียนกันและกัน ไม่อาจให้เกิดสุขหรือทุกข์ หรือทั้งสุขและทุกข์แก่กันและกัน ผู้ฝ่าءองก์ดี ผู้ใช้ไฟฟ้าก์ดี ผู้ได้ยินก์ดี ผู้กล่าวให้ได้ยินก์ดี ผู้เข้าใจความก์ดี ผู้ทำให้เข้าใจความก์ดีไม่มีในสภาวะ 7 กองนั้น บุคคลจะเอกสารอย่างคอมตัตศีรษะกัน ไม่เชื่อว่าใครๆ ปลงชีวิตใครๆ เป็นแต่ศาสตราสอดเข้าไปตามช่องแห่งสภาวะ 7 กอง เหล่านี้เท่านั้น³ คำสอนของปกุธกจจายนะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าสัสสตทิภูฐิ คือ เห็นว่าโลกเที่ยงชีงเป็นคำสอนที่ตรงข้ามกับ “อุจฉ瓦苍” คือ ลักษณะที่ถือว่าตายแล้วขาดสัญของอชิตเกส-กัมพล และตรงข้ามกับคำสอนในพระพุทธศาสนาด้วย

3.2.5 สัญชัยเวลภูบุตร

สัญชัยเวลภูบุตรเป็นคณาจารย์ที่มีชื่อเสียงท่านหนึ่งในสมัยพุทธกาล พระมหา-

¹ ที่มนิการย์ สีลัชณธรรมรค เล่ม 53 หน้า 171-172

² มัชณิมนิการย์ มูลปณณาสก์ เล่ม 18 หน้า 569

³ ที่มนิการย์ สีลัชณธรรมรค เล่ม 53 หน้า 174-175

โมคคลานະและพระສາරີບຸຕຣເນື່ອຄັ້ງຍັງເປັນອຸປິສສະແລກໂລລິຕມານພົກເຄຍສຶກຈາອຢູ່ກັບທ່ານ
ຊື່ເປັນເຈົ້າລັກທີ່ຂອງພວກປະຫວັດ ຕັ້ງສຳນັກແພຍແພຣ່ອຢູ່ທີ່ເມືອງຮາຊຄູທໍ່ ແຄວ້ນມຄອ ທ່າວມຄອ
ເປັນຈຳນວນມາກຕ່າງໜັບຄື່ອໃນເຈົ້າລັກທີ່ນີ້ ແຕ່ເນື່ອອຸປິສສະແລກໂລລິຕມານພພຣ້ອມບຣິວາຈຳນວນ
ມາກອອກຈາກສຳນັກໄປຂອບວັນກັບພຣະສົມມາສົມພຸຖອເຈົ້າ ສັນໜີເວລັກສູບຸຕຣຈຶ່ງກະອັກເລືອດຈັນຄື່ງ
ແກ່ມຽນກຣມ

ລັກທີ່ຂອງສັນໜີເວລັກສູບຸຕຣຈັດອຢູ່ໃນປະເທດ “ອມຮາວິກເຂປວາທະ” ຄື່ອ ເປັນລັກທີ່ທີ່
ຫລບເລື່ອງໄມ່ແນ່ນອນ ດັ່ງທີ່ສັນໜີເວລັກສູບຸຕຣກ່າວກັບພຣະເຈົ້າອາຕັດຕຽບໃນສາມັ້ນູ້ຜລສູຕຣວ່າ
ຄ້າມຫາບພິຕຣຕັດສາມອາຕມກາພວ່າ ໂລກອື່ນມືອຢູ່ຫຼື ດ້າອາຕມກາພມີຄວາມເຫັນວ່າມີ ກົຈະພຶ່ງຫຼຸລ
ຕອບວ່າມີ ຄວາມເຫັນຂອງອາຕມກາພວ່າອ່າງນີ້ກົມໃໝ່ ອ່າງໜັນກົມໃໝ່ ອ່າງອື່ນກົມໃໝ່ ໄນໃໝ່ກົມໃໝ່
ມີໃໝ່ໄໝໃໝ່ກົມໃໝ່ ຄ້າມຫາບພິຕຣຕັດສາມອາຕມກາພວ່າ ພລວິບາກແທ່ງກຣມທີ່ທຳດີທຳໜ້ວມືອຢູ່ຫຼື
ດ້າອາຕມກາພມີຄວາມເຫັນວ່າມີ ກົຈະພຶ່ງຫຼຸລຕອບວ່າມີ ຄວາມເຫັນຂອງອາຕມກາພວ່າອ່າງນີ້ກົມໃໝ່
ອ່າງໜັນກົມໃໝ່ ອ່າງອື່ນກົມໃໝ່ ໄນໃໝ່ກົມໃໝ່ ມີໃໝ່ໄໝໃໝ່ກົມໃໝ່ ຄ້າມຫາບພິຕຣຕັດສາມວ່າ ສັຕົວເບື້ອງໜ້າ
ແຕ່ຕາຍເກີດອີກຫຼື ດ້າອາຕມກາພມີຄວາມເຫັນວ່າ ເກີດອີກ ກົຈະພຶ່ງຫຼຸລຕອບວ່າເກີດອີກ ຄວາມເຫັນ
ຂອງອາຕມກາພວ່າອ່າງນີ້ກົມໃໝ່ ອ່າງໜັນກົມໃໝ່ ອ່າງອື່ນກົມໃໝ່ ໄນໃໝ່ກົມໃໝ່ ມີໃໝ່ໄໝໃໝ່ກົມໃໝ່...¹

ພຣະເຈົ້າອາຕັດຕຽບທຽບດໍາລັງວ່າ ບຣດາສມັພຣາຮມ່ນເຫັນນີ້ ສັນໜີເວລັກສູບຸຕຣນີ້
ໄໝກວ່າເຂົ້າທັງໝົດ ດົນໄຍກວ່າເຂົ້າທັງໝົດ² ເພຣະແນວຄຳສອນກລັບກລອກ ເອາແນ່ນອນໄໝໄດ້
ໄໝສາມາດຄົບບຸ້ນຍູ້ຕີຂະໄຣຕາຍຕົວໄດ້ ເພຣະກລັວພິດບ້າງ ໄນຮູ້ບ້າງ ພູດຊັດສ່າຍເໜືອນປລາໄຫລ
ໃນກຣຕັດຄສູຕຣ ກລ່າວປະປານວ່າ ເປັນລັກທີ່ຄົນຕາບອດ ໄນສາມາດນຳຕົນແລະຜູ້ອື່ນໃຫ້ເຂົ້າຄື່ງຄວາມ
ຈົງໃດໆ ມີປຸ່ນຍູ້ທຣາມ ໄນເຂົ້າໄໝກລ້າຕັດສິນໃຈໄດ້ ໄດ້ອ່າງເຕີດຂາດ ເໝັ້ນຈາກໄໝຮູ້ຈົງຍ່າງຄື່ອງແກ້

3.2.6 ນິຄຣນຄນາກູບຸຕຣ

ນິຄຣນຄນາກູບຸຕຣ ມີຄາສົມພຣາຮມ່ນເຫັນນີ້ ສັນໜີເວລັກສູບຸຕຣນີ້
ພວກເຈົ້າລືຈຈົ້ວ ມາຫວິຣະເປັນຄື່ຍົງຂອງທ່ານປາຣີຄວາ ຊື່ເປັນຄາສົມພຣາອົງຄໍທີ່ 23 ໃນຄາສົນາເຫັນຜູ້
ມີອາຍຸທ່າງຈາກທ່ານມາຫວິຣະຄື່ງ 250 ປີ ທ່ານມາຫວິຣະເປັນຄາສົມພຣາອົງຄໍທີ່ 24 ໄດ້ສັ່ງສອນອຢູ່ 30 ປີ
ຈຶ່ງມຽນກາພ ກາຍຫລັງເນື່ອພຣະສົມມາສົມພຸຖອເຈົ້າອຸບັດື້ນ ສາວກຂອງນິຄຣນຄນາກູບຸຕຣຈຳນວນມາກ
ໄດ້ເປົ້າມາເປັນພຸຖອສາວກ³

¹ ທີ່ມີນິກາຍ ສື່ລັບພຣະກຣມ ເລີ່ມ 53 ໜ້າ 180-181

² ທີ່ມີນິກາຍ ສື່ລັບພຣະກຣມ ເລີ່ມ 11 ໜ້າ 99-303

³ ພຣະມາດາວສຍາມ ວິຊາປະລຸໂນ.(2550). ປະວັດສາຕົກພຣະພຸຖອຄາສານາໃນອິນເຕີເມຍ. (ອອນໄລນ໌)

ลักษณะนิครណนาภูตรปัจจุบันเรียกว่า ศาสนาเชน ลักษณะนี้จัดอยู่ในประเภท “อัตติก-ลมถานโยค” คือ เป็นลักษณะที่ถือว่าการทราบตนของเป็นการเพาบิล-es¹ เป็นทางนำไปสู่การบรรลุธรรมที่เรียกว่า โมกยะ ผู้ที่ฝึกฝนได้แล้ว ย่อมไม่หวั่นไหวต่อทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดทางกายวาจา ใจ ศาสนาเชนสอนว่า แก้ว 3 ดวง คือ มีความเห็นชอบ มีความรู้ชอบ มีความประพฤติชอบ จะนำไปสู่โมกยะได้ พระเจ้าเป็นเรื่องเหลวไหล พระเจ้าไม่สามารถบันดาลทุกข์สุขให้ได้ ทุกข์สุขเป็นผลมาจากการ การอ่อนหวานเป็นสิ่งไร้ประโยชน์ไม่มีสาระ²

นักบวชเชนต้องรักษาศีล 5 อย่างเคร่งครัด คือ เว้นจากการฝ่าสิ่งที่มีชีวิตรวมทั้งพืชด้วย เว้นจากการพุดเท็จ เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ เว้นจากการประพฤติผิดในการและไม่ยินดีในการวัตถุ ส่วนศาสนิกชนเชนต้องรักษาศีล 12 อย่างเคร่งครัดคือ เว้นจากการทำลายสิ่งที่มีชีวิต เว้นจากการประพฤติผิดในการ เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้มีความพอใจในสิ่งที่ตนมี เว้นจากการมณฑ์ที่ก่อให้เกิดความช้ำ เช่น การเที่ยวเตร์ รู้จักประมาณในการใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภค เว้นจากการที่ก่อให้เกิดอาชญาให้ร้าย ไม่ออกพันเขตไม่ว่าที่ศูนย์กลางบ้านบ้านบ้าน บ้านบ้านบ้าน บ้านบ้านบ้าน บ้านบ้านบ้าน ให้ทานแก่พระ และต้อนรับแขกผู้มายืน³

เช่นนับเป็นศาสนาที่ถือหลักการไม่เบียดเบียนหรือหิงสาอย่างเอกสาร อุปกรณ์ที่มีแนวคิดใกล้เคียงกับพระพุทธศาสนา แม้แต่การสร้างพระพุทธรูป ถ้าดูอย่างผิวเผินก็ไม่เห็นความแตกต่างกันมากนัก ยกเว้นจะเปลี่ยนกายและมีดอกจันทร์ที่หน้าอกเท่านั้น ปัจจุบันมีเชนศาสนิกชนประมาณ 6 ล้านคนทั่วโลกเดียว โดยมากจะมีฐานะดี เพราะเป็นพ่อค้าเลี้ยงส่วนใหญ่เนื่องจากทำการเกษตรไม่ได้จะเป็นการผิดศีล เพราะเชนถือว่าพิชัยมีชีวิต การเกี่ยวข้าวตัดหญ้าเป็นบาปทั้งสิ้น ต่อมาหลังพุทธประนิพathan 240 ปี ศาสนาเชนก็แตกออกเป็น 2 นิกาย คือนิกายทิมพร ซึ่งเป็นนิกายดั้งเดิมที่เคร่งครัดไม่นุ่งห่มผ้า และนิกายເສວຕົມພຣະນຸ່ງຂາວໜ່າວໄວ້ພມຍາວ แต่งตัวสะอาด และควบหากับผู้คนมากกว่านิกายเดิมที่เน้นการปลีกตัวอยู่ต่างหาก⁴

3.3 พุทธประวัติ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นพระราชาอรรถแห่งกรุงกบลพัสดุ พระบิดาพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระมารดาพระนามว่า พระนางสิริมามายา ซึ่งเป็นเจ้าหญิงแห่งโกลิวงศ์

¹ ที่นิกาย สีลชนธวรรค เล่ม 53 หน้า 180-181

²⁻⁴ พระมหาดาวสยาม วชิรปณิธาน.(2550). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย. (ออนไลน์)

จากกรุงเทพฯ เมื่อพระนางสิริมหามายาทรงครรภ์ครบทศมาส ทรงขอลาพระสวามีเพื่อกลับไปฝึกประสูติกาลที่กรุงเทพฯ เมืองประสูติของพระองค์ตามธรรมเนียมในครั้งนั้น ครั้นเดินทางมาได้ครึ่งทางถึงสวนสาธารณะใหญ่ชื่อ “ลุมพินี” พระนางเกิดประชวรพระครรภ์และประสูติพระโอรส ณ ใต้ต้นรังใหญ่ ในวันເພື່ອເດືອນ 6 เวลาไกລ໌ເທິ່ງ ก่อนพุทธศักราช 80 ปี

หลังจากประสูติได้ 5 วัน พระเจ้าสุทโธทนาราชเชิญพระมหาจารย์ผู้เชี่ยวชาญในไตรเวท จำนวน 108 ท่าน มาฉันโภชนาหาร และให้เลือกเหลือเพียง 8 ท่านเฉพาะผู้เชี่ยวชาญ ในวิชาลักษณะพยากรณ์เพื่อทำหน้าที่พิจารณาทำนายลักษณ์ของพระโอรสและนานพระนาม พระมณฑ์ทั้ง 8 ท่านที่ได้รับเลือก คือ รามพระมหาณ์ ลักษณพระมหาณ์ ยัญญพระมหาณ์ อุชพระมหาณ์ โภชนพระมหาณ์ สุทัตตพระมหาณ์ สุยามพระมหาณ์ และโภญหัญญพระมหาณ์ พระมหาณ์ 7 ท่านแรก เห็นลักษณะของพระโอรสแล้วได้ทำนายเป็น 2 นัย คือ ถ้าพระโอรสอยู่เรือนจะได้เป็นพระ-จักรพรตดีผู้ยิ่งใหญ่ หากออกผนวชจะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าศาสนาเอกของโลก ส่วนโภญหัญญพระมหาณ์ซึ่งมีอายุน้อยที่สุดในพระมณฑ์ 8 ท่านนั้น ทำนายเช่นดังไปว่า พระโอรสนี้ จะออกผนวชและตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าย่างแน่นอน จากนั้นพระมหาณ์ทั้งหมดก็มีความเห็นตรงกันที่จะนานพระนามพระโอรสว่า “สิทธอัตตะ” หรือ “สิทธอรรถ” ซึ่งแปลว่า สำเร็จดังปรารถนา

หลังจากวันนานพระนาม 2 วัน เมื่อพระโอสมีพระชนมายุได้ 7 วัน พระนางสิริ-มหามายากลีนพระชนเม็ง เจ้าชายสิทธอัตตะจึงอยู่ในการเลี้ยงดูของพระนางมหาปชาบดี ซึ่งเป็นพระน้ำหน้าของพระองค์และเป็นเมเหสีองค์ที่ 2 ของพระเจ้าสุทโธทนา เจ้าชายสิทธอัตตะมีพระอนุชาและพระชนนีชื่อจ้าวร่วมพระชนกที่ประสูติจากพระนางมหาปชาบดี 2 พระองค์คือ พระนันทะ และพระนางรูปนันทา และยังมีลูกพี่ลูกน้องในศักดิ์วงศ์รุ่นราواتราวดียกันอีกหลายพระองค์ คือ เจ้ามหานามะ เจ้าอนธุรุทธร ซึ่งเป็นโอรสของพระเจ้าอสุกโภทนา เจ้าอานันท์ โอรสของพระเจ้าอมิตอทนา และเจ้าเทวทัต โอรสของอาทัญญอมิตาศากยะ กุ마รที่มีอายุมากกว่าเจ้าชายสิทธอัตตะมีเพียงองค์เดียว คือ เจ้ามหานามะ

ครั้นเมื่อเจ้าชายสิทธอัตตะมีพระชนมาได้ 7 พรรษา ก็ได้รับการศึกษาวิชาคิลปศาสตร์ จากพระมหาณ์ในราชสำนักจนจบลิ้นวิชาการ พระชนกเห็นว่ากุมาตรลัดโปรดเบรื่องจึงส่งไปศึกษาต่ออยังสำนักของอาจารย์วิศวามิตร ผู้มีชื่อเสียงว่าเป็นประชานุที่ไม่มีใครทัดเทียบในสมัยนั้น เจ้าชายสิทธอัตตะได้ศึกษาวิชาพระเวท เวทางคศาสตร์ จิตศาสตร์ และคัมภีร์อุปนิษัท จนแตกฉาน เชี่ยวชาญในวิชาต่างๆ อย่างรวดเร็วกระทั้งสิ่นความรู้ของอาจารย์ มีความรู้พร้อมที่จะได้รับตำแหน่งเป็นราชาและเป็นจักรพรรติปีกครองชมพุทวีปในอนาคต

เมื่อเจ้าชายสิทธิอัตถะมีพระชนม์ได้ 16 พรรษา พระชนกเห็นว่าสมควรจะมีชัยยาได้แล้ว จึงไปสู่ขอเจ้าหญิงยโสธร หรือพิมพา พระอิดาของพระเจ้าสุปปุทธร ที่ประสูติจากพระนางอมิตา มาอภิเชกเป็นชาย และต่อมาได้มีพระอโรสตัวยกันพระองค์หนึ่งนามว่า ราหุล ชีวิตการครองเรือนของเจ้าชายสิทธิอัตถะได้รับการปวนมาจากพระชนกและพระประยูรญาติอย่างดีที่สุด สิ่งใดที่คิดว่าจะทำให้เจ้าชายพ้อใจ พระชนกจะต้องรับจัดหามาให้โดยหวังว่าจะให้เจ้าชายอยู่ ครองเรือนไปตลอดชีวิต และหมายมั่นจะให้ได้เป็นพระราชเจ้าจักรพรรดิในอนาคต

จะเห็นได้ว่า ในวัยหนุ่มเจ้าชายสิทธิอัตถะทรงศึกษาวิชาการแขนงต่างๆ จนเจนจบ และออกบวชเมื่อทรงพระชนมายุ 29 พรรษา ทรงมีประสบการณ์ทางการปกครองอย่างดี แต่ด้วยบุญปารามีที่ทรงสั่งสมมาอย่างดีแล้วบันดาลให้ทรงพบเทวทูตทั้ง 4 คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และบรรพชิต เป็นเหตุให้พระองค์มองเห็นความทุกข์ของการอยู่ครองเรือนและปราบนาจะหาทางพ้นทุกข์ด้วยการอุบัติ โดยเสด็จออกจากกลางคืน ทรงม้ากัณฐกะและมีมหาเดลีซื่อฉันนะตามเสด็จ เมื่อไปถึงฝั่งแม่น้ำอโนม่าทรงตัดพระเกศาสละเพศพร่าวาสพนวชเป็นบรรพชิตแล้วให้นายฉันนะกลับไปแจ้งให้พระชนกและพระยูรญาติทราบ

จากนั้นพระองค์เสด็จไปยังสำนักอาพาธดาบส และอุทกดาบส ทรงศึกษาวิชาความรู้ จนเจนจบทุกอย่างเท่าที่อาจารย์ทั้งสองสามารถสอนได้ แต่พระองค์ทรงเห็นว่าความรู้เท่านี้ไม่สามารถตรัสรู้ได้ จึงปลิกตัวไปบำเพ็ญเพียรตามลำพังด้วยวิธีการต่างๆ ที่เชื่อกันในยุคหนึ่งว่า จะเป็นทางแห่งการตรัสรู้ เช่น การหมานพระวรกาย เป็นต้น แม้ปฏิบัติอยู่ถึง 6 ปีด้วยความวิริยอุตสาหะอย่างยิ่งยวด เมื่อทำจนถึงที่สุดแล้วแต่ก็ไม่สำหรับการตรัสรู้ธรรม พระองค์จึงหันมาบำเพ็ญเพียรด้วยการทำ samaio ดำเนินจิตไปตามหนทางสายกลาง ในที่สุดก็ได้บรรลุพระธรรมกาย ตรัสรู้เป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าในวันเพ็ญเดือน 6 ก่อนพุทธศักราช 45 ปี

เมื่อตรัสรู้แล้ว พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสั่งสอนเวไนยสัตว์ทั้งกษัตริย์ พระاهมณ์ แพศย์ ศูตร ตลอดจนพวคนอกรัตนะให้ตรัสรู้ธรรมตามพระองค์ และเข้ามาขออุปสมบทเป็นพุทธสาวกมากมาย บางพวกที่ประกาศตนเป็นพุทธามกจะขอถึงพระวัดนั้นตรัพย์ว่าเป็นที่พึ่งกันจำนวนมาก พุทธวิธีการสอนของพระองค์มีหลากหลาย ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมกับฐานะและอุปนิสัยของแต่ละบุคคล จึงทำให้ผู้ฟังมีความรู้ความเข้าใจและตรัสรู้ตามได้โดยง่าย พระองค์ทรงใช้เวลา 45 ปี เผยแพร่พุทธธรรมปักหลักพระศาสนาในชนพุทธวีป และเสด็จขันธปรินิพพานในวันเพ็ญเดือน 6 เมื่อพระชนมายุได้ 80 พรรษา

3.4 การบังเกิดขึ้นของพระพุทธศาสนา กับการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและวัฒนธรรมในสังคมอินเดีย

การบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นเหตุการณ์อันยิ่งใหญ่ ซึ่งเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และวัฒนธรรมของชาวอินเดียในยุคหนึ่งอย่างใหญ่หลวง จากที่กล่าวแล้ว ในบทที่ 2 ว่า สังคมอินเดียก่อนยุคพุทธกาลและในยุคพุทธกาลตกลอยู่ในอิทธิพลของศาสนาพระมณ์ ซึ่งหยั่งรากฝังลึกลงในสังคมและสืบทอดกันมากหลายพันปี โดยเฉพาะการแบ่งคนออกเป็น 4 วรรณะนั้น เป็นวัฒนธรรมที่เหนียวแน่นมาก พระมณ์ทั้งหลายเชื่อว่า วรรณะพระมณ์เท่านั้นเป็นวรรณะที่ประเสริฐที่สุด วรรณะอื่นเลวทรามและทุกๆ คนจะต้องเคารพพระมณ์ ดังที่ปรากฏในอัคคัญสูตร พระมณ์ทั้งหลายได้ด่าบริภาษว่าเสภาจีและภารทวาซะ ผู้ออกจากตระกูลพระมณ์ไปบวชเป็นสามเณรในพระพุทธศาสนาว่า

“พระมณ์เท่านั้นเป็นวรรณะประเสริฐที่สุด วรรณะอื่นเลวทราม พระมณ์เท่านั้นเป็นวรรณะขาว วรรณะอื่นดำ พากพระมณ์ทั้งหลายเท่านั้นบริสุทธิ์ คนที่ไม่ใช่พระมณ์หาบริสุทธิ์ไม่ พากพระมณ์ทั้งหลายเป็นบุตรเกิดจากอุระ เกิดจากปากของพระพรหม พากท่านมาลະเสียจากการณ์ที่ประเสริฐที่สุด เข้าไปอยู่ในวรรณะที่เลวทรามคือพากสมณะโล้น เป็นพากคหบดี เป็นพากดำ เกิดจากเท้าของพระพรหม การที่พากท่านมาลະเสียจากการณ์ประเสริฐสุดเช่นนี้ ไม่เป็นการดี ไม่เป็นการสมควรเลย”¹

แม้แต่ผู้ที่เกิดในวรรณะกษัตริย์ก็ยังต้องเคารพพระมณ์ เช่น เมื่อครั้งที่พระเจ้าสุทโธทนะทรงประสังค์จะขานพระนามพระโพธิสัตว์ พระประยูรญาติทั้งหลายได้เชิญพระมณ์มาในวันนั้นถึง 108 ท่าน โดยคัดเลือกเหลือ 8 ท่านเพื่อให้ทำหน้าที่ขานพระนามพระโพธิสัตว์² เมื่อพระโพธิสัตว์ออกบัวชและได้ตรัสสูญเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ในเวลาที่พระพุทธองค์เสด็จจากริปไปเผยแพร่แผ่นนั้น มีปรากฏอยู่ปอยครั้งที่ได้รับการต่อต้าน ถูกกลบหลู่ดูหมิ่น เช่น ในอุทปานสูตร “สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จจากริปไปในเมลลชนบทพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงพระมณ์ความหรือหมู่บ้านพระมณ์ซึ่งถูณะของมัลลกษัตริย์ ครั้งนั้นพระมณ์และคฤหบดีทั้งหลายเออ害羞าและแกลบกมบ่นห้ามเต็มถึงปากบ่อ ด้วยตั้งใจว่า สมณะโล้นทั้งหลายอย่าได้ดื่มน้ำ”³

¹ ที่มนิกาย ป崖กิรรค เล่ม 15 ข้อ 51 หน้า 146

² อังคุตตรนิกาย เอกนิبات เล่ม 32 หน้า 253

³ ชุททกนิกาย อุทาน เล่ม 44 ข้อ 155 หน้า 692

หรือดังที่ปรากฏในอันัญชานีสูตรนางพรามณีชื่ออันัญชานีแห่งพระมณีผู้ภารทวacha-โคตรคนหนึ่ง เป็นผู้เลิ่อมใส่ยิ่งในพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระธรรม และพระสังฆ วันหนึ่งขณะที่นางกำลังนำภัตเข้าไปเพื่อพระมณีผู้สาวี นางก้าวเท้าพลาดจึงเปล่งอุทาน 3 ครั้งว่า ขอ Nob น้อมแด่พระผู้มีพระภาคพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น เมื่อพระมณีกล่าวอย่างนี้แล้ว พระมณีผู้สาวีได้กล่าวกันว่า “ก็หญิงถ้อยนึกล่าวคุณของสมณะโล้นอย่างนี้ อย่างนี้ไม่ว่าที่ไหนๆ แน่หญิงถ้อย บัดนี้เราจักยกว่าทะต่อพระศาสนาหนึ่งของเจ้า.”¹

ในอรรถกถากล่าวถึงธนัญชานีสูตรเพิ่มเติมว่า วันหนึ่งพระมณีผู้สาวีได้ปรึกษากับพระมณีว่า แนะนำแม่จำเริญ พรุ่งนี้พระมณี 500 คน จักบริโภคในเรือนของเรานะ นางถามว่า ฉันจะช่วยอะไรได้บ้างลงทะเบียน พระมณีกล่าวว่า ไม่มีกิจอะไรอื่นที่เจ้าจะต้องช่วยดอก คนเหล่านี้นักกระทำการหุงต้มและอังคاسหั้งหมด ข้อที่เจ้ายืนกีดี นั่งกีดี จำกกีดี ไอกีดี ทำการ Nob น้อมแก่สมณะโล้นนั่นว่า โนโม พุทธสุส นั่น พรุ่งนี้ เจ้าย่าทำสิ่งนั้นสักวันหนึ่งเดียว ด้วยว่า พระมณีทั้งหลายได้ยินดังนั้นแล้วจะไม่พอยิ่ง เจ้าย่าทำเราให้แตกจากพระมณีทั้งหลายเลย

นางพระมณีกล่าวว่า ท่านจะแตกจากพระมณีกีดี จากเทวดากีดี ส่วนฉันจะลีกถึงพระศาสนา ไม่นอบน้อม ไม่สามารถที่จะอดกลั้นอยู่ได้ พระมณีกล่าวว่า แนะนำแม่จำเริญ ก่อนอื่นเจ้าต้องพยายามปิดประตูบ้านในบ้าน 100 ตระกูล เมื่อไม่สามารถจะปิดปากที่จะพึงปิดด้วยนิ้วทั้ง 2 ชั่วเวลาที่พากพระมณีบริโภค พระมณีนั้นแม้พูดซ้ำชาקוอย่างนี้ก็ไม่อาจห้ามได้ด้วยความรัก จึงถือเอาพระเครื่องที่วางไว้บนหัวนอนกล่าวว่า “แม่มาจำเริญ เมื่อพระมณีนั้งประชุมกันพรุ่งนี้ ถ้าเจ้านมัสการสมณะโล้นนั้นใชร์ เราจะเอาพระเครื่องเล่มนี้สับเจ้า ตั้งแต่พื้นเท้าจนถึงปลายผมทำให้เป็นกองเหมือนหน่อไม้”²

แม่ศานาพระมณีจะหยิ่งรากฝังลึกในสังคมอินเดียมานานหลายพันปีดังกล่าวแล้ว แต่ด้วยระยะเวลาเพียง 45 ปีแห่งการบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์เสด็จออกเผยแพร่พระธรรมคำสอนนำพามหาชนให้เปลี่ยนความเชื่อและวัฒนธรรมดังเดิม มา_nbถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งที่รະลึกได้จำนวนมาก ชนทุกชั้นทุกวรรณะหันมาบพถือพระพุทธศาสนา ตั้งแต่พระราชาหมากราชัตติรย์ เศรษฐีมหาเศรษฐี พ่อค้าประชาชนทั่วไป และแม้แต่พระมณีผู้เป็นเจ้าลัทธิ惰 แหลม และพระมณีชาวบ้านทั่วไปก็จะทิ้งคำสอนเดิมมาบพถือพระพุทธศาสนาจำนวนมาก เมื่อพระพุทธองค์ทรงจริกราบกไปเทศน์สอนในพระมณีความหรือหมู่บ้านพระมณี เช่น สถาล ศala โอปาสาทะ เวสุทวาร เวนาคปุรี อิจฉานังคละ และขนาดมัตตะ เป็นต้น พระมณี

¹ สังยุตตินิกาย ศศาสตร์ ล. 25 ข. 627 หน้า 195

² สังยุตตินิกาย ศศาสตร์ ล. 25 หน้า 198

และคุณบดีในหมู่บ้านเหล่านั้นได้สตับว่า

พระสมณโคดมศาภยบุตร... เสด็จถึงบ้านขานมัตตะประทับอยู่ในสวนอัมพลภูภูมิ... เกียรติศัพท์อันงามของพระสมณโคดมพระองค์นั้นจริงไปแล้วอย่างนี้ว่า...พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ตรัสรู้ซึ่งบด้วยพระองค์เอง ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝิกคนที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า... กิจการเห็นพระอรหันต์ทั้งหลายเห็นปานนั้นย่อมเป็นการดีแลดังนี้. ครั้งนั้นพระมหาณและคุณบดีชาวบ้านขานมัตตะออกจากบ้านขานมัตตะเป็นหมู่ๆ พากันไปยังสวนอัมพลภูภูมิ¹

เมื่อไปถึงแล้วก็ได้ฟังธรรมจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบางพักก็บรรลุธรรมและได้ขอถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งที่ระลึกกันจำนวนมาก ในกระแสธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละครั้งจะมีผู้ตรัสรู้ธรรมกันมากมาย ซึ่งจะยกตัวอย่างกษัตริย์ พระมหาณผู้ปกครองเมืองและพระมหาณเจ้าลัทธิต่างๆ ในยุคนั้นที่หันมาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาดังต่อไปนี้

กษัตริย์ที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา

ลำดับ	รายนามกษัตริย์	แคว้น	สิ่งที่บ่งชี้ความเลื่อมใส	อ้างอิง
1	พระเจ้าพิมพิสาร	นคร	ได้ดวงตาเห็นธรรม	ว.ม.หา.6/58/112-113
2	พระเจ้าอชาตศัต្ដรุ	นคร	ทรงอุปถัมภ์ปฐมสังคายนา	ว.ม.หา.อ.1/31
3	พระเจ้าปเสนท์โกศล	โกศล	แสดงตนเป็นอุบาสก	สัง.ส.24/327/409
4	พระเจ้าอุเทน	วังสะ	เลื่อมใสการใช้จิรของพระอานันท์	ว.จ.9/626/523-4
5	พระเจ้าสุทโธทนะ	สักกะ	เป็นพระอนาคตี	ว.ม.อ.6/296
6	กษัตริย์ลิขกิจ	วัชชี	ทำสูญและฉลองพระศรีรัตน	ท.ม.13/161/334
7	กษัตริย์สุลี	-	ทำสูญและฉลองพระศรีรัตน	ท.ม.13/161/334
8	กษัตริย์โกลิยะ	โกลิยะ	ทำสูญและฉลองพระศรีรัตน	ท.ม.13/161/334
9	เจ้ามัลละ เมืองปava	มัลละ	ทำสูญและฉลองพระศรีรัตน	ท.ม.13/161/334

¹ ที่มหานิกราย สีลขันธวรรณ เล่ม 12 ข้อ 201 หน้า 41

ลำดับ	รายนามกษัตริย์	แคว้น	สิ่งที่บ่งชี้ความเลื่อมใส	อ้างอิง
10	เจ้ามัลละ เมืองกุสินารา กษัตริย์โนริยะ	มัลละ	ทำสกุปและฉลองพระสรีราชาตุ	ท.ม.13/161/334
11	พระเจ้าโกกรพะ	-	ทำสกุปและฉลองพระอังคาร	ท.ม.13/161/334
12	พระเจ้าธูรราชอวันตีบุตร	กุรุ	ชื่นชมพระสัมมาสัมพุทธเจ้า	ม.ม.21/447/40
13	พระเจ้ามหาธรรมราชา	-	แสดงตนเป็นอุบาสก	ม.ม.13/483/333
14	สุชาตราชกุมาร	อัสสกະ	ขอถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง	บ.ว.26/63/90
15	พระเจ้าจัณฑปัชโชาต	อวันตี	เลื่อมใสในพระมหากจจายนะ	อัง.เอก.32/335-338

พระมหาณผู้ปกคลอง เจ้าลัทธิ และผู้มีชื่อเสียงที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา

ลำดับ	พระมหาณ	สถานภาพ	เมือง/บ้าน	สิ่งที่บ่งชี้ความเลื่อมใส	อ้างอิง
1	โภค hrsati	ผู้ปกคลอง	อุกกะภูษะ	แสดงตนเป็นอุบาสก	ท.สี.11/141/497-523
2	กุฎีหันตะ	ผู้ปกคลอง	ขานมัตตะ	บรรลุโสดาปัตติผล	ท.สี.12/199/40-69
3	จังกี	ผู้ปกคลอง	โอป่าสาทะ	แสดงตนเป็นอุบาสก	ม.ม.21/646/340-357
4	โลหิจจะ	ผู้ปกคลอง	สาวติกา	แสดงตนเป็นอุบาสก	ท.สี.12/351/244-253
5	พระมหาณผู้หนึ่ง	ผู้ปกคลอง	เวภูษีป	ทำสกุปและฉลองพระชาตุ	ท.ม.13/161/334
6	โสมทัณฑะ	ผู้ปกคลอง	จำปา	แสดงตนเป็นอุบาสก	ท.สี.12/196/15
7	ชาณุโสนี	ผู้มีชื่อเสียง	อิจนานั้งคละ	แสดงตนเป็นอุบาสก	ม.ญ.18/339/483.
8	พระมหาယุ	ผู้มีชื่อเสียง	มิถิลา	บรรลุเป็นพระอนาคตมี	ม.ม.21/603/247
9	สุกมานพ	ผู้มีชื่อเสียง	อิจนานั้งคละ	แสดงตนเป็นอุบาสก	ท.สี.12/337/222
10	กาปทิกามณพ	ผู้ทรงภูมิรู้	โอป่าสาทะ	แสดงตนเป็นอุบาสก	ม.ม.13/660/458

ลำดับ	พระมหาณ	สถานภาพ	เมือง	สิ่งที่บ่งชี้ความเลื่อมใส	อ้างอิง
11	พระมหาณผู้หนึ่ง	ผู้เป็นเศรษฐี	-	แสดงตนเป็นอุบาสก	อัจ.ติก.34/496/225
12	อุคคตสีรี	ผู้เป็นเศรษฐี	สาวัตถี	แสดงตนเป็นอุบาสก	อัจ.สัต.อก.37/44/117
13	พระมหาณผู้หนึ่ง	ผู้เป็นเศรษฐี	สาวัตถี	แสดงตนเป็นอุบาสก	สัง.ส.25/693/277
14	พระมหาณเป็นอันมาก	ผู้เป็นเศรษฐี	สาวัตถี	แสดงตนเป็นอุบาสก	บุ.สุ. 47/324/232
15	พระมหาณพารีและลูกศิษย์ซึ่งเป็นเจ้าลัทธิ	ผู้เป็นเจ้าลัทธิ	อัสสากะ	เลื่อมใสในลักษณะ มหานุรูปและฤทธิทางใจ	บุ.สุ. 47/424/864-875
16	ท่าน			ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า	

ตัวอย่างที่ยกมาນี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก นอกจากนี้ยังมีเศรษฐีมหเศรษฐีจำนวนมากที่เลื่อมใสและเป็นกำลังสำคัญในพระพุทธศาสนา เช่น โชติก-เศรษฐี เมณฑกเศรษฐี ชภวิลเศรษฐี อนาคตบิณฑิกเศรษฐี มหาอุบาสิกาวิสาข เป็นต้น และยังมีประชาชนพลเมืองทั่วไปอีกมากมาย เช่น ในแคว้นมคอเพียงแควันเดียว ก็มีราษฎรจำนวนมากใน 80,000 ตำบล ที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา โดยครั้งหนึ่ง พระเจ้าพิมพิสารเรียกประชุมราษฎรทั้ง 80,000 ตำบล ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของพระองค์ จากนั้นก็ให้ราษฎรทั้งหมดไปฟังธรรมจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในครั้งนั้นมีผู้ได้ตรัสรู้ธรรมกันจำนวนมาก¹

จากตัวอย่างที่ยกมาได้จึงกล่าวได้ว่าเวลาเพียง 45 ปีแห่งการประกาศพระพุทธศาสนา ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ความเชื่อและวัฒนธรรมในสังคมอินเดียได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมาย ศาสนาพุทธนั้นได้เลื่อมความนับถือลงและต้องปรับตัวขนาดใหญ่จนกลายเป็นศาสนาอินดูในเวลาต่อมา

ทั้งนี้ เพราะแควันใหญ่ๆ ในอินเดียสมัยพุทธกาลมีทั้งหมด 16 แควัน ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ดังตารางที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า มีกษัตริย์พระมหาณผู้ปกครองและพระมหาณเจ้าลัทธิรวมทั้งมหาเศรษฐีในแคว้นต่างๆ จำนวนมากที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เมื่อชนชั้นผู้ปกครองศรัทธาในพระพุทธศาสนาแล้วประชาชนทั่วไปก็จะศรัทธาตามด้วย

ส่าเหตุแห่งความเปลี่ยนแปลงความเชื่อและวัฒนธรรมในสังคมอินเดียอย่างรวดเร็วใน

¹ วินัยปิฎก มหาวิภังค์ เล่ม 7 ข้อ 1 หน้า 1-4

ครั้งนั้นมีสาเหตุหลายประการที่สำคัญที่สุดคือ คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสัจธรรมอันจริงแท้แน่นอนที่ผู้ปฏิบัติสามารถพิสูจน์ได้ด้วยตนเอง และมีผู้ปฏิบัติจนเข้าถึงธรรม บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ พระอริยบุคคลเป็นพยานให้พระพุทธศาสนาอย่างมาก เชาเหล่านั้นมีทั้งพระราชาหมากราชติริย์ มหาเศรษฐี เสนนาบดี มหาอามาตย์ แม้แต่เจ้าลักษณ์ใหญ่ที่มีคิชัยจำนวนมากก็汗漫นับถือและเป็นพยานให้พระพุทธศาสนาด้วย

นอกจากนี้ พระ曇โดยทั่วไปให้การยอมรับพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาก เพราะพระองค์ทรงได้ลักษณะกายมหบุรุษ ทั้งนี้เพราะมีกล่าวไว้ในมนต์ของพระ曇มาตั้งแต่ยุคโบราณว่า ผู้ที่ได้กายมหบุรุษหากอยู่เป็น泥ราVASจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ แต่ถ้าออกแบบจะได้ตรัสรัฐธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นศาสดาเอกในโลก แม้อสิตดาวสัญเป็นอาจารย์ของพระเจ้าสุทโธทนะยังประนมหัตถ์ก้มกราบทะเบียนของพระโพธิสัตว์ซึ่งประสูติได้ไม่กี่วัน เพราะตนทราบดีถึงความสามารถในการบุรุษลักษณะของพระ曇ดังกล่าวแล้ว

อีกประการหนึ่งคำสอนของพระ曇ก็มีความขัดแย้งกันเอง ผู้ที่มีปัญญาจึงพยายามหาคำตอบที่ถูกต้อง เพื่อเหล่าพระ曇ตอบไม่ได้จึงมาตรฐานตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งพระพุทธองค์ทรงเทคโนโลยีสอนชี้หนทางสว่างให้ เชาเหล่านั้นจึงออกแบบตามบ้าง ขอถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งที่ระลึกบ้าง เช่น กรณีของวาสุภูรุษและภารதวราช เป็นต้น โดยครั้งหนึ่งวาสุภูรุษมานพและการทวารามณพได้พูดกันถึงเรื่องทางและมีใช้ทางวาสุภูรุษมานพพูดอย่างนี้ว่า

ทางที่ท่านโปกราติพระ曇บอกไว้นี้เท่านั้นเป็นทางตรง เป็นเส้นทางเดิน เป็นทางนำออก ย่อมนำผู้ดำเนินไปตามทางนั้นเพื่อความอยู่ร่วมกับพระ ฝ่ายการทวารามณพพูดอย่างนี้ว่า ทางที่ท่านตราุกขพระ曇บอกไว้นี้เท่านั้นเป็นทางตรง เป็นเส้นทางเดิน เป็นทางนำออก ย่อมนำผู้ดำเนินไปตามทางนั้น เพื่อความอยู่ร่วมกับพระได้ วาสุภูรุษมานพไม่อาจให้การทวารามณพยินยอมได้ ฝ่ายการทวารามณพก็ไม่อาจให้瓦สุภูรุษมานพยินยอมได้

เมื่อ漫พหั้งสองคนไม่อาจจะยังอึกฝ่ายหนึ่งให้ยินยอมได้ จึงไปกราบทูลตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในครั้งนั้นพระพุทธองค์ตรัสถามว่า วาสุภูรุษ บรรดาพระ曇ผู้جبไตรเพทพระ曇แม่คณหนึ่ง ที่เห็นพระมีเป็นพยานอยู่หรือ วาสุภูรุษตอบว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญไม่มีพระเจ้าข้า วาสุภูรุษ อาจารย์ที่สืบเนื่องมาเจิดชั่วอาจารย์ของพระ曇ผู้จับไตรเพทที่เห็นพระมเป็นพยานไม่มีเลยหรือ วาสุภูรุษตอบว่า ไม่มีเลยพระเจ้าข้า จากนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงตรัสว่า

¹ ที่ชนิกาย สลับนบรรค เล่ม 12 ข้อ 366 หน้า 259

วาเสภูจัง ตีลະ พວกພراحມณ์ผู้จับไตรเพท ไม่รู้จักรหม ไม่เห็นพรหม แต่แสดงหนทางเพื่อความอยู่ร่วมกับพรหmvว่าหนทางนี้แหลกเป็นทางตรงเป็นสายทางเดินเป็นทางนำออกนำผู้ดำเนินไปตามทางนั้นเพื่อความอยู่ร่วมกับพรหmได้ ข้อนี้ไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ วาเสภูจัง เหมือนแควนดatabอดเกาหลังกันและกัน คนตันก์ไม่เห็น คนกลางก์ไม่เห็น แม้คนหลังก์ไม่เห็น ภาชิตของพรหmณ์ผู้จับไตรเพทเหล่านั้น จึงเป็นคำน่าหัวเราะที่เดียว เป็นคำตำช้า เป็นคำว่าง เป็นคำเปล่า...¹

เมื่อวาเสภูจังมาณพและการทวามาณพฟังพระธรรมเทศนาจบแล้ว ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาชิตของพระองค์ไฟเรายิ่งนัก เปรียบเหมือนบุคคลหมายของที่ค่าว่า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทางหรือส่องประทีปในที่มืด ด้วยคิดว่า ผู้มีจักษุจักเห็นรูป ดังนี้ ฉันได้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประกาศพระธรรมโดยอเนกปริยาภรณ์ฉันนั้นเหมือนกัน ข้าพระองค์ทั้งสองนี้ ขอถึงพระองค์กับทั้งพระธรรมและพระสังฆ์ว่าเป็นส่วนะ ขอพระองค์จะทรงจำข้าพระองค์ทั้งสองว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงส่วนะอย่างมอบกายถวายชีวิตตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป

นอกจากพรหmณ์ทั้งหลายจะให้การยอมรับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะพระองค์ทรงมีกายมหบุรุษ และพระคำสอนพรหmณ์ขัดแย้งกันเอง เป็นคำสอนไม่เป็นเหตุเป็นผลแล้ว พุทธวิธีการสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็มีส่วนเป็นอย่างมาก ทรงเทคโนโลยีด้ตามจริตผู้ฟัง ทรงยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ หรือในปัจจุบันใช้ศัพท์ว่า Child Center จึงเป็นเหตุให้พรหmณ์ทั้งหลาย มีความรู้ความเข้าใจ มีความเลื่อมใส จนกระทั่งยอมละทิ้งความเชื่อดังเดิม ที่นับถือกันมาหลายพันปี มาขอถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งที่ระลึกและยอมละทิ้งวัฒนธรรมเก่าๆ ทุกอย่าง โดยเฉพาะระบบวรรณะ ทั้งนี้พระผู้ที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา จะมีความเสมอภาคกันไม่ว่าจะมาจากวรรณะกษัตริย์ พรหmณ์ แพศย์ หรือศูตรก์ตาม ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในปหาราทสูตรว่า

ดูก่อนปหาราท แม่น้ำสายใหญ่ๆ บางสาย คือ แม่น้ำคงคา ยมุนา อจิราดี สรภูมหี แม่น้ำเหล่านี้ให้ไปถึงมหาสมุทรแล้วย่อมลະนามและโคตรเดิมหมด ถึงความนับว่า มหาสมุทรนั้นเอง ฉันได... วรรณะ 4 เหล่านี้ คือกษัตริย์ พรหmณ์ แพศย์ และศูตร ออกบวช เป็นบรรพชิตในอรอมวินัยที่ตذاقتประกาศแล้ว ย่อมลະนามและโคตรเดิมเลี่ย ถึงความนับว่า ศากยบุตรทั้งนั้น²

¹ ทีมนิกาย สีลชั้นธรรมรค เล่ม 12 ข้อ 371 หน้า 403-404

² อังคุตตรนิกาย เล่ม 37 ข้อ 109 หน้า 403-404

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 3 สังคมอินเดียสมัยพุทธกาล จะโดยสมบูรณ์แล้ว โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 3 และกิจกรรม ในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 3 แล้วจึงศึกษาบทที่ 4 ต่อไป

บทที่ 4

พระพุทธศาสนาในอินเดีย

หลังยุคพุทธกาล

เนื้อหาบทที่ 4

พระพุทธศาสนาในอินเดียหลังยุคพุทธกาล

4.1 พระพุทธศาสนาหลังพุทธปรินิพพาน 500 ปี

4.1.1 การสังคายนาครั้งที่ 1

4.1.2 การสังคายนาครั้งที่ 2

4.1.3 การสังคายนาครั้งที่ 3

4.2 พระพุทธศาสนาในยุค พ.ศ.500–1000

4.2.1 ร่องรอยและป่าเกิดของนิกายมหายาน

4.2.2 แนวคิดและความเชื่อพื้นฐานของนิกายมหายาน

4.2.3 มหายานสองสายที่มีต้นกำเนิดในอินเดีย

4.3 พระพุทธศาสนาในยุคเลื่อมจากอินเดีย

4.3.1 การเผยแพร่องลักษิพุทธตันตราyan

4.3.2 พระพุทธศาสนาภายใต้การอุปถัมภ์ของฝ่ายอาณาจักร

4.3.3 สาเหตุที่ทำให้พระพุทธศาสนาเลื่อมจากอินเดีย

แนวคิด

1. การสังคายนาพระธรรมวินัยในอินเดียซึ่งยอมรับกันในฝ่ายเถรวาทมี 3 ครั้ง คือ ภายหลังจากพุทธประวินิพทานได้ 3 เดือน พระมหากัสสปะก์ประภาเหตุที่มีภิกขุกล่าวจังจากพระธรรมวินัย จึงซักชวนภิกขุสงฆ์ให้ทำการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งแรก ซึ่งนับเป็นครั้งที่สำคัญที่สุด เพราะได้รวบรวมพุทธธรรมมาทรงจำรักษาไว้เป็นแบบแผนและสืบทอดด้วยมุขปาฐะ ต่อมาในการสังคายนาครั้งที่ 2 ซึ่งประภาเหตุภิกขุชาววัดซึ่งประพฤตินอกพระธรรมวินัย ภิกขุวัดซึ่งบุตรไม่ยอมรับมติ จึงแยกไปทำสังคายนาต่างหากและเรียกตัวเองว่า มหาสังฆิกะ จึงทำให้สงฆ์แตกออกเป็น 2 ฝ่าย และในการสังคายนาครั้งที่ 3 สมัยพระเจ้าอโศกซึ่งประภาเหตุเดิรถีปลอมบัวในพระศาสนา จึงปรากฏว่าคณะสงฆ์ได้แยกเป็น 18 นิกายแล้วอย่างชัดเจน

2. การเกิดขึ้นของนิกายมหายานในอินเดีย ดำเนินไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยเน้นการปรับปรุงวิธีเผยแพร่พระพุทธศาสนาเสียใหม่ ทั้งยังปฏิรูปเปลี่ยนแปลงคำสอนดังเดิมเพื่อให้สามารถแข่งกับศาสนาพราหมณ์-อินดู ที่กำลังเพื่องฟูอยู่ในขณะนั้นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมุ่งเน้นอุดมคติพระโพธิสัตว์โดยการอุทิศตนเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ถือว่าเป็นแกนกลางของคำสอนทั้งหมดในฝ่ายมหายานและยกย่องว่าโพธิสัตว์ยานเป็นหนทางอันสูงสุด เพราะสามารถช่วยเหลือสรรพสัตว์ไปได้มากที่สุด ภายหลังมหายานยังได้แตกเป็นนิกายย่อยๆ อีก ได้แก่ นิกายมารยมิกะ และนิกายโยคاجาร

3. พระพุทธศาสนาได้ผ่านการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่พระพุทธศาสนาดั้งเดิมในยุคพุทธกาล ซึ่งต่อมาได้แบ่งออกเป็น 2 สาย คือ เถรวาทอันเป็นนิกายที่ยึดมั่นรักษาสืบทอดแก่นคำสอนดังเดิมไว้อย่างเหนียวแน่น อีกสายหนึ่งคือ มหายานที่ปรับเปลี่ยนคำสอนไปตามความจำเป็นของยุคสมัย และต่อมาเกิดเป็นพุทธตันตระหรือวัชร yan ที่ผสมผสานลักษณะอุดมการข้องแวงเรื่องเพศ จนແບจะไม่เหลือต้นเค้าของพระพุทธศาสนาแบบดั้งเดิมไว้เลย

4. สาเหตุที่ทำให้พระพุทธศาสนาต้องสูญสิ้นไปจากอินเดีย สรุปได้ 2 ประการคือ ประการแรกเกิดจากสาเหตุภายในคือความอ่อนแอกของพุทธบริษัทเอง เริ่มต้นจากความประพฤติย่อหย่อนต่อพระธรรมวินัยของพระภิกขุสงฆ์ จนละเลยการปฏิบัติธรรมอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา ความขัดแย้งแตกแยกทางความคิดของหมู่สงฆ์ที่เน้นการโต้แย้งกันในเชิงทฤษฎีมากกว่าการปฏิบัติ ได้ก่อให้เกิดการแตกความสามัคคีกันในหมู่ชาวพุทธ ซึ่งถือว่าเป็น

สาเหตุที่สำคัญเลียยิ่งกว่าสาเหตุภายนอก คือ ภัยจากการผสมกลมกลืนของศาสนาอิสลามที่สำคัญซึ่งเป็นคู่แข่งสำคัญของพระพุทธศาสนาตลอดมา รวมถึงภัยจากศาสนาอิสลามที่เข้าทำลายล้างพระพุทธศาสนาอย่างถอนรากรถอนโคน

5. ความมั่นคงของพระพุทธศาสนาจะต้องประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญคือ ชาวพุทธต้องเป็นชาวพุทธที่แท้จริง มีความรู้ความเข้าใจในคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง จึงจะนำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตจริง และที่สำคัญคือชาวพุทธจะต้องมีความสามัคคีกัน เว้นจากการให้ร้ายกัน พระพุทธศาสนาจึงจะมั่นคงอยู่ได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษาสามารถสรุปเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในอินเดียภายหลังพุทธกาล ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการเผยแพร่และสืบทอดพระพุทธศาสนามาจนถึงปัจจุบัน

2. เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจถ่องถือเกิดของพระพุทธศาสนาอย่างที่มาของแนวคิดคำสอน ระบบความเชื่อและการปฏิบัติของฝ่ายมหายานที่ต่างไปจากพระพุทธศาสนาฝ่ายเดร瓦ท ตลอดจนวิธีประยุกต์คำสอนเพื่อการเผยแพร่ศาสนาซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของฝ่ายมหายาน

3. เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์-อินดู ที่มีผลต่อพระพุทธศาสนา ตลอดจนเหตุการณ์สำคัญที่เป็นจุดเปลี่ยนทำให้พระพุทธศาสนาเข้าสู่ยุคเลื่อม

4. เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจสาเหตุที่ทำให้พระพุทธศาสนาเลื่อมไปจากอินเดีย และสามารถวิเคราะห์เหตุปัจจัยที่มีผลต่อความเลื่อมสูญหรือความมั่นคงของพระพุทธศาสนาได้

5. เพื่อให้นักศึกษาซาบซึ้งถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาและตระหนักรึ่งหน้าที่ของชาวพุทธที่จะต้องช่วยกัน弘รักษารักษาพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป

บทที่ 4

พระพุทธศาสนาในอินเดียหลังยุคพุทธกาล

4.1 พระพุทธศาสนาหลังพุทธปรินิพ paran 500 ปี

ในมหาปรินิพานสูตรมีข้อความตอนหนึ่งกล่าวถึงโอวาทที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสกับพระอานนท์ว่า “อานนท์บางที่พากເເວອາຈະคิดว่า ปาพจน์มีพระศาสนาล่วงลับไปแล้ว พากເເວໄມ່ມีพระศาสนา ขົອນີ້ພາກເເວໄມ່ເປີງເຫັນອຍ່າງນັ້ນ ອຣມແລະວິນຍໍທີ່ເຮົາແສດງແລ້ວ ບັນຍຸຕີແລ້ວແກ່ເຂອທັກຫລາຍ ຮັບຈາກເຮົາລ່ວງລັບໄປ ກີຈະເປັນຄາສດາຂອງເຂອທັກຫລາຍ”¹

พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงไว้ว่า พระผู้มีพระภาคทรงให้ความสำคัญกับธรรมและวินัยที่พระองค์ได้ทรงแสดงไว้ดีแล้วอย่างสูงยิ่ง ทรงยกธรรมและวินัยนั้นไว้ในฐานะคามภิเษกของพระองค์เอง นั่นหมายความว่า เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพ paran ไปแล้ว ธรรมและวินัยถือเป็นสิ่งแทนพระศาสนาและเป็นตัวพระศาสนาที่แท้จริงที่พุทธบริษัทจะต้องช่วยกันรักษาให้ดำรงคงอยู่ลึบไป

การประภาที่จะสังคายนาพระธรรมวินัยนั้น เริ่มมีมาแล้วตั้งแต่สมัยพุทธกาล ในป้าสาทิกสูตร² กล่าวว่า ภายในหลังจากที่นิครณณากູບຕູรູຜູມມີຄາສດາຂອງສາສාເຊັນໄດ້ສິ້ນຊືວິຕສານຸສີ່ມະຍຸດໃຫ້ທະເລາກັນຫນານໃໝ່ຈົນແຕກແຍກນິກາຍກັນ ພຣະພຸຖອງຄ່ອງຄ່ອງທີ່ ຕຣັສແນະນຳໃຫ້ພຣະສົງຫຼັກທີ່ປົງຮ່ວມກັນສັງຄາຍນາພຣະອຣມວິນຍໍໄວ້ເພື່ອໃຫ້ພຣະມຈຣຍໍຄື່ອງພຣະສາສන້ນີ້ ດຳຮັງຍໍໄດ້ນານ ແລະເພື່ອປະໂຍ່ນແລະຄວາມສຸຂແກ່ມ໌ຫາຊນ ທັນໜີເພຣະໄມ່ທຽບປະກາດໃຫ້ສາວກທັກຫລາຍຕ້ອງແຕກແຍກທະເລາກັນເໜີອນຍ່າງສາວຂອງສາສාເຊັນທີ່ຕ່າງໆຖຸມເຄີຍກັນວ່າ ກ່ອນນີ້ຄາສດາຂອງຕົນໄດ້ສອນໄວ້ຢ່າງໄຮ

ฉະນັ້ນ ในเวลาต่อมา ພຣະສາຣີບຸຕູຮົງໄດ້ແສດງວິວີ່ກາຮັງສັງຄາຍນາຮ້ອຍກຣອງພຣະອຣມວິນຍໍໄວ້ເປັນແບບແຜນໂດຍທ່ານໄດ້ຮັບຮົມຄໍາສອນທີ່ພຣະສັມມາສັມພຸຖອຈັ້າທຽບແສດງໄວ້ເປັນຂໍອອຣມຕ່າງໆ ມາແສດງຕາມລຳດັບໜາວດ ຕັ້ງແຕ່ໜາວດໜຶ່ງຄື່ງໜາວດລືບ ມີຕ້ວອຍຢ່າງດັ່ງປຣາກູມໃນສັງຄືຕິສູຕຣ³

¹ ທີ່ມະນິກາຍ ມຫາວຽກ, ເລີ່ມ 13 ຂ້ອ 141 ພໍາ 320

² ທີ່ມະນິກາຍ ປາກີກວຽກ, ເລີ່ມ 15 ຂ້ອ 94-106 ພໍາ 258-271

³ ທີ່ມະນິກາຍ ປາກີກວຽກ, ເລີ່ມ 16 ຂ້ອ 221-363 ພໍາ 157-263

สังคายนา (Buddhist Council) หรือสังคีติ มาจากคำว่า ส์ (พร้อมกัน) + คีติ (การสาด) ซึ่งแปลตามตัวอักษรว่า การสาดพร้อมกัน แปลตามรูปคัพพท์ว่า ร้อยกรอง คือประชุมสงฆ์จัดระเบียบหมวดหมู่พระพุทธอวจนะ และรับทราบทั่วกันในที่ประชุมนั้นว่าตกลงกันอย่างนี้ แล้วก็มีการท่องจำสืบท่อ กันมา

แต่เดิมนั้นการสังคายนาประภากเหตุความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา จึงจัดระเบียบหมวดหมู่พระพุทธอวจนะไว้ ในครั้งต่อๆ มา ปรากฏว่ามีการถือผิด ตีความหมายผิด ก็มีการข้าราชการนิจฉัยข้อที่ถือผิดหรือตีความหมายผิดนั้น ซึ่ขาดว่าที่ถูกควรเป็นอย่างไร และก็ทำการสังคายนาโดยการทบทวนระเบียบเดิมบ้าง เพิ่มเติมของใหม่อันเป็นทำงบันทึกเหตุการณ์บ้าง จัดระเบียบใหม่ในบางข้อบ้าง ในชั้นหลังๆ เพียงการจาริกลงในใบลาน การสอบทานข้อผิดในใบลาน ก็เรียกว่าสังคายนา ไม่จำเป็นต้องมีเหตุการณ์ถือผิดหรือเข้าใจผิดเกิดขึ้น¹

สำหรับการสังคายนาที่เกิดขึ้นในประเทศไทยเดียวที่นี่ มีด้วยกัน 4 ครั้ง การสังคายนาที่เป็นที่ยอมรับกันของทุกนิกาย คือ การสังคายนาครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ส่วนการสังคายนาครั้งที่ 3 ยอมรับกันเฉพาะฝ่ายเถรวาท ส่วนมหายานและทินยานนิกายอื่นไม่มีการกล่าวถึงการสังคายนาครั้งนี้ สำหรับการสังคายนาครั้งที่ 4 ที่ทำกันในอินเดียภาคเหนือโดยมีพระเจ้ากนิษกะทรงอุปถัมภ์นั้น ฝ่ายเถรวาทไม่ยอมรับ เพราะถือว่าเป็นส่วนของฝ่ายมหายานที่สืบสายแยกกันไป ตลอดจนภาษาที่รองรับคัมภีร์ก็ใช้ต่างกัน คือฝ่ายเถรวาทใช้ภาษาบาลี ส่วนฝ่ายมหายานใช้ภาษาล้านนาสกุต ในที่นี้จึงขอกล่าวถึงเฉพาะการสังคายนาครั้งที่ 1-3 ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในฝ่ายเถรวาทเท่านั้น

4.1.1 การสังคายนาครั้งที่ 1

ปฐมสังคายนา	: หลังจากพุทธปรินิพพาน 3 เดือน
ประธานสงฆ์	: พระมหากัสสปะเตระ มีพระอุบาลีเป็นผู้เรียบเรียง
	สาดพระวินัย พระอานันท์เป็นผู้เรียบเรียงสาดพระสูตร
ผู้เข้าร่วมประชุมสังคายนา	: พระอรหันต์จำนวน 500 รูป
องค์อุปถัมภ์	: พระเจ้าอชาตศัตรู
เหตุประภากในการทำสังคายนา	: พระสุกัทธากล่าวจั่งจากพระธรรมวินัย
สถานที่ประชุมทำสังคายนา	: ถ้ำสัตตบวรณคุหา ข้างภูเขาเวการบรรพต เมืองราชคฤห์
ระยะเวลาในการประชุม	: กระทำอยู่ 7 เดือนจึงสำเร็จ

¹ สุชีพ ปุณณานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, 2539 หน้า 6-7

บันทึกเหตุการณ์สำคัญ :

หลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธประนิพพานแล้วได้เพียง 7 วัน เหล่าพระ-สาวกที่ยังไม่ได้บรรลุพระอรหันต์ ต่างมีความเครียดเสียใจเป็นอันมาก แต่มีพระภิกษุรูปหนึ่งซึ่งรู้สึกว่าสุกัดทั้งกลับดีใจพูดว่า “พระพุทธเจ้านิพพานเสียแล้วก็ต้องไปจะได้ไม่มีใครมาค่อยกล่าวว่า สิ่งนี้ควรทำ สิ่งนี้ไม่ควรทำ”

พระมหากัสสปะได้ฟังดังนั้น ก็บังเกิดความสดตื่นว่า “พระพุทธเจ้าประนิพพานเพียงไม่กี่วัน ยังมีผู้กล่าวถ้อยคำที่ไม่สมควรเช่นนี้ ถ้าไม่จัดการอะไรลงไว้ให้เงื่อนหนาเสีย ก็จะนำความเสื่อมเสียมาสู่พระพุทธศาสนา สิ่งที่ไม่ใช่อธรรมไม่ใช่วินัยจักเจริญ สิ่งที่เป็นอธรรมเป็นวินัยจะเสื่อมกำลัง พວกอธรรมว่าที่จักเจริญ พວกอธรรมว่าที่จักเสื่อมถอย” ดังนั้นเมื่อถวายพระเพลิงพระพุทธสีรีระเสริฐแล้ว ท่านจึงชักชวนภิกษุทั้งหลายให้มาร่วมทำสังคายนา

ในระหว่างสังคายนา พระอานันท์ได้แจ้งให้ที่ประชุมลงมือทราบว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงอนุญาตว่า ถ้าสังฆเห็นสมควรก็สามารถเพิกถอนสิกขบทเลิกน้อยได้ แต่ที่ประชุมมีความเห็นไม่ตรงกันว่าสิกขบทเลิกน้อยหมายความถึงสิกขบทใดบ้าง พระมหากัสสปะจึงสรุปว่าจะไม่เพิกถอนสิกขบทที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้แล้ว และจะไม่บัญญัติสิกขบทที่พระองค์ไม่ได้บัญญัติไว้ ซึ่งที่ประชุมลงมือรับรองเป็นเอกฉันท์ จึงเป็นหลักปฏิบัติต่อพระวินัยของคณะสงฆ์มานานถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะคณะสงฆ์เถรวาท

หลังจากการทำสังคายนาผ่านไปไม่นานนัก มีพระเถระรูปหนึ่งซึ่งรู้สึกว่า บุราณะพร้อมด้วยบริวารประมาณ 500 รูปอยู่จำพรรษาที่ทักษิณารีชนบท เมื่อท่านทราบว่า การสังคายนาเสร็จสิ้นแล้ว ท่านและบริวารจึงได้เข้าสู่กรุงราชคฤห์ พระสังคีติกาจารย์ที่ร่วมในการทำสังคายนาได้เข้าไปแจ้งให้ท่านทราบว่า พระสงฆ์ได้ทำสังคายนาแก้นแล้ว ขอให้ท่านยอมรับมติด้วย

พระบุราณะกลับกล่าวว่า “ท่านทั้งหลาย พระเถระทั้งหลายได้ทำสังคายนาพระธรรมวินัยกันเรียบร้อยก็แล้ว แต่ข้าพเจ้าได้ฟังมาเฉพาะพระพักตร์ของพระพุทธเจ้า พระองค์ตรัสว่า อย่างไร ข้าพเจ้าก็จักถือปฏิบัติตามนั้น” เมื่อได้ชี้แจงกันพอสมควรแล้ว ปรากฏว่าพระบุราณะมีความเห็นตรงกับพระสังคีติกาจารย์ล้วนมาก แต่ก็มีความเห็นขัดแย้งกันในเรื่องวัตถุ 8 ประการ ซึ่งเป็นพุทธานุญาตพิเศษที่ทรงอนุญาตให้ภิกษุทำได้ในคราวเกิดทุพภิกขภัย แต่เมื่อกัยเหล่านั้นระงับก็ทรงบัญญัติห้ามมิให้กระทำการ

สำหรับวัตถุ 8 ประการนั้น คือ

1. อันโตวุภัสส เก็บของที่เป็นยาガลิก คือ อาหารไว้ในที่อยู่ของตน

2. อันโตปักษะ ให้มีการหุงต้มอาหารในท่ออยู่ของตน
3. สามปักษะ พระลงมือหุงปุงอาหารด้วยตนเอง
4. อุคคหิตะ คือการหยิบเอาเองซึ่งของเคี้ยวของฉันที่ยังมิได้ประเคน
5. ตโตนีหตะ ของที่นำมาจากที่นิมนต์ ซึ่งเป็นพวงอาหาร
6. ปุเรภัตตะ การจันอาหารก่อนเวลาภัตตาหาร ในกรณีที่ตนรับนิมนต์ไว้ในที่อื่น แต่ฉันอาหารอื่นก่อนอาหารที่ตนจะต้องฉันในที่นิมนต์
7. วันภูฐะ ของที่เกิดหรือตกอยู่ในป่า ซึ่งไม่มีใครเป็นเจ้าของ
8. ໂປກຮຣັນໝູຫະ ของที่เกิดในสรระ เช่น ดอกบัว เหง้าบัว

วัตถุทั้ง 8 ประการ เป็นพุทธานุญาตพิเศษในคราวเกิดทุพภิกขภัย 2 คราว คือ ที่เมืองเวสาลีและที่เมืองราชคฤห์ แต่เมื่อทุพภิกขภัยผ่านพ้นไปแล้ว ทรงห้ามมิให้กิจกรรมทำพระปุราณะและบริวารของท่านคงจะได้ทราบเฉพาะเวลาที่ทรงอนุญาต จึงปฏิบัติไปอย่างนั้น เนื่องจากการอยู่กันจะจัดกระจายคนละทิศทาง การติดต่อบอกกล่าวอาจไม่ถึงกัน ซึ่งจะว่า ท่านเดือรั้นก็คงไม่ใช่ เพราะท่านถือตามที่ท่านได้สั่งมาจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเหมือนกัน เมื่อพระสัมคติการจากรยช์แจงให้ท่านฟัง ท่านปุราณะก็มีความเห็นว่า “พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรง มีพระสัพพัญญุตัญญาณไม่สมควรที่จะบัญญัติห้ามแล้วอนุญาต อนุญาตแล้วกลับบัญญัติห้าม มิใช่หรือ”

เมื่อเป็นดังนี้ ความแตกต่างในทางข้อปฏิบัติ (สีลสามัญญาต) จึงเกิดขึ้นตั้งแต่ครั้งนั้น แต่ก็ไม่ถึงขนาดทำให้เกิดการแตกแยกเป็นนิกาย

4.1.2 การสังคายนาครั้งที่ 2

ทุติยสังคายนา	: ประมาณ พ.ศ.100
ประธานสงฆ์	: มีพระยสากกัณฑกบุตรเตะระเป็นประธาน พระธรรมเป็นผู้ถ้าม พระสัพพกามมีเป็นผู้ตอ卜
ผู้เข้าร่วมประชุมสังคายนา	: พระอรหันต์ข้าสพจำนวน 700 รูป
องค์อุปถัมภ์	: พระเจ้ากากพ้าโศกราช
เหตุป্রารภในการทำสังคายนา	: วัตถุ 10 ประการ
สถานที่ประชุมทำสังคายนา	: วาลีการาม เมืองเวสาลี แคว้นวัชชี
ระยะเวลาในการประชุม	: กระทำอยู่ 8 เดือนจึงสำเร็จ

บันทึกเหตุการณ์สำคัญ :

การทำสังคายนาครั้งที่ 2 ประภารៀองวัตถุ 10 ประการที่กิกขุชาววัชชีนำประพฤติปฏิบัติ โดยถือว่าไม่ผิดธรรมไม่ผิดวินัย ซึ่งมีใจความดังนี้

1. กิกขุชาววัชชี: กิกขุเก็บเกลือไว้ในเขนงแล้วนำไปจันปนกับอาหารได้ ไม่เป็นอาบัติ (พระสัพพกามีโตตตอบว่า: การเก็บเกลือไว้ในเขนง โดยตั้งใจว่าจะใส่ลงในอาหารจันนั้นเป็นอาบัติปาจิตตីย์ เพราะเป็นการสะสมอาหารตามโภชนาสิกขابท)
2. กิกขุชาววัชชี: กิกขุจะจันอาหารหลังจากตะวันบ่ายผ่านไปเพียง 2 องคุลีก็ได้ ไม่เป็นอาบัติ (พระสัพพกามีโตตตอบว่า: กิกขุจันโภชนาในเวลาวิกาล เมื่อตะวันบ่ายคล้อยไปแล้ว 2 องคุลี ต้องอาบัติปาจิตตីย์ เพราะจันโภชนาในเวลาวิกาล)
3. กิกขุชาววัชชี: กิกขุจันภัตตาหารในวัดเสร็จแล้ว จันเสร็จแล้วเข้าไปสู่บ้าน จะจันอาหารที่ไม่เป็นเดนและไม่ได้ทำวินัยกรรมได้ ไม่เป็นอาบัติ (พระสัพพกามีโตตตอบว่า: กิกขุจันอาหารเสร็จแล้วคิดว่าจักจันอาหาร เข้าไปในบ้านแล้ว จันโภชนาที่เป็นอนติริตรตะ (ไม่เป็นเดน) ผิด เป็นอาบัติปาจิตตីย์ เพราะจันอาหารที่ไม่เป็นเดนกิกขุใช้)
4. กิกขุชาววัชชี: ในอาวาสเดียวกันมีสีมาใหญ่ กิกขุจะแยกทำอุโบสถได้ ไม่เป็นอาบัติ (พระสัพพกามีโตตตอบว่า: กิกขุจะแยกกันทำอุโบสถสังฆกรรมไม่ได้ ผิดหลักที่ทรงบัญญัติไว้ในอุโบสถขันธកะ គ្រឹងทำต้องอาบัติทุกกฎ)
5. กิกขุชาววัชชี: ในเวลาทำอุโบสถ แม้ว่าพระจะเข้าประชุมยังไม่พร้อมกัน จะทำอุโบสถไปก่อนก็ได้ โดยให้ผู้มาที่หลังขออนุญาติເօເອງได้ ไม่เป็นอาบัติ (พระสัพพกามีโตตตอบว่า: สงฆ์ทำสังฆกรรมด้วยคิดว่า ให้พວກມາที่หลังอนุญาติ ทั้งที่สงฆ์ยังประชุมไม่พร้อมหน้ากัน ผิดหลักที่ทรงบัญญัติไว้ในจัมเปயិយុទ្ធបន្ទុក ต้องอาบัติทุกกฎ)
6. กิกขุชาววัชชี: การประพฤติปฏิบัติตามพระอุปัชฌาย់อาจารย์ ไม่ว่าจะผิดหรือถูก ประวินัยក្តាម ยอมเป็นการกระทำที่สมควรเสมอ (พระสัพพกามีโตตตอบว่า: การประพฤติปฏิบัติ ด้วยเข้าใจว่า อุปัชฌาย់อาจารย์ของเรายังคงประพฤติมากอย่างนี้ ไม่เป็นสิ่งที่ถูกต้อง เพราะท่านเหล่านั้นอาจประพฤติผิด)

หรือถูกกีด้ ต้องยึดหลักพระราชนัยจึงจะเป็นสิ่งสมควร)

7. **ภิกขุชาววัชชี:** นมลัมที่แปรมาจากนมสดแต่ยังไม่กล้ายเป็นธิ (เนยใส) ภิกขุฉันอาหารเสร็จแล้ว จะฉันนมนั้นทั้งที่ยังไม่ได้ทำวินัยกรรมหรือทำให้เป็นเดนตามพระวินัยก็ได้ ไม่เป็นอาบัติ

(พระสัพพกามีโต้ตอบว่า: นมลัมที่ละความเป็นนมสดไปแล้ว แต่ยังไม่กล้ายเป็นธิ ภิกขุฉันภัตตาหารแล้ว ห้ามภัตตรแล้ว จะดื่มนนมนั้นอันไม่เป็นเดนภิกขุใช้ หรือยังไม่ได้ทำวินัยกรรม ไม่ควร ต้องอาบัติปาริจตี เพราะฉันอาหารที่เป็นอนติริตตะ)

8. **ภิกขุชาววัชชี:** สุราที่ทำใหม่ๆ ยังมีสีแดงเหมือนสีเท้านกพิราบ ยังไม่เป็นสุราเต็มที่ ภิกขุจะฉันก็ได้ ไม่เป็นอาบัติ

(พระสัพพกามีโต้ตอบว่า: การดื่มน้ำสุราอย่างอ่อนที่มีสีเหมือนสีเท้านกพิราบ ซึ่งยังไม่ถึงความเป็นน้ำมา ไม่ควร เป็นอาบัติปาริจตี เพราะดื่มน้ำสุราและเมรัย)

9. **ภิกขุชาววัชชี:** ผ้าปูนั่งนิสีที่นะอันไม่มีชาย ภิกขุจะบริโภคใช้สอยก็ได้ ไม่เป็นอาบัติ

(พระสัพพกามีโต้ตอบว่า: ผ้านิสีที่นะที่ไม่มีชาย ภิกขุจะใช้ ต้องอาบัติปาริจตี ซึ่งจะต้องตัดเสียจึงจะแสดงอาบัติตก)

10. **ภิกขุชาววัชชี:** ภิกขุรับและยินดีในเงินทองที่เขากวย ไม่เป็นอาบัติ

(พระสัพพกามีโต้ตอบว่า: การรับเงินหรือยินดีซึ่งเงินและทองที่เขากে็บไว้เพื่อตนเอง ไม่สมควรเป็นอาบัตินิสัคคีย์ปาริจตี)

ฝ่ายพระวชิบุตรเมื่อไม่ได้การยอมรับจากสงฆ์จึงเสียใจแล้วพร้อมใจกันไปทำสังคายนา ต่างหากที่เมืองปาฏลีบุตร มีผู้เข้าร่วมถึง 10,000 รูป เรียกตนเองว่ามหาสังคีติหรือมหาสังชิกะ เพราะเหตุที่มีพวกราก ใหญ่ที่สุดสองรากจึงได้แตกออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายพระสัพพกามีเกรระ และ ภิกขุชาววัชชีที่เรียกตนเองว่ามหาสังคีติ และในกาลต่อมา จึงแตกออกเป็น 18 นิกาย โดย 7 นิกาย ที่แตกจากมหาสังชิกะ เกิดเมื่อปี พ.ศ.100-200 ส่วน 11 นิกายที่แตกจากเเครวاث เกิดเมื่อปี พ.ศ.200 เป็นต้นมา

การสังคายนาในครั้งนี้ หลักฐานฝ่ายเเครวاثระบุว่าเป็นการประภเหตุเพื่อรังับ ความแตกแยกทางการปฏิบัติสัมภัญญา (ความเสมอภาคด้วยศีล) ในกรณีของพระภิกขุชาววัชชีที่ประพฤตินอกพระธรรมวินัยดังกล่าว แต่ในปกรณ์สันสนกุตของฝ่ายมหาayan ที่มีเชื่อว่า เกหอรรมติจักรศาสตร์ กลับซึ่งประเด็นไปที่เรื่องความวิบัติแห่งทิภูธิสามัญญาแห่งคณะสังฆ

มีเรื่องเล่าว่า วันหนึ่งเป็นวันอุปโภค พระมหาเทวะเป็นผู้สวัสดิ์โมกข์ แต่ท่านผู้นี้เป็นฝ่ายอรอม瓦ที ได้เสนอมาติ 5 ข้อต่อที่ประชุมสังฆ ซึ่งมีใจความดังนี้

1. พระอรหันต์อาจถูกมารยั่วยวนจนอสุจิเคลื่อนในเวลาหลับได้
2. พระอรหันต์อาจมีอัญญาณคือความไม่รู้ในบางสิ่งได้
3. พระอรหันต์อาจมีกังขาคือความลังเลงสัยในบางสิ่งได้
4. ผู้จะรู้ว่าตนได้บรรลุธรรมผลชั้นใด จำต้องอาศัยการพยากรณ์จากคนอื่น
5. บุคคลจะบรรลุพระอรหันต์ได้ด้วยการเปล่งวาจาว่า ทุกข์หนอๆ

ฝ่ายอรอม瓦ทีจึงคัดค้านประกาศทั้ง 5 ข้อของพระมหาเทวะว่า เป็นมิจฉาทิฐิ มิฉาวาจา แต่ฝ่ายอรอม瓦ทีมีจำนวนน้อย ฝ่ายเข้าข้างพระมหาเทวะมีจำนวนมากกว่า และเมื่อหาข้อยุติไม่ได้ พระเจ้ากาฬโศกจึงต้องเสด็จมาห้ามด้วยพระองค์เอง แต่พระองค์ก็ไม่รู้จะทำอย่างไร จึงตรัสตามพระมหาเทวะ พระมหาเทวะถายความเห็นให้ตัดสินด้วยวิธีเสียงข้างมาก หรือเยกุยยลิกา-อธิกรณ์สมถวิธี ปรากฏว่าชัยชนะตกเป็นของฝ่ายพระมหาเทวะ พระเจ้ากาฬโศกจึงประกาศให้สังฆปฏิบัติตามคติของพระมหาเทวะ สังฆฝ่ายอรอม瓦ทีซึ่งมีจำนวนน้อยกว่าจึงพากัน Jarvis ไปสู่แวนแคว้นอื่น

4.1.3 การสังคายนาครั้งที่ 3

ตติยสังคายนา	: ประมาณ พ.ศ.236
ประธานสังฆ	: พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ
ผู้เข้าร่วมประชุมสังคายนา	: พระอรหันต์ขีณาสพจำนวน 1,000 รูป
องค์อุปถัมภ์	: พระเจ้าอโศกมหาราช
เหตุป্রารภในการทำสังคายนา	: เดียรถีญปลอมเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา
สถานที่ประชุมทำสังคายนา	: อโศกaram เมืองปาฏลีบุตร
ระยะเวลาในการประชุม	: กระทำอยู่ 9 เดือนจึงสำเร็จ

บันทึกเหตุการณ์สำคัญ :

การทำสังคายนาครั้งที่ 3 นี้ เกิดขึ้นโดยป্রารภที่มีพวกเดียรถีญปลอมเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก เนื่องจากพระพุทธศาสนารุ่งเรืองขึ้น มีลักษณะการเกิดขึ้นมาก จึงมีเดียรถีญที่มุ่งแสวงหาลักษณะการปลอมมาบวช แต่ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ทำให้สังฆที่ปฏิบัติชอบเกิดความรังเกียจแยกพระจริงพระปลอมไม่ออกพระสงฆ์จึงไม่ทำสังฆกรรมร่วม

กันเป็นเวลาถึง 7 ปี

ต่อมา ความทราบไปถึงพระเจ้าอโศกมหาราช พระองค์ได้รับสั่งให้อำมาตย์คนหนึ่งไปหาราษนาให้พระทำสังฆกรรมร่วมกัน เมื่อพระเหล่านั้นไม่ยินยอม อำเภอตย์ถือว่าพระสงฆ์ขัดพระบรมราชนองการ จึงตัดคอกพระมรณภาพไปหลายรูป พระติสสเถระซึ่งเป็นพระอนุชาของพระเจ้าอโศกเห็นไม่ได้การจึงรีบเข้าไปขัดขวางไว้พากอามาตย์ไม่กล้าฟ้าพระอนุชาจึงนำความไปกราบถูลให้พระเจ้าอโศกมหาราชทรงทราบ พระเจ้าอโศกทรงตกพระทัยมาก กลัวว่าบาปกรรมจะตกมาถึงพระองค์ด้วย แม้ว่าอามาตย์จะทำไปโดยผลการก็ตามที่ พระองค์จึงไปเรียนถามพระเถระทั้งหลาย ปรากฏว่าท่านเหล่านั้นตอบไม่ตรงกัน ในที่สุดได้รับคำแนะนำให้ไปหาราษนาพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระมาวินิจฉัยให้ พระเถระได้ถวายวินิจฉัยข้อข้องพระทัยว่า เมื่อพระองค์ไม่มีความประสังค์จะให้อามาตย์ไปฟ้ากิกขุ บานันจังไม่มีแก่พระองค์ และให้พระราชาทรงมั่นพระทัยในพุทธภาษิตที่ว่า “ถูกก่อนกิกขุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรมบุคคลคิดแล้วจึงกระทำการด้วยกาย วาจา ใจ”

หลังจากพระเจ้าอโศกทรงสบายนพระทัยเพราะได้ฟังคำวินิจฉัยของพระเถระแล้ว พระเถระจึงให้พระเจ้าอโศกทรงศึกษาสัจธรรมทางพระพุทธศาสนา จนสามารถแยกแยะได้ว่า อะไรเป็นคำสอนของพระพุทธศาสนา และอะไรเป็นคำสอนของเจ้าลัทธินอกพระพุทธศาสนา พระเจ้าอโศกมหาราชจึงตรัสเรียก กิกขุทั้งหลายมาสอบตามด้วยพระองค์เองว่า

กี สมมาสมพุทธ = พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีปกติตรัสร่วมอย่างไร

ถ้าพระรูปใดตอบว่า วิภาคชาที = มีปกติจำแนก ก็ถือว่าเป็นพระที่แท้จริง ท่านที่ตอบเป็นอย่างอื่นถือว่าเป็นพวකเดียรถีปลอมเข้ามาบวครับสั่งให้แจกผ้าขาวให้กับพวกละเหล่านั้นให้สักออกไปเสียเป็นจำนวนมาก ในสมัยต้นปาน-SA ทิกาบกกว่ามีถึง 60,000 รูป เมื่อชำระสังฆมณฑลให้หมดจดบริสุทธิ์ได้แล้ว พระเจ้าอโศกมหาราชจึงได้อาราธนาให้พระสงฆ์ทำสังฆกรรมกันตามปกติ

มีข้อห้ามสังเกตในเรื่องนี้ 2 ประการคือ

1. การแยกระหว่างพระจริงและพระปลอมโดยการตั้งคำถาม ใครตอบถูกถือว่าเป็นพระจริง ใครตอบไม่ถูกถือว่าเป็นพระปลอม และให้จับสัก น่าจะมีใช้วิธีการที่ดี เพราะสมมติถ้าใช้วิธีการอย่างนี้กับพระสงฆ์ในปัจจุบัน พระจริงที่ไม่ได้ศึกษามาก ก็อาจตอบผิด ถูกจับสัก แต่พระไม่ได้แต่ฉลาด อาจตอบถูก เป็นประเภทถึงรู้แต่ก็ไม่ปฏิบัติ เพราะคนมีความรู้ ไม่ใช่

หมายความว่า จะต้องเป็นคนดีเสมอไป ในทางกลับกัน คนมีความรู้น้อย แต่อาจเป็นผู้ปฏิบัติตี๊ได้ หรือเหมือนการหาคนผิดโดยการถามข้อกฎหมาย ถ้าตอบถูกก็ถือว่าเป็นคนดี ถ้าตอบผิด ก็ถือว่าเป็นคนร้าย ก็น่าจะไม่ใช่วิธีการที่ถูกต้อง

2. คัมภีร์ของพระพุทธศาสนาในภาษาอินเดียอันทั้งหมดทั้งพินยานและมหา yan ไม่มีกล่าวถึง การสังคายนาครั้งที่ 3 นี้เลย มีกล่าวถึงแต่เฉพาะคัมภีร์ของเทราทเท่านั้น จึงทำให้นักวิชาการ พระพุทธศาสนาจำนวนไม่น้อย ตั้งข้อสงสัยถึงการสังคายนาครั้งที่ 3 นี้ ว่าอาจเป็นการ สังคายนายอยภายในของนิกายเทราท ไม่เกี่ยวกับนิกายอื่น ซึ่งก็คงต้องอาศัยการศึกษา ค้นคว้าหาความจริงกันต่อไป

ในการทำสังคายนาครั้งนี้ พระโมคคลลีบุตรได้แต่งคัมภีร์กว่าวัดถุ ซึ่งเป็นคัมภีร์ใน อภิธรรมปีฎกเพิ่มขึ้นด้วยเป็นเรื่องคำตามคำตอบเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีคำตาม 500 คำตอบ 500 และเมื่อทำสังคายนาเสร็จแล้ว พระเจ้าอโศกก็ได้ส่งคณะทูตไปประกาศ พระพุทธศาสนาในแคว้นและประเทศต่างๆ รวมทั้งหมดมี 9 สายด้วยกันคือ

1. พระมัชณติกะระ ไปแคว้นกัมมีร์และคันธาระ อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของ อินเดีย ซึ่งได้แก่แคว้นแคชเมียร์ในปัจจุบันนี้
2. พระมหาเทวะร่าง ไปมหิสสกมณฑล อยู่ทางทิศใต้ของแม่น้ำโคธาวา里 ซึ่งได้แก่เมืองอร์ ในปัจจุบัน (อยู่ทางทิศใต้ของอินเดียติดกับเมืองมัทราส)
3. พระรักขิตะร่าง ไปนานาสีประเทศ อยู่ในเขตกราเนห์ ภาคตะวันตกเฉียงใต้
4. พระโยนกอัมมรักขิตะร่าง ไปปรันตชนบทอยู่ริมฝั่งทะเลอะราเบียนทิศเหนือของ บอมเบย์
5. พระมหาอัมมรักขิตะร่าง ไปที่แคว้นมหาราษฎ្រ ภาคตะวันตกไม่ห่างจากบอมเบย์ ในปัจจุบัน
6. พระมหารักขิตะร่าง ไปโยนกประเทศได้แก่ เขตแดนแบคเทียในเปอร์เซียปัจจุบัน
7. พระมัชณิมะร่าง ไปหิมวันประเทศได้แก่เนปาล ซึ่งอยู่ตอนเหนือของอินเดีย
8. พระโสณะร่าง และพระอุตตระร่าง ไปสุวรรณภูมิ ได้แก่ ไทย พม่า และมองโภวันนี้
9. พระพินทะร่างผู้เป็นโอรสพระเจ้าอโศกมหาราชได้นำพระพุทธศาสนาไป ประดิษฐ์ฐานที่เกาะลิงหล หรือประเทศไทยลึกลับเป็นครั้งแรก

4.2 พระพุทธศาสนาในยุค พ.ศ.500–1000

ในขณะที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงพระชนมชีพอยู่ หรือแม้แต่หลังจากเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วไม่นาน รูปแบบของนิเกยามพุทธศาสนาที่ได้เกิดขึ้นถึงแม้ในต้นพุทธศตวรรษที่ 2 พระพุทธศาสนาจะเริ่มแยกเป็น 2 นิกาย คือ เตรवatham (หรือสตวีราวาทิน) และอาจาริยา (หรือมหาสังฆิกะ) หรือแม้แต่ในพุทธศตวรรษที่ 3 พระพุทธศาสนาจะได้แตกออกเป็น 18 นิกายแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่ถือว่าเป็นนิกายพุทธศาสนาแต่อย่างใด เพียงแต่ถือว่าเป็นความคิดของคณาจารย์ที่ไม่ตรงกัน แต่ก็ยอมรับว่าคงมีการก่อตัวที่เป็นพุทธศาสนาในช่วงนี้ จนเมื่อพุทธศตวรรษที่ 6 (ประมาณพ.ศ.500 เศษๆ) พระอัศวโภชา (Ashvagosa) กิจมุขาวเมืองสาเกต ในสมัยพระเจ้ากนิษกะแต่งคัมภีร์ครัทโเรตปาทศาสดร์ขึ้น นิกายพุทธศาสนาซึ่งเป็นกระแสที่ค่อยๆ ก่อตัวขึ้น เป็นเวลากว่า 100 ปี จึงปรากฏปร่างชัดเจนขึ้นในพุทธศตวรรษนี้ และมีพัฒนาการต่อไปอย่างรวดเร็ว¹ ดังหัวข้อที่จะได้ศึกษา กันต่อไป

4.2.1 ร่องรอยและบ่อเกิดของนิกายพุทธศาสนา

เมื่อพิจารณาถึงบ่อเกิดของพุทธศาสนาพุทธพุทธศาสนาแล้ว พบว่า มีสาเหตุหลักอยู่ 2 ประการ ได้แก่ สาเหตุภายในพระพุทธศาสนา คือ การแตกเป็นนิกายต่างๆ และสาเหตุภายนอกพระพุทธศาสนา คือ การรุกรานของศาสนาพราหมณ์

1. สาเหตุภายในพระพุทธศาสนา

การแตกเป็นนิกายต่างๆ มีจุดเริ่มต้นมาจากการแตกความสามัคคีกันในหมู่สงฆ์ ด้วยเหตุ 2 ประการ คือ

1. แตกกันด้วยทิปฏิสูติสามัญญาติ มีความเห็นไม่ตรงกันในเรื่องธรรม
2. แตกกันด้วยลีลสามัญญาติ มีความเคร่งครัดในการรักษาพระวินัยไม่เท่ากัน

ซึ่งแม้เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ ก็เคยเกิดขึ้นมาแล้ว หากแต่ระงับลงได้ในที่สุด ดังเช่นกรณีการทะเลาะวิวาทของกิจมุขาวเมืองโกสัมพี ซึ่งแยกเป็นสองฝ่ายสองฝ่าย พระวินัยธร 500 รูป และฝ่ายพระธรรมกถิก 500 รูป เกิดการขัดแย้งกันเกี่ยวกับเรื่องที่เป็นอาบัติ และไม่เป็นอาบัติ เรื่องมีอยู่ว่า พระธรรมกถิกเหลือน้ำสำรีไว้ในจักภูมิ พระวินัยธรเห็นเข้าจึงบอกว่า “เป็นอาบัติ” ครั้นพระธรรมกถิกจะปลงอาบัติ พระวินัยธรกลับบอกว่า “ถ้าไม่มีเจตนา ก็

¹ ประยงค์ แสนบุราณ, พระพุทธศาสนาพุทธพุทธศาสนา, 2549 หน้า 65

ไม่เป็นอาบัติ” แต่พอลับหลัง พระวินัยอรกลับบอกพากศิษย์ของตนว่า “พระธรรมกถีกต้องอาบัติ ก็ไม่ว่าเป็นอาบัติ” พระธรรมกถีกทราบเรื่องจึงเกิดการทะเลาะวิวาทกัน จะเห็นว่า แม้ ประเด็นเล็กๆ แต่ต่างฝ่ายต่างถือทิฏฐิว่าตนเองถูก อีกฝ่ายผิด และโงมตีกัน ก็อาจนำไปสู่การแตกแยก เป็นผลเสียหายต่อพระพุทธศาสนาอย่างใหญ่หลวงได้

หรืออย่างกรณีของพระเทวทัต ที่มีความคิดแปลกแยก คิดตั้งตนเป็นใหญ่ด้วยการปักครองคณะสังฆเสียเงย จึงได้ตั้งกฎที่กิกขุจะต้องประพฤติ 5 ข้อ เรียกว่าปัญจวัตถุ ประกาศให้บริษัทของตนประพฤติแล้วนำเหล่าสาวนุศิษย์เข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทูลขอให้ออกพระพุทธอภิญชา เป็นกูรูสำหรับพระกิกขุทุกๆ รูป คือ

1. กิกขุพึงเป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตรตลอดชีวิต รูปใดไปสู่ลະแวกบ้าน รูปนั้นมีโทษ
2. กิกขุพึงถือเที่ยวบินทบทาตเป็นวัตรตลอดชีวิต รูปใดรับนิมนต์ รูปนั้นมีโทษ
3. กิกขุพึงถือการนุ่งห่มผ้าบังสกุลเป็นวัตรตลอดชีวิต รูปใดรับผ้าจากคฤหบดี รูปนั้นมีโทษ
4. กิกขุพึงถือการอยู่โคนไม้เป็นวัตรตลอดชีวิต รูปใดเข้าสู่ที่มุงที่บัง รูปนั้นมีโทษ
5. กิกขุไม่พึงฉันของสตดคาว มีปลา เนื้อ เป็นต้นตลอดชีวิต รูปใดฉัน รูปนั้นมีโทษ

แต่พระบรมศาสดาทรงเห็นว่าเป็นการประพฤติเคร่งเกินไปจึงไม่ทรงอนุญาตตามที่ขอ ทรงประสงค์ให้กิกขุปฏิบัติได้ตามอัธยาศัย กิกขุปฏิบัติได้ก็เป็นการดี ถ้าไม่ประสงค์ก็สามารถปฏิบัติตามที่เห็นสมควรแก่สมณะ นับแต่นั้นมา พระเทวทัตกับบริวารก็แยกทำสังฆกรรมอีก ส่วนหนึ่ง ไม่วร่วมกับใครๆ ภายหลังเมื่อสำนักผู้ถือเชื่อ จึงได้กลับมาขอมาต่อพระบรมศาสดา แต่ mayang ไม่ทันถึงก้มรณภาพเสียก่อน

เมื่อพิจารณาสภาพความเป็นอยู่ของกิกขุสังฆ ซึ่งมีการจัดแบ่งเป็นกลุ่มเป็นสำนัก อาจารย์ต่างๆ ตามอัธยาศัยของตน ดังนั้นโอกาสที่จะแตกแยกกัน ก็ย่อมจะมีมากเป็นธรรมดា แต่ทว่าในยุคสมัยพุทธกาลนั้นนอกจากจะมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ปักครองดูแลสังฆทั้งหมดแล้ว ยังมีพระอัครสาวกทั้งสองคือพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ รวมทั้งเหล่าสาวกองค์สำคัญ เช่น พระอานันท์ พระอนุรุทธะ พระมหากัสสปะ พระมหากัจจายนะ เป็นต้น ค่อยกำกับดูแล เหล่าลูกศิษย์ของตน (สัทธิวิหาริกและอันเตวาสิก) และประการสำคัญคือ เหล่าพระสาวก สาขาวิภาโนในยุคนั้นมีผู้ที่บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์กันเป็นจำนวนมาก ดังนั้นแม้ว่าจะเกิดการแตกความสามัคคีขึ้นบ้าง เหตุการณ์เหล่านี้สามารถสงบลงได้โดยเร็ว และจะไม่บานปลาย ใหญ่โตถึงขั้นที่จะต้องแบ่งแยกเป็นนิภัยแต่อย่างใด

แต่ภายหลังจากที่พระพุทธองค์ทรงเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ความสมัครส่วน
สามัคคีในหมู่สงฆ์มีอันเปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้เป็นเพราะภิกษุสงฆ์มีระดับสภาวะธรรมที่ต่างกัน
มีพื้นฐานครอบครัว สังคม ภาษา การศึกษาที่แตกต่างกัน รวมถึงอาชัยอยู่ในสถานที่อันต่าง
ภูมิประเทศและต่างวัฒนธรรมกัน¹

ด้วยพื้นฐานที่ต่างกันดังกล่าว จึงทำให้คณะสงฆ์มีความแตกต่างกันในหลายๆ ด้าน² ทั้งในทางความเห็น (ทิฏฐิสามัญญาต) และข้อวัตรปฏิบัติ (สีลสามัญญาต) ความแตกต่างกันนี้
เกิดขึ้นตั้งแต่ครั้งที่เหล่าภิกษุสงฆ์ได้ทำการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งแรก โดยมีพระ-
มหากัสสปะเป็นประธาน และพระปुรाणะไม่ยอมรับในสิกขบท 8 ข้อที่เกี่ยวกับการขบฉัน
ดังได้กล่าวมาแล้ว แม้ว่าพระมหากัสสปะจะทักทวงอย่างไร แต่พระปุรाणะและเหล่าบริหารก็
ไม่ยอมรับ ยังคงประพฤติตามที่ตนได้รับฟังมาจากพระพุทธองค์เท่านั้น

เมื่อเวลาล่วงไป 100 ปีหลังพุทธปรินิพพาน การขัดแย้งก็เริ่มปรากฏให้เห็นชัดเจน
เป็นรูปธรรม จากกรณีภิกษุแต่กันออกเป็น 2 ฝ่าย อันเนื่องจากความเห็นขัดแย้งกันในเรื่อง³
วัตถุ 10 ประการ โดยพอกหนึ่งเห็นว่า วัตถุ 10 ประการนี้ชอบด้วยพระธรรมวินัย ส่วนอีก
พอกหนึ่งเห็นว่าไม่ชอบด้วยพระธรรมวินัย จึงเกิดการโต้เถียงกันอย่างรุนแรง อันเป็นมูลเหตุให้
เกิดการสังคายนาครั้งที่ 2 ขณะที่อีกฝ่ายที่ไม่ยอมรับการทำสังคายนา ได้แยกตัวเป็นอิสระไป
ทำสังคายนาในที่แห่งหนึ่งต่างหาก เหตุการณ์นี้ส่งผลต่อพระพุทธศาสนาโดยตรง เพราะทำให้
พระพุทธศาสนาแตกแยกออกเป็น 2 นิกายอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรก คือ เกรวاث (หรือ
สกวรรพาธิน) และอาจาริยา (หรือมหาสังฆิกะ)

การแยกแยะในครั้งนี้ได้ตอกย้ำให้เห็นถึงเค้าโครงของการแบ่งพระพุทธศาสนาเป็น⁴
เกรวاثและมหาayanชัดเจนขึ้น โดยหลังจากนั้นไม่นาน ในช่วงสังคายนาครั้งที่ 3 พระพุทธศาสนา
ก็แบ่งออกเป็น 18 นิกายอย่างชัดเจน และต่อมาได้พัฒนามาเป็นนิกาย 3 สายหลัก คือ สาย
ทิน yan สายมหายาน และสายวัชร yan

2. สาเหตุภายนอกพระพุทธศาสนา

ในสมัยพุทธกาลนั้นการประกาศศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้รับการต่อต้านจาก
พวคณาจารย์เจ้าลัทธิต่างๆ เช่น ลัทธิครุฑ์ 6 เป็นต้น มีหลายครั้งที่เกิดการประวัติของ
พระพุทธองค์กับเจ้าลัทธิหรือเหล่าسانดุคิชัยลัทธิต่างๆ โดยเฉพาะจากศาสนาพราหมณ์ เพราะ

¹ เกษมสุข ภารสกิติย์, พุทธศาสนา พุทธปรัชญา เกรวاث มหายานและพินayan, 2541 หน้า 6

ในสมัยนั้นประชาชนนับถือศาสนาพราหมณ์กันเป็นส่วนใหญ่ ทำให้พระพุทธศาสนาถูกกล่าวหาว่าเป็นภัย对自己 ของประชาชน และมีผู้หันมาอยู่รับนับถือพระพุทธศาสนา กันมากมาย และขยายศรีทิวา ออกไปในวงกว้าง สร้างความลั่นสะเทือนจนถึงขั้นรากรถูกกับศาสนาพราหมณ์และเจ้าลักษณ์ ทั้งหลาย พระพุทธศาสนาจึงถูกต่อต้านโจมตี และบ่อนทำลายอยู่ตลอดเวลา ด้วยเหตุผลสำคัญ ที่เป็นแรงจูงใจ ดังนี้

1. พระพุทธศาสนาไม่ยอมรับคัมภีร์พระเวท (อโวทิกาวาทะ)
2. พระพุทธศาสนาไม่คำสอนและแนวทางปฏิบัติที่เน้นศีล สมาริ ปัญญา ทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถเข้าถึงสัจธรรมความจริงได้ด้วยตนเอง แตกต่างไปจากที่พากพราหมณ์และคณาจารย์ทั้งหลายสอนกันอยู่ในสมัยนั้น
3. พระพุทธเจ้าปฏิเสธระบบบรรณะที่พากพราหมณ์บัญญัติขึ้น ไม่ยอมรับฐานะของพากพราหมณ์ที่ใครๆ ต่างยกย่องว่าสูงส่ง
4. การเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของพระพุทธศาสนา¹

ดังนั้น พากพราหมณ์ได้พยายามทุกวิถีทางในการบ่อนทำลายพระพุทธศาสนาเพื่อหาทางดึงศาสนากลับคืน แต่ผลปรากฏว่าไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากพระพุทธศาสนาได้เผยแพร่ไปอย่างกว้างขวางเป็นที่ยอมรับของประชาชน และได้รับการอุปถัมภ์จากกษัตริย์อย่างต่อโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งราชวงศ์เมารยะหรือโมริยะ

แต่ครั้นเมื่อราชวงศ์เมารยะดับสูญ อำนาจปุชยมิตรแห่งราชวงศ์คุ่คงคาน์ได้ปกครองอินเดียสืบต่อมา กษัตริย์พระองค์นี้ทรงเลื่อมใสในศาสนา Hinayana มาก เพราะทรงเป็นพราหมณ์มาก่อน ดังนั้นคนในบรรณะพราหมณ์จึงมีโอกาสได้ขึ้นเป็นใหญ่ ศาสนาพราหมณ์ซึ่งรอจังหวะที่จะทำลายพระพุทธศาสนาอยู่แล้วจึงถือโอกาสอาศัยอำนาจทางการเมืองทำลายพระพุทธศาสนาและฟื้นฟูลักษณะศาสนาของตนเป็นการใหญ่ แม้แต่พระเจ้าปุชยมิตรเองก็แสดงพระองค์ว่าเป็นปฏิปักษ์ต่อพระพุทธศาสนาอย่างเต็มที่ ถึงกับมีการกวาดล้างพระพุทธศาสนา ทำร้ายคนระยะหัวและทำลายวัดวาอารามของพระพุทธศาสนา โดยตั้งรังวัลให้แก่ผู้ตัดศีรษะพระภิกษุ ฟื้นฟูการบูชาถ้วยโดยโปรดให้ทำพิธีอัศวเมธ (การห่ำม้ำบูชาถ้วย) เพื่อจูงใจให้ประชาชนมานับถือศาสนาพราหมณ์เพิ่มมากขึ้น

การพยายามกวาดล้างพระพุทธศาสนาของพระเจ้าปุชยมิตร แม้ไม่อาจทำลาย

¹ เสาร์ วุฒิธรรมวงศ์, ผู้ป่วยปัญหาพุทธ-อินดู, 2540 หน้า 3-4

พระพุทธศาสนาให้หมดไป แต่ก็ทำให้พระพุทธศาสนามิอาจรุ่งโรจน์อยู่ ณ ศูนย์กลางเดิม แต่ไปรุ่งเรืองอยู่บริเวณทางตอนเหนือของอินเดีย ในแคว้นสวัสด (Swat Valley) แคว้นมथุรา (Mathura) และแคว้นคันธาระ (Candara) เป็นต้น

ศาสนาพราหมณ์จึงใช้วิธีการใหม่ คือ การกลืนพระพุทธศาสนาไว้ภายในใต้ระบบศาสนาอินดู (Assimilation) หรือกล่าวง่ายๆ ว่า พยายามเปลี่ยนพระพุทธศาสนาทั้งหมดให้เป็นศาสนาอินดูนั่นเอง ตัวอย่างที่เห็นเด่นชัดคือ การแต่งมหาภาพย์ขึ้น 2 เรื่อง คือ มหาภารตะและรามายณะ จนเป็นที่แพร่หลายและได้รับความนิยมของประชาชนเป็นอันมาก โดยเฉพาะเรื่องราวจากคัมภีร์ภควัตคิตา¹ มหาภาพย์ทั้งสองนี้สามารถดึงดูดผู้คนให้มาครั้งอ่าเลื่อมใสในพระผู้เป็นเจ้า และทำให้ศาสนาพราหมณ์เผยแพร่เข้าสู่มวลชนได้อย่างรวดเร็ว

นอกจากนี้ พากพราหมณ์ยังได้พัฒนาความเชื่อด้านต่างๆ อีกหลายอย่าง เช่น การสร้างตรีมูรติให้เป็นที่พึงสูงสุดตามอย่างพระรัตนตรัย การสร้างวิหาร การสร้างเทวลาดยสำคัญ เป็นต้น เป็นเหตุให้ศาสนาพราหมณ์ยุคใหม่หรือศาสนาอินดู ยิ่งขยายวงกว้างออกไปเป็นศาสนาที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวอินเดียอย่างยิ่ง

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้คณานجارย์คนสำคัญในสมัยนั้นมิอาจนิ่งดูดายอยู่ได้ ต่างเห็นความจำเป็นที่ต้องทำการปฏิรูปวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเสียใหม่ เพื่อให้คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นลิ้งทันสมัยทันเหตุการณ์สามารถที่จะแข่งกับศาสนาพราหมณ์ใหม่ ที่กำลังเพื่องฟูอยู่ในขณะนั้นได้

พระพุทธศาสนาหมายนี้จึงได้ก่อตัวขึ้น โดยมีกลุ่มสำคัญที่เป็นต้นกำเนิดของมหายาน คือ นิกายมหานักขิกะและกิ่งของกลุ่มของนิกายมหานักขิกะ ซึ่งเรียกรวมว่าคณะอันธระ มีศูนย์กลางใหญ่อยู่ต่อนടีของอินเดียในแคว้นอันธาระ²

การก่อกำเนิดเป็นนิกายมหายานดังกล่าว เป็นการเกิดแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยการเห็นพ้องกันจากคณะสังฆนิกายมหานักขิกะ ผสมกับชาวพุทธหนุ่มสาวในขณะนั้น ที่มีความเห็นว่าจะต้องปรับปรุงวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเสียใหม่ โดยการปรับปรุงแก้ไขคติธรรมในพระพุทธศาสนาขึ้นหลายประการเพื่อให้พระพุทธศาสนาเข้าถึงหมู่ชนสามัญโดยทั่วไป

ดังนั้น นิกายมหายานจึงได้รับการทำบารุงอยู่ภายใต้อำนาจกรของกษัตริย์ราชวงศ์ศรัตวารานะแห่งอันธาระ กษัตริย์ทุกพระองค์ในราชวงศ์นี้เป็นมิตรกับพระพุทธศาสนา และ

¹ เสรี วุฒิธรรมวงศ์, ผู้ปั้นปัญหาพุทธ-อินดู, 2540 หน้า 87-89

² อภิชัย โพธิประสีทธิศาสตร์, พระพุทธศาสนามหายาน, 2539 หน้า 83

ทลายพระองค์ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างจริงจังเรื่อยมา จนในรัชสมัยพระบรมราชที่ 6 นิกายมหายานก็ได้ปรากฏให้เห็นเด่นชัด เป็นนิกายใหญ่ๆ 2 นิกาย คือ นิกายมารยมิกะ และ โยคajar

4.2.2 แนวคิดและความเชื่อพื้นฐานของนิกายมหายาน

แนวคิดและความเชื่อพื้นฐานในพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ประกอบด้วยเรื่องที่เป็นหลักสำคัญดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเรื่อง “ตรีيان”

ตามหลักคำสอนของมหายาน กล่าวถึงยาน 3 ประการ ซึ่งเป็นทางหรือวิธีสู่ความหลุดพ้น ได้แก่ สาวกayan ปัจเจกayan และโพธิสัตวayan

1) **สาวกayan** หมายถึง ทางของพระสาวกที่หวังเพียงบรรลุอรหัตภูมิ ด้วยการรู้แจ้งอริยสัจ 4 เพื่อข้ามพ้นวัฏสงสารเท่านั้น ไม่ได้หวังพุทธภูมิแต่อย่างใด มหายานจึงถือว่าสาวกayan เป็นการทำประโยชน์เฉพาะตนในวงแคบและช่วยเหลือสรรพสัตว์ไปได้น้อย และที่สำคัญพระสาวกที่จะหลุดพ้นได้จะต้องอาศัยคำชี้แนะสั่งสอนจากพระพุทธเจ้าก่อน เพราะไม่อาจหลุดพ้นได้ด้วยความสามารถของตนเองเพียงลำพัง

2) **ปัจเจกayan** หมายถึง ทางของพระปัจเจกพุทธเจ้า ผู้สามารถรู้แจ้งด้วยตนเอง แต่เมื่อหลุดพ้นแล้ว ก็ไม่อาจแสดงธรรมสั่งสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งเห็นจริงตามตนเองได้ เพราะมิได้สั่งสมจริตในการโปรดสรรพสัตว์อื่น

3) **โพธิสัตวayan** หมายถึง ทางของพระโพธิสัตว์ผู้มีจิตใจกว้างขวาง กอปรด้วยมหากุณนาในสรรพสัตว์ทั้งหลาย ตั้งจิตบำเพ็ญบารมีเพื่อมุ่งหมายพุทธภูมิซึ่งก้าวล่วงอรหัตภูมิ โพธิสัตวayan จึงเป็นการสร้างเหตุอันมีพุทธภูมิเป็นผล หรือกล่าวได้ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าฝ่ายมหายานนั้นคือเหล่าพระโพธิสัตว์ที่ได้สร้างบารมีมาด้วยการช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นจากความทุกข์นั่นเอง

ในบรรดาيانทั้งสามอย่างนี้แม้ว่าจะมีเป้าหมายอันเดียวกันคือการหลุดพ้นจากกิเลส-อาสวะ แต่อย่างไรตาม สำหรับพุทธศาสนาที่นิกายฝ่ายมหายานยังคงถือว่า โพธิสัตวayan เป็นทางที่สำคัญที่สุด และควรยกย่องไว้ในฐานะ “มหายาน” หรือyanที่ยิ่งใหญ่กว้างขวาง และควรยกย่องว่าเป็น “อนุตตรายาน” หรือyanที่ประเสริฐสูงสุด โดยมีข้ออุปมาที่น่าฟังว่า เหมือนสัตว์ 3 ตัวคือกระต่าย ม้า และช้าง ที่กำลังว่ายข้ามแม่น้ำคงคา กระต่ายไม่อาจหยิ่งถึงพื้นดินได้จึงลอยน้ำข้ามไป

ส่วนม้าบางขณะก็หยั่งถึงบางขณะก็หยั่งไม่ถึง ส่วนซ้างนั้นย่อมหยั่งถึงพื้นดิน แม่น้ำคงคานเปรียบได้กับปฏิจสมุปบาทซึ่งเป็นธรรมอันลึกซึ้ง วิธีข้ามไปของกระต่ายเปรียบได้กับสาวกายน ม้าข้ามเปรียบได้กับปัจเจกายาน ส่วนซ้างข้ามเปรียบได้กับโพธิสัตวายาน ซึ่งเป็นyanของพระตถาคตเจ้าทั้งหลาย¹

แนวคิดเรื่องตรีيان สะท้อนให้เห็นรากรู้ความเชื่อของมหายานที่มองว่า ทางหลุดพ้นสายเดิมหรือสายเตรวนั้นเป็นทางแคบที่มุ่งเน้นเฉพาะคนบางกลุ่ม กล่าวคือผู้ที่จะหลุดพันด้วยสาวกายนได้จะต้องเป็นพระอรหันต์ผู้มีปัญญาและประกอบความเพียรมาแล้วอย่างยิ่งยอด เท่านั้น อีกทั้งผลสำเร็จที่เกิดจากความหลุดพ้นดังกล่าว ก็เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่บุคคลผู้นั้นเพียงผู้เดียว จะนั้นจึงดูเหมือนว่าได้ละเลยคนล้วนใหญ่ที่ยังดิณรอนอยู่ในโลกไปเสีย ในขณะที่โพธิสัตวายานของฝ่ายมหายานกลับเป็นเหมือนพาหนะใหญ่ที่สามารถรับคนทุกประเภท ทุกชนชั้นวรรณะ ทุกเพศทุกวัย ทุกสาขาอาชีพ โดยไม่เคยปฏิเสธ หรือจำกัดว่าเป็นผู้ใด² ดังนั้น จึงควรยกย่องว่าเป็นyanอันสูงสุด เพราะสามารถช่วยเหลือสรรพสัตว์ไปได้มากที่สุดนั่นเอง

2. แนวคิดเรื่อง “พระพุทธเจ้า 3 ประเภท”

พระพุทธศาสนาในฝ่ายมหายานได้แบ่งพระพุทธเจ้าออกเป็น 3 ประเภท คือ

1) พระอาทิตย์พุทธเจ้า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เรียกว่าพระอาทิตย์อะนี้ เป็นผู้เกิดขึ้นมาเองก่อนสิ่งใดทั้งหมด (พระสัมภูติพุทธเจ้า) อันจะหาเบื้องตนและเบื้องปลายมิได้ เป็นผู้ให้กำเนิดพระพุทธเจ้าประเภทอื่นๆ ทั้งหมด เป็นผู้ให้กำเนิดพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย และให้กำเนิดสรรพสิ่งต่างๆ ทั้งมวลที่มีอยู่ในสกุลจักรวาลนี้ หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ทุกสิ่งทุกอย่างในอนันตจักรวาลนี้ ล้วนถือกำเนิดมาจากองค์พระอาทิตย์อะนี้ทั้งสิ้น

2) พระอยานิพุทธเจ้า เป็นผู้ที่เกิดมาจากอำนาจแห่ง mana ของพระอาทิตย์เพื่อปกคลองอาณาจักรและอาณาจักรย่อยๆ ที่เรียกว่าพุทธเกษตร ดังนั้นในแต่ละพุทธเกษตรจะมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าคอยทำหน้าที่โปรดเวไนยสัตว์อยู่หนึ่งพระองค์ และสภาพแต่ละพุทธเกษตรอาจจะมีความแตกต่างกันไปบ้างตามความเหมาะสมของ การโปรดสัตว์ในพุทธเกษตรนั้นๆ

3) พระมนุชิพุทธเจ้า เป็นผู้ที่ถือกำเนิดมาจากพระอยานิพุทธเจ้า โดยแสดงตนออกมากในรูปของมนุษย์ธรรมชาติและอุปติชีวนามาในโลกมนุษย์ ทั้งนี้เพื่อเป็นอุบัติแห่งการลั่งสอนสรรพสัตว์ทั้งหลาย เพื่อให้เร่งปฏิบัติธรรมด้วยความไม่ประมาท

¹ อภิชัย โพธิปรัชิติชีศาสาร์, พระพุทธศาสนามหาyan, 2539 หน้า 110

² สุมาลี มหาธีรค์ชัย, พุทธศาสนามหาyan, 2546 หน้า 11

การแบ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าออกเป็น 3 ประเภทนั้น เนื่องมาจากความเชื่อที่ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายอมมีตรีกาย หรือพระกาย 3 กาย กายที่หนึ่งเรียกว่า อธรรมกาย เป็นภavaะแห่งการรู้แจ้งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันเป็นกายที่เกิดขึ้นเอง อันหาเบื้องต้นและเบื้องปลายมิได้ อธรรมกายนี้ก็คือ องค์พระอาทิตย์พุทธะ ส่วนกายที่สองเรียกว่า สัมโภคกาย คือกายที่เป็นทิพย์ มีรัศมีรุ่งเรือง เกิดขึ้นมาในรูปของโอปปاتิกะ ซึ่งกายนี้ก็คือ พระอยานิพุทธะ และกายที่สามเรียกว่า นิรമานกาย เป็นกายที่เนรมิตบิดเบือนขึ้นให้อยู่ในรูปของร่างกายมนุษย์ ซึ่งก็ได้แก่พระมานุษิพุทธะหรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งสามประเภทนี้ ความจริงแล้วถือว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพียงแต่แสดงตนออกมากในภาวะที่แตกต่างกันออกไว้ เพื่อความเหมาะสมต่อการสั่งสอนเวไนยสัตว์ในแต่ละสถานการณ์

ดังนั้น พระมานุษิพุทธเจ้าในฝ่ายมหายาน อันได้แก่ พระทีปังกรพุทธเจ้า พระกัสสป-พุทธเจ้า พระโคตมพุทธเจ้า พระเมตไตรยพุทธเจ้า และพระไภสชชคุรุพุทธเจ้า ทุกพระองค์จึงล้วนมีพระกายเป็น 3 หรือมีภavaะแตกต่างกันเป็น 3 ในพระองค์เดียว ซึ่งจะเห็นได้จากพระประธานในโบสถ์ของมหายาน ที่จะต้องมี 3 พระองค์เสมอ ทั้งนี้มิได้หมายความว่าพระพุทธเจ้า มี 3 องค์ แต่หมายถึงพระมานุษิพุทธะหรือพระศากยมุนีพุทธะพระองค์เดียว แต่มีพระกายเป็น 3 นี้เป็นลักษณะพระรัตนตรัยของมหายาน¹

3. แนวคิดเรื่อง “ตรีกาย”

หลักตรีกายเป็นหลักสำคัญของมหายานที่อธิบายว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามี 3 กาย เป็นหลักร่วมกันของทุกนิกาย พระสูตรต่างๆ ก็จะพูดถึงตรีกายอยู่เสมอ

ก่อนอื่นควรทำความเข้าใจว่า แรกเริ่มพุทธศาสนามหายานดึงเดิมมีหลักคำสอนเรื่องกายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ต่างจากเดร瓦ท กล่าวคือ ถือกันว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีเพียง 2 กาย คือ

- นิรมานกาย หรือที่ฝ่ายเดร瓦ทเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า รูปกาย อันหมายถึงทั้กกายหยาบ และละเอียดเหมือนสัตว์โลกทั่วไป

- อธรรมกาย คำว่า อธรรมกายในวรรณกรรมมหายานดึงเดิม มีความหมาย 2 ประการ คือ ประการแรก อธรรมกายเป็นกายแห่งธรรม ประมวลข้อปฏิบัติ คำสั่งสอน ซึ่งช่วยเสริมพระบารมี

¹ เสตียร พันธรังษี, พุทธศาสนาพื้นฐาน, 2543 หน้า 70

อยู่ในฐานะพุทธคุณอย่างหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง อธรรมกายเป็นตภาคต伽ย ความเป็นอย่างนั้น หลักความจริงอันเป็นรากฐานแห่งจักรวาล¹

ต่อมาในยุคของท่านอสังคะและวสุพันธุ คณาจารย์ของนิกายโยคاجาร จึงมีการเพิ่มรายเข้ามาอีกหนึ่งราย คือ สัมโภคกาย ทำให้เกิดเป็นแนวคิดตรีกายขึ้นมา และอธรรมกายก็มีความหมายค่อนข้างไปทางเทวนิยม ดังนั้นพระกายทั้ง 3 จึงมีความหมายดังนี้

1) อธรรมกาย หมายถึง สภาวะอันเป็นอมตะ เป็นลิ่งที่ไร้รูป ไม่อาจรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส ไม่มีเบื้องต้นและที่สุด ทั้งไม่มีจุดกำเนิดและผู้สร้าง ดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง แม้จักรวาลจะว่างเปล่าปราศจากทุกสิ่ง แต่อธรรมกายจะยังคงดำรงอยู่โดยไม่มีที่สิ้นสุด และมหายานยังมีความเชื่อว่า พระอธรรมกายนี้เอง ที่แสดงตนออกมากในรูปของสัมโภคกายบนภาคพื้นสรรค์ และจากสัมโภคกายนี้ก็จะแสดงตนออกมากในรูปนิรมานกาย ทำหน้าที่สั่งสอนสรรพสัตว์ ในโลกมนุษย์

2) สัมโภคกาย หมายถึง พระกายที่แท้จริงของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กายนี้จะไม่มีการแตกตับ อยู่ในสภาวะอันเป็นทิพย์อยู่ชั่วหนันดร และนอกจากนี้ มหายานยังมีความเชื่อว่า สัมโภคกายสามารถที่จะแสดงตนให้ปรากฏแก่พระโพธิสัตว์ได้ สามารถที่จะรับทราบคำสั่ง สรรเสริญและอ้อนหวานจากผู้ที่เลื่อมใสได้ และสัมโภคกายนี้เองที่ nemittanลงมาเป็นนิรมานกาย คือพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในโลกมนุษย์ เพื่อเป็นการสั่งสอนสัตว์โลก เพราะฉะนั้นแม้ในบัดนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายที่เคยอุบัติขึ้นในมนุษย์โลกก็ยังสถิตอยู่ในสภาวะแห่งสัมโภคกายนี้ มิได้แตกตับสูญสิ้นไปเลย และพระโพธิสัตว์ทั้งหลายก็ยังสามารถเห็นและรับคำสอนจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่านี้ได้

3) นิรมานกาย หมายถึง กายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ยังตกอยู่ในตรีลักษณ์ คือ ยังมีการเกิด แก่ เจ็บ และตาย เมื่อมนุษย์ธรรมชาต้าทัวไป มหายานมีความเชื่อว่า นิรมานกายนี้ แท้จริงแล้วเป็นการ nemittan มาจากสัมโภคกาย เพื่อเป็นอุบายนในการสั่งสอนสัตว์โลก เพื่อ สรรพสัตว์ทั้งหลายจะได้มีตกอยู่ในความประมาท และเร่งปฏิบัติธรรมเพื่อมุ่งสู่ความพ้นทุกข์ โดยเร็ว

กายแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้ง 3 นี้ คือว่าเป็นแนวความคิดและทัศนะในพระพุทธศาสนาอย่างเดียว แต่ที่จริงแล้วกายเหล่านี้ย่อมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

¹ พระมหาสมจินต์ สมุมปณุโณ, พระพุทธศาสนาอย่างเดียว พัฒนาการและสารัตถธรรม, 2527 หน้า 100

ทั้งสิ้น แตกต่างกันเพียงสภาวะแห่งการแสดงออกเท่านั้น โดยที่นิร�านกายเป็นการเนรมิตตนมาจากสัมโภคกาย และสัมโภคกายก็เป็นการเนรมิตตนมาจากธรรมกายซึ่งเป็นลิ่งที่ไว้รูป อันเป็นประมตถภava ถือว่าเป็นสภาวะที่เป็นออมตะ และอยู่เหนือการอธิบายไดๆ ในทางโลกิยวิสัย

จะเห็นได้ว่า การอธิบายภavaของพุทธเจ้าในรูปตรีกาย เช่นนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะบอกว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เป็นกายมนุษย์นั้นเป็นเพียงภาคหนึ่งของธรรมกายอันเป็นออมตะ ฉะนั้นการที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธ์ปรินิพพานไป จึงเป็นเพียงการนิรมานภava ย้อนกลับคืนสู่สภาวะดั้งเดิมที่เรียกว่าสัมโภคกายเท่านั้น ซึ่งสัมโภคกายก็หาใช่อะไร หากแต่หมายถึงภาคที่เป็นเทพของธรรมกายนั้นเอง ดังนั้นในทศนะของมหาayan เวลาที่พระโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ยังไม่ได้สัญญาไปไหน แต่ทรงอยู่ในรูปสัมโภคกาย ณ ที่ใดที่หนึ่งในจักรวาลนี้

4. แนวคิดเรื่องพุทธเกษตร

พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทเชื่อว่า ในจักรวาลหนึ่งๆ จะมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้นมากกว่าหนึ่งพระองค์ในเวลาเดียวกันไม่ได้ แต่ฝ่ายมหาayan เชื่อต่างไปจากนี้ว่า ในจักรวาลอันเรืองวังนี้ สามารถแบ่งเนื้อที่ออกเป็นส่วนย่อยลงไปอีกนับจำนวนไม่ถ้วน อาณาเขตย่อยๆ ของจักรวาลแต่ละอาณาเขตนี้เรียกว่าพุทธเกษตร (Pure Land) ในหนึ่งพุทธเกษตรจะมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่หนึ่งพระองค์ ดังนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในความเชื่อของมหาayan จึงสามารถอุบัติขึ้นในจักรวาลพร้อมกันได้มากกว่าหนึ่งพระองค์ เมื่อเป็นดังนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่อุบัติขึ้นเพื่อทำหน้าที่โปรดเวไนยสัตว์ในแต่ละจักรวาลทั้งในอดีต ปัจจุบัน อนาคต จึงมีจำนวนมากมายมาคลานับประมาณมิได้ดูจำล็อกทรัพย์ในคงคานที่¹

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ในแต่ละพุทธเกษตร ไม่ว่าจะอยู่ในภาคสัมโภคกาย หรือนิรมานกาย ทั้งหมดล้วนแตกขยายออกมารากมาจากธรรมกายอันเดียวกัน พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในแต่ละพุทธเกษตรอาจมีลักษณะและคุณสมบัติที่ผิดแ派กันตามความเหมาะสมใน การโปรดสัตว์ในพุทธเกษตรนั้นๆ แต่นั้นเป็นเพียงความแตกต่างภายนอกเท่านั้น โดยเนื้อแท้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าล้วนมาจากธรรมกายเดียวกัน ดูจัน្តแม้จะอยู่คณลํะสถานที่ ก็ล้วนเป็นหน้า ที่มีเนื้อแท้เป็นชนิดเดียวนั้น

พุทธเกษตรแต่ละแห่ง แตกต่างกันตามบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประจำพุทธเกษตรนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดสมัยที่เป็นพระโพธิสัตว์ได้บำเพ็ญบารมีไว้มาก

¹ สมการ พรมท่า, พุทธศาสนามหาayan นิกายหลัก, 2540 หน้า 141-142

อำนาจพระบารมีนั้นจะส่งผลให้พุทธเกษตรของพระองค์รุ่งเรืองมากกว่าพุทธเกษตรของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่บำเพ็ญบารมีธรรมมากข้อยกว่า และพุทธเกษตรที่กล่าวกันว่าเป็นพุทธเกษตรที่รุ่งเรืองที่สุด และเป็นที่นิยมมากที่สุดในบรรดาพุทธเกษตรทั้งหมด ก็คือสุขาวดีพุทธเกษตรอันเป็นที่อยู่ของพระอภิຕະกา

คนทั่วไปมักจะเข้าใจว่าสุขาวดีเป็นชื่อหนึ่งของพระนิพพาน แต่ในความหมายของมหายาน สุขาวดีนั้นยังไม่ใช่นิพพาน เป็นเพียงพุทธเกษตรหนึ่งเท่านั้น แต่สุขาวดีพุทธเกษตรต่างจากพุทธเกษตรที่เราอาศัยอยู่นี้ เพราะเป็นสถานที่ที่น่ารื่นรมย์อย่างยิ่ง ไม่มีแม้แต่อบายภูมิ จึงสมบูรณ์ด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกความสุขนานาประการ อีกทั้งอายุของผู้ที่เกิดในดินแดนแห่งนี้ก็ยาวนานมาก ฉะนั้นจึงคล้ายกับว่าเป็นสถานที่อยู่อันถาวรไป

แนวคิดเรื่องพุทธเกษตรนี้ เชื่อว่ามาจากทัศนะของฝ่ายมหายานที่มองว่า นิพพานไม่ใช่สิ่งที่คนเราจะบรรลุได้ง่ายๆ เป็นสิ่งที่อยู่ไกลเกินกว่าคนธรรมชาติทั่วไปจะเอื้อมถึง นิพพานที่ต้องบรรลุถึงด้วยการปฏิบัติศีล สมาริ ปัญญาอย่างยิ่งยวด และต้องใช้เวลานาน จึงถูกปรับมาให้กลายเป็นสิ่งที่สามารถเข้าถึงได้ด้วยการทำบุญ ความศรัทธาเชื่อมั่นในพระสัมมาลัมพุทธเจ้าของพุทธเกษตรนั้นๆ แล้วส่งผลให้ไปเกิดในดินแดนแห่งนั้น เรียกว่าพุทธเกษตร ซึ่งมีเงื่อนไขเอื้ออำนวยแก่การเข้าถึงนิพพานต่อไปโดยไม่ยากนัก

โดยเฉพาะผู้ที่ไปเกิดในสุขาวดีพุทธเกษตร ก็ย่อมจะมีโอกาสเข้าถึงนิพพานได้ง่ายกว่าผู้ที่เกิดในพุทธเกษตรอื่น ซึ่งยังไม่แน่ว่าจะเข้าถึงนิพพานได้ภายในชาตินั้น แต่สำหรับผู้ที่เกิดในสุขาวดีพุทธเกษตรแล้ว ทุกคนย่อมเป็นผู้เที่ยงแท้ต่อนิพพาน คือจะต้องเข้าถึงนิพพานภายในชาตินั้นทุกคน

5. แนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์

แนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ (Bodhisattva) ถือเป็นแกนกลางของคำสอนทั้งหมดในคัมภีร์มหายาน และเป็นอุดมคติอันสูงส่งที่มหายานมุ่งเน้น โดยแนวคิดนี้ได้แยกเป็นเอกเทศจากความเชื่อเรื่องพระพุทธเจ้าอย่างชัดเจน กล้ายเป็นการบรรลุสภาวะอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้บรรลุเป็นผู้ประเสริฐ ที่มีหน้าที่สำคัญในการช่วยเหลือดูแลชาวโลก และกล้ายเป็นเหล่าเทพเจ้าที่สถิตในสรวงสวรรค์

ในความเชื่อของมหายาน พระโพธิสัตว์จะมีความใกล้ชิดสรรพสัตว์มากกว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และสามารถช่วยเหลือสรรพสัตว์ได้อย่างมากมาย จึงเป็นผู้ครรภราบให้วัฏชาและเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ พระโพธิสัตว์จึงมีลักษณะเป็นสื่อรหัสว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าใน

นิพพานกับบรรดามวลมนุษย์ เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือมนุษย์ มีอำนาจพิเศษที่สามารถจะช่วยเหลือสรรพสัตว์ได้มากๆ

ถึงแม้ว่าพระโพธิสัตว์ทั้งหลายล้วนตั้งความปรารถนาที่จะบรรลุพุทธภูมิให้จงได้แต่ท่านเหล่านั้นก็ยังไม่ขอเข้านิพพานในทันที จะต้องประพฤติตามหลักคำสอนที่เรียกว่า โพธิสัตว์มรรค ไปจนกว่าจะบรรลุพุทธภูมิ คือ

1) บารมี 6 หมายถึง คุณธรรมเป็นเหตุให้ถึงฝั่ง คือความสำเร็จต่างๆ ที่บุคคลได้ตั้งจุดมุ่งหมายเอาไว้ ซึ่งต้องบำเพ็ญให้ยิ่งยอดترานเท่าที่ยังมิได้บรรลุพุทธภูมิ เพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ ดังนั้นทางฝ่ายมหายานจึงย่อบารมี 10 หรือทศบารมีในฝ่ายเถรวาท ลงเหลือเพียงบารมี 6 คือ

- ทานปารามิตา หรือทานบารมี พระโพธิสัตว์จะต้องสละทรัพย์ อวัยวะและชีวิต เพื่อสัตว์โลกได้โดยไม่อาลัย

- ศีลปารามิตา หรือศีลบารมี พระโพธิสัตว์ต้องรักษาศีลอันประกอบด้วยอินทรีสังวรศีล กุศลสังคಹศีล ข้อนี้ได้แก่การทำความดีส่งเคราะห์สรรพสัตว์ทุกกรณี สัตว์สังคಹศีลคือการช่วยสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์

- กษานติปารามิตา หรือขันติบารมี พระโพธิสัตว์ต้องสามารถอดทนต่อสิ่งกดดันเพื่อโปรดสัตว์ได้

- วิริยปารามิตา หรือวิริยบารมี พระโพธิสัตว์ไม่ยอมท้อต่อพุทธภูมิ ไม่รู้สึกเหนื่อย-หน่ายระอาในการช่วยสัตว์

- อรยานปารามิตา หรืออรานบารมี พระโพธิสัตว์จะต้องสำเร็จในงาน sama-bati ทุกชั้น มีจิตไม่คลอนแคลน เพราะเหตุแห่งอารมณ์

- ปรัชญาปารามิตา หรือปัญญาบารมี พระโพธิสัตว์จะต้องทำให้แจ้งในปุคคลคุณยตา และอรรอมคุณยตา

2) อัปปมัญญา 4 คือ การอบรมจิตให้มีคุณสมบัติอันประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ทำให้คุณสมบัติเหล่านี้แฝงไปในสรรพสัตว์ทั้งปวงไม่มีประมาณ

3) มหาปณิธาน 4 คือ ความตั้งใจอันแน่วแน่มั่นคงซึ่งพระโพธิสัตว์จะต้องมี คือ

- จะละกิเลสทั้งหลายให้หมดลิ้น

- จะศึกษาธรรมทั้งหลายให้ถ่องถัว (คือศึกษาให้หมดและแทกฉาน)
- จักโปรดลัตว์ทั้งหลายให้หมด
- จะต้องบรรลุอนุตตรลัมมาสัมโพธิญาณ (บรรลุพุทธภูมิ)

4) อุดมคติ 3 คือ

- หลักมหาปัญญา เป็นผู้รู้แจ้งในสัญญาตาทั้ง 2 คือ ปุคคลสัญญาตา และธรรม-สัญญา พิจารณาเห็นความว่างในบุคคลและธรรม ไม่ตกอยู่ในอำนาจกิเลส
- หลักมหากรุณา คือ มีจิตใจกรุณาต่อสัตว์ไม่มีขอบเขต พร้อมที่จะเสียสละตนเอง ทนทุกข์แทนสรรพสัตว์ เพื่อช่วยสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์
- หลักมหาอุบาย คือ ต้องมีกุศโลบายอันชาญฉลาด ในการแนะนำอบรมสั่งสอน ผู้อื่นให้พ้นจากทุกข์ให้เข้าถึงธรรม

อุดมคติของพระโพธิสัตว์ทั้งสามข้อนี้ นับเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ข้อแรกหมายถึงการบำเพ็ญประโยชน์ของตนให้เพียงพร้อมสมบูรณ์ ส่วนสองข้อหลัง เป็นการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่น เมตตาช่วยผู้อื่นให้พ้นทุกข์ และเป็นการสืบอาชญาพระศาสนาพร้อมทั้ง เผยแพร่คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้แพร่หลาย

ในพระพุทธศาสนาทั้งสามมหายาน ความเป็นพระอรหันต์ก็ยังนับว่าด้อยกว่าพระโพธิสัตว์ เพราะเป็นการเอาตัวรอดแต่เพียงผู้เดียว ไม่ได้ช่วยเหลือผู้อื่นในระหว่างการบำเพ็ญเพียรของตน แต่พระโพธิสัตว์ผู้มุ่งอนุตตรลัมมาสัมโพธิเป็นผู้ที่เสียสละอย่างยิ่ง ไม่ยอมบรรลุโพธิในทันที เพราะอาศัยความกรุณาเป็นที่ตั้งจึงปรารถนาที่จะช่วยเหลือผู้อื่นก่อน ความคิดที่เน้นการเสียสละช่วยเหลือแก่ผู้อื่นโดยไม่คำนึงถึงความทุกข์ยากลำบากของตัวเอง จึงทำให้อุดมคติพระโพธิสัตว์มีความโดดเด่นเหนือกว่าอุดมคติพระอรหันต์ และได้รับความนิยมมากขึ้นเรื่อยๆ จนกลายเป็นแกนกลางคำสอนทั้งหมดของฝ่ายมหายานในที่สุด

เมื่อพิจารณาจากหลักการและความเชื่อของมหายานที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด เราจะเห็นภาพรวมของคำสอนที่มีลักษณะพิเศษอันเป็นเอกลักษณ์ของฝ่ายมหายานโดยเฉพาะ หลักคำสอนเหล่านี้สำหรับพุทธศาสนาชนิกชนฝ่ายเถรวาทอาจมองว่าเป็นเรื่องที่เข้าใจได้ยาก เพราะห่างไกลจากคำสอนดั้งเดิมในฝ่ายเถรวาท ทั้งๆ ที่จริงแล้วก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับคำสอนของเถรวาททั้งหมด

การปรับปรุงคำสอนให้เข้ากับสังคมและการสมัยตามแนวทางของคณาจารย์ฝ่ายมหายาน ถือว่าเป็นข้อเด่นที่เป็นประโยชน์ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา แต่อย่างไรก็ต้องในประเด็นนี้มีข้อที่ควรพิจารณาคือ

1) การปรับพุทธศาสนา

มหายานได้ใช้หลักจิตวิทยาที่เห็นอက่าวการจูงใจคนคือปรับพุทธศาสนาให้เข้ากับบุคคลให้คนทั่วไปมีความรู้สึกว่า พุทธภาวะนั้นอยู่แค่เอื้อม บุคคลทุกเพศทุกวัยก็อาจบรรลุพุทธภาวะนั้นได้ โดยไม่ต้องอาศัยพิธีกรรมหรือการปฏิบัติตามมาก เป็นการดึงพุทธธรรมเข้าหาบุคคลอย่างเหมาะสมเจาะ และเกิดความรู้สึกว่าเป็นกันเอง คือพุทธธรรมอยู่ในวิสัย ออยู่ในความสามารถของสามัญชนที่หยั่งถึงได้ โดยไม่ต้องอาศัยพิธีการอะไรให้ยุ่งยากนัก

เมื่อเปรียบเทียบกัน อาจดูเหมือนว่า ฝ่ายเถรวาทจะตั้งเป้าหมายและวิธีบรรลุเป้าหมายไว้สูงส่งและยากเกินไป และอาศัยผู้มีศรัทธาจริงๆ จึงจะกล้าดำเนินตามเป้าหมายและบรรลุตามเป้าหมาย ทำให้สามัญชนโดยทั่วไปมองพระพุทธศาสนาในแง่สูงสุดเอื้อม จะเห็นได้ชัดๆ ว่าแม้แต่พุทธศาสนาชนชาวยไทยส่วนใหญ่ ก็ยังมีความเห็นว่า เรื่องการปฏิบัติธรรมนั้นเป็นเรื่องของพระภิกษุเท่านั้น ยิ่งเมื่อพูดถึงการบรรลุธรรมผลด้วยแล้ว ดูจะเป็นสิ่งที่เกินวิสัย และเป็นไปไม่ได้เลยสำหรับชาวผู้ที่ยังคงเรื่องจะบรรลุธรรมได้ ดังนั้นจึงมักคิดว่าทางโลกและทางธรรมเป็นสิ่งที่ต้องแยกออกจากกันและยากที่จะไปด้วยกันได้

เมื่อมองในอีกแง่หนึ่ง พระพุทธศาสนาเถรวาทมุ่งที่ปัจเจกภาพเฉพาะบุคคล คือเริ่มที่ตนก่อนแล้วจึงไปหาผู้อื่น แต่มหายานมุ่งที่ผู้อื่น แล้วดึงเข้ามาหาตนเอง กล่าวง่ายๆ คือ มหายานเอาปริมาณไว้ก่อน เพราะถือว่าเมื่อคนที่สนใจธรรมมีมากขึ้น คนที่รู้แจ้งธรรมก็ยอมจะมีมากตามไปด้วยเป็นเงาตามตัว ด้วยเหตุนี้พระพุทธศาสนาแบบมหายาน จึงได้รับความนิยมและเผยแพร่หลายอย่างรวดเร็วและสามารถดึงดูดความสนใจของผู้คนได้มากกว่า

2) ปัญหาที่เกิดจากการปรับพุทธศาสนา

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการปรับพุทธศาสนาจะทำให้มหายานประสบความสำเร็จในการเผยแพร่ แต่ถึงกระนั้น ก็ยังก่อให้เกิดผลเสียที่เห็นได้ชัดเจนในแห่งที่ว่า

เมื่อมีการมองคำสอนหรือพระพุทธวจนะในแง่ปรัชญา คือสุ่งพิจารณาในแง่เหตุผล มิใช่ในแง่ศรัทธา จึงปรากฏมีคณาจารย์มหายานตีความพระธรรมวินัยไปตามหลักเหตุผลที่แตกต่างกัน

และเนื่องจากเหตุผลก็ย่อมมีขึ้นอยู่กับขอบเขตแห่งแนวความคิดของบุคคลแต่ละคน ไม่จำเป็นที่บุคคลยืนยัน จะต้องยอมรับ ดังนั้นนิกรายย่ออย่างของมหาayanจึงเกิดขึ้นเรื่อยมา เมื่ออยู่ที่ใด สภาพแวดล้อมเปลี่ยนไป ความคิดที่จะปรับปรุงก็มีอยู่ อย่างไรก็ตาม ถ้าบุคคลมีจิตใจสูง พุทธพจน์ก็ไม่แปดเปื้อนมลทินมากนัก แต่ถ้าบุคคลมีจิตใจต่ำ พุทธพจน์ก็พลอยมัวหมองไปด้วย

ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทจึงมีท่าทีในการรักษาพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ซึ่งมีประโยชน์ต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในระยะยาว ในขณะที่ฝ่ายมหาyan สนองความต้องการที่เหมาะสมในขณะนั้นเท่านั้น และเมื่อเวลาผ่านไป มหาyanก็ต้องเปลี่ยนแปลงตัวเองอยู่เรื่อยไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงปรากฏว่ามีนิกรายของมหาyanมากมายเหลือเกินในปัจจุบัน

4.2.3 มหาyanสองสายที่มีต้นกำเนิดในอินเดีย

พระพุทธศาสนามหาyanในอินเดีย สามารถแบ่งเป็นนิกรายใหญ่ๆ ได้ 2 นิกราย คือ นิกรามายมิกะ และนิกรายโยคاجาร ทั้งสองนิกรายเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในวงวิชาการว่า เป็นนิกรายของฝ่ายมหาyanที่มีต้นกำเนิดในอินเดีย และต่างก็มีปรัชญาคำสอนอันลึกซึ้งที่ชวนให้นักวิชาการช่วยตะวันตกทั้งหลายทุ่มเทศึกษา กันอย่างจริงจัง

1. นิกรามายมิกะ (Madhyamika)

คำว่า มาอยมิกะ แปลว่า ทางสายกลาง ที่ได้ชื่ออย่างนี้ เพราะมุ่งเน้นคำสอนเรื่องทางสายกลาง (มัชณิมาปฏิปทา) เป็นหลักสำคัญ แต่ทางสายกลางตามแนวคิดของนิกรามายมิกะ อาจห่างไกลจากลิ่งที่เราเข้าใจ นิกรามายมิกะถือทางสายกลางระหว่างความมีกับความไม่มี ความเที่ยงกับความไม่เที่ยง เป็นต้นกล่าวสั้นๆ นิกรายนี้แสดงว่าโลกนี้มีจริงก็ไม่ใช่ไม่มีจริงก็ไม่ใช่ แต่เป็นลิ่งที่สืบเนื่องกันเป็นปฏิจสมุปบาท (ลิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นและดำเนินไปตามเหตุปัจจัย)

น่าสังเกตว่าทางสายกลางตามคำสอนดังเดิม มีความหมายไปในเชิงจริยธรรมหรือเป็นแนวทางเพื่อการปฏิบัติ ในขณะที่ทางสายกลางของนิกรามายมิกะกลับมีความหมายในเชิงอภิปรัชญา ซึ่งเป็นแนวคิดอันลึกซึ้งที่ดูจะไม่เกี่ยวกับการปฏิบัติเท่าใดนัก

กล่าวกันว่า นิกรามายมิกะเป็นนิกรายแรกสุดที่แยกตัวออกจากมหาyanกลุ่มดังเดิมที่มีมาก่อนหน้านั้น โดยมีท่านนาคราชุน (Nagarajuna) เป็นผู้ก่อตั้งขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 7 ท่านนาคราชุนได้ออรรถาธิบายพุทธออมติด้วยระบบวิภาควิธี (Dialectic) หรือวิธีโดยแบ่งกันทาง

ความคิดเพื่อให้เข้าถึงความจริงในปรัชญาหนึ่ง จนสามารถกำจัดประวัติฝ่ายตรงข้ามให้พ่ายแพ้ไปทุกแห่งหน วิภาഴวิธีของท่านนาครชุน ได้ก่อให้เกิดการตีนตัวในวงการนักปรัชญาทางพระพุทธศาสนา ทำให้มีนักคิดที่ตามมาในภายหลังยึดถือวิธีการของท่านเป็นแบบอย่างอีกมากมาย

ท่านนาครชุนได้เขียนคัมภีร์ไว้หลายเล่ม ผลงานชิ้นสำคัญของท่านคือ คัมภีร์มัธยมการิกา (Madhyamakakrika) ซึ่งได้รวบรวมปรัชญา 마�밀ิกไว้อย่างเป็นระเบียบ สอนเรื่องศูนย์ตา (Sunyata)¹ ว่าเป็นความแท้จริงขั้นสุดท้าย (อันติมสัจจะ) และ เพราะเหตุที่นิกายนี้ยึดถือศูนย์ตาว่าเป็นหลักสำคัญของตนด้วย ดังนั้นจึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า นิกายศูนย์วาท

คัมภีร์มัธยมการิกายังได้กล่าวอีกว่า สัจจะหรือความจริงมี 2 ชนิด คือ สมมติสัจจะ และ ประมัตตสัจจะ ในสัจจะทั้ง 2 นี้ สมมติสัจจะ หมายถึง อวิชาหรือโมหะซึ่งปิดบังความเป็นจริงจนทำให้เราเข้าใจผิดไปว่าทุกสิ่งทุกอย่างนั้นมีแก่นสาร ส่วนประมัตตสัจจะ หมายถึง การหยั่งเห็นปรากฏการณ์ทั้งหลายว่า เป็นสิ่งสมมติ สังขารทั้งหลายไม่มีอยู่จริง เปรียบเหมือนภาพมายา แม้แต่ความหลุดพ้นก็เป็นลิ่งสมมติ เมื่อยังละสมมติสัจจะไม่ได้กิยังบรรลุประมัตตสัจจะไม่ได้ จากคำอธิบายตรงนี้ เราจึงตีความได้ว่า ความจริงแท้ที่มาอยู่มิภิก伽ล่าวถึงนั้น ไม่มีแก่นสารสาระใดๆ แต่เป็นอิสรภาพหรือความหลุดพ้นจากแก่นสารทั้งปวง

หลักการของมาอยู่มิภิก伽หางตัน ดูจะเป็นเรื่องยากต่อการเข้าใจของคนทั่วไป เพราะเต็มไปด้วยการโต้แย้งเชิงเหตุผลที่ซับซ้อนและลึกซึ้ง แต่อย่างไรก็ตามบรรดา衲กปรัชญาชาวตะวันตก ยุคหลังที่ได้อ่านคัมภีร์ของนาครชุนแล้ว ต่างก็ต้องยอมรับว่า ท่านนาครชุนเป็นนักตรรกวิทยาที่ยิ่งใหญ่ของโลกที่ไม่มีปรัชญาชาวตะวันตกผู้ใดจะเทียบได้ แม้แต่พุทธศาสนาพิษณุฟายานเองต่างก็ยอมรับในอัจฉริยภาพด้านพุทธปรัชญาของท่าน และยกย่องท่านไว้อย่างสูงสุดในฐานะ “พระพุทธเจ้าองค์ที่สอง” ในบันปลายชีวิต ท่านนาครชุนดับขันธ์ลง ณ มหาวิหารแห่งหนึ่งที่เมืองอมราวดี ในแคว้นอันธรรประเทศ ทักษิณบุตร ปัจจุบันนี้ในอินเดียทางใต้ยังมีโบราณสถานแห่งหนึ่งชื่มีชากพระสูปเจดีย์ชื่อว่า “นาครชุนโภณทะ”²

2. นิกายโยคายาร (Yogacara)

นิกายโยคายารเป็นนิกายสำคัญที่เป็นคู่ปรับของนิกายมาอยู่มิภิก伽โดยมีท่านไมเตรยนาถ

¹ ศูนย์ตา หรือสัญญาณ ตามความหมายของนาครชุน เป็นความว่างที่แยกจะอธิบาย เพราะเป็นทางสายกลางระหว่างความมีกับความไม่มี ไม่สุดโต่งไปในทางยืนยัน หรือปฏิเสธอะไร

² อภิชัย โพธิประสีพิธิศาสตร์, พระพุทธศาสนาหมายาน, 2539 หน้า 160

(Maitreya-natha) เป็นคณารย์ผู้เป็นต้นกำเนิดนิกายในปลายพุทธศตวรรษที่ 8 และได้เชิญคัมภีร์ไว้หลายเล่ม เช่น อภิสมยาลังการะ มหายานสูตรลังการะ เป็นต้น แต่บางตำนานบอกว่า โยคاجารเริ่มพัฒนาขึ้นอย่างช้าๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ.700 เป็นต้นมา และพัฒนาถึงขีดสูงสุดประมาณปี พ.ศ.900 มีพื้นฐานทฤษฎีอยู่บนระบบการตีความเนื้อหาคัมภีร์ที่สำคัญ เช่น สันธินิรโมจনสูตร และลังการตามสูตร เป็นต้น

นิกายโยคاجารเจริญถึงขีดสูงในสมัยของท่านอสังคะ (Asanga) และท่านวสุพันธุ (Vasubandhu) ส่องพื้นห้องผู้แต่งตำราออกเผยแพร่มากมาย โดยท่านอสังคะพี่ชายเป็นศิษย์คนสำคัญของท่านไม่เตรยนาถเป็นผู้อธิบายปรัชญาโยคاجารอย่างเป็นระบบต่อจากท่านไม่เตรยนาถ ส่วนน้องชายคือวสุพันธุแต่เดิมบัวชเรียนอยู่ในนิกายสรวาราสติ瓦ท หรือไવภาคีกะ มากายหลังจึงหันมานับถือมหาานนิกายโยคاجารตามพี่ชาย

อสังคะเรียกชื่อนิกายฝ่ายตนว่า นิกายโยคاجาร (Yogacara) ส่วนวสุพันธุเรียกว่า นิกายวิชญาณวาท (Vijnanavada) ที่ได้ชื่อว่าโยคاجารนั้นก็ เพราะใช้วิธีบำเพ็ญโยคะหรือการฝึกจิตเพื่อบรรลุโพธิ (การรู้แจ้งความจริง) แต่ที่ชื่อว่า วิชญาณวาท ก็ เพราะยึดถือจิตตามัตระ หรือวิชญาปติมัตร (Vijaaptimatra) หมายถึงความไม่มีอะไรนอกจกวิญญาณ (Thought-Only, or Mind-Only) ว่าเป็นความจริงแท้ทั้งสูงสุด พุดง่ายๆ ว่า ยอมรับเฉพาะจิตหรือวิญญาณเพียงประการเดียวว่าเป็นจริง สิ่งต่างๆ นอกนั้นเป็นเพียงความคิดหรืออาการกิริยาของจิต ดังนั้น โยคاجารจึงใช้ปรัชญาไปในทางปฏิบัติ ส่วนวิชญาณวาทใช้ปรัชญาไปในทางเก็บความจริง

นอกจากนี้ โยคاجารยังมีชื่อเรียกในภาษาจีนว่า ธรรมลักษณะ ซึ่งหมายถึงการให้ความสำคัญที่ลักษณะของธรรม แต่ไม่ว่าจะอย่างไร โยคاجารก็ยังมีหลักการสำคัญอยู่ที่การยอมรับจิตว่าเป็นความจริงเดียวที่มีอยู่ ไม่มีความจริงอื่นนอกจัตตุ¹

นิกายมาตรฐานมีกิจกับนิกายโยคاجารต่างเป็นคู่ปรับกันมาทุกยุคทุกสมัยเหมือนอย่างขึ้นกับปุน ถึงขนาดห้ามสาనุศิษย์ไม่ให้คบค้าสมาคมกัน มิให้ร่วมสังฆกรรม ข้อสำคัญที่ขาดแย้งกันก็คือเรื่องสวัลักษณะหรือสภาวะ คือลักษณะหรือภาวะของตนเอง นิกายมาตรฐานมีกิจก็ว่าโดยสมมติสัจจะแล้ว สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่มีสวัลักษณะหรือสภาวะในตัวของมันเอง เป็นมายาทั้งหมด และโดยประมัตถสัจจะแล้ว สิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นศูนย์ตา

ฝ่ายนิกายโยคاجารถือว่า โดยสมมติสัจจะแล้ว สิ่งทั้งหลายทั้งปวงจะเป็นมายาไปทั้งหมดไม่ได้ แม้มองจากภายนอกจะไม่ใช่ของจริง แต่พีชะที่มาจากการวิญญาณจนเป็นป่าเกิด

¹ สุมาลี มหารงค์ชัย, พุทธศาสนาพื้นเมืองไทย, 2546 หน้า 96

ของภาพเหล่า�ันมีสวัสดิภาพอยู่ด้วย และโดยปร茅ตตสจจะก็ไม่ได้สูญเสียไปทั้งหมด ยกตัวอย่าง ถ้าหากสิ่งทุกอย่างไม่มีสวัสดิภาพอยู่ภายในตัวของมันเองแล้ว คนเราทำความชั่ววันนี้ พรุ่งนีก็ไม่ต้องรับความชั่วที่ตัวเองได้กระทำไว้ ถ้าไม่มีสวัสดิภาพหรือสวภาระอยู่แล้วใครเล่าจะเป็นคนค่อยรับบุญรับบาป นายปอทำความชั่ววันนี้ พรุ่งนีก็กล้ายเป็นคนละคนไปแล้วไม่ต้องรับความชั่วที่ตัวก่อไว้ เหมือนกับปลูกมะลอกอ ถ้าไม่มีสวัสดิภาพอยู่จริงก็กล้ายเป็นมะม่วงมะพร้าวไป

สรุปแล้วนิกายทั้ง 2 ติความหมายให้คำนิยามสวัสดิภาพแตกต่างกัน และดูเหมือนจะแยกกันแบบสุดโต่ง ทั้งที่จริงแล้วจุดประสงค์ของทั้ง 2 นิกายเหมือนกัน คือ เพื่อความหลุดพ้นแต่สิ่งที่ดูเหมือนจะแตกต่างกันเป็นเพียงแนวทางการนำเสนอเท่านั้น โดยโยคاجารถือว่ามีจิตอยู่จริงและเป็นความจริงเพียงหนึ่งเดียว สวัสดิภาพนั้นเปลี่ยนแปลงได้ แต่ถึงจะเปลี่ยนแปลงอย่างไรก็ยังรักษาคุณสมบัติเดิมเอาไว้ได้ ดังนั้นจึงต้องพยายามทำให้ตัวเองหลุดพ้นจากความยุ่งยากซับซ้อนในโลก โดยหันมาดูที่กราธรรมจิตของตนและบังคับควบคุม

ส่วนมารยมิภะถือว่าโดยที่สุดแล้วไม่มีอะไรมีอยู่เลย จึงยืนยันว่า ขึ้นชื่อว่าสวัสดิภาพแล้วจะต้องเที่ยงเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ทั้งยังเสนอว่า ต้องพยายามทำตัวเองให้หลุดพ้นโดยไม่ยึดถืออะไรเลย และจุดเน้นของมารยมิภะไม่ได้เพียงว่าไม่มีจิตถืออะไรเลยเท่านั้น แต่ก้าวไปไกลถึงขนาดกล่าวว่า “โดยที่สุดแล้ว ความว่างก็ไม่มี (Emptiness of Emptiness)” ฝ่ายมารยมิภะจึงประมาณพวกโยคاجารว่าเป็นพวกสัสสตวاث (ความมีอยู่อย่างเที่ยงแท้ถาวร) ฝ่ายโยคاجرาก็ประมาณพวกมารยมิภะว่าเป็นพวknตถิกิรา (ความไม่มีอะไรมีอยู่เลย ไม่มีสวภาระที่จะกำหนดเป็นสาระได้) ต่างฝ่ายต่างกล่าวหากันว่า เป็นพวkmิจฉาทิภูสูตรทำลายพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดความขัดแย้งจนหาจุดจบไม่ได้ ทั้งสองนิกายนี้ ก็เลยเข้าข่ายเป็นมิจฉาทิภูสูตไปทั้งคู่ ตามหลักคำสอนฝ่ายเถรวาท¹

อันที่จริง โยคاجารเห็นด้วยกับมารยมิภะเฉพาะเรื่องความไม่มีอยู่จริงของวัตถุหรืออารมณ์ภายนอก แต่เรื่องที่เห็นว่าจิตไม่มีจริงหรือไม่มีอยู่จริงนั้น โยคاجารไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง เพราะถือว่าทrcsnของมารยมิภะที่ปฏิเสธว่าสูญทั้งหมดเท่ากับเป็นความเห็นผิดอย่างไม่น่าให้ภัย เพราะโยคاجารเชื่อว่าอย่างน้อยที่สุดเราต้องยอมรับว่าจิตเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง ทั้งนี้เพื่อให้ความคิดที่ถูกต้องเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ จิตซึ่งประกอบด้วยกราธรรมและความคิดชนิดต่างๆ (เจตสิก) เป็นสิ่งแท้จริงเพียงประการเดียว ดังนั้นหากจะกล่าวไปแล้ว ก็คงถือได้ว่านิกายโยคاجرากดว่าเป็นปรชญาคำสอนฝ่ายอภิธรรมของมหาayanที่ดูจะใกล้เคียงกับหลักคำสอนในการ

¹ พระยงค์ แสนบุราณ, พระพุทธศาสนาในอินเดียหลังยุคพุทธกาล

ปฏิบัติของฝ่ายเถรวาทมากที่สุด โดยเฉพาะข้อความในคัมภีร์ฝ่ายเถรวาทที่ว่า “โลกอันจิต นำไป อันจิตย่อมเลือกໄสไป โลกทั้งหมดเป็นไปตามอำนาจของธรรมอย่างเดียว คือจิต”

4.3 พระพุทธศาสนาในยุคเสื่อมจากอินเดีย

4.3.1 การเผยแพร่องลักษณะพุทธต้นตรายาน

นิกายพุทธต้นตรายาน¹ (Tantric Buddhism) เชื่อว่าแนวทางของตนถือกำเนิดมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลโดยคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า กล่าวกันว่า พระศาภายมุนิกุฎได้จัดให้มีการประชุมขึ้นที่เมืองศรีรานาภิก្តกุภะ และทรงสั่งสอนเกี่ยวกับทางลีบับหรือทางลัด (Esoteric path) ที่เป็นธรรมะอ่อนโยนลึกซึ้งไม่ทรงเปิดเผยทั่วไปแก่สาธารณะ แต่จะทรงแสดงให้ฟังเฉพาะคนที่สติปัญญาเฉลียวฉลาดเท่านั้น ดังนั้นคำสอนนี้จึงเรียกว่ารหัสyantra หรือคุณหยาาน ซึ่งแปลว่าลีบับ เช่นเดียวกับที่พระองค์เคยทรงสั่งสอนวิถีทางให้แก่นิกายมหายานมาก่อนที่เข้าคิชนิก្តกุฎ คติความเชื่อดังกล่าววนได้รับการสนับสนุนโดยนักประวัติศาสตร์ชาวทิเบต และนักประชญ์ชาวอินเดียบางท่านก็เห็นคล้อยตามว่า พระพุทธเจ้าได้สอนหลักปฏิบัติแบบต้นตรายาน มนตร์ มุทรา และอารณ์ ให้แก่พุทธศาสนาชนิดด้วย โดยอ้างว่าผู้ที่ฉลาดอย่างพระพุทธองค์คงจะไม่ทรงละเว้นที่จะนำเอาหลักปฏิบัติเกี่ยวกับเวทมนตร์คามา มารวมไว้ในพระพุทธศาสนา เพื่อตึงดูดพุทธศาสนาชนิดนี้ให้ครัวฑารำในพระพุทธศาสนามากขึ้น

จากร่องรอยทางประวัติศาสตร์ นักประชญ์ชาวอินเดียได้สืบอายุของนิกายพุทธต้นตรายานถึงสมัยของท่านเมไตรยนาถและสังฆแห่งสำนักโยคอาจาร ซึ่งอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 8 อันเป็นช่วงที่ศาสนา Hindoo กำลังเพื่องฟูอย่างมาก พระพุทธศาสนาในขณะนั้น จึงอยู่ในภาวะที่ต้องแข่งขันต่อสู้กับศาสนา Hindoo ดังนั้นเพื่อความอยู่รอดของพระพุทธศาสนา คณาจารย์ฝ่ายมหายานจึงตัดสินใจที่จะใช้วิธีประนีประนอมระหว่างกลุ่มชน 2 ฝ่าย คือ กลุ่มชาวพุทธยุคใหม่ และกลุ่มชาว Hindoo ที่นับถือพระศิวะ (ไศวนิกาย) เพื่อให้ประชาชนหันกลับมาหันถือพระพุทธศาสนาดังเดิม

¹ ต้นตรายานหมายถึง การเผยแพร่หรือแผ่出去ไป เป็นสิ่งที่รู้กันในเฉพาะกลุ่มที่มีการศึกษา โดยการถ่ายทอดจากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่งอย่างลับๆ ในฐานะต้นเตคครุ (ผู้ถ่ายทอดความรู้หรือผู้ชี้แนะ) และต้นตริก (ผู้รับการถ่ายทอดความรู้หรือผู้ได้รับการชี้แนะ)

คณาจารย์ฝ่ายมหายานทั้งหลายเห็นว่า สำพังพระธรรมแท้ๆ ยกที่จะทำให้ชาวบ้านเข้าถึงได้ จึงคิดแก่ไขให้เหมือนศาสนาอินดู คือกลับไปยกย่องเรื่องเวทมนตร์ ภาคมหาลัย พิธีทาง พิธีเสกเป่า ลงเลขยันต์ต่างๆ จนในที่สุดนิกายพุทธอันตรระจึงรับประวัติมหายานนิกายโดยคณาจารย์กับศาสนาอินดูจนแบบแยกไม่ออก พระสงฆ์เองก็ต้องทำหน้าที่เหมือนพระหมณ์ทุกอย่าง ลักษณะนี้จึงเรียกว่า มนตรيانา¹ (Mantrayana) หรือตันตรيانา (Tantrayana) เพราะนับถือพิธีกรรมและการท่องบ่นสาอร่ายเวทมนตร์ภาคเป็นสำคัญ โดยที่เวทมนตร์แต่ละบทเรียกว่า ဓารณี (Dharani) มีอานิสงส์ความคลั่งความศักดิ์สิทธิ์บรรณนาไวรัจตรลึกซึ้นนักหนา ဓารณีมันต์เหล่านี้มีทั้งประเกทยาวนานาดหน้าสมุด และประเกทลั้นเพียงคำสองคำ ชื่นเรียกว่าหัวใจคณาทรหรือหัวใจဓารณี สามารถทำให้ผู้สาอร่ายพ้นจากทุกข์ภัยนานาชนิด และให้ได้รับความสุขสวัสดิ์มคงและโชคกลางตามความปรารถนา ฉะนั้นเป็นธรรมดาวอยู่ ที่ลักษณะนี้จะได้รับการต้อนรับจากพุทธศาสนาผู้ยังเป็นปุถุชนอยู่ ด้วยสามัญปุถุชนย่อมแสวงหาที่พึงไว้ป้องกันภัย ศาสนาพราหมณ์อ้างเอาอาอนุภาพของพระเป็นเจ้าปกป้อง ลักษณะนี้จึงแต่งมนตร์อ้างอาอนุภาพของพระวัตตนตรัยและอ้างอาอนุภาพของพระโพธิสัตว์ตลอดจนอาอนุภาพของเทพเจ้าทั้งหลายซึ่งนับถือกันว่าเป็นธรรมบาล รวมເອาเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์เข้าไว้ด้วยกัน แล้วสั่งสอนแพร่หลายในหมู่พุทธศาสนาผู้นิกชน

นิกายพุทธอันตรระมีวิธีสอนแตกต่างจากมหายานยุคต้นๆ อย่างชัดเจน มหายานสอนหลักธรรมในพระสูตรและศาสตร์ต่างๆ ที่ใครๆ ก็สามารถทำได้ และเป็นหนังสือที่คนทั่วไปพ่อจะทำความเข้าใจได้ แต่ตรงกันข้าม คัมภีร์เล่มใหม่อันยืดยาวของนิกายตันตระส่วนใหญ่สำหรับบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกแล้วเพียงไม่กี่คน และบุคคลเหล่านี้จะต้องได้รับการสอนจากครูโดยตรง นอกจากนั้นคัมภีร์ยังเขียนไว้ด้วยภาษาที่ลึกซึ้น เข้าใจยาก และคลุมเครือชวนให้สงสัยอีกด้วย ทั้งไม่ยอมอ้างว่าคัมภีร์เหล่านี้เป็นคำสอนของพระศากยมุนีพุทธเจ้า แต่กลับบอกว่า เป็นของพระพุทธเจ้าองค์อื่น ซึ่งกล่าวกันว่าพระองค์ได้ทรงสอนคัมภีร์เหล่านั้นตั้งแต่อดีตกาล อันใกล้โพ้น แม้ว่าจุดมุ่งหมายของนิกายตันตระยังเป็นพุทธภาวะเช่นเดียวกับนิกายมหายาน แต่ไม่ใช่เป็นสิ่งที่จะได้บรรลุในอนาคตอันใกล้และไกลนานอย่างแต่ก่อน หากแต่พุทธภาวะนั้นมีอยู่ในร่างกายของเรานี้เอง และในชั่วขณะจะิตตุปบาทที่เกิดขึ้นเดียวเท่านั้นเอง ซึ่งเราบรรลุได้ด้วยวิธีการที่ใหม่เอี่ยม รวดเร็วทันใจและง่ายๆ อย่างน่าอัศจรรย์ที่เดียว

¹ ลักษณะนี้มีชื่อเรียกหลายอย่าง เรียกว่า พุทธมันตระบ้าง โยคตันตระบ้าง และลักษณะลักษณะ

การเกิดขึ้นของนิกายตันตระดำรงอยู่นานถึง 3 สมัยตัวยกัน คือ สมัยแรกมีชื่อเรียกว่า มนตรายาน (Mantrayana) ซึ่งได้เริ่มต้นในพุทธศตวรรษที่ 8 แต่เพิ่งจะมีการเผยแพร่คำสอนอย่างจริงจังหลังจากพุทธศตวรรษที่ 10 นิกายนี้ได้ก่อให้เกิดเวทมนตร์คากาต่างๆ ขึ้นมากมาย โดยมีความมุ่งหมายที่จะให้เวทมนตร์คากาเหล่านั้นเข้าช่วยให้การแสวงหาพระโพธิญาณทำได้ง่าย ยิ่งขึ้น ดังนั้นในพุทธศาสนาจึงมีมนตร์ มีมุทระ มีมัณฑะ และเทพเจ้าองค์ใหม่เกิดขึ้นทั้งที่มีในตำราและนอกตำราตามกามาย

และพอหลังจาก พ.ศ.1293 นิกายตันตระนี้ ก็ได้รับการจัดระบบใหม่ขึ้นมา มีชื่อเรียกว่า วัชร yan ซึ่งก็ยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับคำสอนดังเดิมอยู่ในเรื่องพระเจ้า 5 พระองค์¹ (Five Tathagatas) นิกายย่ออย่างที่ได้รับความสนใจเป็นพิเศษในช่วงนั้นคือ นิกายสหชยาน ซึ่งเน้นหนักไปในทางการทำสมาธิและเจริญวิปัสสนา อีกทั้งสอนโดยใช้ปริศนาปัญหาธรรมและภาพปริศนาต่างๆ และหลีกเลี่ยงการใช้ระบบการเรียนการสอนที่กำหนดตายตัว เมื่อถึงพุทธศตวรรษที่ 15 นิกายกาลจักรก็เกิดขึ้น ซึ่งกาลจักรนี้เป็นเครื่องหมายแสดงให้เห็นว่า นิกายนี้ได้ขยายขอบเขตแห่งคำสอนกว้างขวางยิ่งขึ้น และเน้นหนักไปทางโทรศัสตร์ด้วย

นิกายดังกล่าววนี้เองได้เจริญขึ้นในอินเดียตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 15 เป็นต้นมา นักบวชนิกายนี้ไม่เรียกว่าภิกษุ แต่เรียกว่า สิทธะ (Siddha) หรือผู้วิเศษ ซึ่งก็ไม่แตกต่างอะไรมากจากพระโพธิสัตว์ แต่กล่าวกันว่าหลังจากที่สิทธะได้บรรลุถึงภูมิที่ 8 แล้ว ก็จะมีฤทธิอำนาจต่างๆ ครอบคลุม² สิทธะเป็นบุคคลที่เป็นแบบฉบับซึ่งจัดว่าเป็นอริยะ

ต่อมาในนิกายพุทธตันตระได้แตกแยกสาขาออกไปอีก แบ่งเป็น 2 พากใหญ่³ คือ พากวามຈารี หรือพุทธตันตระฝ่ายชาย พากนี้ประพฤติเลื่อนเปื้อนไม่รักษาพรหมจรรย์ มีลักษณะเป็นหมອผีมากขึ้น คือ อยู่ในป่าช้า ใช้กะโหลกหัวผีเป็นบาทร และมีภาษาลับพูดกันเฉพาะพากเรียกว่า “สนธยาภาษา” ถือการเสพกามคุณเป็นการบรรลุวิโมกข์ เกณฑ์ให้พระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์มี “ศักติ” (Shakti) คือ ชายคู่บำรุง พระพุทธปฏิมากรรมมีรูปอุ้มกอดศักติ การบรรลุนิพพานต้องทำให้ธาตุชายธาตุหญิงมาสماกัน ธาตุชายเป็นอุบายน ธาตุหญิงเป็นปรัชญา เมื่ออุบายนรวมกับปรัชญาจึงได้ผลคือนิพพาน

¹ พระอยานิพุทธทั้งห้าพระองค์ ได้แก่ พระไวโรจนพุทธะ พระอักโขกยพุทธะ พระรัตนลัมภพุทธะ พระอมิตาภพุทธะ และพระอโนกยพุทธะ

² เอ็ดเวอร์ด คอนช์, พุทธศาสนาประวัติสังเขป, 2516 หน้า 102

³ คล้ายกับพากยืนดูตันตระที่แบ่งเป็นทักษิณะจารินกับวามจาริน กล่าวคือ พากทักษิณะจารินหรือฝ่ายขาวทำพิธีบวงสรวงเทวดาผู้หญิงอย่างเปิดเผย แต่瓦มาจารินหรือฝ่ายชายไปทำพิธีกันในลับ และไม่ครร่แสดงตนว่าตนคือลักษิพากนี้

นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อว่าพระพุทธองค์มีพระกายที่ 4 เรียกว่า วัชรสัตว์ ซึ่งทำเป็นรูปพระพุทธนิรันดรกำลังさまกอดนางดาวรามเหลือของพระองค์ในท่าร่วมสังวาส (ยับยูม) พระพุทธอรูปแบบนี้และปฏิมากรรมที่คล้ายกันนี้ มีในพิพิธภัณฑ์ของประเทศไทยเป็นจำนวนมาก และพระในลักษณะนี้ต้องทำพิธีเสพเมณฑุนกับหญิงอยู่เรื่อยๆ เพื่อแสดงความเคารพต่อพระพุทธองค์กับนางดาว และยังมีความเชื่อกันอีกด้วยว่า ความเป็นพุทธะตั้งอยู่ในวัยวะสีบพันธุ์ของหญิงหรือโยนี

ในขณะที่อีกพวกหนึ่งเรียกว่า พวกทักษิณจารี หรือพุทธตันตระฝ่ายขวา พวknี้ยังประพฤติธรรมวินัย ถ้าเป็นพระยังรักษาพรหมจรรย์ เข้าใจดีความให้เป็นธรรมโดยกล่าวว่า สัญลักษณ์เหล่านั้น จะถือเอาตรงตัวไม่ได้ เช่น ในคัมภีร์สาอนมาลาของท่านอนังค์วัชระ¹ ซึ่งเป็นสิทธาราจารย์คนหนึ่งในนิกายนี้ ได้กล่าวว่า “สาอุ” (Sadhu) หมายถึง นักบวชควรได้รับการบำเพ็ญจากสตรีเพศ เพื่อให้ได้เสวยมหามธุรา ข้อความเช่นนี้เป็นสนธยาภาษา จะต้องไขความว่า สตรีเพศในที่นี้ท่านให้หมายเอาปัญญา สาอุเป็นเพศชาย จะต้องสร้างอุบາຍเพื่อร่วมเป็นหนึ่ง (ເອກີກາພ) เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ได้พระนิพพาน แต่พวกความจารีนั้นหากิตเซ่นนั้นไม่ พวกเข้าได้ถือเอตามตัวอักษรเลยที่เดียว ถึงกับสอนว่า ผู้ใดมอบสตรีให้สิทธะจะได้กุศล

จะเห็นว่า พุทธตันตระสอนให้คนกลับไปสู่กิเลส สอนให้คนเชื่อของชั้งและอาคม และสอนให้บำเพ็ญตบะแต่ไม่ต้องทำอย่างลำบากยากเย็นอะไร คือธรรมชาติประسنค์ให้มนุษย์ทำอย่างไรก็ให้อนุโลมทำไปตามนั้น พวกตันตระมีพิธีกรรมเรียก จักรบูชา และทำกันอย่างในลักษณะ คักติ คือ ผู้ชายกับผู้หญิงจำนวนเท่าๆ กัน ไปพบกันในที่ลับตาเวลา มีต่ำแlect แล้วนั่งล้อมเป็นวงเข้า เอาเทพีที่เคารพบูชาตั้งกลาง หรือไม่ก็ใช้เครื่องหมายโยนีของหญิงตั้งไว้บูชา บางทีก็ให้หญิงเปลือยกาย หญิงพวknี้โดยมากเป็นภารยาของพระ จุดหมายในการทำพิธีนี้ อยู่ที่การบูชาโยนี เป็นสำคัญ ในพิธีมีการเสพสุรา กินปลา กินเนื้อ ข้าวตากกัน และเสพเมณฑุน การกระทำ 5 อย่าง นี้คือ ดื่มสุรา (มัทยะ) กินเนื้อ (มังสา) กินปลา (มัตสะ) กินข้าว (มุทระ) และเสพเมณฑุน (เมณนะ) เรียกว่า ตัตตตะทั้ง 5² (Pancha Tattva) แต่พวกทักษิณจารีตีความ “ม” ทั้ง 5 ว่า ได้แก่ ปัญจขันธ์ 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ

ถ้าว่ากันโดยต้นกำเนิดแล้ว นิกายตันต្រยานนี้ได้มีวิวัฒนาการมาจากปฏิกริยาเพื่อต่อต้านภัยนั้นที่คุกคามพุทธศาสนาในอินเดียสมัยนั้น ซึ่งกำลังขยายตัวอย่างเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ใน

¹ อนังค์วัชระ เป็นโหรสของพระเจ้าโคปalaแห่งอินเดียตะวันออก ท่านเป็นหนึ่งในสิทธาราจารย์ 84 คน ที่มีชื่อเลียง ต้านการประพันธ์หนังสือ ผลงานได้รับการเก็บรักษาไว้ในทิเบต เช่น ปรัชญาปายวินิศัยสิทธิ

² สมัคร บูรพาศ, ปรัชญาพราหมณ์ในสมัยพุทธกาล, 2516 หน้า 109-116

ระยะแรกปรากฏว่าคณะกรรมการฯ ชาร์บูธประสบความสำเร็จในการพัฒนาต้นตระลักษณ์น้ำพากยืนดูมาก เพราะมันตรายานมีอิทธิพลในทางเข้าเรือ-armament ให้เลื่อมใส่่าย และมีพิธีกรรมอันสวยงามตามส่วนสหชายนมีอิทธิพลในด้านการปฏิบัติสามารถอย่างลึกซึ้ง¹

แต่เมื่อเริ่มมีเรื่องเลือกเชื้อชาติธรรมวินัยเข้ามาปะปนมากขึ้น และมีการแก้ไขลงทะเบียนธรรมวินัยดังเดิมมากขึ้น พระพุทธศาสนาที่แท้จริงจึงค่อยๆ เลื่อมไป โดยถูกอิทธิพลศาสนาพราหมณ์กลืนไปที่จะเลิกละน้อยในรูปของลักษณะต้นตระยานนี้เอง หลังจากนั้นมา คณะกรรมการสงฆ์บางกลุ่ม ก็ถูกเบี่ยงเบนความคิดด้วยลักษณะต้นตระยานที่พัฒนาถึงขีดสุด จนเชื่อว่าชีวิตทางเพศไปกันได้กับภิกษุภาวะ ทั้งๆ ที่ก่อนหน้านั้นทัศนะเรื่องประพฤติพรมจรรยาไม่ซ้องเกี่ยวด้วยการมรณ์ยังต้องอยู่อย่างมั่นคงในหมู่คณะกรรมการสงฆ์ จนเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 จึงมีหลักฐานว่าในแคว้นกัมพูชา มีภิกษุแต่งงาน และตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 13 เป็นต้นมา นิเกยตันตระก็ยอมรับรอง การแต่งงานของภิกษุตามหมู่บ้านที่นิเกยนี้ขยายออกไป² นี่คือสภาพการพระพุทธศาสนาในอินเดียคุณภาพที่เข้าสู่ภาวะเลื่อม กระทั่งสูญลิ้นไปในเวลาต่อมา

4.3.2 พระพุทธศาสนาภายใต้การอุปถัมภ์ของฝ่ายอาณาจักร

ในบรรดาลักษณะนิเกยต่างๆ ของอินเดียโบราณซึ่งมีอยู่ด้วยตื่น จะเห็นว่ามีแต่เพียงสาขาวของเช่นเท่านั้น ที่ยังคงเหลือในปัจจุบัน ทั้งที่หลักคำสอนไม่ได้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมนัก ทั้งนี้เป็นเพราะว่า บรรดาสาขาวของเช่นเหล่านั้น มีพวค์ผู้ค้าที่มีฐานะมั่งคั่งรวมอยู่ด้วยเป็นอันมาก และเคยให้ความอุปถัมภ์แก่นักบวชนั้นอย่างเต็มที่ จึงทำให้อยู่รอดมาได้ เพราะชุมชนของศาสนาเช่นตั้งอยู่ท่ามกลางนักบวชกับคฤหัสด์

แต่สำหรับพระพุทธศาสนาโดยทั่วไปอาศัยพระเจ้าแผ่นดินทรงอุปถัมภ์ และที่ได้จากการอุปถัมภ์จากพระมหากราชตัติย์ ที่นั้นพระพุทธศาสนาจะประสบความลำบากเสมอ เมื่อผู้ปกครองเฉยเมยต่อ din den ที่มีพระสงฆ์อยู่ประจำไม่ได้ให้การสนับสนุนกันเท่าที่ควร พระสงฆ์ก็ไม่อาจอยู่ในถิ่นนั้นๆ ตามปกติได้ จำต้องลงทะเบียนที่นั้นไป เพราะไม่อาจปฏิบัติตามวินัยและศาสนาตามที่ควรได้ ในขณะที่ศาสนาเช่นยืนหยัดอยู่กับถิ่นที่อยู่ของตน ในบ้านปลายทั้งอินดูและเช่นต่างก็ยังรอดมาได้ในดินแดนตั้งเดิมของตน³

¹ สภาการศึกษา mammals วิทยาลัย, พุทธศาสนาประวัติระหว่าง 2500 ปีที่ล่วงแล้ว, 2537 หน้า 369

² เอ็ดเวอร์ด คอนช์, พุทธศาสนา: สาระและพัฒนาการ, 2530 หน้า 75

³ เอ็ดเวอร์ด คอนช์, พุทธศาสนาประวัติสังเขป, 2516 หน้า 152-155

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธศาสนาได้รับการอุปถัมภ์จากกษัตริย์ผู้ปกครองรัฐต่างๆ เช่น พระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าปะเสนทีโกรคล พระเจ้าจันทปัชชาด และพระเจ้าอุเทน ทรงยอมรับพระพุทธศาสนา หลังจากพุทธกาลพระพุทธศาสนา ก็ได้ขยายตัวไปตามลำดับ และ 200 ปีเศษหลังพุทธกาล พระพุทธศาสนาได้ขยายตัวไปในอินเดียในยุคของพระเจ้า-อโศกมหาราช แห่งราชวงศ์โมริยะ พระเจ้ากนิษกะแห่งราชวงศ์กุษาณ และพระเจ้าหราธรวรรณ เป็นต้น กษัตริย์เหล่านี้ทรงส่งเสริมความก้าวหน้าของพระพุทธศาสนาทั้งในอินเดียและ ในต่างประเทศ

โดยเฉพาะพระเจ้าอโศกมหาราช พระองค์เป็นคนแรกที่ทำให้พระพุทธศาสนาถูกเผยแพร่เป็นศาสนาของโลก ทรงแผ่ขยายพระศาสนาไปจนทั่วทุกทิศของอินเดีย และนำไบยังลังกา กัมมิระ และคันธาระ ทั้งยังส่งสมณฑูตไปยังกษัตริย์กรีกในสมัยของพระองค์อีกด้วย¹

ภายหลังจากที่พระเจ้าอโศกมหาราชสร้างรัฐไปแล้ว 50 ปี ราชวงศ์โมริยะของพระองค์ก็ล่มสลาย พระพุทธศาสนาจึงตกอยู่ในสภาพไร้กษัตริย์อุปถัมภ์ และกลับมาสู่ยุคทองอีกครั้งในปี พ.ศ.621 ซึ่งตรงกับสมัยของพระเจ้ากนิษกะ ต่อมาประมาณปี พ.ศ.700 ราชวงศ์กุษาณของพระเจ้ากนิษกะหมดอำนาจในการปกครองอินเดีย กงล้อแห่งพระพุทธศาสนาจึงหมุนกลับมาสู่สภาพไร้ราชปัตมภ์อีกครั้ง เมื่อราชวงศ์คุปตะมีอำนาจจัดการองค์กรเควั่นเมือง กษัตริย์ราชวงศ์นี้เน้นถือศาสนาพราหมณ์กระทั้งมาถึงยุคของกษัตริย์ผู้จงรักภักดีและเปี่ยมด้วยศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาองค์สุดท้ายคือ พระเจ้าหราธรวรรณ ทรงครองราชสมบัติเมื่อราวปี พ.ศ.1100 พระเจ้าหราธรวรรณแห่งอำนาจครองแผ่นดินภาคเหนือทั้งหมด พระองค์เสด็จสำรวจรัฐในราวปี พ.ศ.1190 จากนั้นเป็นต้นมา พระพุทธศาสนาจึงโดดเดี่ยวอยู่ท่ามกลางศัตรูคู่แค้น คือศาสนาฮินดู ตกอยู่ในภาวะไร้ราชปัตมภ์ ไม่มีผู้ปกป้องผองภัย เมื่อพระพุทธศาสนาสูญสิ้นราชปัตมภ์ กษัตริย์ต่างศาสนาจึงใช้อำนาจมาศาลที่ตนมีอยู่เข้าทำลายล้างผลลัพธ์โดยไม่ยั้งมือ²

ความรุ่งเรืองและอับเชาของพระพุทธศาสนาในอินเดีย ขึ้นอยู่กับว่าในยุคใดสมัยใด กษัตริย์ให้ความอุปถัมภ์สนับสนุน ยุคหนึ่นสมัยหนึ่นพระพุทธศาสนา ก็จะเจริญรุ่งเรือง แต่ยุคใดเป็นไปในทำนองตรงกันข้าม คือหากขาดความอุปการะจากผู้ทรงอำนาจในแผ่นดิน ยุคหนึ่นพระพุทธศาสนา ก็จะประสบกับภาวะซบเชา³

¹ เอ็ดเวอร์ด คอนเซ, พุทธศาสนา: สาระและพัฒนาการ, 2530 หน้า 92,93

² ดี.ชี. อหิระ, สาเหตุความเสื่อมสูญของพระพุทธศาสนาในอินเดียหน้า, 2542 หน้า 113,114

³ พระมหานิกร สุวรรณดี (2544) “การศึกษาวิเคราะห์หลักความเชื่อเรื่องระบบบรรษัทของชาวฮินดูในประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาศาสนาเบรียบเที่ยบ, มหาวิทยาลัยมหิดลหน้า 140

4.3.3 สาเหตุที่ทำให้พระพุทธศาสนาเลื่อมจากอินเดีย

ทั้งที่พระพุทธศาสนาถือกำเนิดในประเทศไทยเดิม แต่ต่อมาในขณะที่พระพุทธศาสนาแพร่ขยายและเจริญรุ่งเรืองไปในดินแดนต่างๆ ทั่วโลก พระพุทธศาสนาในอินเดียเองกลับเลื่อมลงจนในยุคหนึ่งกล่าวได้ว่าแทบไม่มีชาวพุทธหลงเหลืออยู่เลย ที่เป็นเช่นนี้น่าจะมาจาก 2 สาเหตุหลักดังต่อไปนี้

1. สาเหตุภายใน

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาซึ่งมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง ในเมืองการปฏิบัติเพื่อมุ่งสุนิพทานนั้น พระภิกษุสงฆ์คือผู้ที่สละโลก ตั้งใจปฏิบัติธรรมขัดเกลา กิเลส ถือเป็นแบบอย่างของชาวพุทธโดยทั่วไป และในเมืองการเผยแพร่องค์ศาสนา พระภิกษุสงฆ์ก็อยู่ในฐานะของครูผู้สอน โดยสาธุชนทั่วไปเป็นผู้รับฟังคำสอนแล้วนำไปปฏิบัติ และทำบุญให้การสนับสนุนในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติศาสนกิจของพระภิกษุสงฆ์

ในระยะแรกพระภิกษุสงฆ์ที่บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์มีอยู่เป็นจำนวนมาก ปฏิบัติตนเป็นผู้นำ เป็นแบบอย่างแก่พระภิกษุสงฆ์อื่นในการเผยแพร่องค์ศาสนา พระภิกษุสงฆ์ส่วนใหญ่ต่างมีความศรัทธาในพระลัมมาลัมพุทธเจ้าอย่างแน่นแฟ้น เป้าหมายการบวชในสมัยนั้นคือบวชเพื่อมุ่งพระนิพทานกันจริงๆ ให้ความสำคัญทั้งการศึกษาพระปริยัติธรรมและการปฏิบัติธรรมควบคู่กันไป นอกจากนี้ยังทำหน้าที่เผยแพร่สั่งสอนประชาชนให้ปฏิบัติตามต่อไป พระพุทธศาสนาจึงเจริญรุ่งเรืองขึ้นอย่างรวดเร็ว

ต่อมาผู้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์มีจำนวนน้อยลง ในหมู่พระภิกษุสงฆ์มีทั้งผู้ที่มีใจรักมีความเชี่ยวชาญทางด้านพระปริยัติธรรมและผู้ที่เชี่ยวชาญในด้านธรรมปฏิบัติ แต่เนื่องจาก การศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นสิ่งที่สามารถวัดความรู้ได้ สามารถจัดการศึกษาเป็นระบบและให้รู้ผลการศึกษาได้ ในขณะที่ธรรมปฏิบัติเป็นสิ่งที่รู้เฉพาะตน เป็นของละเอียด วัดได้ยาก และเนื่องจากพระภิกษุสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญด้านธรรมปฏิบัติ มักมีใจโน้มเอียงไปในทางแสวงหาความสงบสันติ มักไม่ชอบการคุกคามด้วยหมู่คุณะ เมื่อเป็นเช่นนี้ หลังจากเวลาผ่านไป พระภิกษุสงฆ์ผู้มีความเชี่ยวชาญด้านพระปริยัติธรรมจึงขึ้นมาเป็นผู้บริหารคุณะสังฆ์โดยปริยาย¹

¹ Kitagawa, Joseph M. **Buddhism and Social Change**: A Historical Perspective, 1980 p. 89

เมื่อผู้บริหารการคณะสังฆเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านปริยัติธรรม ก็เป็นธรรมดาวอยู่เองที่ การส่งเสริมการศึกษาของสังฆจะเน้นหนักในด้านพระปริยัติธรรมเป็นหลัก เพราะเป็นสิ่งที่คุ้นเคย และชำนาญ แม้จะเห็นความสำคัญของธรรมปฏิบัติ แต่เมื่อตนไม่คุ้นเคย ไม่มีความชำนาญ การสนับสนุนก็ทำได้ในขอบเขตหนึ่งเท่านั้น พระภิกขุสังฆรุ่นใหม่ๆ จึงมักได้รับการฝึกอบรม ในด้านพระปริยัติธรรมเป็นหลัก ส่วนธรรมปฏิบัติก็ค่อยๆ ลดน้อยถอยลง

การศึกษาพระปริยัติธรรมในยุคแรกๆ ก็ศึกษาเพื่อเน้นให้เข้าใจในพุทธจนคำสั่งสอน ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อนำมาใช้ในการประพฤติปฏิบัติ แต่ต่อมาเมื่อศึกษามากเข้าๆ ก็ มีพระภิกขุสังฆที่เป็นนักคิด นักทฤษฎีจำนวนหนึ่ง ทบทวนท้าทายจากนักคิดนักปรัชญาของ ศาสนาอื่นๆ ไม่ได้ เมื่อถูกตั้งคำถามเกี่ยวกับเรื่องอภิปรัชญา เช่น โลกนี้โลกหน้าว่ามีจริงหรือไม่ จิตมีการรับรู้ได้อย่างไร โลกเป็นอยู่อย่างไร มีจริงหรือไม่ เป็นต้น จึงพยายามหาเหตุผลทางทฤษฎี ตามแนวคิดในทางพระพุทธศาสนาและใช้การให้เหตุผลทางตรรกศาสตร์มาอธิบายปัญหาเหล่านี้ ทั้งๆ ที่คำถามเหล่านี้เป็นคำถามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ทรงพยากรณ์ เพราะถือว่าไม่เกิด ประโยชน์มีแต่จะเป็นเหตุให้ถูกถียงทางเลาเบะแวงกัน ทรงอบรมสั่งสอนแต่ในสิ่งที่นำไปสู่ การขัดเกลา กิเลส มุ่งสู่พระนิพพาน ซึ่งเมื่อถึงจุดนั้นแล้วผู้ปฏิบัติก็ยอมจะเข้าใจสิ่งเหล่านี้ได้เอง

หลักธรรมในพระพุทธศาสนา เมื่อปฏิบัติจนเข้าถึงแล้ว ผู้ปฏิบัติยอมเห็นตรงกัน เป็น ภารนาມยปัญญา (ความรู้แจ้งที่เกิดจากความเห็นแจ้ง) แต่เมื่อพยายามพิสูจน์ด้วยความคิด ทางตรรกศาสตร์ ด้วยจินตมยปัญญา (ความรู้คิด) ไม่ได้รู้แจ้งด้วยตนเอง เพราะไม่เห็นแจ้ง ยอมมีความคิดแตกต่างหลากหลาย ผลก็คือนักทฤษฎีของพระพุทธศาสนาเองก็มีความเห็น ไม่ตรงกัน ทะเลาถูกถียงกันเอง เกิดเป็นแนวคิดของสำนักต่างๆ และแตกตัวเป็นนิภัยต่างๆ ในที่สุด¹ มีนักทฤษฎีในพระพุทธศาสนาที่มีชื่อเสียงเกิดขึ้นจำนวนมาก เช่น นาครชุน อสังค วาสุพันธุ ทิคนาค ภาวนิเวก อรรอมกิรติ ศาตรรักษิตะ เป็นต้น²

แนวคิดของพระนักทฤษฎีเหล่านี้มีความลึกซึ้งมาก จนแม้นักวิชาการทางตะวันตก ปัจจุบันมาเห็นเข้ายังตื่นตะลึง แต่ผลที่เกิดก็คือ เกิดความขัดแย้งแตกแยกในหมู่ชาวพุทธ และ พระพุทธศาสนาได้กลایเป็นศาสนาที่มีหลักคำสอนสลับซับซ้อนจนชาวบ้านฟังไม่เข้าใจประหนึ่ง ว่าพระพุทธศาสนาถูกกลایเป็นศาสนาของพระภิกขุสังฆเท่านั้น แต่ก็มีพระภิกขุสังฆเพียงจำนวน น้อยที่รู้เรื่อง และก็ยังคิดเห็นไม่ตรงกันอีก ส่วนชาวพุทธทั่วไปกลایเป็นชาวพุทธแต่ในนาม

¹ Harvey, Peter. **An Introduction to Buddhism**, 2000 p. 73-75

² Hirakawa, Akira. **History of Indian Buddhism**, 1994 p. 32-300

ไปวัดทำบุญตามเทศกาลตามประเพณีเท่านั้น

ขณะเดียวกัน ก็มีพระภิกษุสังฆอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีจำนวนมากกว่า ได้หันไปปฏิบัติ ตามใจชาวบ้าน ซึ่งต้องการพึ่งพาอำนาจลีกลับและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงมีการเล่นเครื่องรางของขลัง เวทมนตร์คถาต่างๆ วัตรปฏิบัติยอดหอย่อนลง จนถึงจุดหนึ่งเกิดเป็นนิกรายตันตระ ซึ่งเลยเกิดไป ถึงขนาดถือว่า การแสดงเป็นหนทางสู่การตรัสรู้ธรรม การดีมีสุราเป็นสิ่งดี เป็นต้น

เมื่อก็เกิดความแตกแยกภายในพระพุทธศาสนา ทั้งในเรื่องของแนวคิดทฤษฎีที่ทะเลาะ เบ่าแผลงกันไม่จบสิ้น จนถึงการแตกเป็นกลุ่มเวทมนตร์คถาซึ่งมีแนวทางไปอย่างสุดโต่ง ในขณะที่อรรถปฏิบัติอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนากลับถูกละเลยไป พระพุทธศาสนาใน อินเดียจึงอ่อนแอลง

2. สาเหตุภายนอก

ในอินเดีย นอกจากพระพุทธศาสนาแล้ว ก็ยังมีศาสนาอื่นๆ อีกมาก โดยศาสนา พระภารณ์มีอิทธิพลมากที่สุด เมื่อพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองขึ้น คนหันมาหันไปมาก ศาสนาพระภารณ์ก็ลดบทบาทลง ผู้นำของศาสนาพระภารณ์พยายามหาทางดึงศาสนิกกลับคืน อยู่ตลอดเวลา โดยการจอมติพระพุทธศาสนาบ้าง พยายามหยิบยกເອົາຄໍາສອນของพระพุทธ- ศาสนาไปดัดแปลงเป็นคำสอนของตนบ้าง ปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมเทพเจ้าที่นับถืออยู่บ้าง จนที่สุด ได้กล้ายเป็นศาสนาอินดูดังต่อไปนี้ เนื่องจากศาสนาอินดู ก็มักจะมีคำว่า พระภารณ์ควบคู่กันไปเสมอ¹

เมื่อถึงเวลาที่พระพุทธศาสนาเลื่อมลงเนื่องจากความแตกแยกภายในแล้ว ก็ได้มีการ เปลี่ยนวิธีการ จากการจอมติพระพุทธศาสนา มาเป็นการผสมกลมกลืน โดยมีประชัญญ่ให้ผู้เชื่อ ศั้งกระ (ประมาณปี พ.ศ. 1280) เป็นผู้นำในการปฏิรูปศาสนาอินดู มีการเลียนแบบวัดใน พระพุทธศาสนา สร้างที่พักนักบวชในศาสนาอินดูเรียกว่า โมะ เป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่ ศาสนาอินดูขึ้นเป็นครั้งแรก² ทั้งยังมีการปรับเปลี่ยนเนื้องๆ อีกมากmany ถึงขนาดมีการปรับ คำสอนบอกว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าคือองค์วัติปางที่ 9 ของพระวิชณุ³ และหันไปเชื่อที่ เศรษฐีพนับถือพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเข้าเป็นชาวอินดูทั้งหมด

¹ ศาสนาพระภารณ์-อินดูนั้นมีวัฒนาการลีบอดกันมาตามลำดับ โดยมีศาสนาพระภารณ์เป็นรากฐาน ช่วงที่ยัง เป็นศาสนาพระภารณ์นั้นอยู่ในช่วงก่อนพุทธกาล ครั้นหลังพุทธกาลพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาก ศาสนาพระภารณ์ซึ่ง กำลังชนชาติ จึงได้วิวัฒนาการเปลี่ยนไปเป็นศาสนาอินดู

² Mayeda, Sengaku. **History of Indian Philosophy**, 1991 p.73-75

³ Jamanada, K. **Decline and Fall of Buddhism** (A tragedy in Ancient India) Chapter 1 p.1

ทางด้านของพระพุทธศาสนาเอง เมื่อมีปัญหาความแตกแยกภายในในประกอบกับชาวพุทธโดยทั่วไปไม่มีความรู้ในพระธรรมอย่างถ่องแท้ เมื่อพบกับบุทธวิธีของศาสนาอินเดียเช่นนี้ ชาวพุทธก็ยังลับสน แยกไม่อกราห์ว่าพระพุทธศาสนา กับศาสนาอื่น ทั้งที่เป็นชาวพุทธ ก็ควรพนับถือกราบไหว้พระพรหม เทพเจ้า เจ้าพ่อเจ้าแม่ต่างๆ ด้วย พระภิกขุสงฆ์เอง บางส่วนก็หันไปเอาใจชาวบ้าน เท็นเขานับถือเทพเจ้า เจ้าแม่ต่างๆ ก็เอารูปปั้นของเทพเหล่านั้น มาไว้ในวัด ให้ชาวบ้านกราบไหว้บูชา ที่สุดชาวบ้านจึงแยกไม่อกร กิตติว่าพระพุทธศาสนา กับ ศาสนาอินเดียคือสิ่งเดียวกัน ชาวพุทธแต่เดิมก็กล้ายเป็นชาวอินเดียไปค่อนตัว¹

และต่อมาเมื่อเจอเหตุกรรมครั้งใหญ่คือ ตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 1600 กองทัพมุสลิม บุกเข้ายึดอินเดีย ไม่จากทางตอนเหนือและประกาศทำลายพระพุทธศาสนา พากมุสลิม ภายใต้การนำของกุลบุดดิน นายพลของสุลต่านโมฮัมเหม็ดโมหี เข้ามาครุกรานอินเดียจาก ทิศเหนือลงมาทิศใต้ เมื่อพบปูชนียสถานโบราณวัตถุของศาสนาอื่นในที่ใด ก็ใช้อาวุธเป็น เครื่องทำลายล้างวัตถุนั้นๆ โบสถ์วิหาร ศาลาการเปรียญ สังฆารามของพระพุทธศาสนา และไม่เว้นแม้เทวสถานของพระมหาณีก็ถูกทำลายลงในคราวนั้นเป็นอันมาก

กองทัพมุสลิมมีคติเป็นพิเศษต่อพระภิกขุผู้เผยแพร่พระพุทธศาสนา กองทัพมุสลิมจึง พากันเผาวัดทุกวัดในพระพุทธศาสนาраб เป็นหน้ากlong² ฝ่าพระภิกขุทุกรูปที่อยู่ในวัดนั้นๆ จน เลือดแดงฉานหนองแผ่นดิน ทั้งมีการให้ร่างวัลแก่ผู้ที่ตัดศีรษะพระภิกขุสงฆ์มาส่งให้ พระภิกขุ สงฆ์จึงต้องลีก มีจะนั่นก็ต้องอพยพหลบหนีไป³

สูปเจดีย์จำนวนมหาศาลถูกทำลาย ถูกปล้นสุดมหึมา และปล่อยให้กรังไป บ้างก็ถูก ขโมยอิฐไปสร้างบ้าน ไปทำถนน กองถ้วยต่าง ชากราชพุทธรูปถูกไฟเผา โครงกระดูกนับ ไม่ถ้วน เหลือ ไม่ หิน ถูมเป็นกองใหญ่ สิ่งเหล่านี้ทั้งหมดหลงเหลือให้นักโบราณคดีเห็นเป็น

¹ วิธีการกลืนศาสนาพุทธให้เป็นอินเดียสูบได้ 4 วิธี คือ

1. แต่งเรื่องให้พระพุทธเจ้าเป็นอวตารปางหนึ่งของพระวิษณุ
2. อธิบายหลักธรรมในพระพุทธศาสนาให้เหมือนกันกับในศาสนาอินเดีย
3. ลอกเลียนหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปไว้ในศาสนาอินเดียและอธิบายในแนวของอินเดีย และเผยแพร่ว่า ศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธมีลักษณะตรงกัน
4. ยึดครองพุทธสถานและดัดแปลงพุทธสถานนั้นให้เป็นศาสนาของอินเดีย

² กองทัพมุสลิมกลุ่มมหาวิทยาลัยนาลันดา (Nalanda) และมหาวิทยาลัยวิกรามศิล (Vikramasila) ของพระพุทธศาสนา ประมาณปี พ.ศ. 1740 และ พ.ศ. 1746 ตามลำดับ

³ พระภิกขุผู้รอดชีวิตจากความตายของทหารามุสลิม คือ พระภิกขุที่หลบหนีไปลี้ภัยอยู่ในประเทศใกล้เคียง เช่น เนปาล ทิเบต จีน เท่านั้น

ประจักษ์พยาน มิใช่การเพาทำลายครั้งเดียว แต่เกิดขึ้นนับครั้งไม่ถ้วน ไม่ใช่แต่เพียงมุสลิม เท่านั้นที่ทำลายล้างพระพุทธศาสนา ในเวลาเดียวกัน ศาสนิกและพรากรโยคีของอินดู ก็ฉวยโอกาสนี้ข้าเติมให้หนักขึ้นไปอีก ทั้งนี้เห็นจะเป็น เพราะว่าพระพุทธศาสนาได้เคยเป็นคู่แข่งสำคัญที่ต่อสู้ขับเคี่ยวกับศาสนาอินดูมาแต่ต้น การทำลายล้างยังไม่หยุดยั้ง บริเวณที่ถูกทำลายมากที่สุดคือแคว้นอุตตรประเทศ และแคว้นพิหารอันเป็นแหล่งใหญ่ของพุทธศาสนา¹ พรากร มุสลิมพากันเข้าใจผิดว่ามหาวิทยาลัยนาลันทาคือป้อมปราการของชาวพุทธจึงได้เข่นฆ่าพระภิกษุ ทุกรูปในวัด โดยการคิดว่าพระภิกษุเหล่านั้นคือทหาร มีพระภิกษุจำนวนน้อยมากที่รอดพ้นจากกองทัพมุสลิม² พระพุทธศาสนาซึ่งขณะนั้นมีเพียงพระภิกษุสงฆ์จำนวนน้อยที่รอดชีวิตริบในคำสอนของพระพุทธศาสนา ส่วนชาวพุทธทั่วไปนั้นขาดความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้อง ดังนั้น เมื่อพระภิกษุสงฆ์หมด พระพุทธศาสนา ก็หมดจากประเทศอินเดียในที่สุด³

ไม่น่าเชื่อว่าพระพุทธศาสนาที่เคยรุ่งเรืองถึงขีดสูงสุด เมื่อการผ่านพ้นไป ก็ค่อยๆ ริบหรี่ลงด้วยแรงปะทะของศาสนาอินดู ท้ายสุดเมื่อเข้าสู่ยุคเมด ก็ต้องมีอันปิดฉากลงด้วยกองทัพมุสลิมคลั่งศาสนา เหตุการณ์นี้นับเป็นปรากฏการณ์ที่ทำให้พุทธศาสนาชนเจ็บปวดมากที่สุด

จากบทเรียนที่เกิดขึ้นในอินเดียดังกล่าว เราอาจสรุปได้ว่า ความมั่นคงของพระพุทธศาสนาจะต้องประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญคือ ชาวพุทธต้องเป็นชาวพุทธที่แท้จริง มีความรู้ความเข้าใจในคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง โดยต้องศึกษาทั้งปริยัติและปฏิบัติเพื่อให้เกิดปฏิวัติ คือผลของการปฏิบัติ นำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตจริง และปัจจัยที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่งก็คือ ชาวพุทธจะต้องมีความสามัคคีกัน เว้นจากการให้ร้ายกัน พระพุทธศาสนาจึงจะมั่นคงอยู่ได้อย่างแท้จริง

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 4 พระพุทธศาสนาในอินเดียหลังยุคพุทธกาล จบโดยสมบูรณ์แล้ว โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 4 และกิจกรรม ในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 4 แล้วจึงศึกษาบทที่ 5 ต่อไป

¹ เสธียร พันธุรังษี, พุทธสถานในชมพูทวีป, 2525 หน้า 131

² ดี.ชี. อหิระ, สาเหตุความเสื่อมสูญของพระพุทธศาสนาในอินเดีย, 2542 หน้า 74

³ Mayeda, Sengaku. History of Indian Philosophy, 1991 p.187

บทที่ 5

พระพุทธศาสนา

ในเอเชีย

เนื้อหาบทที่ 5

พระพุทธศาสนาในเอเชีย

5.1 ภาพรวมพระพุทธศาสนาในเอเชีย

5.2 ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในเอเชีย

5.2.1 พระพุทธศาสนาในเอเชียใต้

5.2.2 พระพุทธศาสนาในเอเชียตะวันออก

5.2.3 พระพุทธศาสนาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

5.2.4 พระพุทธศาสนาในเอเชียตะวันตกเฉียงใต้

5.2.5 พระพุทธศาสนาในเอเชียกลาง

แนวคิด

1. พระพุทธศาสนาในເອເຊີຍຢຸດປ່າຈຸບັນເຈົ້າຢູ່ໃນເອເຊີຍຕະວັນອອກເສີຍໄຕ້ ແລະ
ເອເຊີຍຕະວັນອອກ ທີ່ເອເຊີຍຕະວັນອອກເສີຍໄຕ້ ໄດ້ແກ່ ປະເທດໄທ ພມ່າ ລາວ ກຳມູນຈາ ເວີຍດນາມ
ໃນແບບນີ້ປະຊາຊົນສ່ວນໃຫຍ່ນັບຄືອນິກາຍເຄຣວາທ ຍກເວັນປະເທດເວີຍດນາມສ່ວນໃຫຍ່ນັບຄືອ
ນິກາຍມໜາຍານ ສ່ວນເອເຊີຍຕະວັນອອກ ໄດ້ແກ່ ປະເທດຈິນ ເກາຫລີໄຕ້ ໄຕ້ຫວັນ ທີບັດ ຢູ່ປຸ່ນ ເປັນຕົ້ນ
ໃນແບບນີ້ປະຊາຊົນສ່ວນໃຫຍ່ນັບຄືອນິກາຍມໜາຍານ ໃນເອເຊີຍໄຕ້ກົມືບາງປະເທດທີ່ພຣະພຸຖອຄ່າສ໏າ
ຍັງເຈົ້າຢູ່ ເຊັ່ນ ປະເທດຄຣີລັກກາ ແລະ ກຸກການ ເປັນຕົ້ນ

2. พระพุทธศาสนาเข้าไปสู่ประเทศไทยต่างๆ ในแบบเชี่ยวญี่มีพร้อมกัน บางประเทศก็เข้าไปตั้งแต่เมื่อครั้งพุทธกาล โดยเฉพาะประเทศไทยอยู่ใกล้กันเดียว เช่น ประเทศไทยเนปาล บังกลาเทศ อัฟغانิสถาน เป็นต้น แต่ส่วนใหญ่แล้วได้รับพระพุทธศาสนาครั้งแรกในสมัยพระเจ้า-อโศกมหาราช จากการจัดส่งสมณทูต 9 สาย ไปประเทศพะรัสเซีย

หลังจากแต่ละประเทศรับพระพุทธศาสนาไปแล้ว ก็มีทั้งยุคเจริญและยุคเสื่อม ความเสื่อมของพระพุทธศาสนา มีปัจจัยสำคัญมาจากการทั้งภายนอกและภายในในช่วงสามสิบปีที่สุด คือ หากพุทธบริษัทไม่ได้เป็นชาวพุทธที่แท้จริง ไม่หมั่นศึกษาทั้งปริยัติและปฏิบัติ ก็ไม่มีปฏิเวรคือการบรรลุธรรมระดับต่างๆ จึงเป็นเหตุให้มีครั้งมาไม่น่นอง และส่งผลเป็นความเสื่อมของพระพุทธศาสนาในที่สุด ปัจจัยภายนอกเป็นเพียงปลายเหตุเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นการเมือง หรือการรุกรานจากต่างศาสนา เป็นต้น แต่ถ้าพุทธบริษัทเป็นชาวพุทธที่แท้จริงแล้ว ก็จะส่งผลให้พระพุทธศาสนารุ่งเรืองยิ่งๆ ขึ้นไป ภายใต้ ก็ไม่สามารถทำลายได้

วัดถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษาทราบภาพรวมของพระพุทธศาสนาในเอเชียในปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร เจริญรุ่งเรืองอยู่ในแบบใดบ้าง

2. เพื่อให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในເອເຊີຍຕັ້ງແຕ່ອົດຕິທີ່ພຣະພຸຖອສາສນາເຮັມເພຍແຜ່ເຂົ້າໄປຈິນຄຶງປັບປຸງ ໂດຍແບ່ງອອກເປັນ 5 ພື້ນທີ່ ຄື່ ພຣະພຸຖອສາສນາໃນເອເຊີຍໃຕ້ ເອເຊີຍຕະວັນອອກ ເອເຊີຍຕະວັນອອກເຊີຍໃຕ້ ເອເຊີຍຕະວັນຕກເຊີຍໃຕ້ ແລະເອເຊີຍກລາງໂດຍຈະແສດງໃຫ້ເຫັນຄື່ງຄວາມເຈົ້າຢູ່ແລະຄວາມເສື່ອມຂອງພຣະພຸຖອສາສນາແຕ່ລະປະເທດໃນແຕ່ລະຢູ່ຄຸດໜ້າ

บทที่ 5

พระพุทธศาสนาในเอเชีย

5.1 ภาพรวมพระพุทธศาสนาในเอเชีย

ทวีปเอเชียเป็นถิ่นกำเนิดของศาสนา Hindus และศาสนา Budha ไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม และฮินดู ปัจจุบันศาสนาคริสต์มีศาสนิกมากที่สุดคือ 2,100,000,000 คนทั่วโลก อันดับสองคือ ศาสนาอิสลาม มี 1,300,000,000 คน อันดับสามคือ กลุ่มที่ไม่มีศาสนาบ้าง ผู้ไม่เชื่อในพระเจ้าบ้าง (Atheist) หรือผู้ที่คิดว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะรู้เรื่องพระเจ้าบ้าง (Agnostic) ในกลุ่มนี้มีประมาณ 1,100,000,000 คน ศาสนาฮินดูเป็นลำดับที่สี่ มีศาสนิก 900,000,000 คน ซึ่งเกือบทั้งหมดอยู่ในประเทศไทยเดียว อันดับที่ห้าเป็นศาสนาในประเทศไทย ได้แก่ เต้า ชิ่งเจ้อ และศาสนาพื้นเมือง มีประมาณ 394,000,000 คน ส่วนพระพุทธศาสนาอยู่ในลำดับที่หก มีพุทธศาสนาชนประมาน 376,000,000 คนทั่วโลก¹

พระพุทธศาสนาอย่างแบ่งออกเป็นนิกายเถรวาทประมาณ 124,000,000 คน มหายาน ประมาณ 205,000,000 คน และอื่นๆ อีกประมาณ 47,000,000 คน ในนิกายมหายาน เฉพาะพระพุทธศาสนาแบบทิเบตหรือวัชรยาน มีศาสนิกประมาณ 20,000,000 คนทั่วโลก²

สำหรับพระพุทธศาสนาในเอเชียปัจจุบันเจริญรุ่งเรืองอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเอเชียตะวันออก ซึ่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ประกอบด้วยประเทศไทย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม เป็นต้น ส่วนเอเชียตะวันออกประกอบด้วยประเทศไทย มาเก๊า เกาะหลีใต้ ไต้หวัน ทิเบต เป็นต้น ในเอเชียใต้ก็ยังมีอยู่พอสมควรโดยเฉพาะในศรีลังกา และภูฏาน ส่วนในอินเดีย มีพุทธศาสนาชนอยู่ 7,000,000 คน ถือว่าน้อยมากเมื่อเทียบกับศาสนาฮินดูซึ่งมีถึง 900,000,000 คน

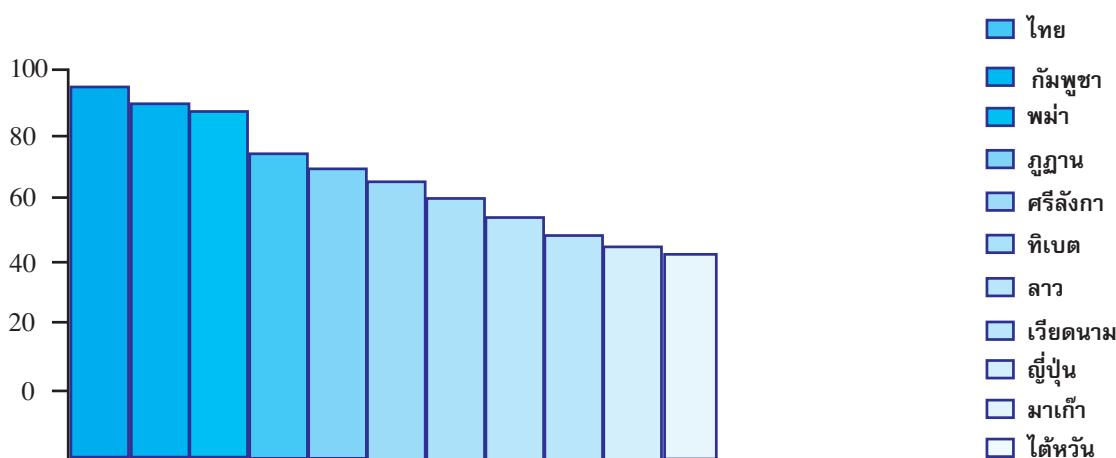
หากพิจารณาสัดส่วนของประชากรทั้งหมดกับผู้นับถือพระพุทธศาสนาแล้ว ประเทศไทยมีสัดส่วนของประชากรนับถือพระพุทธศาสนาสูงที่สุดในโลกคือ 95% รองลงมาคือ กัมพูชา 90% พม่า 88% ภูฏาน 75% ศรีลังกา 70% ทิเบต 65% เป็นต้น แต่ถ้าถือเอาจำนวนผู้ที่

1 www.adherents.com (2549).Major Religions of the World Ranked by Number of Adherents.(ออนไลน์)

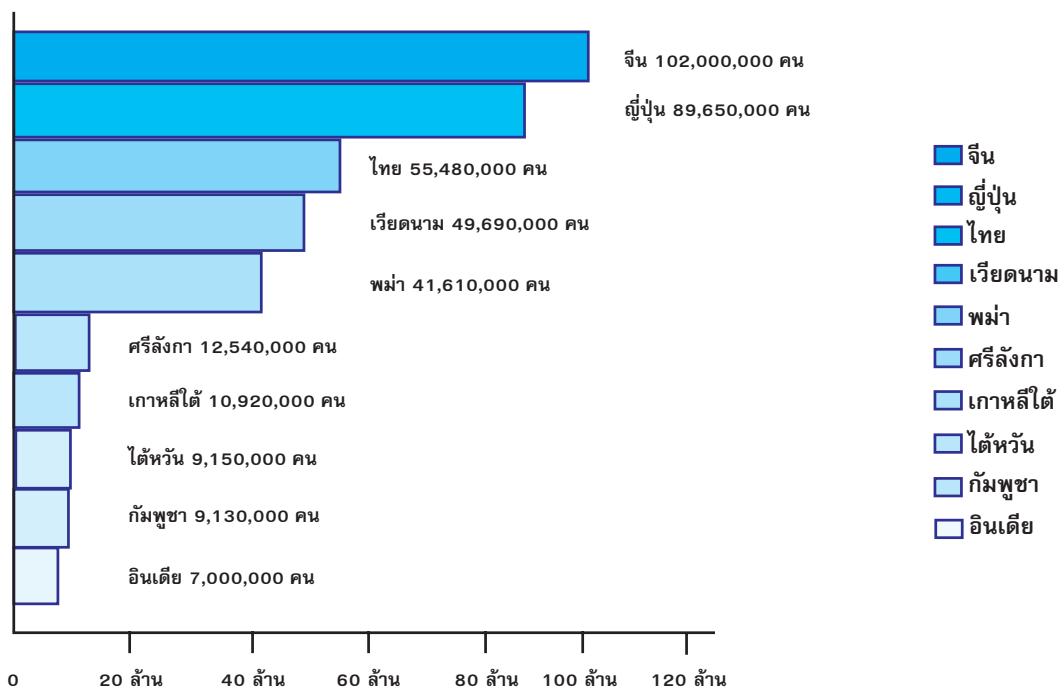
2 www.adherents.com (2549).Major Branches of Buddhism.(ออนไลน์)

นับถือพระพุทธศาสนามากที่สุดโดยไม่คำนึงถึงสัดส่วนประชากรแล้ว ประเทศไทยมีพุทธศาสนาในประเทศมากที่สุดในโลกคือ 102,000,000 คน รองลงมาคือญี่ปุ่น 89,650,000 คน ส่วนประเทศไทย เป็นอันดับที่สามคือ 55,480,000 คน ดังแผนภูมิต่อไปนี้

11 ลำดับประเทศที่อัตราส่วนประชากรนับถือพระพุทธศาสนาสูงสุด

10 ลำดับประเทศที่มีจำนวนประชากรนับถือพระพุทธศาสนาสูงสุด

¹⁻² www.adherents.com (2549).The Largest Buddhist Communities.(ออนไลน์)

5.2 ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในเอเชีย

พระพุทธศาสนา มีจุดกำเนิดที่ประเทศไทยเดิมทางตอนเหนือและเผยแพร่ไปยังนานาประเทศโดยรอบ บางประเทศนั้นพระพุทธศาสนาเผยแพร่ไปถึงตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยเฉพาะประเทศที่มีพรมแดนติดกับอินเดีย เช่น ประเทศไทย เป็นต้น แต่ส่วนมากได้รับพระพุทธศาสนาครั้งแรกในยุคพระเจ้าอโศกมหาราช จากสมณทูต 9 สาย ดังกล่าวแล้วในบทที่ 2 ประเทศไทย ในเอเชียเปิดรับเอาพระพุทธศาสนาเข้ามาประสมประสานกับอารยธรรมเดิมของตน จนกลายเป็นวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของดินแดนนั้นๆ

ทวีปเอเชียมีประชากรราว 60% ของประชากรโลก มีเขตแดนติดต่อกับ 2 ทวีป คือ ทวีปแอฟริกา และทวีปยุโรป นอกจากนี้ ทวีปเอเชียยังรวมถึงเกาะต่างๆ ในมหาสมุทรอินเดีย และมหาสมุทรแปซิฟิกด้วย แบ่งภูมิภาคออกเป็นส่วนตามทิศต่างๆ ดังนี้คือ เอเชียเหนือ¹ เอเชียกลาง เอเชียตะวันออก เอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ เอเชียใต้ และเอเชียตะวันตกเฉียงใต้ (หรือตะวันออกกลาง)

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในยุคก่อนหน้านี้ พระภิกษุผู้เป็นธรรมทูตมักจะเดินทางไปบันเส้นทางการค้าข่ายที่เรียกว่า เส้นทางสายไหม (Silk Road) ซึ่งเป็นเส้นทางของขบวนค้าระหว่างภูมิภาคเอเชียใต้ที่เชื่อมเมืองต่างๆ ระหว่างเอเชียไมเนอร์ไปถึงประเทศจีน เป็นเส้นทางขนส่งสินค้าสำคัญ อันได้แก่ เส้นไหม ผ้าไหม และเครื่องเทศ เป็นต้น

ในช่วง 3,000-4,000 ปีมาแล้ว เส้นทางสายไหมเป็นปัจจัยสำคัญในการเติบโตของแหล่งอารยธรรมโบราณหลายแห่ง คือ อียิปต์โบราณ เมโซโปเตเมีย จีน โรมัน เปอร์เซีย และอินเดีย เส้นทางสายไหมมีทั้งทางบกและทางทะเล สำหรับทางบกมีอยู่ 2 สาย คือ

1. เริ่มต้นที่ประเทศไทย จากเมืองฉางอัน (Chang'an) ปัจจุบันเรียกชื่อซีอาน (Xi'an) ซึ่งเป็นเมืองหลวงตั้งอยู่ในมณฑลชานลี (Shaanxi) ผ่านมณฑลกันสู (Kansu) มณฑลซินเจียง (Xinjiang) ข้ามเทือกเขาพาเมร (Pamir) สู่ประเทศอัฟغانิสถานและอิหร่าน

2. อีกเส้นทางหนึ่งจากตอนใต้ของประเทศรัสเซียเข้าสู่เอเชียกลางไปยังประเทศแอบชัย ผ่านทางเมดิเตอร์เรเนียน เส้นทางนี้ยาวมากกว่า 10,000 กิโลเมตร เป็นเส้นทางแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและการค้าระหว่างประเทศจีน และประเทศไทยในเอเชียกลาง

¹ นักภูมิศาสตร์ใช้คำนี้อย่างมาก แต่โดยปกติหมายถึง รัสเซีย หรือเรียกอีกอย่างว่า ไซบีเรีย นักภูมิศาสตร์มักจะจัดตั้งแต่ส่วนนี้ว่าอยู่ในส่วนของทวีปยุโรป ซึ่งจะกล่าวในบทถัดไป

สำหรับการเดินทางทางทะเล เส้นทางสายใหม่ยังขยายไปยังเกาหลี ญี่ปุ่น และประเทศแอบคabaสมุทรอินโดจีนได้แก่ ไทย พม่า ลาว เวียดนาม กัมพูชา และอินโดเนเซีย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการเดินทางไปยังคabaสมุทรเปอร์เซียและประเทศไทยแอบชายฝั่งทะเลอาหรับ (Arabian Sea) หลังจากนั้นจึงต่อไปยังประเทศอื่นๆ

5.2.1 พระพุทธศาสนาในเอเชียใต้

เอเชียใต้ประกอบด้วยประเทศไทยที่ออกเข้าทิมลัย ได้แก่ อินเดีย ปากีสถาน เนปาล ภูฏาน และบังกลาเทศ รวมทั้งประเทศไทยมหาสมุทรอินเดีย ได้แก่ ศรีลังกา และมัลดีฟส์ ประเทศไทยเป็นต้นแหล่งแพร่หลายที่มีความหลากหลายทางด้านความเชื่อ แต่ด้วยเวลาเพียงไม่นานก็สูญเสียความเชื่อและวัฒนธรรมดั้งเดิมลงได้ จนกลายเป็นศาสนาที่สูงเด่นในครั้งพุทธกาล ยุคต่อมาเกิดค่อยๆ แผ่ขยายผ่านเส้นทางสายใหม่ไปยังนานาประเทศโดยรอบ ดังจะได้บรรยายในแต่ละประเทศดังนี้

1. ประเทศไทย

ประเทศไทยมีชื่อเป็นทางการว่า ราชอาณาจักรเนปาล (Kingdom of Nepal) ตั้งอยู่ในเทือกเขาหิมาลัย มีพรมแดนติดกับทิเบต และอินเดีย มีเมืองหลวงชื่อ กาฐมาณฑุ และเป็นเมืองที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทย เนปาลมีประชากรประมาณ 27,133,000 คน (พ.ศ.2548) The 2001 census (พ.ศ.2544) ระบุว่า ชาวเนปาล 80.6% นับถือศาสนาพุทธ 10.7% (ประมาณ 2,903,231 คน) นับถือศาสนาพุทธ 4.2% เป็นมุสลิม 3.6% นับถือคิรاث (Kirat) ซึ่งเป็นศาสนาพื้นเมือง 0.5% นับถือศาสนาคริสต์ และ 0.4% นับถือศาสนาอื่นๆ¹

พระพุทธศาสนาเข้าสู่เนปาลตั้งแต่สมัยพุทธกาล ทั้งนี้พระกรุงกบิลพัสดุอันเป็นเมืองประสูติของพระโพธิสัตว์ ซึ่งในอดีตอยู่ในรัฐอุตตรประเทศของอินเดีย ปัจจุบันอยู่ในเขตเนปาล ขณะที่อังกฤษปกครองอินเดีย ได้แบ่งกรุงกบิลพัสดุให้เป็นส่วนของเนปาล ในสมัยพุทธกาล พระพุทธองค์เคยเสด็จไปโปรดพระญาติที่กรุงกบิลพัสดุ นอกจากนี้หลังพุทธปรินิพพานแล้ว พระอานันท์ได้เผยแพร่พระพุทธศาสนาไปในบริเวณนี้ ชาวเนปาลส่วนหนึ่งจึงนับถือพระพุทธศาสนามาตั้งแต่ยุคพุทธกาล

¹ Wikipedia (2544). Buddhism in Nepal. (ออนไลน์)

ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช พระองค์ทรงพระราชทานพระราชอิติพราหมาณนามว่า จารุมตี แก่ขุนนางให้ถูชาวนепала พระเจ้าอโศกมหาราชและเจ้าทัญจารุมตีทรงสร้างวัดและเจติย์ หลายแห่งในเนปาล ซึ่งยังคงปรากฏอยู่ที่กรุงกาฐมาณฑุในปัจจุบัน

พระพุทธศาสนาในยุคแรกเป็นนิกายเถรวาท ต่อมาเมื่อเสื่อมสูญไป เนปาลกลายเป็นศูนย์กลางของมหาชนนิกายตันตระ ซึ่งใช้คากาอาคอมและพิธีกรรมทางไสยาสต์ นอกจากนี้ยังมีพุทธปรัชญาสำนักใหญ่ๆ เกิดขึ้นอีก 4 นิกาย คือ สวาวาภิกะ ไอกัวริกะ การมิกะ และยาตราติกะ ซึ่งแต่ละนิกายยังแยกย่อยออกเป็นอีก นิกายต่างๆ เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานเข้าด้วยกันของความคิดทางปรัชญาหลายอย่าง ชาวเนปาลได้รักษาสืบทอดพุทธปรัชญาเหล่านี้มาจนถึงปัจจุบัน ในแต่ละนิกายมีคำสอนดังนี้

1. นิกายสวาวาภิกะ นิกายนี้สอนว่า สิ่งทั้งหลายในโลกมีลักษณะแท้จริงในตัวของมันเอง ซึ่งแสดงออกเป็น 2 ทาง คือ ความเจริญ (ป্রวุตติ) และความเสื่อม (นิวุตติ)
2. นิกายไอกัวริกะ นิกายนี้สอนให้เชื่อในเทพเจ้าผู้สมบูรณ์ที่สุด และมีอำนาจที่สุด
3. นิกายการมิกะ นิกายนี้สอนการอบรมจิตใจ เพราะเป็นวิธีกำจัดอวิชชาให้หมดสิ้นได้
4. นิกายยาตราติกะ นิกายนี้สอนให้เชื่อในความมีอยู่ของวุฒิปัญญาและเจตจั่งอิสรร ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างปรัชญาต่างๆ ของอินเดียและทิเบต ภายใต้อิทธิพลของศาสนา Hindoo และพระพุทธศาสนา

ในสมัยที่ชาวมุสลิมเข้ารุกรานแคร้นพิหารและเบงกอลของอินเดีย พระภิกษุจากอินเดียต้องหลบหนีภัยเข้าไปอาศัยในเนปาล และได้นำคัมภีร์พระพุทธศาสนาเข้าไปด้วย ซึ่งมีการเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดีจนถึงทุกวันนี้ แต่เมื่อมหาวิทยาลัยนาลankaในอินเดียถูกทำลาย ก็ส่งผลให้พระพุทธศาสนาในเนปาลพลอยเสื่อมลงด้วย

ปัจจุบันเนปาลมีการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาเถรวาทขึ้นใหม่ โดยส่งพระภิกษุสามเณรไปศึกษาในประเทศไทย เช่น ศรีลังกา พม่า และไทย เมื่อกลับมาเนปาลแล้วก็ออกเผยแพร่พระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง โดยเฉพาะพระภิกษุที่เดินทางไปศรีลังกาได้อารอนหาน่าน ธรรม trotyasukha ภิกษุชาวศรีลังกามาฟื้นฟูพระพุทธศาสนาด้วย มีการแปลพระสูตรจากภาษาบาลีเป็นภาษาท้องถิ่นแล้วจัดพิมพ์ออกเผยแพร่

2. ประเทศภูฏาน

ประเทศภูฏานมีชื่อเป็นทางการว่า ราชอาณาจักรภูฏาน (Kingdom of Bhutan) เป็นประเทศเล็กๆ มีพื้นที่เพียง 47,000 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่บนเชิงเขาหิมาลัย อยู่ทางตอนใต้ของจีนและทิเบต เหนือบังกลาเทศและอินเดีย ติดกับเนปาล มีเมืองหลวงชื่อ ทิมพู ลักษณะการปกครองเป็นแบบกึ่งศาสนากึ่งอาณาจักรคล้ายกับทิเบต แต่มีความต่างกันบ้าง คือทิเบตมีองค์พระไلا لامะเป็นผู้นำทั้งทางศาสนาและอาณาจักร ส่วนภูฏานมีกษัตริย์ปกครองประเทศ และมีพระสงฆ์ผู้มีสมณศักดิ์สูงสุด เรียกว่า เจ เคนโป (Je Khenpo) เป็นประมุขสงฆ์และช่วยบริหารราชการแผ่นดินด้วย เจ เ肯โป มีฐานะเทียบเท่ากษัตริย์ ในอดีตการปกครองของทั้งสองประเทศเหมือนกัน ประชากรในภูฏานมีประมาณ 752,700 คน (พ.ศ.2548) โดย 74% นับถือพระพุทธศาสนา นิกายตันตريyan 25% นับถือศาสนาอิสลาม 0.7% เป็นมุสลิม และ 0.3% นับถือศาสนาคริสต์¹

พระพุทธศาสนาในภูฏานมีลักษณะแบบเดียวกับทิเบต โดยท่านครุปัทมสัมภาวะเป็นผู้นำพระพุทธศาสนาตั้นตระมาเผยแผ่ครั้งแรกในช่วงพุทธศตวรรษที่ 14 ต่อมาในปี พ.ศ.1763 لامะทิเบตชื่อ ป้าโซ ดรูกومชิโป (Phajo Drugom Shigpo) เดินทางมาเผยแผ่นิกายดรุกปากูจ (Drukpa Kagyupa) ซึ่งพระلامะในนิกายนี้สามารถมีภรรยาได้ ในระหว่างที่ lamā ป้าโซเดินทางไปเมืองทิมพู ท่านได้แต่งงานกับนางโชนัม พอลดอน มีบุตรสาว 1 คน บุตรชาย 4 คน لامะป้าโซเป็นที่เคารพนับถือของชาวภูฏานมาก เป็นผู้นำทั้งศาสนาจักรและอาณาจักร เช่นเดียวกับทิเบต ต่อมาบุตรชายทั้ง 4 คน ได้ครองเมืองคงคาและเมืองนิกายดรุกปากูจได้เป็นนิกายที่สำคัญของประเทศภูฏานจนถึงปัจจุบัน

ในช่วงแรกๆ ภูฏานรับแบบอย่างการปกครองมาจากทิเบต คือ ผู้นำประเทศจะเป็นผู้นำทางศาสนาด้วย ต่อมาภายหลังได้เปลี่ยนแปลงคือ กษัตริย์ทำหน้าที่ปกครองฝ่ายบ้านเมือง ส่วนพระสังฆราชหรือ เจ เ肯โป ปกครองสงฆ์เป็นหลัก แต่ก็มีส่วนในการปกครองประเทศด้วย โดยพระสงฆ์มี 10 ที่นั่งในสภา ผู้วางแผนภูฏานการปกครองนี้คือ لامะชับดุง งาวัง นัมเยล (Shabdrung Ngawang Namgyel; พ.ศ.2137–2194) การปกครองระบบอนนี้ใช้กฎหมาย 2 ฉบับ คือ โล ทริม มิ ลุ ทริม คือกฎหมายทางใจ และชา ลุน มิ ลุน คือกฎหมายทางโลก

ต่อมาวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ.2548 พระราชาอิบติจิกมี ชิงเย วังชุก ทรงประกาศเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณานาฎาสิทธิราชย์ไปสู่ระบบประชาธิปไตย โดยมี

¹ วิกิพีเดีย (2549). ศาสนาในประเทศภูฏาน. (ออนไลน์)

พระมหากษัตริย์เป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญ และมีคณะกรรมการตระกูลที่ปรึกษา สภาแห่งชาติ ของภูมิภาคเรียกว่า Tsongdu ทำหน้าที่ในการออกกฎหมาย ประกอบด้วยสมาชิก 151 คน จำนวน 106 คน มาจากการเลือกตั้งของประชาชน และอีก 55 คน มาจากการแต่งตั้งของพระมหากษัตริย์

ชาวภูมิภาคมีเทศบาลที่สำคัญและศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่งคือ เทศบาลเตชู (Tsechu) ซึ่งจัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ เพื่อระลึกถึงการกำเนิดของท่านครุปัทมสมมະ ผู้ได้รับการกล่าวขานว่าถือกำเนิดมาจากบัวตามความเชื่อในพระพุทธศาสนาโดยวัชรยาน เทศบาลนี้จะจัดขึ้นทุกปี หมุนเวียนไปตามปฏิทินทางจันทรคติ ในเทศบาลจะมีการแสดงระบำหน้ากากร โดยพระلامะผู้แต่งงานในตำราวัชรยาน จะสวมใส่เสื้อผ้าที่สวยงามหลากหลายด้วยหน้ากากรแห่งทวยเทพปีศาจ และเหล่าสรรพสัตว์

3. ประเทศบังกลาเทศ

บังกลาเทศมีชื่อเป็นทางการว่า สาธารณรัฐประชาธิรัฐบังกลาเทศ (Peoples Republic of Bangladesh) คำว่า “บังกลาเทศ (Bangladesh)” แปลว่า “ประเทศแห่งเบงกอล” ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอ่าวเบงกอล มีพรมแดนติดกับอินเดียเกือบทุกด้าน เมืองหลวงชื่อ דאกา เป็นเมืองใหญ่สุด บังกลาเทศมีประชากรประมาณ 141,822,000 คน (พ.ศ.2548) นับถือศาสนาอิสลาม 88.3% ศาสนา Hindhu 10.5% ศาสนาคริสต์ 0.7% ศาสนาพุทธ 0.5% ส่วนมากอยู่ในเขตจิตตะกอง¹ ซึ่งมีตระกูลชาวพุทธที่สืบทอดเนื่องมาหลายรุ่นคือตระกูลบารัว²

บังกลาเทศในปัจจุบันมีประวัติศาสตร์อันยาวนานกว่า 1,000 ปี เดิมเป็นส่วนหนึ่งของอินเดีย เคยเป็นดินแดนที่ศาสนาพราหมณ์และพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาก่อน ต่อมาพ่อค้าชาวอาหรับนำศาสนาอิสลามเข้ามาเผยแพร่ จนชาวบังกลาเทศส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามมาถึงทุกวันนี้

ปี พ.ศ.2300 อังกฤษเข้ายึดครองอินเดียและปกครองอยู่เกือบ 200 ปี ได้คืนเอกราชให้อินเดียในปี พ.ศ.2490 แต่แบ่งดินแดนออกเป็น 2 ส่วน คือ อินเดีย และปากีสถาน เบงกอลตะวันออก (East Bengal) หรือส่วนที่เป็นบังกลาเทศปัจจุบัน เป็นจังหวัดหนึ่งของปากีสถาน เรียกวันว่าปากีสถานตะวันออก ต่อมาชาวปากีสถานตะวันออกไม่พอใจการบริหารงานของรัฐบาลกลาง เมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ.2514 จึงประกาศแยกตัวออกจาก และได้รับเอกราช

¹ จิตตะกอง เป็น 1 ใน 6 เขตปกครองของบังกลาเทศ คือ เขตชุลนะ เขตจิตตะกอง เขตชีลเหต เขต dara ga เขตบาริสาล และเขตราชชาหี.

² วิกิพีเดีย (2549). ศาสนาในบังกลาเทศ. (ออนไลน์)

โดยสมบูรณ์ในวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ.2514

พระพุทธศาสนาเข้าสู่บังกลาเทศหลายยุคหลายสมัย เริ่มตั้งแต่สมัยพุทธกาล ทั้งนี้ สังเกตได้จากวัฒนธรรมของชาวเบงกอลคล้ายคลึงกับชาวมคอร ในปี พ.ศ.243 พระเจ้าอโศก-มหา自在เผยแพร่พระพุทธศาสนาอย่างติดต่อแน่นหนึ่งด้วย และในปี พ.ศ.600 สมัยพระเจ้ากนิษก-มหา自在 ทรงเลื่อมไສพระพุทธศาสนาให้เป็นสิ่งที่ควรศรัทธาและเผยแพร่เข้ามาสู่บังกลาเทศเช่นกัน หลังจากนั้นพระพุทธศาสนาขยายตัวอย่างเรื่อยๆ จนกระทั่งในปี พ.ศ.1643-1843 พระพุทธศาสนาถูกเสื่อมลง ศาสนาพราหมณ์เข้ามายึดบัลลังก์แทน

ต่อมาในสมัยยะไข่¹ (มอญ) พระพุทธศาสนาแพร่หลายเจริญรุ่งเรืองมาก สมัยนั้น จิตตะกองอยู่ที่ภาคใต้การดูแลคุ้มครองของยะไข่ มีพระภิกษุสงฆ์จำนวนมากจากราชอาณาจักรไปยัง จิตตะกองและได้เผยแพร่สืบต่อกันมาเป็นเวลาราวนานถึง 100 ปี ทำให้ชาวจิตตะกองนับถือ พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทมากจนถึงทุกวันนี้ พระพุทธศาสนาในบังกลาเทศแบ่งนิกายออก เป็น 2 นิกาย คือ

1. นิกายมาเต หรือมหาเถรนิกาย เป็นนิกายเก่าแก่ ยึดหลักคำสอนดั้งเดิมหรือเถรวาท มีพระภิกษุอยู่ประมาณ 40-55 รูป อายุที่ตั่งบรรลุอุปัชฌาย์ ร่างคุณิยา โบวัลคลี และป้าจลาอิศ

2. นิกายสังฆราช นิกายนี้เกิดภายหลังนิกายมาเต คือ นับย้อนไปประมาณ 100 ปีที่ผ่านมาเท่านั้นเอง มีพระสังฆราชเมอมาเถระ เป็นผู้ให้กำเนิด มีพระภิกษุประมาณ 800 กว่ารูป อาศัยอยู่ทั่วประเทศ

4. ประเทศศรีลังกา

ประเทศศรีลังกา (Sri Lanka) หรือชื่อทางการว่า สาธารณรัฐสังคมนิยม ประชาธิปไตยศรีลังกา (Democratic Socialist Republic of Sri Lanka) ได้รับผลกระทบจากการสู้รบทหารัฐบาล² และกบฏทมิฬอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเป็นภัยคุกคามต่อประเทศ ทำให้ต้องหันมาพึ่งพาความช่วยเหลือจากนานาชาติ เช่น จีน ญี่ปุ่น ฯลฯ ที่ช่วยเหลือในการฟื้นฟูประเทศ ปัจจุบันประเทศมีประชากรประมาณ 20,743,000 คน (พ.ศ.2548) นับถือศาสนาพุทธประมาณ 68% นิกาย 18% และคริสต์ศาสนา 7-8% โดยส่วนใหญ่ผู้ที่นับถืออินдуนั้นเป็นชาวมิพุตตานุรักษ์ ที่มีความเชื่อในศาสนาพุทธแบบที่ไม่ถูกปฏิรูป³

¹ สมัยยะไข่ เป็นช่วงที่ชาวมอญมีอำนาจปกครองเหนือติดต่อแน่นหนาในยุคสมัยนั้น

² ฝ่ายรัฐบาลเป็นผู้นำของกลุ่มลิงหล ซึ่งเป็นกลุ่มนี้เมืองที่ใหญ่ที่สุดของประเทศศรีลังกา

³ Wikipedia (2549). Demographics of Sri Lanka. (ออนไลน์)

ศรีลังกามีวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาที่แข็งแกร่ง โดยเฉพาะวัฒนธรรมการบวชพระภิกษุจะนิยมบวชตลอดชีวิต แต่ละปีบวชได้เพียงครั้งเดียว และแต่ละวันบวชได้เพียง 1 รูปเท่านั้น ด้วยเหตุนี้พระภิกษุศรีลังกาจึงมีคุณภาพ ไม่ได้บวชโดยหวังเพื่อพระศาสนาเพียงชั่วครั้งชั่วคราวแล้วลาสิกขากลับไป ปัจจุบันพระภิกษุที่.jarikเผยแพร่ในประเทศต่างๆ ทั่วโลกเป็นพระจากศรีลังกาจำนวนมาก ทั้งนี้เพราะท่านมีความสามารถด้านภาษาอังกฤษเป็นอย่างดีและมีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา

ศรีลังกาเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาเกรวามาตั้งแต่ยุคโบราณ พระพุทธศาสนาจากอินเดียเข้าสู่ลังกาเมื่อประมาณปี พ.ศ.236 โดยพระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งพระมหาทูตและคณะไปประกาศพระศาสนาในสมัยพระเจ้าเทวนัมปิยติสสะ มีคนออกบวชหลายพันคนพระราชาทรงอุทิศมหาเมฆวันอุทัยานเป็นวัด เรียกว่า วัดมหาวิหาร พระมหาทูตฯได้นำพระไตรปิฎกพร้อมทั้งอรรถกถามาสู่ลังกา และยังได้นำอารยธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรมเข้าไปด้วย

ต่อมาพระนางอนุพาเทวีเมเหลี่ยมและสตรีบริวารจำนวนมากประถนาจะอุปสมบทบ้างพระเจ้าเทวนัมปิยติสสะจึงทรงส่งคณะทูตไปสู่ราชสำนักของพระเจ้าอโศก ทูลขอพระลังษมิติตาเตรี และกิ่งพระศรีมหาโพธิ์ด้านทักษิณมาสู่ลังกาทวีป จึงทำให้มีสตรีออกบวชเป็นภิกษุณิกันจำนวนมาก

ในปี พ.ศ.433¹ รัชสมัยของพระเจ้าวัฏ്മกามณีอภัย พากทมิพเข้ายึดครองอนุราธปุระเป็นเวลา 14 ปี จนพระองค์ต้องเลียราชบัลลังก์และเสด็จลี้ภัยไปซ่องสุมกำลัง ระหว่างนั้นทรงได้รับการอุปถัมภ์จากพระมหาติสสะ ต่อมาเมื่อปราบพากทมิพได้แล้วจึงเสด็จกลับมาครองราชย์อีกครั้ง ทรงให้ทำการสังคายนาและจาริกพระพุทธพจน์ลงในล้านเป็นครั้งแรกนอกจากนี้ยังทรงอุปถัมภ์พระมหาติสสะพร้อมทั้งสร้างวัดอภัยคีรีวิหารถวายด้วย เป็นเหตุให้พระภิกษุมหาวิหารไม่พอใจ สงฆ์จึงแตกออกเป็น 2 คณะ คือ มหาวิหาร กับอภัยคีรีวิหาร

คณะมหาวิหารเป็นฝ่ายอนุรักษ์นิยม ไม่มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขพระธรรมวินัยใดๆ และยังตໍาหนักรังเกียจภิกษุต่างนิกายว่าเป็นอลัชชี ส่วนคณะอภัยคีรีวิหารเป็นคณะที่เปิดกว้างยอมรับเอกสารความคิดเห็นต่างนิกาย ไม่รังเกียจภิกษุต่างนิกาย

พระพุทธโ摩ชาจารย์ กาลต่อมา มีประณญ์พระพุทธศาสนาผู้มีชื่อเสียงท่านหนึ่งชื่อพระพุทธโ摩ชาจารย์ (เกิดปี พ.ศ.945) เดินทางจากอินเดียมาที่สำนักมหาวิหารเพื่อศึกษา

¹ หลักฐานบางแห่งว่า พ.ศ.450.

พระพุทธศาสนาและเปลี่ยนไปต่างๆ ท่านรัจนาคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่สำคัญฯ ประมาณ 13 คัมภีร์ซึ่งพุทธศาสนาในกิจชน์ได้ใช้ศึกษาแก่บ้านมาจนถึงปัจจุบัน เช่น คัมภีร์ญาโนทัยปกรณ์วิสุทธิธรรมรุค และคัมภีร์อรรถกถาอธิบายความพระไตรปิฎกต่างๆ เช่น อรรถกถาอรรมบท อรรถกถาชาดก อรรถกถาพระวินัย อรรถกถาพระสูตรต่างๆ เป็นต้น

ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12 ถึง 17¹ เป็นยุคที่ลังกาเดือดร้อนวุ่นวายเพราการรุกรานจากอินเดียบ้าง ความไม่สงบภายในบ้าง ในช่วงนี้เองพระภิกขุณิสงห์ได้สูญเสียไป และพระภิกขุก็ลดน้อยลงไปมาก จนกระทั่ง พ.ศ.1609 เมื่อพระเจ้าวิชัยพากุที่ 1 มีพระราชประสงค์จะฟื้นฟูพระศาสนา แต่ทรงหาพระภิกขุที่อุปสมบทถูกต้องแทบไม่ครบ 5 รูป จึงต้องหารือณาพระสังฆจากพม่าตอนใต้มากระทำการอุปสมบทกรรมในลังกา

ในรัชสมัยของพระเจ้าปรมินทรมหาที่ 1 (พ.ศ.1697-1730) ซึ่งเป็นพระโอรสของพระเจ้าวิชัยพากุที่ 1 พระพุทธศาสนาในศรีลังการุ่งเรืองมาก มีการรวมคณะสงฆ์ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชปักครองสงฆ์ทั้งประเทศเป็นครั้งแรก ทรงสร้างวัดวาอารามด้วยศิลปกรรมทึ่งดงาม ทำให้ลังกาภายเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนา มีพระสังฆและนักประชัญญาจากหลายประเทศมาศึกษาจำนวนมาก

ภายหลังรัชกาลนี้พวกราชมิฬจากอินเดียก็มารุกรานอีก ได้เข้าตั้งถิ่นฐานมั่นคงและขยายอาณาเขตออกไปเรื่อยๆ อาณาจักรสิงห์ต้องถอยร่นลงได้แต่ต้องย้ายเมืองหลวงอยู่บ่อยๆ ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญได้ยาก เพียงแต่สำรองรักษาความมั่นคงเข้มแข็งไว้เท่านั้น ในปี พ.ศ. 2019 พระภิกขุคณะหนึ่งจากพม่ามารับการอุปสมบทที่ลังกาและนำคัมภีร์ภาษาบาลีกลับไปด้วย

ประมาณปี พ.ศ.2050 ชนชาติโปรตุเกสได้เข้ามาค้าขาย และใช้กำลังยึดครองดินแดนบางส่วนไว้ พยายามบังคับชาวลังกานให้สนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาಥอลิก ทำให้พระพุทธศาสนาหายไปลับเลือมถอยลง จนต้องนิมนต์พระสังฆ์จากประเทศพม่ามาให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรชาวศรีลังกาอีก

ในปี พ.ศ.2200 ชาวชื่อลันดาได้เข้ามาค้าขายในลังกาและช่วยขับไล่พวกโปรตุเกส ออกไปได้ เมื่อชื่อลันดาได้ครองพื้นที่ได้จึงนำอาคริสต์ศาสนามาเผยแพร่ อีก และพยายามกีดกันพระพุทธศาสนา สถานการณ์พระพุทธศาสนาในขณะนั้นย่ำแย่ลงมาก ชาวพุทธเองก็มัวแต่บรรราษ่าพันกัน อีกทั้งยังเกิดวิกฤตการณ์ข้าวยากมากแพ้อย่างรุนแรง พระภิกขุสังฆ์

¹ พุทธศตวรรษที่ 12 ถึง 17 หมายถึง พ.ศ.1101-1700.

อดرنทนไม่ไหวได้ทิ้งวัดวาอารามไปจนหมด แต่มีสามเณรเหลืออยู่บ้างโดยมีสามเณรสรณังกรเป็นหัวหน้าคณะ

ในปี พ.ศ.2294 สามเณรสรณังกรทูลขอให้ พระเจ้ากิรติราชสิงหะ กษัตริย์ลังกาในขณะนั้น ส่งทูตมานินมันต์พระสงฆ์จากเมืองไทยไปฟื้นฟูพระพุทธศาสนา สมัยนั้นทรงกับรัชสมัยของพระเจ้าบรมโกศแห่งกรุงศรีอยุธยา พระองค์ทรงส่งพระสมณฑูตไทยไปจำนวน 10 รูป มีพระอุบาลีเป็นหัวหน้า ทำการบรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรชาวลังกาถึง 3,000 คน ณ เมืองแคนดี สามเณรสรณังกรซึ่งได้รับการอุปสมบทในครั้งนี้ ได้รับการสถาปนาให้เป็นสมเด็จพระสังฆราช ตั้งแต่นั้นมาจึงเกิดนิกายสยามวงศ์หรืออุบาลีวงศ์ขึ้น ต่อมาพระอุบาลีได้รับการสถาปนาและได้มรณภาพในลังกานั้นเอง

ในสมัยเดียวกันนี้ มีสามเณรลังกาคณะหนึ่งเดินทางไปขอรับการอุปสมบทในประเทศพม่า และกลับมาตั้งนิกายออมปูรนิกายขึ้น อีกคณะหนึ่งเดินทางไปขออุปสมบทจากคณะสงฆ์มอยุและกลับมาตั้งนิกายรามัญนิกายขึ้น ในสมัยนั้นจึงมีนิกายเกิดขึ้น 3 นิกาย คือ นิกายสยามวงศ์ นิกายออมปูรนิกาย และนิกายรามัญ ซึ่งยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ในปี พ.ศ.2345 อังกฤษเข้าครอบครองอาณาจักรแทนชองแล้ว ได้ทำสนธิสัญญากับกษัตริย์ลังกาเพื่อรับประกันสิทธิของฝ่ายลังกาและเพื่อคุ้มครองพระศาสนา ครั้นต่อมาเกิดกบฏขึ้นเมื่ออังกฤษปราบกบฏได้สำเร็จจึงตัดแปลงสนธิสัญญาเลี่ยใหม่ ทำให้ระบบกษัตริย์ลังกาสูญสิ้นตั้งแต่บัดนั้น

ในช่วงแรกของการปกครองโดยรัฐบาลอังกฤษ พระพุทธศาสนาได้รับความเป็นอิสระมากขึ้น ด้วยสนธิสัญญาดังกล่าว แต่ภายหลังถูกกีดกันและต่อต้านจากศาสนาคริสต์อีกรัฐบาลถูกบีบให้ยกเลิกสัญญาที่คุ้มครองพระพุทธศาสนา องค์การคริสต์เตียนผูกขาดการศึกษาทั่วประเทศ โรงเรียนชาวพุทธเหลืออยู่เพียงแห่งเดียวคือ ทีท โดดเด่นดุว่า นอกจากนี้ บทหลวงยังโจมตีคำสอนในพระพุทธศาสนาอย่างรุนแรงและต่อเนื่อง แต่ไม่มีความสามารถแก้ไขสถานการณ์ได้ จนกระทั่งท่านคุณานันท์ธรรมรงค์ได้ถือกำเนิดขึ้นใน พ.ศ.2366 ต่อมาได้ออกบัวชและศึกษาพระธรรมวินัยจนแตกฉาน ท่านได้อาสาเป็นทนายแก้ต่างให้พระศาสนาด้วยการโตัวทะกับนักบัวที่มาจาบจังศาสนาพุทธจนได้รับชัยชนะ ฟื้นฟูพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองอีกครั้ง¹

¹ กองวิชาการสถาบันพัฒนาบุคลากร, คุณานันทธรรมรงค์กับพระพุทธศาสนาในศรีลังกา, 2548 หน้า 91-99

การโต้แย้งจัดขึ้น 5 ครั้งด้วยกันในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2408 - เดือนสิงหาคม พ.ศ.2416 ศาสนิกอื่นที่มาร่วมฟังหรือได้อ่านบทโต้แย้งจากหนังสือพิมพ์ในแต่ละครั้งนั้น หลาย คนเลือมศรัทธาจากศาสนาเดิมของตนแล้วหันมาบถีอพุทธศาสนา หนึ่งในนั้นคือ เฮนรี อลค็อกต์ (Henry Steele Olcott) เขาและมาدامเอช.พี.บลาวัตสกี ตัดสินใจเดินทางมา ศรีลังกาในปี พ.ศ.2423 พอยเหยียบแผ่นดินศรีลังกาที่ท่าเมืองกัลเล ทั้งสองได้ประกอบพิธี ปฏิญาณตนเป็นพุทธามกษ坦ที่ ณ วัดวิชัยนันทะ จากนั้นได้พิพิธประพุทธศาสนาอย่างจริงจัง จัดตั้งโรงเรียนชาวพุทธขึ้น 400 โรงเรียนทั่วประเทศเพื่อแบ่งขันกับโรงเรียนคริสเตียน

นอกจากนี้ยังมีชาวตะวันตกอีกหลายท่านมาศึกษาและฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในลั้งกา เช่น เอฟ.แอล.วูด华ร์ด (F.L.Woodward) บุตรของนักบวชนิกายโปรเตสแตนต์แห่งชาเยม ประเทศอังกฤษ เดินทางมาถึงศรีลังกากาในวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ.2446 ได้ช่วยสอนหนังสือที่วิทยาลัยพระพุทธศาสนาหินทะ

ขณะนั้นวิทยาลัยมีนักเรียนอยู่ 60 คน ศึกษาภัณฑ์ในอาคารเรียนเก่าฯ ของชาวเชื้อคลังดา เอฟ.แอล.วูดварด บริจัคเงินกว่า 2,000 ปอนด์ เพื่อก่อสร้างอาคารเรียนใหม่เข้าออกแบบอาคารเรียนเอง ควบคุมการก่อสร้างเอง และด้วยความทุ่มเทในการทำงานต่อมาไม่นานนักเรียนจึงเพิ่มขึ้นเป็น 300 คน วูดвар์ดสอนนักเรียนวันละหลายๆ ชั้น รู้จักซื่อศิษย์ทุกคนทั้งซื่อจริงและซื่อเล่น นิสัยส่วนตัวของเข้าเป็นคนเคร่งครัดในวินัยมาก เข้าจึงปั้นศิษย์ด้วยวินัย เป็นเหตุให้วิทยาลัยเติบโตรวดเร็วมาก เขาทำหน้าที่เป็นอาจารย์ใหญ่อยู่อよ 16 ปี โดยไม่รับเงินเดือน วูดвар์ดเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างนัก จะถืออุโบสถศีลและสัมชุดขาวในวันพระจันทร์เพญ จะนิมนต์พระมารับภัตตาหารที่วิทยาลัยปีละหลายๆ ครั้ง โดยเขาจะทำหน้าที่ล้างเท้าพระสงฆ์ที่บรรปด้วยกิริยานอบน้อมอย่างยิ่ง¹

ด้วยการช่วยกันฟื้นฟูพระพุทธศาสนาอย่างจริงจังของพุทธศาสนาที่กิจกรรมเหล่านี้ จึงทำให้ศาสนาพุทธเจริญรุ่งเรืองอีกรึ้ และที่สำคัญปัจจุบันศรีลังกาเป็นประเทศที่มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ

5.2.2 พระพุทธศาสนาในເອເຊີຍຕະວັນອອກ

ประเทศในเอเชียตะวันออก ได้แก่ จีน ไต้หวัน มองโกเลีย เกาหลีเหนือ เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น พระพุทธศาสนาในเอเชียตะวันออกเป็นนิกายมหายาน โดยเริ่มต้นเผยแพร่จากอินเดียสู่จีน

¹ พันเอก (พิเศษ) นวม ส่งวนทรัพย์, เมืองตัววันตกชาวพุทธเล่ม 1, หน้า 110-116

จากจีนสู่เกาหลี และจากเกาหลีสู่ญี่ปุ่น เป็นต้น ส่วนประเทศที่เป็นนั้นบางต่างกันล่าว่า “ได้รับพระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ซึ่งจะได้ขยายความในรายละเอียดดังต่อไปนี้”

1. ประเทศไทย

สาธารณรัฐประชาชนจีน (Peoples Republic of China) มีเมืองหลวงชื่อปักกิ่ง เมืองที่ใหญ่ที่สุดคือ เชียงไฮ้ ปัจจุบันจีนปกครองด้วยระบบคอมมิวนิสต์ มีประชากรมากที่สุดในโลก คือ ประมาณ 1,315,844,000 คน (พ.ศ.2548) จำนวนพุทธศาสนาิกชนในจีนนั้นยากที่จะประเมินว่ามีอยู่เท่าไร จากข้อมูลในวิกิพีเดียระบุว่ามีอยู่ประมาณ 280-350 ล้านคน¹ ในขณะที่เว็บไซต์ www.adherents.com ระบุว่ามี 102 ล้านคน อย่างไรก็ตามจีนก็เป็นประเทศที่มีพุทธศาสนาิกชนมากที่สุดในโลก จีนมีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า 4,000 ปี มีราชวงศ์ต่างๆ ผลัดเปลี่ยนกันปกครองสืบต่อกันมาหลายราชวงศ์ เริ่มตั้งแต่ราชวงศ์เชี่ยว ชาง โจว จีน ฮั่น เหลียง ชุย ถัง สมัย 5 ราชวงศ์ ได้แก่ ช้อง เหลียว หยวน หมิง และราชวงศ์ชิง นอกจากนี้ยังมีราชวงศ์ย่อยๆ อีกมากในที่นี้จะกล่าวเฉพาะราชวงศ์ที่มีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาเท่านั้น

พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทยในปี พ.ศ. 608 ในสมัยของพระเจ้าชั่นมิง² แห่งราชวงศ์ชั่น ดำเนินการล่าว่าคืนหนึ่งพระจักรบรรดิทรงพระสุบินไปว่ามีบุรุษทองคำเหاهะไปทางทิศตะวันตก พระองค์จึงสอบถามขุนนางว่า ผู้นี้เช่นนี้มีความหมายว่าอย่างไร ขุนนางผู้หนึ่งตอบว่าทางทิศตะวันตกมีอดคน (พระสัมมาสัมพุทธเจ้า) ถือกำเนิดขึ้น เมื่อได้ยินเช่นนั้น พระองค์จึงรับสั่งให้ขุนนาง 18 คน ออกเดินทางเพื่อเสาะหาอยอดคนผู้นั้นในที่สุดก็เดินทางมาถึงเมืองโขตาน² ได้พบพระภิกษุ 2 รูป คือ พระกาศยปะมาตังคะ กับพระธรรมรักษ์ ขุนนางจีน จึงนิมนต์พระทั้งสองรูปนี้ไปเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่ประเทศไทย

เมื่อพระเคราะห์ทั้งสองรับนิมนต์แล้ว จึงใช้ม้าขาวบรรทุกพระคัมภีร์และพระพุทธรูปไปยังเมืองโลيانนครหลวงของจีนในขณะนั้น พระเจ้าชั่นมิง² ทรงพอพระทัยอย่างมาก และรับสั่งให้สร้างวัดขึ้นที่ด้านนอกของประตูเมืองหย่งหยาง เมียน โดยให้ชื่อว่า วัดแพะเบี้ย แปลว่า วัดม้าขาว เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ม้าที่บรรทุกพระคัมภีร์พระพุทธศาสนามาถือว่าวัดม้าขาวเป็นปฐมสังฆารามในประเทศไทย และพระเจ้าชั่นมิง² เป็นปฐมกษัตริย์จีนที่นับถือพระพุทธศาสนา การอุปสมบท

¹ Wikipedia (2549). Religion in China.(ออนไลน์)

² เมืองโขตาน ปัจจุบันอยู่ในภาคตะวันตกเฉียงใต้ของมณฑลชิงเกียง ในประเทศไทย (อยู่ในตะวันออกกลาง) ในสมัยโบราณโขตานเคยเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของอินเดีย และพระพุทธศาสนาได้เข้ามาสู่โขตานตั้งแต่ 217 ก่อนคริสต์ศักราช (หรือ พ.ศ.326)

เกิดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ.793 โดยพระภิกษุอินเดียชื่อ พระธรรมกาล เดินทางไปจีนเห็นอถิ่งเมืองโลยาง ทำพิธีผูกพัทธสีมาขึ้นและให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรจีน¹

ในยุคราชวงศ์จิ้น พากมองโกลได้แพร่อิทธิพลมาทางภาคเหนือของจีน เข้ายึดลุ่มแม่น้ำเหลืองไว้หมด ทำให้จีนแบ่งเป็นภาคเหนือ และใต้ เรียกว่า ยุคหน้าปัก (พุทธศตวรรษที่ 8-11) ภาคเหนือเป็นมองโกล ส่วนภาคใต้เป็นจีนแท้ มีแม่น้ำแยงซีเกียงเป็นพรมแดน ในยุคหน้าปักนี้ สมณะเลิงเจียนนำคัมภีร์มหาสังฆิกะ-ภิกขุณีกรรมมัน และภิกขุณีปฏิโมกข์ มายังเมืองโลยาง และได้อุปสมบทภิกขุณีรูปแรกขึ้นในระหว่างปี พ.ศ.900-904 คือ ภิกขุณีจิงเจียน ณ ภิกขุณี-อารามจุหลิน เมืองโลยาง²

ในสมัยพระเจ้าจุ่ยบุเต้แห่งจีนเหนือทรงลงเชื้อลักษิเต่าว่า จะทำยาอายุวัฒนะให้เสวยแล้วจะมีพระชนม์ 10,000 ปี แต่นักบวชเต่าขอให้พระองค์ทำลายพระพุทธศาสนาเสีย พระเจ้าจุ่ยบุเต้จึงตรัสสั่งทำลายวัดและพระพ拉斯งฆ์ ในครั้งนั้นพระราชาโอรสซึ่งเป็นพุทธามกະได้ส่งสายลับไปเตือนพระสงฆ์ให้หนีไปก่อน พระภิกขุส่วนใหญ่จึงรอดตาย แต่วัดถูกทำลายไป 30,000 กว่าวัด

หลังจากการสรุคตของพระเจ้าจุ่ยบุเต้ พระราชนัดดาของพระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์สืบต่อไป กษัตริย์พระองค์นี้ทรงฟื้นฟูพระพุทธศาสนาขึ้นใหม่ ในปี พ.ศ.929-พ.ศ.1077 ทรงสร้างถ้ำตุนหวงขึ้นเพื่อเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของพระกัมมัฏฐาน ยุคต่อมา มีการสร้างเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ หลายร้อยปี จนกลายเป็นสถานที่มหัศจรรย์ มีถ้ำน้อยใหญ่กว่า 400 ถ้ำ ถ้ำทั้งหมดดูดด้วยแรงงานคน ไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ชาวพุทธในอดีตหาวิธีป้องกันไม่ให้พระลักษณะอันตรอาน จึงจารึกพระไตรปิฎกลงบนแผ่นผาภายนอกถ้ำต่างๆ แล้วปิดประตูถ้ำด้วยก้อนศิลา โดยหวังให้คนยุคหลังได้ศึกษา ปัจจุบันถ้าตั้งอยู่กลางทะเลรายโกรบี เมืองตุนหวง มองโกเลีย มนต์ลากานสู

พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับจนถึงสมัยพระเจ้าเหลียงบุเต้ ทรงครองราชย์ พ.ศ.1022 ณ เมืองนานกิง ภาคใต้ของจีน พระองค์ได้รับฉายาว่า เป็นօสกแห่งแผ่นดินจีน ยุคสมัยของพระองค์มีนักบวชจำนวนมาก เฉพาะเมืองโลยาง มีภิกขุและภิกขุณีถึง 2,000,000 รูป พระต่างชาติอีก 3,000 รูป³ พระเจ้าเหลียงบุเต้ทรงถือมังสวิรัติ ทรงออกกฎหมายห้ามฝ่าสัตว์ทั่วประเทศ พระภิกขุจึงหันมาฉันเจหรือมังสวิรัติตามพระราชจนเป็นประเพณีมาถึงปัจจุบัน พระองค์ทรงศึกษาธรรมะและแสดงธรรมด้วยพระองค์เองอยู่เนื่องๆ ทรงอุทิศพระองค์เป็น

¹ เสถียร โพธินันทะ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ เล่ม 1, 2539 หน้า 197-198

²⁻³ สุชาติ หงษ์, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, 2549 หน้า 56-78

อุปถัมภ์พระถึง 3 ครั้ง ญาติวงศ์และข้าราชการต้องใช้เงินถึง 1 โกฏี เพื่อไถ่พระองค์ออกจาก

ประมาณารย์ตักม้อ หรือพระโพธิอรรมา (Bodhidharma) ชาวอินเดียใต้ เข้าไปเผยแพร่พุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าเหลียงบุเต้ ท่านเดินทางไปที่จีนภาคเหนือในปี พ.ศ.1069 สร้างวัดเลี้ยวลิมยี่ หรือวัดเส้าหลินขึ้นบนภูเขาชงชัว มงคลเหอหนัน จากนั้นก่อตั้งนิกายฉานขึ้น ฉาน หมายถึง ผ่าน ในภาษาบาลี หรือ อยาน ในภาษาสันสกฤต หรือ เชน ในภาษาญี่ปุ่น ตำนานเล่าว่า ขณะอยู่วัดเส้าหลิน ประมาณารย์ตักม้อนั่งสมาธิพินหน้าเข้าฝาอยู่ 9 ปีไม่ลุกขึ้น¹

นิกายเชนเน้นการปฏิบัติ samađi และวิปัสสนาเพื่อให้เข้าถึง mana ที่เรียกว่า ชาเซน โดยไม่อาศัยตัวหนังสือหรือปริยัติอรรมาใดๆ จึงมีคำขวัญประจำนิกายว่า “ปุกlibบุนยี่ ติกจีนชิมเกียงแส่ เช่นสุด” แปลว่า ไม่ต้องอาศัยหนังสือแต่ชี้ตรงไปยังจิตของมนุษย์ ให้เห็นแจ้งในภาวะที่แท้จริงแล้วบรรลุเป็นพุทธะ ต่อมานิกายเชนได้ขยายไปยังประเทศเกาหลี ญี่ปุ่น เวียดนาม และปัจจุบันเป็นที่นิยมมากในตะวันตก

ประมาณารย์ตักม้อยังเป็นผู้ให้กำเนิดวิชา กังฟู วัดเส้าหลิน ซึ่งได้ตั้งไปทั่วโลกอีกด้วย ในตอนนั้นท่านเห็นว่า พระมีสุขภาพอ่อนแอ ไม่สามารถเจริญกรรมฐานได้อย่างเคร่งครัด จึงหาวิธีให้พระภิกษุฝึกฝนร่างกายควบคู่กับปฏิบัติอรรมา เริ่มแรก กังฟู จึงไม่ได้ฝึกเพื่อการต่อสู้แต่เป็นหนทางเข้าสู่แก่นธรรมะ ภายหลังถูกดัดแปลงเป็นวารยุทธสำหรับการสู้รบ ในสมัยราชวงศ์ถัง (พ.ศ.1161-1450) การฝึกวิทยายุทธของวัดเส้าหลินได้รับการสนับสนุนจากราชสำนักอย่างเต็มที่ถึงขนาดมีกองทัพพระ ยามศึกสงครามจะให้พระภิกษุลาสิกขาไปป้องกันประเทศ พ่อเสร์จศึกจึงกลับมาบวชใหม่

มหันตภัยคุกคามพระพุทธศาสนา ในช่วง พ.ศ.1117-1120 มหันตภัยใหญ่หลวงได้เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนาในแคว้นจิว คือ มีการยกเลิกพระพุทธศาสนาและลัทธิเต่า บังคับให้ประสังฆ์ลาสิกขา 2,000,000 รูป ยึดวัดและหломพระพุทธรูปเพื่อเอาทองคำและทองแดงไปทำทองแท่งและเหรียญภาษาปัณฑ์ ในยุคพระเจ้าเยียนตง ห้ามมีการสร้างวัด หล่อพระพุทธรูปและพิมพ์พระสูตรโดยไม่ได้รับอนุญาต ผู้ที่จะbatchต้องสาดพระสูตรได้ 1,000 หน้า หรือเสียค่าbatchให้หลวง 100,000 อีกแบบ

ต่อมาปี พ.ศ.1388 รัชสมัยจักรพรรดิปุ่ง ทรงเลื่อมใสลัทธิเต่า ทรงแต่งตั้งนักบวชเต่า เป็นเสนอبدี มีการต่อว่าทึกันระหว่างพระภิกษุกับนักบวชเต่า ฝ่ายพระภิกษุได้รับชัยชนะ

¹ เสถียร โพธินันทะ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ เล่ม 1, 2539 หน้า 202

พระเจ้าบูรุจงไม่พอพระทัย ทรงสั่งทำลายวัดกว่า 4,600 วัด ทำลายเจดีย์และวิหารกว่า 40,000 แห่ง บังคับให้กิกขุและภิกขุนีสึกมากกว่า 260,000 รูป สมัยพระเจ้าชีจงทรงบังคับให้กิกขุครองจีวรแบบเต้าบางยุคหน่าว่ายงานราชการขายบัตรอุปสมบทคนมีศรัทธาแต่ไม่มีเงินก็ไม่ได้บัวชพระภิกขุต้องเสียภาษี ยกเว้นผู้พิการหรือมีอายุ 60 ปี เช่น รัชกาลพระเจ้ายินจงในปี พ.ศ.1578

ราชวงศ์ถังยุคทองของพุทธจักร หลังจากที่พระพุทธศาสนาในแคว้นจิวถูกทำลายไปต่อมาได้รับการฟื้นฟูขึ้นใหม่ในสมัยราชวงศ์ชัย (พ.ศ.1132-1161) และได้รับการพัฒนาให้เจริญรุ่งเรืองสูงสุดในสมัยราชวงศ์ถัง (พ.ศ.1161-1450) โดยเฉพาะยุคถังที่จะเรื่องราวเต็ม สมัยนี้มีความเจริญทั้งฝ่ายอาณาจักรและพุทธจักร มีการสร้างวัดขึ้นหลายแห่ง มีการแปลพระสูตรจากภาษาบาลีเป็นภาษาจีนมากมาย และที่สำคัญมีนักประชัญคนสำคัญเกิดขึ้นคือ พระถังซัมจัง และสมณะอี้จิง

พระถังซัมจัง เป็นนักประชัญชาวพุทธคนสำคัญ คำว่า ถังซัมจัง แปลว่า ผู้ทรงพระไตรปิฎกแห่งราชวงศ์ถัง¹ ท่านถือกำเนิดในตระกูลเฉิน ในปี พ.ศ.1143 ณ เมืองโลยาง ปัจจุบันอยู่ในมณฑลเหอหนัน มีนามเดิมว่า เฉินสุย เข้าสู่ร่มกาสาวพัสดรเมื่ออายุได้ 13 ปี มีฉายาว่า ชวนฉาง หรือหวยนฉ่าง หรือເຊື່ອນຈັງ เมื่อวชแแล้วก็ตั้งใจศึกษาพระพุทธศาสนาจนแตกฉานแต่เมื่อศึกษาไปมากเข้าท่านเกิดความสงสัยและขัดแย้งในใจ คัมภีร์ประกอบการค้นคว้าก็มีน้อยท่านจึงมีความคิดที่จะไปศึกษาให้ถึงต้นแหล่งคือ ประเทศไทยเดียว

ในปี พ.ศ.1173 ท่านจึงตัดสินใจออกเดินทาง เส้นทางไปนั้นอันตรายมาก ต้องผ่านทะเลรายร้อนระอุและเทือกเขาอันหนาวเหน็บ ก่อนหน้านั้นมีกิกขุนับร้อยๆ รูปเดินทางไปแล้วแต่ส่วนใหญ่ล้วนชีวิตในระหว่างทาง กวีจีนจึงเขียนโคลงไว้ว่า “ຂ່ອເຈີຍເຊິ່ງແປະ ກຸຍບ່ອຈຳບໍ່ ເວົ້າເຈີຍອັງໃຈ ຈູ້ຍເຈີຍລັ້ງ” แปลว่า ในยามไปสิ มีจำนวนนับร้อย ครั้นยามกลับเล่าก็เหลือไม่ถึงสิบบุคคลผู้อู้ญาหยหลังใจนเลยจะทราบถึงความยากลำบากของผู้ที่ไปก่อน²

ก่อนเดินทาง มีผู้หวังดีเตือนถึงอันตรายดังกล่าว แต่พระถังซัมจังยืนยันว่า อาทมาตั้งใจจะไปเยือนดินแดนศักดิ์สิทธิ์และศึกษาธรรม อาทมาจะไม่เสียใจเลยหากต้องตายระหว่างเดินทาง ในที่สุดท่านจึงออกเดินทาง เส้นทางที่ใช้ต้องผ่านทะเลรายตะกลามakan (Taklamakan) ซึ่งแปลว่า เข้าได้แต่ออกไม่ได้ เป็นหนึ่งในทะเลรายที่อันตรายที่สุดในโลก ชาวจีนเรียกว่า ทะเลรายมรณะ ระบบอกรน้ำของท่านตกลงบนพื้นระหว่างเดินทาง น้ำที่มีอยู่ก็

¹ สิริวัฒน์ คำวันสา, พุทธศาสนาในอินเดีย, 2545 หน้า 183-184

² เสน่ห์ โพธินันทน์, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ เล่ม 1, 2539 หน้า 205

ให้ลือกจมหายไปในฝืนทรายจนหมดสิ้น ท่านต้องอดน้ำอยู่ 4 วันครึ่งกว่าจะเจอแหล่งน้ำ

หลังจากเดินทางมาได้ 1 ปีก็ถึงอินเดีย และพักอยู่ 19 ปี ระหว่างนั้นได้ไปศึกษาที่มหาวิทยาลัยนาลันดาอยู่ 5 ปี โดยเป็นคิชช์ของอธิการบดีคีลภัทร หลังจากศึกษาพระไตรปิฎก จนแตกฉานแล้ว จึงเดินทางกลับประเทศจีนโดยคำมภีร์กลับไปกว่าพันเล่ม เมื่อพระเจ้า-ถังไถ่จงมหาราชทรงทราบว่าท่านมาถึงพร้อมแדןจีนแล้ว ทรงปีติโสมนัสมาก ให้จัดขบวนเกียรติยศไปรับในฐานะเป็นบุรุษอาชาใหญ่ของชาติ ในวันที่เข้าสู่นครเชียงอาน ทรงรับสั่งให้ราชภูมิทุกบ้านที่ขบวนผ่านตั้งโต๊ะบุชาหน้าบ้าน

พระถังซัมจังทุ่มเทแปลคำมภีร์ที่อาชีวิตเป็นเดิมพันอัญเชิญมาออกสู่ภาษาจีน แปลทั้งหมด 74 คำมภีร์ นับเป็นจำนวนلانได้พันกว่าผูก ในปี พ.ศ.1183 ท่านยังเขียนบันทึกการเดินทางตามหาพระไตรปิฎกไว้ด้วย โดยใช้ชื่อว่า “ต้าถังซีyuji” หมายถึง จดหมายเหตุการณ์เดินทางสู่ถิ่นแดนตะวันตกของมหาราชวงศ์ถัง บันทึกนี้เป็นประโยชน์อย่างมากต่อนักการศึกษาในยุคหลัง สำหรับใช้เป็นคู่มือในการสำรวจวัดโบราณในอินเดีย เพราะเป็นบันทึกที่แม่นยำมาก จนได้ชื่อว่าเป็นผู้นำทางที่ไม่เคยพลาดเลยในอินเดีย เมื่อท่านอายุได้ 64 ปีเกิดอาพาธและมรณภาพลงท่ามกลางความเครียดเสียใจของชาวจีนทั้งชาติ พระเจ้าถังเงาจงทรงให้ข้าราชการทั้งประเทศหยุดงาน 3 วัน เพื่อไว้ทุกข์ ในวันดัง前述มีคนมาร่วมพิธี 2,000,000 คน¹

พระไตรปิฎกฉบับแรกของโลก เมื่อรัชวงศ์ซองได้รับการสถาปนาขึ้นโดยพระเจ้า-ไทโจัวอ่องเตในปี พ.ศ.1503 พระองค์ทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาตัวยการพิมพ์พระไตรปิฎกพร้อมอրรถกถา และภีก้า เป็นฉบับแรกของโลก เนื่องจากจีนเป็นชาติแรกที่พิมพ์หนังสือได้ ช่วยໂروبได้รับรู้เรื่องกระดาษและการพิมพ์หลังจากจีนเกือบ 400 ปี พระไตรปิฎกฉบับนี้จัดพิมพ์ลงบนแผ่นไม้ทั้งหมด 130,000 แผ่น ห่อสมุดแห่งชาติประเทศไทยได้จัดเก็บตัวอย่างจำลองของพระไตรปิฎกฉบับนี้ไว้ด้วย หลังจากราชวงศ์ซองแล้ว พระพุทธศาสนา ก็เริ่มเลื่อมลงอีก ลักษณะจึงมีอิทธิพลสูงกว่า เนื่องจากยุคหลังพระสงฆ์ไม่ค่อยศึกษาหากความรู้จึงไม่มีความองอาจในการเทคโนโลยี ปัญญาชนจึงหันไปหันถือของจืดที่ส่งเสริมการศึกษา

กบฏไท้peng ในสมัยราชวงศ์ชิงหรือแมนจู (พ.ศ.2187-2455) เริ่มนักกล่าภานานิคมตะวันตกเข้ามาและนำคริสต์ศาสนามาเผยแพร่ด้วย มีชาวจีนคนหนึ่งชื่อ ชิวฉวนเข้าริบันถือคริสต์ ทำพرقพวงได้มากจึงตั้งกลุ่มกบฏขึ้นชื่อ ไท้peng แปลว่า มหาสนติ พาก

¹ เสถียร โพธินันทะ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ เล่ม 1, 2539 หน้า 209-210.

กบฏโภชนาว่า พระยะໂຢາວສ່ົ້ງໃຫ້ທໍາລາຍພະພຸທອຄາສນາ ລັກອີຂີຈື້ອ ເຕົ້າ ແລະ ຮາຊວງຄີແມນຈູ ໄທ້ມົດ ສ້າງໂລກຄຣິສເຕີຍນີ້ເໝັ້ນໃນເມືອງຈິນ ກບວໄທ້ເພັງ ໃຊ້ເວລາຮບ 16 ປີ ຍືດຈິນໄດ້ 1 ໃນ 3 ຕັ້ງ ເມືອງຫລວງຂຶ້ນທີ່ນານກິງ ບັນດັບໃຫ້ປະຊາບເຂົ້າຮີຕ ແລ້ວທໍາລາຍວັດແລະຄາລເຈົ້າ ຜ່າຄນ 20 ລ້ານຄນ ວັດໃນເຂດຂອງກບວຈຳນວນພັນໆ ວັງໂດຍໄໝ່ມີທາງບຸຮັນະໄໝ່ຂຶ້ນເລຍ

ສັມຍສາຮາຣັນຮູ້ ດຣ.ຊູນ ຍັດເຊື່ນ ກ່ອກການປະວິວຕີເປົ່າຍິນການປົກຄອງຈາກຮະບອບກັບຕົກຕົກ ເປັນສາຮາຣັນຮູ້ໃນປີ ພ.ສ.2454 ເນື່ອງຈາກໄໝ່ພອໃຈການປົກຄອງຂອງກັບຕົກຕົກ໌ທີ່ເກີ່ມໄປຢູ່ຈູນ ຕົນມາກກວ່າປະເທດຊາດີ ສັນກາຣົນພະພຸທອຄາສນາໃນຢູ່ສາຮາຣັນຮູ້ນັ້ນຄ່ອນຂ້າງຕົກຕໍ່າ ຄາສນາ ພຸທອເປັນເໜືອນວັດຖຸໂບຮານທີ່ຄູກລື່ມ ປັນຍານຮຸ່ນໃໝ່ເທັນໄປນັບຄືອຄຣົດຕົກສານາຊື່ງມາຄວບຄຸ່ງ ກັບຮະບອບການປົກຄອງໃໝ່ອັນເປັນສິ່ງທັນສັມຍສໍາຫັກຫາຈິນ ແຕ່ຢູ່ນີ້ກີ່ຍັງມີພະກິກຸ່ມ ແລະ ກິກຸ່ມນີ້ອູ່ມາກພອສມຄວຣີ້ 738,000 ຮູບ ມີວັດປະປາລ 267,000 ວັດ

ຢູ່ສາຮາຣັນຮູ້ປະຊານຈິນ ຢູ່ສາຮາຣັນຮູ້ອູ່ໄດ້ເພີ່ຍງ 38 ປີເທົ່ານັ້ນ ປະເທດຈິນກີມ ກ່າວເປົ່າຍິນການປົກຄອງອີກຄົງໃນ ພ.ສ.2492 ເໝາະເຈົ້ອຕຸແງຜູ້ນໍາພຣຄຄອມມິວນິສຕໍຈິນມີໜ້າຍ ຕ່ອເຈິ່ງໄດ້ເຊີກຜູ້ນໍາພຣຄກີກມືນດັ່ງໃນສົງຄຣາມກລາງເມືອງ ເຈິ່ງໄດ້ເຊີກຈິງໜີໄປອູ່ເກາະໄທ້ວັນ ພຣ້ອມປະຊານຈຳນວນໜຶ່ງ ເໝາະເຈົ້ອຕຸແງປົກຄອງດ້ວຍລັກອິມາຮົກຊີສ ຊື່ໜັດແຢັງກັບພະພຸທອຄາສນາ ໂດຍຄືວ່າ ພຣເປັນກາຝາກສັງຄມ ມີການປົບຄັ້ນໃຫ້ພຣລາສິກຫາ ຜູ້ໄມ້ສັກໃຫ້ທໍານາແລະປຸລູກຫາ ວັດເກີ່ອບຖຸກແທ່ງຄູກສັ້ງປິດ ພຣກິກຸ່ມຫລາຍຮູ່ປ່ອລົບໜີໄປເກາະໄທ້ວັນແລະປັກຫລັກເພຍແພ ພຣພຸທອຄາສනາທີ່ນັ້ນ ຈນປັຈຈຸບັນໄທ້ວັນເປັນປະເທດທີ່ພະພຸທອຄາສනາແຂ້ງແກຮ່ງມີໜ້າຍເສີ່ງ ຮະດັບໂລກ ເຊັ່ນ ວັດຝອກກວງຂັ້ນ ຊື່ມີທ່ານຊີ່ງຫວີນຕ້າຂີ້ອເປັນຜູ້ນໍາ ວັດນີ້ໄດ້ຂໍາຍາຍສາຂາອອກໄປກວ່າ 250 ປະເທດທົ່ວໂລກ¹

ຫລັງຈາກເໝາະເຈົ້ອຕຸແງຄື່ອງສັນກຣມໃນປີ ພ.ສ.2519 ເຕິ່ງເສີ່ວັນເຂົ້າຮັບຕຳແໜ່ງໃນ ສ້າງຜູ້ນໍາຮູ້ບາລແທນ ຢູ່ນີ້ໄດ້ຜ່ອນຄວາມເຂັ້ມງວດລົງ ທໍາໃຫ້ພະພຸທອຄາສනາພື້ນຕັ້ງຂຶ້ນອີກຄົງ ໃນ ວັນທີ 15 ຕຸລາຄມ ພ.ສ.2546 ມີການສື່ອພິມພົງຂ່າວວ່າມີການຄັ້ນພບພະບົມສາຮົກອາຕຸ 21 ອົງຄ ທີ່ວັດຫວາລີນ ເຊີ່ວ່ານ ນຄກວາງໂຈວ ສື່ອຈິນຮະບຸວ່າ ພຣບົມສາຮົກອາຕຸມັກປຣກຸມເນື່ອ ບ້ານເມືອງມີສັນຕິສຸຂະແໜງຫາຍເນື່ອບ້ານເມືອງເດືອດຮ້ອນ ນັບຕັ້ງແຕ່ຢູ່ນີ້ເຕິ່ງເສີ່ວັນເປັນຕົ້ນມາ ພຣພຸທອຄາສනາໃນຈິນຈຶ່ງຄ່ອຍໆ ພື້ນຕັ້ງຂຶ້ນຕາມລຳດັບ ຈນປັຈຈຸບັນຈິນເປັນປະເທດທີ່ມີພຸທອ- ຄາສນິກິຂນມາກທີ່ສຸດໃນໂລກ

¹ ປະເທດຊີ່ງ. ອັກໃນເດລີ້ນວິສ. (2549) ເພຍແພພະພຸທອຄາສනາ : ຍຸທອວິເລີທີ່ຕ້ອງປັບປຸງເປົ່າຍິນ.(ອອນໄລນ໌)

นิกายในประเทศไทย จีนเป็นต้นแหล่งของพระพุทธศาสนาที่มีความหลากหลายนิกายซึ่งต่อมาได้เผยแพร่ไปยังประเทศไทยต่างๆ ทั่วโลก โดยนิกายที่สำคัญมีดังนี้คือ นิกายสหธรรมปุณฑริก หรือเทียนให้ นิกายสุขาวดี หรือเจঁগোঁজ นอกจากนิกายอุยกาน หรือเซน เป็นต้น สำหรับนิกายเซน ได้กล่าวไว้แล้วในประวัติของพระโพธิธรรม ในที่นี่จะกล่าวถึงอีก 2 นิกายดังนี้

1. **นิกายสหธรรมปุณฑริก** เป็นนิกายที่ยึดพระสหธรรมปุณฑริกสูตรเป็นแม่บท ซึ่งพระสูตรนี้ยังไม่มีข้อมูลแน่ชัดว่าแต่งขึ้นที่ไหน เมื่อใด และด้วยภาษาอะไร ตัวพระสูตรได้รับการแปลจากภาษาสันสกฤตเป็นภาษาจีน ครั้ง ครั้งแรกในปี พ.ศ.798 ฉบับที่ได้รับการยอมรับและนิยมศึกษากันมากที่สุดคือ ฉบับของพระกุਮารชีวงศ์ซึ่งแปลในปี พ.ศ.949 สหธรรมปุณฑริกสูตร มีชื่อเรียงเด่นชื่นมาเมื่อพระตีเจี้ย (พ.ศ.1081-1140) แห่งกุเขาเทียนให้ ได้รับแจ้งสารัตถธรรมของสหธรรมปุณฑริกสูตรแล้วก่อตั้งเป็นนิกายสหธรรมปุณฑริก (誓寶派) ขึ้น หรือเรียกว่า นิกายเทียนให้ ตามชื่อสำนัก

นิกายนี้สอนว่า ด้วยหลักแห่งสหธรรมปุณฑริกสูตรเท่านั้นที่จะทำให้ทุกคนสามารถบรรลุพุทธภาวะได้อย่างเสมอภาคกัน พระสูตรนี้เป็นการเปิดเผยความลับสุดยอดแก่พระสาวกทั้งปวงก่อนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะปรินิพพาน

สหธรรมปุณฑริกสูตร แปลเป็นภาษาจีนว่า เมียวไฮเริงเงเคียว คำว่า เมียวไฮ คือ พระสหธรรม คำว่า เริงเง แปลว่า ดอกบัวขาว หรือ ปุณฑริก คำว่า เคียว แปลว่า สูตร ส่วนในภาษาอังกฤษ สหธรรมปุณฑริกสูตร แทนด้วยคำว่า Lotus Sutra

ต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาเผยแพร่จากจีนไปสู่เกาหลีและจากเกาหลีไปสู่ญี่ปุ่น นิกายสหธรรมปุณฑริกสูตรก็ถูกนำไปเผยแพร่ด้วย ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่นิกายนี้ในญี่ปุ่นคือ พระไซโจ แห่งสำนักสงฆ์บันภูเขาชิเอะ และพระนิชิเร็น

2. **นิกายสุขาวดี** นิกายสุขาวดีก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ.945 สมัยราชวงศ์จิ้นโดยพระสุยเอียง ท่านพำนักอยู่ที่วัดตั้งนิมายี บนภูเขาลูชัว มณฑลกังไส บนภูเขารุดสาระใหญ่ ปลูกตอกบัวขาวเต็มสระ ท่านสุยเอียงพร้อมสาวกหลายพันคนนั่งสวามนต์หน้าสาระนี้ โดยสมมติว่า สารน้ำแห่งนี้เป็นสารทิพย์ในแดนสุขาวดี ซึ่งท่านเหล่านั้นต่างตั้งใจปฏิรูปงานจะไปเกิด

เบื้องต้นสำนักนี้อาศัยข้อความในพระสูตร ชื่อ พุทธอุยกานสัครสูตร คือ เพ่งจิตถึงพระอภิตาภพุทธเจ้าเป็นอารมณ์ ต่อมาได้มีการพัฒนารูปแบบคำสอนไปตามลำดับ นิกายนี้ไม่มีหลักอภิปรัชญาที่ซับซ้อนให้ต้องคิดมาก เหมาะกับสามัญชนทั่วไป

พระชานเตา (Shan tao) สรุปหัวใจหลักของนิกายนี้ไว้ 3 ประการคือ

1. สิ่ง แปลว่า ความเชื่อ ต้องปลูกสร้างอย่างชาบชีงในองค์พระอมิตาภะ
2. จิต แปลว่า ตั้งปณิธานอธิษฐานเพื่อไปเกิดในแดนสุขาวดีอย่างแน่นอน
3. เหง คือ ปฏิบัติกาย วาจา ใจ ให้อยู่ในกุศลธรรม โดยเฉพาะการเปล่งคำบูชาพระอมิตาภะเจ้าว่า โนม อามิตากาย พุทธาย ภาษาจีนว่า นัมบู ตอนนี้ ท่อสุต ภาษาญี่ปุ่นว่า นัมบู อามิตา บุตสึ ภาษาญี่ปุ่นว่า นามโบ อายีต้า ผึ้ก โดยต้องท่องวันละหลายๆ หน ยิ่งมากยิ่งดี ภารนาด้วยการนับลูกประคำ ประคำเม็ดหนึ่งต่อภารนาบทหนึ่ง

2. ประเทศไทย

หลังสังคրามโลกครั้งที่ 2 แล้ว ในปี พ.ศ.2491 ควบสมุทรเกาหลีถูกแบ่งเป็นสองส่วน คือ เกาหลีเหนือปักครองด้วยระบบคอมมิวนิสต์ และเกาหลีใต้ปักครองด้วยระบบประชาธิปไตย เกาหลีเหนือ (North Korea) มีชื่อเป็นทางการว่า สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเกาหลี (Democratic Peoples Republic of Korea : DPRK) มีเมืองหลวงชื่อ เปียงยาง และเป็นเมืองที่ใหญ่ที่สุด เกาหลีเหนือมีประชากรประมาณ 23,113,019 คน (พ.ศ.2549) ส่วนใหญ่ไม่มีศาสนา เพราะระบบคอมมิวนิสต์ไม่สนับสนุนศาสนา มีพุทธศาสนาชนนิกายเซนอยู่เพียง 400,000 คน (1.67%) ลดลงจากเดิม 23.33% วัดมีอยู่ 300 วัด และมีคริสต์ศาสนนิกาย ประมาณ 12,000 คน (0.05%)¹

เกาหลีใต้ (South Korea) มีชื่อเป็นทางการว่า สาธารณรัฐเกาหลี (Republic of Korea) มีเมืองหลวงชื่อ โซล และเป็นเมืองที่ใหญ่ที่สุด เกาหลีใต้มีประชากรประมาณ 47,817,000 คน นับถือศาสนาพุทธมหายานประมาณ 25% นับถือศาสนาคริสต์ 25% นับถือศาสนาเจ้าอีก 2%² และมีกลุ่มที่ไม่เชื่อในพระเจ้าอีก 30-52% (Nonbeliever in God) หรือประมาณ 14,579,400-25,270,960 คน³ เกาหลีใต้เป็นประเทศที่มีกิกขุณิอยู่จำนวนมาก ในปัจจุบัน มีอยู่ประมาณ 10,000 รูป⁴ พระพุทธศาสนาเริ่มเข้าสู่ประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ.915 โดย

¹ วิกิพีเดีย (2549).ประเทศไทยเหนือ.(ออนไลน์)

² วิกิพีเดีย (2549).ประเทศไทยใต้.(ออนไลน์)

³ Zuckerman, Phil. (2548) “Atheism: Contemporary Rates and Patterns”, chapter in The Cambridge Companion to Atheism, ed. by Michael Martin, Cambridge University Press: Cambridge, UK. อ้างใน www.adherents.com (2548) The Largest Atheist / Agnostic Populations.(ออนไลน์)

⁴ สุชาติ วงศ์, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, 2549 หน้า 161.

พระธรรมทูตชุนเตา ท่านนำนิภัยมายานจากจีนมาสู่อาณาจักรโกกุเรียวคือเกาหลีในปัจจุบัน

สมัยก่อนเกาหลีประกอบด้วย 3 อาณาจักรคือ โกกุเรียว ปีกเจ และซิลลา ซึ่งปกครอง คาบสมุทรเกาหลีและบางส่วนของแมนจูเรีย ตั้งแต่ศตวรรษที่ 1 ก่อนคริสตกาลถึงคริสต์ศตวรรษที่ 7 ผู้นำทั้ง 3 อาณาจักรยกพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ต่อมาอาณาจักรซิลลา สามารถรวมแคว้นทั้งสามให้เป็นหนึ่งเดียวกันได้ในปี พ.ศ. 1200 ทำให้ประเทศเป็นปึกแผ่นคงรัฐบาลให้การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง มีการจัดพิมพ์พระไตรปิฎก 1,600 หน้า ด้วยตัวพิมพ์ไม้แกะ และจารึกพระคัมภีร์เป็นจำนวนมาก 50,000 กว่าเล่ม ยุคนี้พระพุทธศาสนาจึงเจริญรุ่งเรืองมาก

อาณาจักรซิลลาปกครองเกาหลีอยู่ได้ 278 ปี ก็พ่ายแพ้แก่อาณาจักรโกกุเรียวในปี พ.ศ. 1478 ราชวงศ์นี้ก็มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์จะนิมนต์พระภิกขุหนั่งรูปเป็นที่ปรึกษา ยุคนี้มีการสร้างวัดวาอารามจำนวนมาก และมีวัฒนธรรมอย่างหนึ่งเกิดขึ้นคือ ครอบครัวเกาหลีที่มีลูกชาย 4 คน ต้องให้บวชเป็นพระ 1 คน

เนื่องจากพระเกาหลีบวชในนิภัยมายานเมื่อวานแล้วก็จะมีกิจกรรมสังฆที่แตกต่างจากนิภัยเกรวاث เช่น ต้องทำงาน ทำกิมจิ เก็บผลไม้ เป็นต้น การทำงานนั้นจะทำเป็นกลุ่มใหญ่ ในปลายเดือนมิถุนายน โดยขณะดำเนินพระภิกขุจะพับขา恭行 เกงกอดเลือดลูกออกแล้วเข้าเฝ้า ดำเนิน มีพระสองรูปถือเชือกยาวเพื่อจัดແຄวให้ตรง ส่วนการทำกิมจินั้นคือการทำผักดองจากกะหล่ำและหัวไชเท้าเพื่อเตรียมไว้ฉันในฤดูหนาว และยังมีการเก็บผลไม้ เช่น เกาลัด ผลต้นสน และลูกพลับสุก สำหรับฉันในฤดูหนาว

พระเกาหลีจะนิยมบำเพ็ญทุกริริยาคล้ายกับสมัยที่พระสิทธัตถโพธิสัตว์ออกบวชใหม่ๆ เช่น อดอาหาร ฉันอาหารดิบ ไม่เออนหลังนอน ไม่พูด เผาหัวตัวเอง และมีการปลีกวิเวกไปอยู่ในหุบเขาโดยไม่ปลงผม หนวด และเครา

การทำกัตรหรือการอุดอาหาร เป็นที่นิยมกันมากในเกาหลี ใช้เวลาประมาณ 3 วันถึง 2 อาทิตย์ เพราะเชื่อว่าเป็นการรักษาโรคเรื้อรังได้ทุกชนิด ส่วนการเผาหัวมือตัวเอง ทำเพื่อบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บางรูปก็ทำเพื่อความมั่นคงในการบวช บางก็ทำเพื่อเลี้ยงการเกณฑ์ทหาร แต่บางรูปทำเพื่อความมีชื่อเสียงต้องการให้บรรดาเศรษฐียอมรับนับถือยิ่งขึ้น

ในปี พ.ศ. 1935-2453 พระพุทธศาสนาในเกาหลีเข้าถึงยุคเลื่อม เนื่องจากราชวงศ์โซซอนขึ้นมา มีอำนาจ และเชิดชูลัทธิชื่อให้เป็นศาสนาประจำชาติ มีคำสั่งห้ามบวชพระ พระสงฆ์จึงหนีออกไปอยู่อย่างสงบตามชนบทและป่าเขา

เกาหลีตกอยู่ภายใต้การปกครองของญี่ปุ่นในปี พ.ศ.2453 ญี่ปุ่นส่งเสริมให้พระสงฆ์มีครอบครัวได้ และสนับสนุนให้ดำรงชีวิตเหมือนชาวอาสา ทั้งนี้ เพราะญี่ปุ่นต้องการทำลายวัฒนธรรมของเกาหลีซึ่งถูกห่อหล้อมขึ้นจากคำสอนดังเดิมของพระพุทธศาสนา หากสามารถเปลี่ยนแปลงวิธีชีวิตของพระภิกษุได้ ก็จะทำลายวัฒนธรรมดังเดิมได้ด้วย

พระเกาหลีมีครอบครัว เมื่อรัฐบาลญี่ปุ่นสนับสนุนการมีครอบครัว พระสงฆ์เกาหลีจำนวนมากจึงเริ่มมีครอบครัวอย่างเงียบๆ เพราะช่วงแรกๆ ยังไม่เป็นที่ยอมรับในวงกว้าง และก่อนหน้านี้เคยมีผู้นำเสนอขอให้พระมีครอบครัวมาก่อนแล้วแต่ไม่ได้รับการอนุมัติ ในปี พ.ศ.2422 พระชาวเกาหลีซึ่ง สันยองกัน ได้ยื่นฎีกาต่อคณะกรรมการตระรัฐมนตรีญี่ปุ่นและคณะกรรมการผู้บริหารฝ่ายสงฆ์ เพื่อเรียกร้องให้ยกเลิกข้อห้ามภิกษุภิกษุณีมีครอบครัว โดยมีเหตุผลดังนี้

1) ถ้าไม่อนุญาตให้พระภิกษุมีครอบครัว ก็จะมีพระลาสิกชาเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ แต่ถ้าอนุญาต พระก็จะอยู่ในสมณเพศต่อไปได้ สามารถมีทายาทสืบพระพุทธศาสนาเพื่อแข่งขันกับศาสนาอื่นได้ และในปัจจุบันพระที่มีครอบครัวโดยไม่เปิดเผยก็มีอยู่แล้ว จึงก่อให้เกิดความละอายโดยไม่จำเป็น

2) พระสันยองกันอ้างว่า หลักคำสอนในศาสนาพุทธถือว่า การถือเพศพรหมจรรย์ หรือไม่ถือพรหมจรรย์ไม่ได้แตกต่างกันเลย การไม่ถือพรหมจรรย์นั้นจะทำให้พระภิกษุมีประสบการณ์ชีวิตในทางโลกเพิ่มขึ้น

ข้อเสนอแนะนี้รัฐบาลไม่ได้อนุมัติ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกระแสต่อต้านมีมากกว่า แต่ในที่สุดได้อ้อนนุแคม พ.ศ.2469 สถาปัตย์แห่งเกาหลีภายใต้การควบคุมของญี่ปุ่นฝึกให้เป็นนักเรียนที่สูงตระหง่าน พระเกาหลีมีครอบครัวได้ ผลการตัดสินใจครั้งสำคัญนี้เป็นจุดเริ่มต้นแห่งความแตกแยกระหว่างพระภิกษุที่ถือพรหมจรรย์กับพระภิกษุที่มีครอบครัว¹

อย่างไรก็ตามพระที่มีครอบครัวต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงในชีวิตอย่างมาก เนื่องจากต้องมีรายได้มาเลี้ยงครอบครัว ต้องทำงานแบบชาวอาสา จึงไม่มีเวลาศึกษาพระธรรมวินัย ไม่มีเวลาฝึกสมาธิ และเผยแพร่คำสอนพระพุทธศาสนา ที่สำคัญที่สุดอันเป็นความประสงค์ของญี่ปุ่นคือ ไม่มีเวลาปลูกอบรมมวลชนต่อต้านญี่ปุ่น จึงทำให้ปกครองง่าย

ในปี พ.ศ.2488 ช่วงปลายสัมภาระโลกครั้งที่ 2 กองทัพสหภาพโซเวียต และสหรัฐอเมริกาเข้ายึดเกาหลีจากญี่ปุ่น และแบ่งประเทศออกเป็น 2 ส่วน คือ เกาหลีเหนือ (North Korea) และเกาหลีใต้ (South Korea)

¹ สุชาติ วงศ์, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, 2549 หน้า 116-117

เมื่อเกาหลีพั่นจากการปกครองของญี่ปุ่นแล้ว ชาวพุทธโดยเฉพาะพระสงฆ์ในเกาหลีได้เดิมเครื่องใหม่ มีการประชุมใหญ่แล้วลงมติให้รัฐบาลยกเลิกข้อบังคับต่างๆ ที่ขัดแย้งกับหลักพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งให้คณะสงฆ์ปกครองตนเอง โดยมีสำนักงานอยู่ในนครหลวง และจังหวัดต่างๆ มีการประชุมเพื่อตราธรรมนูญปกครองคณะสงฆ์ขึ้นในปี พ.ศ.2489 ส่วนเกาหลีเห็นอนันน์ปกครองด้วยระบบครอบครองมิวนิสต์ ซึ่งไม่สนับสนุนศาสนาใดๆ จึงไม่มีความเคลื่อนไหวทางศาสนามากนัก

ผลจากการเคลื่อนไหวให้มีการยกเลิกกฎหมายต่างๆ เช่น การอนุญาตให้พระมีครอบครัวเป็นต้น ทำให้เกิดความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงระหว่างพระที่ประพฤติพระธรรมจรรยากร์กับพระที่มีครอบครัว ในที่สุดในปี พ.ศ.2505 คณะสงฆ์เกาหลีจึงแตกออกเป็น 2 นิกาย คือ นิกายโซกายและนิกายแต่โถ กซึ่งนิกายโซกายคือพระที่ถือพระธรรมจรรยา ส่วนนิกายแต่โถคือพระที่มีครอบครัว นิกายโซกายนั้นได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลและศาลสูงตัดสินให้มีสิทธิปกครองทุกวัดในประเทศไทยทั้งนิกายแต่โถด้วย แต่ถึงกระนั้นก็ไม่สามารถยังข้อขัดแย้งให้สงบลงได้

ปัจจุบันพระพุทธศาสนาในเกาหลีเป็นนิกายเซนผสมกับความเชื่อในพระอมิตาภพุทธเจ้าและพระเมตไตรยโพธิสัตว์ พระสงฆ์มีความคิดก้าวหน้าทันเหตุการณ์ ตื่นตัวที่จะปรับปรุงตนให้หันโลกอยู่เสมอ การพัฒนาพระสงฆ์เน้นไปที่การศึกษาซึ่งสอดคล้องกับทิศทางของรัฐบาล ชาวเกาหลีมีสถิติอ่านออกเขียนได้ถึง 95% ข้อมูลในปี พ.ศ.2526 ระบุว่ามีพุทธศาสนาที่นิกชนอยู่ 11,130,288 คน ฝ่ายหญิง 7,160,704 คน ฝ่ายชาย 3,969,584 คน มีวัดที่ลงทะเบียน 3,163 วัด และไม่ลงทะเบียนอีก 4,090 วัด มีพระภิกษุจำนวน 14,206 รูป และภิกษุณี 6,549 รูป ส่วนมากเป็นนิกายโซกาย คือนักบวชที่ประพฤติพระธรรมจรรยา

เกาหลีได้มีมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาอันเก่าแก่คือ ดงกุก สร้างในปี พ.ศ.2449 ประกอบด้วยวิทยาลัย 9 แห่ง และบัณฑิตวิทยาลัย 4 แห่ง มีนักศึกษาชายหญิงประมาณ 15,000 คน มีหลักสูตรอบรมพิเศษสำหรับภิกษุและภิกษุณี มหาวิทยาลัยแห่งนี้มีโครงการแปลงและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับเกาหลีในปี พ.ศ.2507 โดยการนำของคณะสงฆ์ มีคณะกรรมการแปลง 65 คน ออกติพิมพ์เดือนละ 1 เล่ม จนกว่าจะครบ 240 เล่ม ระยะเวลาดำเนินโครงการ 45 ปี นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนพระปริยัติธรรมสำหรับภิกษุ ภิกษุณี สามเณร และสามเณรีด้วย โดยเปิดโอกาสให้ชาวราษฎรเข้าเรียนหร่วงกับนักบวชได้

คณะสงฆ์เกาหลีได้ยังมีสถานศึกษาฝ่ายสามัญระดับต่างๆ ด้วย เปิดรับนักเรียนชายหญิงทั่วไป มีคุณภาพเป็นผู้บริหาร แต่อยู่ในความควบคุมของคณะกรรมการอิการฝ่ายการศึกษา

ของคณะสงฆ์ โดยแบ่งประเภทของสถาบันได้ดังนี้

มหาวิทยาลัยและวิทยาลัย	3 แห่ง
โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย	11 แห่ง
โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น	16 แห่ง
โรงเรียนประถมศึกษา	3 แห่ง
โรงเรียนอนุบาล	7 แห่ง

สำหรับภิกษุณีในเกาหลีได้นั้น เป็นผู้มีความรู้ความสามารถสามารถปฏิบัติศาสนกิจเคียงบ่าเคียงไหล่กับพระภิกษุได้เป็นอย่างดี ผู้หญิงเกาหลีนิยมบวชเป็นภิกษุณีตั้งแต่อายุ 20-40 ปี โดยบวชเป็นสามเณรีถือศีล 10 อยู่ 2 ปี แล้วเรียนในมหาวิทยาลัยหลักสูตร 3-5 ปี จากนั้นจึงบวชเป็นภิกษุณี ถือศีล 368 ข้อ การประกอบภิกษุณีนั้นขึ้นต่อองค์การการประกอบคณะสงฆ์ทั้งหมด จึงทำให้สมรสสองฝ่ายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในแต่ละวัดจะมีภิกษุณีเป็นเจ้าอาวาส

3. ประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่น (Japan) มีเมืองหลวงชื่อ โตเกียว และเป็นเมืองที่ใหญ่ที่สุด ประชากรญี่ปุ่นมีประมาณ 128,085,000 คน (พ.ศ.2548) พุทธศาสนาิกชนมีประมาณ 89,650,000 คน ซึ่งมากเป็นอันดับ 2 ของโลก รองจากประเทศไทย ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในญี่ปุ่นแบ่งออกเป็น 6 ยุค คือ ยุคแรก ยุคโบราณ ยุคโจกุนตระกูลแรก ยุคสมครามกลางเมือง ยุคปิดประเทศ และยุคเมจิถึงปัจจุบัน

ยุคแรก พระพุทธศาสนาจากจีนเผยแพร่เข้าสู่ญี่ปุ่นโดยผ่านเกาหลีในปี พ.ศ.1095 ซึ่งอยู่ในรัชสมัยของพระเจ้ากิมเมจิ ในครั้งนั้นพระเจ้าเชมาโกะชัตตري์แครวนกทุระแห่งเกาหลีทรงส่งพระพุทธอุปsthongเหลือหัมทองคำ และพระคัมภีร์ไปถวายพระเจ้ากิมเมจิพร้อมทั้งพระราชสาสน์มีใจความว่า นี่เป็นศาสนาที่ดีที่สุดที่หมื่อมฉันเห็น หมื่อมฉันไม่ต้องการให้ศาสนานี้จำกัดแค่หิลัย เฉพาะเพียงเกาหลีแห่งเดียว ขอให้พระองค์โปรดรับศาสนานี้ไว้ พระจักรพระติญี่ปุ่นทรงพอพระทัย เพราะไม่เคยได้สดับคำสอนอันวิเศษเช่นนี้มาก่อน ตั้งแต่นั้นชาวญี่ปุ่นจึงเริ่มนับถือพระพุทธศาสนา แต่ยังไม่แพร่หลาย เพราะศาสนาเติมคือชินโต ยังมีอิทธิพลอยู่มาก

จนกระทั่งถึงสมัยที่จักรพรรดินีชูโอะโภ (Suiko) ครองราชย์ ประมาณปี พ.ศ.1135-

¹ เสถีร โพธินันทะ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ เล่ม 1, 2539 หน้า 268

1171 พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาก พระนางทรงสละราชสมบัติออกผนวชเป็นภิกษุณี โดยมีบุคลากรให้พระราชันดัดพระนามว่า อุมาญาโถะ (Umayado) ทำหน้าที่สำเร็จราชการแทนเจ้าชายอุมาญาโถะนี้ ต่อมาได้รับการขنانพระนามว่า โซโตกุ ไทย

เจ้าชายโซโตกุทรงยกพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ทรงสร้างวัดประมาณ 400 วัด ทรงรอบรู้พระไตรปิฎก ทรงนิพนธ์อรรถกถาพระสูตรสำคัญของมหายาน 3 สูตร คือ สัทธรรมปุณฑริกสูตร วิมลเกียรตินิเทศสูตร ศรีมalaเทวสิงหนาทสูตร ต้นฉบับลายพระหัตถ์ ยังคงรักษาอยู่จนถึงปัจจุบัน ทรงบัญญัติกฎหมายแห่งรัฐโดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพราะผลงานทางพระพุทธศาสนาที่ทรงทำไว้มากมาย เจ้าชายโซโตกุจึงได้รับฉายาว่า เป็นพระเจ้าอโศกแห่งญี่ปุ่น

พระพุทธศาสนาที่เจ้าชายโซโตกุทรงครองราช้ำื่อว่า เอกยาน มีธรรมกายเป็นจุดหมาย มีคำสอนประسانกันระหว่างมหายานและเตราวาท ไม่แบ่งแยกกันระหว่างพระสงฆ์กับ俗人หัศต์ ทุกคนสามารถปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวันได้โดยไม่ต้องออกบวชหรือปลีกวิเวก เมื่อเจ้าชายโซโตกุลิ้นพระชนม์ในปี พ.ศ.1165 พสกนิกรต่างเคร้าโศกเสียใจอย่างสุดซึ้ง เหล่าพุทธอบริษัท จึงสร้างพระพุทธรูปขนาดเท่าพระวรกายพระองค์ชื่นเพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งคุณความดีของพระองค์

ญุค 나라 ตั้งแต่ญุคเจ้าชายโซโตกุเป็นต้นมา พระพุทธศาสนา ก็เจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับ กล้ายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมญี่ปุ่นสืบมา เมื่อถึงสมัยนารา (Nara) ประมาณปี พ.ศ.1253-1327 พระพุทธศาสนา ก็เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น นารา อันเป็นราชธานีของญี่ปุ่นญุคหนึ่งกับได้ ชื่อว่า นครแห่งอารามหนึ่งพัน เพาะถนทุกสายในเมืองนี้มีวัดพระพุทธศาสนา ญุคหนึ่งมี นักประชัญญ์ญี่ปุ่นไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่ประเทศจีนเพิ่มมากขึ้น และได้นำนิเกย์ต่างๆ มาเผยแพร่ในญี่ปุ่น ซึ่งสมัยนั้นมี 6 นิกายด้วยกัน¹

ในปี พ.ศ.1284 พระเจ้าจักรพรรดิโซมุทรงประกาศจักรพรรดิราชโองการให้สร้างวัด ของราชการประจำหวัดท่าวประเทศญี่ปุ่น ลักษณะการก่อสร้างกับคณะสงฆ์มาก เพราภัตtriy และพสกนิกรให้การอุปถัมภ์จึงทำให้มีผู้เข้ามาบวชเพื่อหวังลักษณะการจำนำมากอีกทั้งคณะสงฆ์ เข้าครอบงำราชการแผ่นดิน ทำให้ห่างเหินการปฏิบัติธรรม ศาสนาจึงเลื่อมลง พระจักรพรรดิ ต้องการจะลิดรอนอำนาจทางการเมืองของพระสงฆ์จึงย้ายเมืองหลวงจากนาราไปเกียวโต (เออัน) พระพุทธศาสนา 6 นิกายนี้จึงไม่ได้รับการอุปถัมภ์จากราชสำนักอีก เป็นเหตุให้เลื่อมลงในที่สุด

¹ นิกายชารอน (มาตรฐานมิกะ/มหายาน) นิกายชโยสโซ (โยคจาร/มหายาน) นิกายคงอน (อาทัมสกะ/มหายาน) นิกายริตสุ (นิกายวินัย/เตราวาท) นิกายกุชา (สรวัสดิวิทิน/เตราวาท) และนิกายโจจิตสุ (เตราวาท)

ในยุคเกียวโตหรือเออัน (พ.ศ.1337-1728) พระไซโจ และพระคูโค ซึ่งเดินทางไปศึกษาอย่างประเทศจีนได้กลับมาเผยแพร่ที่ญี่ปุ่น ท่านไซโจตั้งสำนักสอนชื่อขึ้นที่ภูเขาอิเออิในปี พ.ศ.1328 เพื่อเผยแพร่นิกายเทนได หรือเทียนให้ หรือนิกายสัทธอรอมปุณฑริก พระสงฆ์สำนักนี้ มีอาวุธไว้ป้องกันตัวในยามศึกษาความด้วย ส่วนท่านคูโคได้กลับมาเผยแพร่นิกายชินงอน หรือตันตราะ ยุคนี้ราชการให้การสนับสนุนพระพุทธศาสนาอย่างมากเข่นกัน พระจักรพรรดิเกื้อหนุนพระองค์เสต์จอกอกพนวช แต่ช่วงปลายยุคเมืองรามเกิดขึ้น โดยขุนพลชื่อ โยริโมโต แห่งตระกูลมินามิโต บุกโจมตีกรุงเกียวโตและนารา ยึดอำนาจการปกครองจากพระจักรพรรดิ และได้เพาเวัดวาอารามไปจำนวนมาก ยุคนี้พระสงฆ์บางวัดจึงมีกองทัพไว้ป้องกันวัด และมีพระบางพากอกรอบเพื่อช่วงชิงอำนาจทางการเมืองด้วย แต่โยริโมโตก็สามารถปราบปรามได้อย่างราบคาบ

ยุคโซกุนตระกูลแรก โซกุน หมายถึง ผู้บัญชาการกองกำลังทหารของประเทศ หากเปรียบกับตำแหน่งทางทหารในปัจจุบันแล้ว อาจเทียบได้กับตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด ผู้ที่ได้รับตำแหน่งโซกุนคนแรกคือ โยริโมโต หลังจากที่โยริโมโตตีเมืองเออันและนาราได้แล้ว ในปี พ.ศ.1728 เข้าสถาปนาเมืองกาญาระขึ้นเพื่อเป็นศูนย์การปกครองระบบโซกุนหรือรัฐบาลทหาร และได้รับการแต่งตั้งจากสมเด็จพระจักรพรรดิในปี พ.ศ. 1735 ให้ดำรงตำแหน่งเชอิไหโซกุน ยุคนี้พระพุทธศาสนาจึงเสื่อมโstrom เพราะไฟฟ่องคราม แต่พุทธศาสนาที่สำคัญอยู่ 3 นิกายคือ นิกายโจโด นิกายเซน และนิกายนิจิเร็น

1. นิกายโจโด หรือสุขาวดี ท่านโยเน็นได้ก่อตั้งนิกายนี้ขึ้นในยุคกาญาระ วันหนึ่งท่านได้อ่านอรรถกถาอมมิตาภูรยานสูตรพบทั้งหมดแล้ว พบว่า หากบุคคลนึกถึงและออกพระนามพระอามมิตาภูรเจ้า โดยมิต้องคำนึงถึงอาการป่วยและเวลาแล้ว ถ้าปฏิบัติได้สม่ำเสมอ ก็ย่อมเรียกได้ว่าเป็นสัมมาภัณฑ์ เพราะต้องด้วยปฏิบัตญาแห่งพระอามิตาภูรเจ้า ท่านรู้สึกประทับใจข้อความนี้มากและได้เลิกข้อปฏิบัติอย่างอื่นหมด เปลงแต่คำว่า นัมบุ อามิตาบุตสึ อย่างเดียว โดยเชื่อว่าเพียงแค่นี้ก็สามารถไปเกิดยังแดนสุขาวดีซึ่งเป็นที่อยู่ของอามิตาภูรเจ้าได้ จากนั้นท่านจึงออกเผยแพร่คำสอนและได้รับความนิยมอย่างรวดเร็วทั้งนี้ เพราะหลักปฏิบัติไม่ยุ่งยากซับซ้อน

2. นิกายเซน ท่านโยไซ และท่านโคเกน ได้เดินทางไปศึกษาที่ภูเขาอิเออิ จากนั้นก็เดินทางไปยังประเทศจีน ศึกษาพระพุทธศาสนาที่นิกายเซนแล้วนำกลับมาเผยแพร่ที่ญี่ปุ่น ท่านโยไซสร้างวัดชื่อ โซฟูกุจิ ขึ้นในปี พ.ศ.1734 ที่เกาะกิวชิว เมืองกาญาระ เพื่อเป็นศูนย์กลางใน

การเผยแพร่นิภัยรินไซเซน ส่วนท่านโดเกนสร้างวัดเออิเออิจิชินเป็นศูนย์กลางการเผยแพร่โซโซเซน

จากที่กล่าวแล้วว่า นิกายเซนเน้นการปฏิบัติสมารีและวิปัสสนาเพื่อให้เข้าถึง mana ที่เรียกว่า ชาเซน โดยไม่อาศัยตัวหนังสือหรือปริยัติธรรมใดๆ จึงมีคำวัญประจำนิกายว่า ปุกlib-บุนย์ ติกจีนั้นซึม เกียงแล่ เช่งสุด แปลว่า ไม่ต้องอาศัยหนังสือแต่ชี้ตรงไปยังจิตของมนุษย์ ให้เห็นแจ้งในภาวะที่แท้จริงแล้วบรรลุเป็นพุทธะ ความแตกต่างกันระหว่างรินไซเซน กับโซโตรเซน คือ รินไซเซน อาจารย์ผู้สอนจะใช้วิธีรุนแรงต่างๆ ปลุกถูกศึกษาให้ตื่นเพื่อความรู้แจ้ง เช่น ถ่ายทอดธรรมด้วยการตะโกนใส่ลูกศิษย์บ้าง ใช้มีเท้าตีขณะนั่งวิปัสสนาบ้าง ส่วนโซโตรเซน อาจารย์จะฝึกให้ลูกศิษย์มองความจริงจากแง่มุมต่างๆ ให้เห็นว่าแต่ละมุมล้วนมีเอกภาพเดียวกัน ไม่อาจแยกขาดจากกัน

3. นิกายนิชิเร็น เป็นนิกายที่ยึดพระสัทธรรมปุณฑริกสูตรเป็นแม่บทโดยพระนิชิเร็น เป็นผู้ก่อตั้งขึ้น ท่านเกิดวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ.1765 และอุปสมบทเมื่ออายุได้ 16 ปี หลังจากศึกษาพระธรรมมาเป็นเวลา 10 ปีแล้ว ท่านได้ข้อสรุปว่า คำสอนของพระสัทธรรม-ปุณฑริกสูตรนี้ท่านนักถูกต้องแท้จริง

จากนั้นจึงเริ่มเผยแพร่คำสอน หลักปฏิบัติของนิกายนี้ไม่ซับซ้อน เพียงแต่มีศรัทธา มั่นคงแล้วกล่าววนมัสการว่า นะมุ เมียวโไฮ เริงเง เคียว ซึ่งแปลว่า ขอ Nobhommade lathorrom-punthrik suthar โดยขณะกล่าวต้องตรหหนักกว่าต้นของมีพุทธภาวะอยู่ในตัว และจะสามารถกำจัดสักกายทิภูมิและบรรลุธรรมได้

นิชิเร็นเป็นคนหัวรุนแรง เผยแพร่คำสอนโดยวิธีจอมติต่างนิเกย เขาได้โยเง็นผู้ก่อตั้งนิเกยสุขาวดีว่าเป็นลัตต์วนรอก การกล่าว นัมบู อามิดา บุตสึ ของนิเกยสุขาวดีก็เป็นทางไปสู่วนรอก อีกทั้งขอบวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล เขาเขียนเสนอโครงการปักครองประเทศไทยให้รัฐบาล และพยากรณ์ว่า ถ้ารัฐบาลไม่ทำตามเขาจะมีมหันตภัยมาสู่ประเทศไทย นิชิเร็นจึงมีคุณเกลียดชังมาก เขาถูกเนรเทศ 2 ครั้ง ถูกทำร้ายถึง 2 ครั้ง แต่ก็รอดตายมาได้ทุกคราว

ยุคสังคมกลางเมือง หลังจากที่โซกุนตระกูลแรกคือมีนาโมโตปกครองประเทศมาได้ 28 ปี อำนาจจึงเริ่มเปลี่ยนมือ คือในปี พ.ศ. 1756 อำนาจที่แท้จริงเปลี่ยนไปยังตระกูลโยโจ ซึ่งเป็นตระกูลทางภรรยาของโยริโมโต

การฟื้นฟูอำนาจการปกครองโดยจักรพรรดิมีขึ้นในช่วงสั้นๆ คือตั้งแต่ปี พ.ศ.1876-1881 หลังจากนั้นรัฐบาลโซกุนหรือรัฐบาลทหารชุดใหม่ก็ได้สถาปนาขึ้นอีก โดยตระกูลอาชิคางะ

ที่มุโรมาจิ ในกรุงเกียวโต หลังจากปักษ์ขวาของแม่น้ำนาราได้ 200 กว่าปี ก็เกิดสังคมกลางเมืองขึ้นระหว่างผู้นำทหารแต่ละตระกูล ในครั้งนั้นมีนักกรับผู้หนึ่งชื่อ โอดะ โนบุนากะ (Oda Nobunaga) ฝึกให้ทหารของเขารักษาอาชีวุธปืนที่พ่อค้าโปรดักเกสนำมากขายในปลายพุทธศตวรรษที่ 21 จึงทำให้กองทัพแข็งแกร่งและสามารถปราบหัวเมืองต่างๆ ลงได้

ช่วงสังคมกลางเมืองนี้ส่งผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาอย่างร้ายแรงมาก พระภิกษุถึงกับต้องจับอาวุธขึ้นต่อสู้กับเหล่าทหาร โดยมีสำนักสงฆ์นิกายเทนไดแห่งญี่ปุ่นเป็นศูนย์กลางของกองทัพ โอดะ โนบุนากะ สั่งการให้กองทหารกว่า 30,000 นาย เข้ารอบล้อมเทือกเขาอิเอะแล้วตีโอบตะลุยขึ้นไปยังวัดซากาโมโตะ สั่งให้ฟ้าพระทุกรูปและชาวบ้านทุกคนบนเทือกเขามาเริ่มแม้แต่ผู้หญิงและเด็กทารก ให้เผาดัดและบ้านเรือนทุกหลังจนหมดราษฎร์ จากนั้นให้ทหารบุกเผาวัดอื่นๆ อีกประมาณ 3,000 วัดที่มีที่ท่า่จะก่อการกบฏต่อเขา

หลังจากปราบกองทัพพระสงฆ์ลงได้ราบคาบแล้ว โอดะ โนบุนากะสนับสนุนให้มิชชัน-นารีชาวโปรตุเกสนำศาสนาคริสต์นิกายเยซูอิทมาเผยแพร่ จนได้รับความนิยมอย่างรวดเร็ว แม้ตัวเขาก็เปลี่ยนไปนับถือคริสต์ศาสนาด้วย โนบุนากะทรงอำนวยจ่ายได้กว่า 48 ปี ก็ถูกอะเคจิ มิตสึซิเดะ แม่ทัพคนสนิทลังหารในปี พ.ศ.2125 เนื่องจากแคนใจที่ถูกโนบุนากะทำให้เข้าได้รับความอับอายต่อหน้านายทหาร แต่อะเคจิ มิตสึซิเดะก็ถูกกลบลังหารเช่นเดียวกันจากโทโยโตามิ ไดโยชิ นายทหารคนสนิทอีกคนหนึ่งของโอดะ โนบุนากะ

จากนั้น โทโยโตามิ ไดโยชิ ก็ได้สืบทอดอำนาจต่อจากโนบุนากะ รวมญี่ปุ่นให้เป็นหนึ่งเดียวได้สำเร็จในปี พ.ศ.2133 ช่วงแรกเขานับสนุนนักสอนศาสนาชาวตะวันตกเป็นอย่างดี จนกระทั่งวันหนึ่งกระลิฟรั่งพุดในร้านเหล้าว่า รัฐบาลของเขารักษาศัยพราบทางหลวงเป็นแนวทางในการล่าอาณานิคม ที่ได้ชาวพื้นเมืองนับถือคริสต์ศาสนาจำนวนมาก ก็ชื่อว่าเป็นเมืองขึ้นทางจิตใจถ้าเกิดสังคมร้ายขึ้นแล้ว พราบเหล่านี้จะเป็นสายลับช่วยกองทัพให้เข้ามาโจมตีบ้านเมืองของตน เมื่อชินโตโยชิทราบเรื่องนี้ จึงออกคำสั่งการล้างคริสต์ศาสนาให้สิ้นเชิง

ยุคปิดประเทศ หลังจากชินโตโยชิเลี้ยงชีวิตแล้ว โทะคุงะยะ อิเยะยะสุ ได้ครองอำนาจต่อโดยย้ายศูนย์กลางการบริหารแผ่นดินไปที่เมืองเอโดะ (ปัจจุบันคือโตเกียว) และได้ตั้งรัฐบาลโซกุนขึ้นในปี พ.ศ.2146 รัฐบาลโทะคุงะยะปกครองญี่ปุ่นอยู่ 260 ปี ยุคหนึ่งมีการติดต่อกันตะวันตกทางด้านการค้า แต่ได้กำจัดนักบวชและคริสต์ศาสนาชนอย่างรุนแรง เช่น ประหารชีวิตกำหนดโทะเพาทั่งเป็นและริบทรัพย์ผู้นับถือศาสนาคริสต์ ต่อมาได้ขับไล่ชาวตะวันตกออกจากประเทศ สั่งห้ามชาวต่างชาติทุกคนเข้าประเทศ ยกเว้นกลุ่มที่ได้รับอนุญาตบางกลุ่ม ตั้งแต่นั้น

ญี่ปุ่นจึงเข้าสู่ยุคปิดประเทศ สถานการณ์พระพุทธศาสนาอยุคนี้ก็ชบเชา เพราะถูกรัฐบาลแทรกแซง และให้การสนับสนุนศาสนาของจื้อแทน

ยุคเมจิถึงปัจจุบัน ญี่ปุ่นปิดประเทศอยู่ประมาณ 250 ปี เปิดประเทศอีกครั้งหลังจากทำการมาเยือนของสหราชอาณาจักรในปี พ.ศ.2396 ยุคนี้ระบบโซกุนอ่อนแอกลงมากและสิ่นอำนาจลงในสมัยพระจักรพรรดิเมจิ¹ (พ.ศ.2411-2455) สมัยนี้ญี่ปุ่นเจริญก้าวหน้ามาก ด้วยระยะเวลาเพียง 30 ปีแห่งการพัฒนาประเทศตามตะวันตก ญี่ปุ่นได้กล้ายเป็นยุโรปแห่งตะวันออก มีกำลังทางเศรษฐกิจและทางทหารพัฒนาขึ้นพร้อม จนสามารถกองทัพเรือสเชียในทะเลญี่ปุ่นได้ทั้งกองทัพ

ยุคนี้ลักษณะโดยทั่วไปได้รับความนิยม เพราะคำสอนยกย่องพระจักรพรรดิให้เป็นอวตารของเทพเจ้า ส่วนพระพุทธศาสนาลับเลื่อมโตรม มีการห้ามตั้งนิกายใหม่ ห้ามสร้างวัดเพิ่ม พิธีกรรมความเชื่อและวัตถุที่เคราะห์ในพระพุทธศาสนาถูกยกเลิกจากพระราชสำนักทั้งหมด ประกาศให้ยึดวัดมาสร้างเป็นโรงเรียน โรงงาน บังคับให้เช่าไปมีสามี ด้วยแรงกดดันนี้ทำให้พุทธบริษัทมีความตื่นตัวและปฏิรูปพระพุทธศาสนาเพื่อความอยู่รอดดังนี้

1. สร้างโรงเรียนขึ้นในวัดใหญ่ๆ บางวัด และสร้างวิทยาลัยอาชีวะชั้นสูงด้วย
2. สร้างมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาขึ้น โดยรวมทุนจากวัดใหญ่ๆ หลายวัด หรือรวมทุนระหว่างนิกาย เช่น นิกายเท็นได กับนิกายชิน มหาวิทยาลัยของญี่ปุ่นที่สร้างโดยทุนของพระพุทธศาสนาอยู่นี่มี 13 แห่ง เช่น มหาวิทยาลัยโอตานิ
3. บำเพ็ญงานด้านสาธารณกุศล ด้วยการสร้างโรงพยาบาล สถานส่งเสริมครอบครัว ทุพพลภาพ สถานส่งเสริมเยาวชน องค์กรจัดทำงานให้แก่คุณตดงาน วัดใหญ่ๆ หลายวัดรวมทุนกันสร้างบริษัทการค้า โรงงานอุตสาหกรรม เมื่อได้กำไรมาแล้วก็นำมาใช้จ่ายเพื่อประโยชน์ของพระพุทธศาสนา
4. ส่งเสริมการค้าว่างประเทศอย่างกว้างขวาง จัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับที่มีชื่อเสียงที่สุดในโลก คือ ฉบับไทย ตีพิมพ์หนังสือพระพุทธศาสนาจำนวนมาก ปีละหลายล้านเล่ม ความรู้ทางพระพุทธศาสนาของญี่ปุ่นจึงก้าวหน้ามาก

เมื่อมีการปฏิรูปเช่นนี้ ทำให้ฐานะพระพุทธศาสนาพื้นตัวอย่างรวดเร็วจนรัฐบาลไม่กล้าแต่ต้องกิจการภายใน ในที่สุดการคุกคามพระพุทธศาสนาจึงยุติไปโดยปริยาย และหลังจาก

¹ สมัยเดียวกับรัชกาลที่ 5 ของไทย

ญี่ปุ่นแพ้ส่งครามโลกครั้งที่ 2 นายพลแมคอาเรอร์ สั่งยุบศาสนากินโต เพรารถือเป็นศาสนาเพาะวิญญาณสังคม จึงทำให้พระพุทธศาสนาหมดคู่แข่งอย่างเป็นทางการไปหนึ่งศาสนา ซึ่งได้ต่อสู้ทางอุดมการณ์กันมาอย่างนานนับพันปี ถึงแม้จะไม่อาจลบเลือนไปจากจิตวิญญาณของชาวญี่ปุ่นได้เสียที่เดียว

ทุกวันนี้คู่แข่งใหม่ที่น่ากลัวกว่าซินโตมากคือ วัฒนธรรมตะวันตก ที่นับวันจะหลังให้เข้าไปยังญี่ปุ่นมากขึ้นเรื่อยๆ วัฒนธรรมเหล่านี้ส่งเสริมให้คนติดในวัตถุ ความสะอาดสบายนะสุกสานาเพลิดเพลินจนละทิ้งศาสนา เยาวชนทั่วโลกไม่ใช่เฉพาะญี่ปุ่นให้เวลา กับการคุยโทรศัพท์มือถือ เล่นอินเทอร์เน็ต เล่นเกมคอมพิวเตอร์ เดินเที่ยวห้างสรรพสินค้า มากกว่าเวลาอ่านหนังสือ หลายต่อหลายคนเล่นเกมจนไม่ได้หลับไม่ได้นอน จนมีข่าวเด็กซื้อกتابหายหน้าจอคอมพิวเตอร์ให้ได้ยินอยู่บ่อยๆ และเยาวชนญี่ปุ่นจะเอาเวลาที่ไหนมาสนใจพระพุทธศาสนา เพราะแม้แต่เวลาอนัยังไม่มี

ปัจจุบันชาวญี่ปุ่นยังนับถือพระพุทธศาสนาควบคู่กับศาสนากินโต โดยพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็นหลายนิกาย นิกายที่สำคัญมี 5 นิกาย คือ

1. **นิกายเห็นได้** หรือเหียนไก หรือสัทธอรமปุณทริก พระไจโจเป็นผู้ตั้ง โดยตั้งชื่อ นิกายตามชื่อภูเขาเทียนไกในประเทศไทย ซึ่งเป็นสำนักที่ท่านไปศึกษา

2. **นิกายชินงอน** หรือตันตระ พระคูโคลเป็นผู้ตั้งในเวลาใกล้เคียงกับนิกายเห็นได้ นิกายนี้ยึดคัมภีร์มหาไวโรจนสูตรเป็นหลัก ถือว่าพระไวโรจนพุทธเจ้าเป็นที่เคราพสูงสุด นอกจากนี้ นิกายนี้ยังประสานคำสอนเข้ากับลัทธิชินโต สามารถยุบรวมกันได้หลายวัด

3. **นิกายโจโด** หรือสุขาวดี โจเน็นเป็นผู้ตั้ง นิกายนี้สอนว่าสุขาวดีเป็นแדןอมตสุจะไปถึงได้ด้วยการออกพระนามพระอมิตาภุทธะ โจโดยังมีนิกายย่อยอีกมาก เช่น โจโดชิน หมายถึง สุขาวดีแท้ ตั้งโดยชินแรน มีคติว่า “อิโซอิโซกุ ไม่มีพระไม่มีรา华ส” ทำให้พระในนิกายนี้มีกรรยาได้ ฉันเนื้อได้ มีความเป็นอยู่คล้ายรา华ส

4. **นิกายเซน** หรือมาน นิกายเซนเน้นการปฏิบัติ samao และวิปัสสนาเพื่อให้เข้าถึง mana ที่เรียกว่า ชาเซน นิกายนี้คนชั้นสูงและพวกรักนิยมมาก เช่นมีนักวิชาการคนสำคัญคือ ดร.ดี ที ชูสุกิ (พ.ศ.2433-2509) เป็นผู้บุกเบิกเผยแพร่เซนให้เป็นที่รู้จักในตะวันตก ด้วยการแต่งตำราและแปลคัมภีร์เป็นภาษาอังกฤษ

5. นิกายนิชิเร็น พระนิชิเร็นเป็นผู้ตั้ง นิกายนี้นับถือสัทธิธรรมปุณฑริกสูตรอย่างเดียว โดยความน่าว่า นะมุ เมียวโซ เริงเง เศียว (โนโม สทธมปุณฑริก สุตตสส แปลว่า ขอ Nobnōm แด่ สัทธิธรรมปุณฑริกสูตร) เมื่อเปลี่ยนคำนี้ออกมากด้วยความรู้สึกว่า มีอัตพุทธอยู่ในใจ ก็บรรลุ โพธิญาณได้

โซกากัคไค (Soka Gakkai) เป็นนิกายที่ใหญ่ที่สุดและมีอิทธิพลมากที่สุดในสายนิชิเร็น ปัจจุบันมีสมาชิกกว่า 12 ล้านคนใน 190 ประเทศทั่วโลก¹ โดยมี ไดชาชุ อิเคดะ เป็นผู้นำองค์กร โซกากัคไค แปลว่า สมาคมสร้างสรรค์คุณค่า

การเผยแพร่องนิกายนี้ใช้ยุทธวิธี ชากุบุก แปลว่า ทำลายแล้วครอบครอง หมายความ ว่าทำให้มองเห็นข้อผิดพลาดในหลักคำสอนเก่าจนไม่เชื่อถือแล้วให้เปลี่ยนมาสนับถือนิกายนิชิเร็น วิธีเข้านิกายนี้คือ ทำลายรูปเคารพในศาสนาหรือนิกายเดิมของตนแล้วไปเข้าวัดที่อยู่ใกล้ เพื่อ ทำพิธีประจำ 25 นาที พร้อมรับมอบโงญอนว่อน มาตั้งบูชาที่บ้านตนเอง และสวัต นะมุ เมียวโซ เริงเง เศียว ทุกวัน ตอนเช้า 5 ครั้ง ตอนค่ำ 3 ครั้ง

การบริหารของสมาคมเน้นความเป็นทีม สมาชิกต้องเป็นหนึ่งเดียวไม่มีการโต้แย้ง หมู่คณะจะเข้มแข็งมั่นคงได้ด้วยครรภาระเป็นฐานและเป็นจุดศูนย์รวม บุคคลเป็นเพียงส่วน ประกอบและมีความหมายเพียงช่วยให้เกิดการกระทำการของส่วนรวม

นิกายนี้จะสร้างรัฐซ้อนขึ้นในรัฐ โดยสมาชิกประมาณ 20-30 คนรอบครัว รวมกันเป็น กลุ่มเรียกว่า Squad ถ้ารวมได้ 6 Squad เรียกว่า Company ถ้ารวมได้ 10 Company เรียกว่า District ถ้ารวมหลายๆ District เรียกว่า Religion Chapter หรือภาค แต่ละหน่วยเหล่านี้มีการ ประชุมกันเป็นประจำเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทางศาสนาซึ่งกันและกัน

ในด้านเยาวชนมีการสอนอธรรมภาคฤดูร้อน แจกตราเกี่ยวกับหลักธรรมของนิกาย และจัดสอบประจำปี เมื่อสอบได้ก็รับคุณวุฒิตามลำดับชั้น

ปัจจุบัน โซกากัคไค มีบทบาทสำคัญในการเมืองญี่ปุ่น เพราะมีบุคคลชั้นนำของนิกายนี้ เป็นเลขาธิการพระครุฑ์เมืองชื่อ พระครุฑ์โกเมอิโต โดยมีนโยบายที่เป็นประชาธิปไตยแบบ พระพุทธศาสนา พระคุณขยายตัวอย่างรวดเร็วจนมีอิทธิพลเป็นอันดับสามของประเทศ

¹ SGI.(2549).Soka Gakkai International.(ออนไลน์)

4. ประเทศไทยเบต

ทิเบต (Tibet) ตั้งอยู่บนเทือกเขาหิมาลัยเป็นที่ราบสูงที่สูงที่สุดในโลกจนได้รับฉายาว่า หลังคาโลก ปัจจุบันทิเบตเป็นเขตปกครองพิเศษของจีน หลังจากถูกยึดครองในปี พ.ศ.2494 องค์พระไلا لامะ เท็นชิน กยัตโซ ผู้นำทิเบตจึงเสด็จลี้ภัยไปตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นอยู่ ณ ธรรมศาลา ทางตอนเหนือของประเทศอินเดีย ในปี พ.ศ.2502 โดยมีชาวทิเบตประมาณ 80,000 คน ติดตามไปด้วย

ในอดีตก่อนการยึดครองของจีน ทิเบตได้รับฉายาว่า “แดนแห่งพระอรรถ” (Land of Dharma) ปัจจุบันก็ยังคงเหลือภาพนี้อยู่ แม้จะมีความเชื่อทางศาสนาเป็นเมืองขึ้นของจีน ชาวทิเบตนิยมบวชเป็นพระภิกษุ เนพาะในลากา เมืองหลวงของทิเบต มีพระอยู่ถึงครึ่งหนึ่งของพลาเมืองทั้งหมด นอกจากเมืองหลวงก็มีอยู่จำนวนมาก แต่ละวัดมีพระอยู่หลายพันรูป เช่น วัดเชรามี 7,000 รูป วัดเคบุงมี 5,000 รูป วัดกันดัมมี 3,000 รูป เป็นต้น ชาวทิเบตถือว่า 3 วัดนี้ เป็นประดุจเส้าค้าชาติ 3 ตัน เหตุที่กุลบุตรออกบวชกันจำนวนมาก เพราะทิเบตมีวัฒนธรรม อย่างหนึ่งคือ แต่ละครอบครัวจะต้องอุทิศบุตรชายอย่างน้อย 1 คน ให้บวชเป็นพระตลอดชีวิต

ศาสนาในทศนะของชาวทิเบต ไม่ใช่เป็นเพียงกฎหมายที่ให้คนโดยปฏิบัติตาม แต่ ศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ผสมผสานอยู่ในชีวิตประจำวันของพวกรา ดังที่ท่านสังฆ-รักขิตะกล่าวว่า พระพุทธศาสนาในทิเบตคือวิถีชีวิต ทั้งชีวิตของชาวทิเบตคือพระพุทธศาสนา สภาพแวดล้อมคือพระพุทธศาสนา ทุกอย่างของพื้นแผ่นดินทิเบต เราจะเห็นเฉพาะภาพพระพุทธศาสนา¹

ชาวทิเบตให้ความสำคัญกับการสวดมนต์มาก โดยเฉพาะบทสวดที่ชาวโลกคุ้นเคยกันดี คือ โอม มนี ปัทເທ ທຸມ ອັນເປັນນັດຕ ທຣອນນຕະຮ່າງຄວາມກຽບາ ພວກເຂາເຊື່ອວ່າຄ້າສວດໄດ້ຄົງ 600,000 ຈບ ຈະທຳໃຫ້บรรลຸພຣະນິພພານ ແຕ່ລະຄນະມີລູກປະຄຳ 108 ລູກປະຈຳຕ້າວ ເພື່ອ ເປັນອຸປະກອນໜ່ວຍໃນการสวดมนต์ ອີທົມພລຂອງพระพุทธศาสนาทำให้ชาวทิเบตมີນີສ້ຍອ່ອນນ້ອມ ฉາຍກາພແທ່ງຄວາມເມຕຕາກຽບາອອກມາຕລອດເວລາ ທັງໆ ທີ່ໃນอดีตชาวทิเบตມີນີສ້ຍໂທດ້ວຍ ປາກຄັ້ງຄື່ງກັບກິນເໝື່ອຄົນເລີຍທີ່ເດືອຍ

ในสมัยพุทธกาล ทิเบตเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของอินเดีย อยู่ในอาณาเขตแคว้นโกศล ป้าມหารวນ ที่อยู่ใกล้กรุงกิลพัสดุ มีบริเวณด้านเหนือครอบคลุมถึงภูเขาหิมาลัย ซึ่งเป็นที่ตั้ง ของทิเบตในปัจจุบัน พระพุทธองค์ทรงแสดงมหาสมยสูตรและมธุปิณฑิกสูตร ณ ป้าມหารวນ

¹ พระมหาสมจินต์ สมมາปุญโญ, อารยธรรมพุทธศาสนาในทิเบต, 2547 หน้า 149

ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงเข้าสู่ทิเบตตั้งแต่สมัยพุทธกาลแล้ว ต่อมาสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งสมณหูต 9 สายไปประกาศพระศาสนา โดยสายของพระมัชณ์มีรายละเอียดและคณะได้เดินทางมาประกาศพระพุทธศาสนา ณ บริเวณเทือกเขาหิมาลัยนี้¹

ต่อมาปี พ.ศ.976 กษัตริย์ลาโอ ໂຮຣີ ເຢັນເຊ (พ.ศ.900-1100) ได้รับเครื่องบรรณาการจากตัวแทนอินเดีย อันมีคัมภีร์พระพุทธศาสนาและพระพุทธรูปด้วย พระองค์จึงเป็นกษัตริย์ที่เบตพระองค์แรกที่นับถือพระพุทธศาสนา ช่วงนี้พระพุทธศาสนาอย่างไม่แพร่หลาย เพราะลัทธิบอน² อันเป็นความเชื่อตั้งเดิมของชาวทิเบตยังมีอิทธิพลอยู่มาก

เมื่อพระเจ้าของเชน กัมโป ขึ้นครองราชย์ (พ.ศ.1160-1241) ทรงทำสังคมกับจีนและตีเมืองเสฉวนได้พระเจ้าถังไท่จงซ่องเตี้จงประทานจะผูกมิตรกับทิเบตด้วยการยกเจ้าหนูงในราชสกุลของค์หนึ่งพระนามว่า บุนเซংগংজু ให้เป็นมเหสีของพระเจ้าของเชน กัมโป ต่อมาเมื่อทิเบตรุกรานเนปาล กษัตริย์เนปาลจึงขอผูกมิตรด้วยการยกพระธิดาชื่อ ගடຖුෂීທේවි ให้เป็นมเหสีของพระองค์เช่นกัน ราชธิดาทั้งสองได้อัญเชิญพระพุทธรูปและคัมภีร์พระพุทธศาสนาเข้าไปในทิเบตด้วย ทั้งสองพระองค์ได้ชักจูงให้พระสาวีนับถือพระพุทธศาสนา

พระเจ้าของเชน กัมโปทรงส่งที่ปรึกษาราชสำนักคนสำคัญชื่อ THONMEE สัมโภตะ พร้อมคณะอีก 12 คน ไปศึกษาพระพุทธศาสนา ณ มหาวิทยาลัยนาลันดา ประเทศอินเดีย thonmee สัมโภตะและคณะได้นำอักษรสันสกฤตมาเป็นต้นแบบในการประดิษฐ์อักษรและไวยากรณ์ภาษาทิเบตชื่น และได้แปลคัมภีร์พระพุทธศาสนาจากภาษาสันสกฤตเป็นภาษาทิเบตด้วย หลังจากนั้นชาวทิเบตจึงได้ศึกษาพระพุทธศาสนา กันอย่างกว้างขวาง ในปี พ.ศ.1173 พระเจ้าของเชน กัมโปประกาศให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ และทรงสร้างพุทธสถานที่สำคัญหลายแห่ง เช่น พระราชวังปोตาลา และวัดโจคัง เป็นต้น

หลังจากรัชสมัยพระเจ้าของเชน กัมโปแล้ว ลัทธิบอนกลับมา มีอิทธิพลอีกครั้ง ได้ข่มพระพุทธศาสนาโดยอ้างถothi เดชต่างๆ ของลัทธิตน จนกระทั้งพระเจ้าอธิชอง เดทเชน ขึ้นครองราชย์ (พ.ศ.1333-1401) พระองค์ทรงอราธนาพระครุปัทุมสัมภะ แห่งลัทธิมนตรายานผู้รู้เวทมนตร์มากให้มาปราบลัทธิบอน ท่านครุปัทุมสัมภะใช้เวลา 1 ปีกว่า จึงปราบได้หมดแล้วตั้งนิกายเนียงม่า (Nyiangma) หรือนิกายหมวดแดง และสร้างวัดสัมเยชีนเป็นศูนย์กลาง

¹ พระมหาสมจินต์ สมุมปุญโญ, อารยธรรมพุทธศาสนาในทิเบต, 2547 หน้า 20

² บอน แปลว่า มนตร์ท่องป่า หมายถึง ลัทธิวิญญาณนิยม (Animism) ซึ่งเชิงมานุษยวิทยาถือว่า วิญญาณสิงสถิตอยู่ในสรรพสิ่งและมีเจตภูมิอยู่ในธรรมชาติและปรากฏการณ์

ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

นอกจากนี้ พระเจ้าอริชอง เดทเซนยังนิมนต์พระนิกาญสรวาสติ瓦ทมา 12 รูป แล้ว คัดเลือกชาวทิเบตให้มาบรรพชาอุปสมบท 5 คน ต่อมา มีชาวทิเบตอีก 300 คน ทั้งชายและหญิง มาบรรพชาอุปสมบทด้วย พระเจ้าอริชอง เดทเซนทรงตราภูมายให้มีการสนับสนุนด้านต่างๆ แก่พระภิกษุสามเณร จึงเป็นการวางรากฐานอันมั่นคงให้แก่พระพุทธศาสนา

พระเจ้าอริ รัลปachean (พ.ศ. 1409-1444) ครองราชย์เป็นกษัตริย์ทิเบตพระองค์ ต่อมา ทรงมีพระราชรัฐธรรมรงก์ภายในพระพุทธศาสนา ถึงกับสยามพระเกศารองเป็นอาสนะ ให้พระสงฆ์นั่งล้อมแสดงธรรมถวายพระองค์ ทรงแต่งตั้งชาวพุทธให้ดำรงตำแหน่งทางราชการ เป็นจำนวนมาก และมีการลงโทษผู้ที่ไม่มีเคารพพระสงฆ์ด้วย ทำให้พวกลักโอนหรือผู้ที่เสีย ผลประโยชน์ไม่พอใจมาก ด้วยเหตุนี้พวคนี้จึงลอบปลงพระชนม์พระองค์เสีย

พระพุทธศาสนารุ่งเรืองมายาวนาน เพราะได้รับการสนับสนุนจากกษัตริย์ทุกพระองค์ ที่ผ่านมา แต่เมื่อพระเจ้าลัง ดาวrmā (พ.ศ. 1444-1449) ขึ้นครองราชย์ พระองค์นับถือลัทธิบอน จึงพยายามทำลายพระพุทธศาสนา บังคับให้พระสงฆ์ลาสิกขา พระภิกษุต้องหลบออกไปอยู่ใน ชนบท ภิกษุรูปหนึ่งอดرنหนไม่ให้จากการกระทำการของพระองค์ จึงแต่งตัวด้วยชุดดำ สวม หมวกสีดำเข้าไปปะปนกับชาวเมือง และลอบปลงพระชนม์พระเจ้าลัง ดาวrmāเสีย

ต่อมาในปี พ.ศ. 1577-1581 ทิเบตได้อาราธนาพระที่ปั้งกรศรีชญาณ อธิการบดี มหาวิทยาลัยวิกรรมศิลามหงอินเตี้ย ให้มาช่วยปฏิรูปพระพุทธศาสนาและก่อตั้งนิกายلامะ (Lamaism) ในทิเบต พุทธศตวรรษที่ 16 นี้ มีการส่งคนไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่ มหาวิทยาลัยนาลันดามาก มีการแปลคัมภีร์เป็นภาษาทิเบต สร้างวัด และนิมนต์นักประชัญ อินเดียไปทิเบตหลายท่าน ทำให้พระพุทธศาสนารุ่งเรืองขึ้นมาอีกครั้ง

ปลายพุทธศตวรรษที่ 18 ท่านตสองจะปะได้สร้างวัดกันดัน ใกล้กับลacha และตั้ง นิกายเกลูกหรือนิกายหมวดเหลืองขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปฏิบัติวิธีให้เคร่งครัดยิ่งขึ้น เพราะلامะในนิกายเนียงม่า ส่วนมากเลอะเทอะมีลูกมีเมียในวัด แต่นิกายเกลูกห้ามเด็ดขาด นอกจากนี้ท่านยังรวมคัมภีร์ที่ได้แปลเป็นภาษาทิเบตขึ้น โดยแบ่งเป็น 2 หมวด คือ พุทธ公约 100 เล่ม และอรรถกถา 225 เล่ม คัมภีร์เหล่านี้เรียกว่า พระไตรปิฎก หรือคัมภีร์พระพุทธ- ศาสนาฉบับทิเบต ซึ่งได้ตอกทอดmajanถึงปัจจุบัน ลูกศิษย์ของท่านตสองจะปะได้สร้างวัดใหญ่ขึ้น คือ วัดเชรา วัดโคปุ่ง และวัดตซิลุมโป และที่สำคัญ ท่านตสองจะปะยังเป็นผู้ริเริ่มแนวคิดการ สืบบทอดอำนาจโดยการกลับชาติมาเกิดด้วย

กำเนิดองค์ทั่วไป لامะ ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 21 ต้นพุทธศตวรรษที่ 22 อัลตันข่านแห่งมองโกลบุกยึดทิเบต และมีโอกาสได้พบกับโซนัม กยัตโซ ประมุขสังฆนิกายเกลูกองค์ที่ 3 อัลตันข่านเกิดความเลื่อมใสยิ่งนักจึงถวายต้าแห่นง ทะเล ให้แก่ท่าน ชาวทิเบตออกเสียงว่า ทะไล (Dailai) โซนัม กยัตโซได้ถวายต้าแห่นงทะไล لامะ ย้อมหลังขึ้นไปในสองชาติ แรกของท่านด้วย ซึ่งก็คือประมุขสังฆนิกายเกลูกองค์ที่ 1 และ 2 นั้นเอง ยุคของทะไล لامะ องค์ที่ 4 นิกายเกลูก็ก็เจริญรุ่งเรืองเหมือนเดิม เพราะกองทหารมมองโกลหนุนหลังอยู่

สมัยทะไล لامะ องค์ที่ 5 โลซัง กยัตโซ (พ.ศ.2158-2223) การเมืองในทิเบตปั่นป่วน เกิดการแย่งชิงบัลลังก์กันในนครลacha กุชริข่าน ผู้นำมองโกลจึงเข้ามาช่วยปราบปรามจากนั้นจึงมอบอำนาจการปกครองทั้งฝ่ายอาณาจักรและศาสนาให้แก่ท่านโลซัง กยัตโซ ทะไล لامะ องค์ที่ 5 จึงเป็นจุดเริ่มต้นระบบการปกครองที่มีพระเป็นผู้นำสูงสุดของประเทศท่านโลซัง กยัตโซ ทรงทำให้ชาวมองโกลเป็นพุทธศาสนาทั้งประเทศ และทรงสร้างต่อเติมพระราชวังปोตาลาให้ใหญ่โตกว่าเดิม

องค์ทะไล لامะ ในปัจจุบัน เป็นองค์ที่ 14 พระนามว่า เทียนชิน กยัตโซ พระองค์ทรงจัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นอยู่ ณ ธรรมศาลา ประเทศอินเดีย เนื่องจากทิเบตถูกกองทัพจีนยึดครองในปี พ.ศ.2494 พระองค์จึงเสด็จลี้ภัยมาอยู่ประเทศไทยเดิมในปี พ.ศ.2502 เหตุการณ์นี้ทำให้ทิเบตและพระพุทธศาสนาแบบทิเบตเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก โดยเฉพาะชาวตะวันตก ในสหราชอาณาจักรเมริการามีชาวพุทธทิเบตอยู่ประมาณ 5,000,000 คน ส่วนใหญ่เป็นนิกายหมากเหลืองหรือเกลูก¹

องค์ทะไล لامะ องค์ปัจจุบันได้มาเยือนประเทศไทยในปี พ.ศ.2536 เพื่อรับรางวัลโนเบล สาขาสันติภาพ ซึ่งจัดขึ้นที่ประเทศไทย ในการนี้รัฐบาลจีนได้เตือนประเทศไทยว่า ไม่ควรอุကวีช่าให้องค์ทะไล لامะ เพราะว่าพระองค์เกี่ยวข้องกับกิจกรรมแบ่งแยกดินแดนจีนตลอดมา แต่รัฐบาลไทยก็อุကวีช่าให้ โดยมีเหตุผลว่าเป็นเมืองพุทธ ไม่มีเหตุอันควรที่จะสกัดกั้นพระที่จะเข้าประเทศไทย นอกจากเสียมาก่อนเหตุร้ายเท่านั้น แต่ด้วยกระแสกดดันจากจีน เมื่อองค์ทะไล لامะเข้ามาในประเทศไทยแล้ว ปรากฏว่า ไม่มีวัดไหนกล้าให้ที่พักแก่ท่าน ในครั้งนั้น หลวงพ่อปัญญาณนนท์ วัดชลประทาน ได้อาสาให้พระองค์พักที่วัดท่าน แต่สุดท้ายวัดบวรนิเวศวิหารก็ได้นิมนต์ให้ท่านไปพักที่นั้นในฐานะเป็นที่ประทับของสมเด็จพระสังฆราชประมุขสังฆ์ไทย

¹ สุชาติ วงศ์, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, 2549 หน้า 157

ปัจจุบันพระพุทธศาสนาสามารถอ่านในทิเบตเป็นแบบวัชรยาน หรือตันตระ โดยมีนิกายสำคัญมี 4 นิกาย คือ เนียงม่า กากู สักยะ และเกลูก

1. **นิกายเนียงม่า** ผู้ก่อตั้ง คือ คุรุปัทมสัมภัสสร ท่านแบ่งคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็น nauyan¹ พระในนิกายนี้นิยมส่วนหมวกสีแดง

2. **นิกายกากู** อาจารย์ทุ่งโป ญาลจอร์ และมาร์ปะโซคี โลโด เป็นผู้ก่อตั้งโดยยึดหลักคำสอนสายทั้ง 4 ของตันตระ คือ ภาษา manya การลีบทอดวิญญาณ ความฝัน และแสดงส่วนทางครั้งนิกายนี้เรียกว่า นิกายหมวกดำ เพราะเวลาประกอบพิธีพระนิกายนี้นิยมสวมหมวกสีดำ

3. **นิกายศากยะ** ก่อตั้งโดยท่านคองเจลโล มีคำสอนสำคัญคือ อธรรมทอง 13 ข้อ และคำสอนลัมเดร (Lamdre) หลักแห่งมรรคและผล ซึ่งเป็นการรวมกันระหว่างบริสุทธิ์และศุนยตา โดยสาระคือความแยกกันไม่ได้ระหว่างสังสารวัฏและนิพพาน พระในนิกายนี้นิยมสวมหมวกหลายสี

4. **นิกายเกลูก** ผู้ก่อตั้งนิกายนี้ คือ อาจารย์ตส่องอะปะ นิกายนี้มุ่งในด้านความเคร่งครัดทางวินัย การศึกษาพระสูตรและตันตระจะใช้วิธีการวิเคราะห์โดยผ่านทางตรรกวิภาค² พระในนิกายนี้นิยมสวมหมวกสีเหลือง

พระราชวงศ์ปोตala ตอนเริ่มต้นสร้างเป็นเพียงวังเล็กๆ ต่อมามีการก่อสร้างต่อเติมขึ้นเรื่อยๆ นับร้อยปี จนเป็นพระราชวังที่ใหญ่โตมโหฬารมีพื้นที่ครอบคลุมไว้ทั้งลูก พระราชวงศ์ปอตala เป็นศูนย์กลางแห่งจิตวิญญาณชาวทิเบต หลังคาประดับด้วยกระเบื้องทองคำ และมีพระเจดีย์หุ้มทองคำเรียงรายกันอยู่ชั้นบนสุด มีห้องต่างๆ กว่า 1,000 ห้อง เช่น ห้องประชุมรัฐสภา มีโฉนมหาวิทยาลัยสังฆ วิทยาลัยการแพทย์ ชาวทิเบตทุกคนที่เดินทางมาเยือนในวินาทีแรกที่เห็นยอดพุทธวิหารท้องคำทุกคนจะคุกเข่าลงสวามนต์

วัดโจคัง เป็นวัดแรกในทิเบต เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวทิเบตไฝ่นที่จะจาริกไปแสวงบุญให้ได้สักครั้งในชีวิต พระเจ้าซองเซน กัมปอทรงสร้างวัดโจคังขึ้นเพื่อเป็นที่ประดิษฐาน

¹ nauyan (ยานทั้ง 9) คือ ยาน 3 ได้แก่ สายาน, ปัจเจกพุทธayan, โพธิสัตว์ayan ตันตระสาม ได้แก่ กิริตันตระ เน็นปูบติทางกายให้ถูกต้อง, อุปตันตระ เป็นการทำสมาธิโดยการเพ่งในพระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์โดยคตันตระ เป็นการพัฒนาพลังจิตที่สอนโดยวัชรสัตว์ ตันตระนี้สูง ได้แก่ มหาโยคะ เน้นการปฏิบัติการละวางความยึดมั่นเดือด อนุโยคะ ฝึกการทำสมาธิเป็นหนึ่งกับวัชรกาย, อติโยคะ พุ่งไปสู่ชั้นสูงสุดของการปฏิบัติ เพื่อให้โยคีได้ก้าวข้ามโลกีย์ตามคำสอนของสมันตภัทรพุทธะ

² ตรรกวิภาค เป็นการได้ความโดยใช้หลักเหตุผลมาอธิบาย ซึ่งพระทิเบตจะจับคู่กับฝึกตรรกวิภาค โดยผลัดกันตั้งปัญหาและหาคำตอบมาอธิบายให้รวดเร็วและชัดเจน

องค์พระประธานโจโวสากัมมุนี พระพุทธอรูปที่สำคัญที่สุดในทิเบต ได้รับการอัญเชิญมาโดย มเหล่าชาวเนปาลของพระองค์ ปัจจุบันวัดโจคังเจริญรุ่งเรืองมาก จะมีนักแสวงบุญนับ 1,000 คน กระทำประทักษิณและสวดมนต์ทุกวันทุกเวลา

ผู้จาริกแสวงบุญ แต่ละปีมีผู้แสวงบุญจำนวนมากไปเยือนสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ใน ทิเบตโดยเฉพาะพระราชวังโปตาลา และวัดโจคัง สำหรับชาวทิเบตแล้วการจาริกแสวงบุญไปยัง วัดโจคังถือเป็นความปรารถนาสูงสุดและต้องเดินพ้นกันด้วยชีวิตที่เดียว เพราะชาวทิเบต จำนวนมากใช้วิธีเดินทางไปด้วยเท้า และมีจำนวนไม่น้อยที่ต้องจบชีวิตลงก่อนจะถึงวัดโจคัง เพราะ ไม่อาจทนต่อสภาพอากาศที่โหดร้ายได้ โดยเฉพาะอากาศอันหนาวเย็นต่ำกว่าจุดเยือกแข็ง บางครั้งติดลบถึง 40 องศา

เส้นทางแห่งการหยั่งรู้ ดันจู เป็นหนึ่งในนักเดินทางแสวงบุญนี้ จุดมุ่งหมายของเขานอกจากสร้างบุญให้กับตนเองแล้ว ดันจูออกจาริกเพื่อไถ่บาปให้พ่อที่ทึ่ครอบครัวไปตั้งแต่เขายังเด็ก เส้นทางกว่า 2,000 กิโลเมตร ระหว่างซิงไฮ (Qinghai) บ้านของเขากับวัดโจคังคือ ลิ่งท้าวยอันยิ่งใหญ่ โจماและใบมา คือแม่กับน้องสาวผู้ค่อยดูแลเขาตลอดการเดินทาง ดันจู ท่องบทสวดมนต์ย่างเท้าไปข้างหน้าและนอนกราบเหยียดยาวบนหิน กรวด หัวเขียง และหิมะ ตลอดการเดินทาง มีเพียงครัวเรือนที่ผลักดันเข้าไปข้างหน้า ดังจูไม่ได้คิดถึงจุดหมายเลย เขายังคงเดินต่อไปอย่างมีความมุ่งมั่น ระดับความสูงกว่า 4,000 เมตร และอุณหภูมิที่ต่ำกว่าจุดเยือกแข็งได้ ทำให้ทุกคนอ่อนล้า แต่ในที่สุดพวกราชที่ทำสำเร็จหลังจากเดินทางมากกว่า 2 ปี โจมาได้แต่นั่ง หัวใจให้ด้วยความปิติเมื่อเห็นยอดพระราชวังโปตาลาแห่งนคร拉萨ฯ ดันจูใช้เวลาทั้งวัน สวดมนต์และกราบพระพุทธอรูปทุกองค์ในวัดโจคัง การกราบแต่ละครั้งหมายถึงจุดสิ้นสุดแห่ง การเดินทางอันยิ่งใหญ่ หลังจากพวกราชกลับไปถึงหมู่บ้านแล้ว คนทั้งหมู่บ้านอุกมาต้อนรับ ด้วยความปิติ พระผู้ใหญ่แห่งวิหารซึ่งเชิงไฮรับดันจูเป็นلامะ ซึ่งสิ่งนี้เป็นความหวังอันสูงสุดใน ชีวิตเขา¹

5.2.3 พระพุทธศาสนาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ประเทศไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้แก่ประเทศไทย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม มาเลเซีย รวมทั้งประเทศที่เป็นเกาะในทะเล ได้แก่ พิลิปปินส์ สิงคโปร์ อินโดนีเซีย บรูไน และ

¹ ยูบีซี (The History Channel). (2549) สารคดีนักแสวงบุญทิเบต (The Road to Enlightenment). (intranet)

ติมอร์ตะวันออก ประเทศที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธในปัจจุบันคือ ไทย เวียดนาม ลาว กัมพูชา และพม่า ส่วนประเทศไทยเชียง อินโดเนเซีย และบруไน จะนับถือศาสนาอิสลาม เป็นหลัก ประเทศฟิลิปปินส์ และติมอร์ตะวันออก ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะกล่าวถึงประเทศไทยสำคัญๆ 6 ประเทศ คือ ไทย กัมพูชา อินโดเนเซีย ลาว พม่า และเวียดนาม ดังต่อไปนี้

1. ประเทศไทย

ประเทศไทยมีชื่อเป็นทางการว่า ราชอาณาจักรไทย (Kingdom of Thailand) ปัจจุบัน (พ.ศ.2549) ปักครองด้วยระบบเผด็จการทหาร ก่อนหน้านี้ปักครองในระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข ไทยมีประชากรประมาณ 62,418,054 คน (พ.ศ.2548) โดย 95% นับถือพระพุทธศาสนา theravāda 3% นับถือศาสนาอิสลาม และอีก 2% นับถือศาสนาคริสต์

พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ไทยในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชประมาณปี พ.ศ.236 โดยพระโสดนเตระและพระอุตตรเตระเป็นผู้นำมาเผยแพร่ยังสุวรรณภูมิ ซึ่งในขณะนั้นอาณาจักรไทยรวมอยู่ในดินแดนสุวรรณภูมิตัวเดียว สุวรรณภูมิ แปลว่า แผ่นดินทองคำ ปัจจุบันยังชี้ชัดໄฉว่า สุวรรณภูมิอยู่ตรงไหน นักโบราณคดีมีทัศนะแตกต่างกัน 4 กลุ่มใหญ่ดังนี้

1. นักโบราณคดีกลุ่มอินเดีย 90% เชื่อว่า สุวรรณภูมิ คือ แหลมมลายู ประกอบด้วย ดินแดนส่วนใต้สุดของพม่า ภาคใต้ของไทยทั้งหมด ควบสมุทรมาเลเซีย และประเทศสิงคโปร์ ประวัติพื้นเมืองกล่าวไว้ว่า สมัยโบราณย่านนี้มีทองคำมาก เล่นพนันกันโดยเอาทองออกประกัน ชนไก่ก็เอาทองเท่าตัวไก่เป็นเดิมพัน

2. กลุ่มอินเดีย 10% เชื่อว่า สุวรรณภูมิ คือ ริมทะเลด้านตะวันออกของอินเดียใต้
3. กลุ่มพม่า เชื่อว่า สุวรรณภูมิ ได้แก่ ตอนกลางและตอนใต้ของประเทศไทย
4. กลุ่มไทย เชื่อว่า ศูนย์กลางสุวรรณภูมิอยู่ที่จังหวัดนครปฐม

อย่างไรก็ตาม สุวรรณภูมิมีขอบเขตกว้างขวาง สิริวัฒน์ คำวันสา กล่าวไว้ว่า มีชนเผ่า ต่างๆ หลายเผ่าอาศัยอยู่ในดินแดนแห่งนี้ เช่น มอญ พม่า ละว้า มลายู และขอม เป็นต้น¹

¹ สิริวัฒน์ คำวันสา, ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, 2542 หน้า 12-16

อาณาจักรทวารวดี หลักจากที่บรรพบุรุษของไทยได้รับพระพุทธศาสนาแพร่ภาพมาตั้งแต่ยุคของพระเจ้าอโศกมหาราชแล้ว ก็ได้รักษาสืบทอดกันเรื่อยมาจนกระทั่งถึงยุคของอาณาจักรทวารวดี ประมาณพุทธศตวรรษที่ 11-13 ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่จังหวัดนครปฐมในปัจจุบัน ในยุคนี้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง พ布โบราณวัตถุและโบราณสถานต่างๆ มากมาย เช่น พระพุทธอรูปศิลปินชาว พบที่นครปฐม 3 องค์ อุยอุยา 1 องค์ และพับพุทธสถานโบราณหลายแห่งในนครปฐม โดยเฉพาะองค์พระปฐมเจดีย์

อาณาจักรศรีวิชัย อาณาจักรที่อยู่ในช่วงเดียวกันกับทวารวดีคือ อาณาจักรศรีวิชัย ประมาณพุทธศตวรรษที่ 11-19 ซึ่งมีอาณาบริเวณกว้างครอบคลุมปลายแหลมมลายูและเกาะชวา ยังไม่พับหลักฐานระบุได้ชัดเจนว่าศูนย์กลางของอาณาจักรนี้อยู่ที่ใด ดร.เวลล์ กล่าวว่า เมืองปาเลมบัง บนเกาะสุมาตราในประเทศอินโดนีเซีย เป็นเมืองหลวงของอาณาจักรศรีวิชัย ในขณะที่ท่านพุทธทาสมีความเห็นว่า เมืองหลวงของศรีวิชัยอยู่ที่ไซยา สุราษฎร์ธานี

มีการค้นพบศิลปะเจริญที่วัดเสมาเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งบ่งบอกว่าพระเจ้ากรุงศรีวิชัยเป็นผู้ครองราชธานีในพระพุทธศาสนาอย่างแพร่หลาย และพับหลักฐานใหม่ที่อื่นๆ อีกมากมาย ในปี พ.ศ. 1214 สมณอธิบดีจึงเดินทางจากจีนมาเรียนหนังสืออยู่ที่ศรีวิชัย 6 เดือน จึงเดินทางต่อไปอินเดีย ท่านได้แนะนำเพื่อนกิกขุชาวจีนว่า ก่อนจะไปชมพุทธวิปควรจะไปศึกษาเบื้องต้นที่ศรีวิชัยก่อน เพราะเป็นแหล่งศึกษาพะพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งและโดดเด่นมาก ทั้งเดินทางและท่องเที่ยมกับอินเดีย¹

อาณาจักรลพบุรี ประมาณพุทธศตวรรษที่ 15-16 ราชวงศ์สุริยารมันแห่งกัมพูชา เจริญรุ่งเรือง ได้แผ่ออาณาจักรครอบคลุมอย่างลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและลุ่มน้ำมูล ได้มีชัยชนะเหนืออาณาจักรทวารวดี และตั้งราชธานีเพื่ออำนวยการปกครองขึ้นในเมืองต่างๆ เช่น เมืองลพบุรี สุโขทัย ศรีเทพ (เพชรบูรณ์) พิมาย และสกลนคร ในเมืองต่างๆ เหล่านี้ ลพบุรีหรือละโวเป็นเมืองสำคัญที่สุด ลพบุรีได้รับເเอกสาระพะพุทธศาสนาอย่างแพร่หลายจากกัมพูชามาผสานกับ kra ทั้งเดิมที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยทวารวดี ในสมัยนี้มีการสร้างศาสนสถานมากมาย เช่น พระปรางค์สามยอด ปราสาทหินพิมาย และปราสาทหินเขاضนมรุ้ง เป็นต้น

อาณาจักรสุโขทัย ประมาณปี พ.ศ. 1800 หัวหน้าคนไทยกลุ่มนี้ คือ พ่อขุนบาง-กลางหาว ได้ประกาศอิสรภาพขึ้นไล่พากขอมหรือกัมพูชาออกไป แล้วตั้งราชธานีขึ้นที่กรุงสุโขทัย

¹ สิริวัฒน์ คำวันสา, ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, 2542 หน้า 22

และได้สถาปนาพระองค์ขึ้นเป็นกษัตริย์ทรงพระนามว่า พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ เป็นปฐมกษัตริย์ของสยามประเทศ ทางด้านศาสنانนั้นยุคหนึ่งมีทั้งศาสนาพระมหาณ์ พระพุทธศาสนาหมายน และเกรวายชื่งตอกทอดมาจากอดีต แต่พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ทรงเครื่องพันธุ์อันนิกราฟมากที่สุด ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 1822 พ่อขุนรามคำแหงเสด็จขึ้นครองราชย์ เป็นกษัตริย์องค์ที่ 3 แห่งกรุงสุโขทัย ยุคหนึ่งมีความเจริญรุ่งเรืองมากทั้งอาณาจักรและพุทธอัจฉริ

พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทรงอวาระธนาพระสังฆ์จากนครศรีธรรมราชซึ่งไปร่วมเรียน
มาจากการลังกาให้มาเผยแพร่ที่กรุงสุโขทัย ซึ่งต่อมาได้รับความนิยมมาก คณะสงฆ์สมัยนั้นแบ่งเป็น
2 คณะ คือ คณะความว้าสี คือฝ่ายคันถวิลธารหรือศึกษาด้านปริยัติ และคณะอรัญญาสี คือ ฝ่าย
วิปัสสนาธารหรือฝ่ายที่เน้นบำเพ็ญสมาธิภาวนา ชาวสุโขทัยมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา
มาก ดังข้อความในศิลาจารึกหลักที่ 1 ด้านที่ 2 ตอนหนึ่งว่า

“...คนในสุโขทัยนี้มักทาน มักทรงคีล มักโดยทาน พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัย ทั้งชาวแม่ ชาวเจ้า ท่าวิปวัทวียนาง ลูกเจ้าลูกชนหั้งสินหั้งหลาย หั้งผู้หญิงผู้ชาย ฝูงท่าวิมี ศรีทอไนพระพุทธศาสนา ทรงคีลเมื่อพระราชทุกคน เมื่อออกพระราชกรานกฐินเดือนหนึ่งจึงแล้ว เมื่อกรานกฐินมีพนมเบี้ย พนมมาก มีพนมดอกไม้ มีหมอนนั่งหมอนนอน บริพารกฐิน โดยทานและถือบล้าน ไปสวัสดิ์ตติกรุงศรีอยุธยา...”¹

พระพุทธศาสนาส่ายคุณโดยทัยนั้นรุ่งเรืองถึงขีดสุดในสมัยพระนัดดา (หลาน) ของพ่อขุนรามคำแหงคือ พระมหาอธรรมราชาลิไทย เสด็จขึ้นครองราชย์ประมาณปี พ.ศ. 1890 ทรงเป็นกษัตริย์องค์แรกที่รับบัตรปฏิญญาและภาษาอังกฤษ ทรงพระราชินพนธ์วรรณคดีพระพุทธศาสนา เรื่องไตรภูมิพระร่วง ซึ่งเป็นวรรณคดีชื่นแพรกของไทยในปี พ.ศ. 1888 โดยอ้างอิงจากคัมภีร์ต่างๆ ถึง 34 เรื่อง ทรงสร้างเจดีย์ที่นครชุม (เมืองกำแพงเพชร) สร้างพระพุทธชินสีห์พระพุทธชินราชที่พิษณุโลก และในปี พ.ศ. 1905 พระองค์เสด็จออกผนวช นอกเหนือนี้ศิลาการีกหลักที่ 5 กล่าวไว้ว่าพระเจ้าลิไทยทรงโปรดนาพุทธภูมิด้วยดังข้อความว่า “จุ่งเป็นพระพุทธ จุ่งจักรเอาผงสัตว์ทั้งหลาย(ข้าม)สารทุกเชื้อ”² เมื่อกษัตริย์ทรงมีครั้งหนึ่งในพระพุทธศาสนา เช่นนี้จึงเป็นเหตุให้ประชาชนถือเป็นแบบอย่างและเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาก

อาณาจักรล้านนา ได้รับการสถาปนาขึ้นในปี พ.ศ.1840 โดยพระยามังราย ทรงเป็นพระสหายสามเส้าระหว่างพ่อขุนรามคำแหงกับพระยาคำเมืองแห่งเมืองพะ夷า ทรงสร้างเมือง

¹⁻² อ้างใน สิริวัฒน์ คำวันสา, ประวัติพราหมณศาสตร์ในประเทศไทย, 2542 หน้า 29-33

ขึ้นที่เชิงเข้าเทวรรพต (ดอยสุเทพ) ให้ชื่อว่า นวปูรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่ พระพุทธศาสนา สมัยนั้นเป็นนิกายเถรวาทเป็นหลัก ซึ่งมีความแพร่หลายเป็นศาสนากำลังท้องถิ่น ต่อมาเมื่อพระเจ้าติโลกราชเสวยราชสมบัติระหว่างปี พ.ศ.1985-2020 ยุคนี้พระพุทธศาสนาเจริญที่สุด ถือเป็นยุคทองของล้านนา ในปี พ.ศ.1985 ทรงบวชพระชาวเชียงใหม่ 500 รูป ทรงสังคายนา พระไตรปิฎกที่ล้านนา ซึ่งถือเป็นการสังคายนาครั้งที่ 8 ผลการสังคายนาครั้งนี้ทำให้ศาสนา เชื้อแข็งและบ้านเมืองเป็นปึกแผ่นขึ้น

ต่อมาเมื่อพระเมืองแก้ว ซึ่งเป็นพระเจ้าหลานของพระเจ้าติโลกราชขึ้นครองราชย์ ระหว่างปี พ.ศ.2038-2068 มีพิธีบวชนาคหลวงครั้งใหญ่ครั้งแรกในล้านนาถึง 1,200 กว่ารูป สมัยล้านนาพระสงฆ์แตกฉานในคัมภีร์บาลีและแต่งตำราเป็นภาษาบาลีไว้มากกว่าสมัยใดๆ จำนวนคัมภีร์ที่แต่งไว้ไม่ต่ำกว่า 32 คัมภีร์ ตำราบางเล่มยังใช้เป็นหลักสูตรของคณะสงฆ์มาถึงปัจจุบัน เช่น มังคลัตถทิปนี ชินกาลมาลีปกรณ์ เป็นต้น แม้แต่บุพษาดพาหุ ที่ใช้อยู่ทุกวันนี้ ก็แต่งในยุคนี้ พระลังกา ก็นำไปใช้สวดจนถึงปัจจุบันเช่นกัน

อาณาจักรอยุธยา พระเจ้าอู่ทองทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เมื่อวันที่ 3 เมษายน พ.ศ.1893 ซึ่งขณะนั้นอาณาจักรสูงทัยเริ่มเสื่อมอำนาจลงและในที่สุดได้เป็นเมืองขึ้นของอยุธยาในปี พ.ศ.1921 กรุงศรีอยุธยาเจริญรุ่งเรืองยาวนานถึง 417 ปี มีกษัตริย์ปกครองสืบต่อกันมาถึง 33 พระองค์ อยุธยาเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์อัญญาหาร ตั้งคำกล่าวไว้ว่า “ในนาเมีปลานามีข้าว” ทั่วทั้งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัดวาอาราม ปราสาท พระราชวัง ปูชนียสถาน และปูชนียวัตถุมากมาย

พระเจ้าอู่ทองทรงสร้างวัดขึ้น 2 วัด คือ วัดพุทธไอศวรรย์ และวัดใหญ่ชัยมงคล พระพุทธศาสนาเจริญสูงสุดในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ 8 แห่งกรุงศรีอยุธยา ทรงครองราชย์ระหว่างปี พ.ศ.1991-2031 ทรงสร้างวัดและบูรณะวัดต่างๆ มากมาย ในปี พ.ศ.2008 พระองค์เสด็จออกผนวช มีข้าราชการและบริวารศานุวงศ์ออกบวช ตามมากถึง 2,388 คน ซึ่งเป็นประดุจดังการออกบวชของพระบรมโพธิสัตว์ทั้งหลายในอดีต

ครั้นถึงรัชกาลพระรามาธิบดีที่ 2 ทรงหล่อพระพุทธรูปสูงใหญ่ซึ่ง พระศรีสรรเพชญ์ ด้วยทองคำหนัก 53,000 ชั้ง และหุ้มด้วยทองคำอีก 286 ชั้ง หรือ 22,880 บาท หลังจากสมัยพระรามาธิบดีที่ 2 พระพุทธศาสนาได้รับการอุปถัมภ์จากพระมหากษัตริย์เรื่อยมาจนกระทั่งถึงรัชกาลของพระเจ้าทรงธรรม กษัตริย์องค์ที่ 21 แห่งกรุงศรีอยุธยา ครองราชย์ในปี พ.ศ.2153 ก่อนเสวยราชสมบัติพระองค์เคยออกผนวช เป็นผู้รอบรู้ในพระไตรปิฎก ต่อมาเมื่อ

เป็นพระเจ้าแผ่นดินแล้วได้สต็อกลงพระที่นั่งจอมทอง 3 หลัง เพื่อสอนพระบาทีแก่ภิกษุสามเณร ทุกวัน มีภิกษุสามเณรไปเรียนกันจำนวนมาก ในสมัยของพระองค์มีการส่งพระภิกษุไปเรียนที่ลังกาด้วย

สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงครองราชย์ระหว่างปี พ.ศ.2199-2231 พระองค์ทรงเอาพระทัยใส่กิจทางศาสนา เสต็จทรงบาทรุ่งเรือง ในการบูรณะ สถาปัตยกรรม แต่ไม่ได้ทิ้งด้านอาณา尼คมในแบบເອເຂີຍ ประเทศต่างๆ ตกเป็นเมืองขึ้นโดยมาก แต่ไทยอดพื้นมาได้ทั้งด้านอาณาจักรและศาสนาจักรด้วยพระปริชาสามารถของกษัตริย์ในแต่ละสมัย ครั้งหนึ่งพระเจ้า-หลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส ล่ำพระราชน้ำเสียงพระนารายณ์มหาราช มีความว่า พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสขอซักชวนพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาให้มาร่วมแผ่นดินเดียวกัน โดยขอให้พระองค์เปลี่ยนศาสนามาหันถือศาสนาเดียวกับฝรั่งเศส...

พระนารายณ์มหาราชทรงขอบพระทัยพระเจ้าฝรั่งเศสหนักหนาที่มีความสนใจเหล่านี้ ในพระองค์ แต่ทรงประหลาดใจว่า เหตุใดพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสจึงมาก้าวเข้ามายังกับฤทธิ์อำนาจของพระผู้เป็นเจ้า เพราะการที่มีศาสนาต่างๆ ในโลกนี้ ไม่ใช่เป็นความประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้า หรือหัวหน้า พระองค์จึงปล่อยให้มีไปด้วยนั้น มิได้บันดาลให้มีเพียงศาสนาเดียว เมื่อพระผู้เป็นเจ้า มีฤทธิ์มากในเวลานี้ พระองค์คงประนีประนอมให้ตัวเราหันถือพุทธศาสนาไปก่อน เพราะฉะนั้นเรา จึงจะรอคอยพระกรุณาของพระองค์ บันดาลให้เราเลื่อมใสในคริสต์ศาสนาในวันใด เรา ก็จะเข้ารีตในวันนั้น จึงขอฝากชะตากรรมของเราและกรุงศรีอยุธยาสุดแต่พระเจ้าจะบันดาลเติด¹

พระนารายณ์มหาราชทรงโปรดให้มีพระราชโองการประกาศว่า ให้คนไทยหันถือศาสนา ได้ตามชอบใจ และพระราชทานที่ดินให้สร้างโบสถ์คริสตังใหม่ ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ทูตฝรั่งเศสผิดหวังมากเกินไป มีคนไทยบางส่วนหันมานับถือคริสต์ศาสนาแต่ก็เพียงน้อยนิด แม้ผ่านมา 300 กว่าปีจนถึงปัจจุบัน คริสต์ศาสนา nikชนในไทยมีเพียง 2% เท่านั้น ถูก lobaiyของพระนารายณ์-มหาราชนี้เป็นการเลียนอ้อยเพื่อรักษาส่วนใหญ่เอาไว้ แต่ถ้าพระองค์ทรงเปลี่ยนศาสนาเสียแล้ว เป็นไปได้ว่าในยุคนี้และยุคต่อมาชาวไทยโดยส่วนใหญ่จะเปลี่ยนไปหันถือคริสต์ศาสนาตามพระองค์ ปัจจุบันชาวพุทธอาจจะเป็นชนกลุ่มน้อยในท่ามกลางคริสต์ศาสนา Nik ก็เป็นไปได้

สมัยกรุงธนบุรี หลักจากที่กรุงศรีอยุธยาสูญเสียเอกสารชี้ให้แก่พม่าในปี พ.ศ.2310 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงกอบกู้เอกสารชี้ให้ในปลายปีเดียวกัน และทรงสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานีแห่งใหม่ ทรงสนับสนุนปัจจัย 4 แก่พระภิกษุสามเณรที่ตั้งใจเล่าเรียน

¹ เสตียร โพธินันทน์, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ เล่ม 2, 2519 หน้า 180.

พระไตรปิฎก และทรงขอร้องให้กิกขุตั้งมั่นอยู่ในพระธรรมวินัย หากขัดข้องสิ่งใดพระองค์จะจัดการอนุเคราะห์ทรงมีพระราชดำรัสว่า “ถ้าพระผู้เป็นเจ้าทั้งปวงมีศีลคุณบริบูรณ์ในพระศาสนาแล้ว แม้จะปรารถนามั่งสัสรุธิรະของโอม โยมก็อาจจะเขื้อดเนื้อแลโลหิตออกมากบ่าเพญทานได้” เพราะสมัยนั้นมีกิกขุประพฤตินอกริตตั้งตนเป็นแม่ทพ พระเจ้าตากลินจึงจับสิกไปจำนวนมาก

สมัยรัตนโกสินทร์ หลังจากสิ้นยุคธนบุรีแล้วพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก-มหาraz ได้เสด็จขึ้นครองราชสมบัติในวันที่ 6 เมษายน พ.ศ.2325 ทรงย้ายเมืองหลวงมาที่กรุงเทพมหานคร หรือกรุงรัตนโกสินทร์ พระพุทธศาสนาในกรุงรัตนโกสินทร์นั้นมีความเจริญรุ่งเรืองไม่แพ้ยุคใดที่แล้วมา ทั้งนี้พระรามหาภัตtriy ทุกพระองค์ทรงเป็นหลักชัยในการส่งเสริมบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี

รัชกาลที่ 1 (พ.ศ.2325-2352) พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา เสด็จออกทรงบำราศน่ำเช้า ตอนแพลงวยภัตตาหาร เวลาเย็นเสด็จออกท่องพระโรงเพื่อสตับพระธรรมเทศนาเป็นประจำ ทรงโปรดให้ทำสังคายนาพระ-ไตรปิฎกในปลายปี พ.ศ.2331 ณ พระอุโบสถวัดพระศรีสรรเพชญ์ (วัดมหาธาตุในปัจจุบัน) โดยมีพระภิกขุ 218 รูป ราชบัณฑิต 32 คน

พระองค์เสด็จไปที่ประชุมสังคายนาวันละ 2 ครั้ง เช้าและเย็น เพื่อถวายภัตตาหารและน้ำปานะ สังคายนาอยู่ 5 เดือนจึงเสร็จ แล้วโปรดให้คัดลอกสร้างเป็นฉบับหลวงขึ้น เรียกว่า ฉบับทองใหญ่ นอกจากนี้ทรงออกกฎหมายเกี่ยวกับคณะสงฆ์เป็นครั้งแรกและออกต่อๆ กันมารวม 10 ฉบับ ฉบับที่ 1 ออกในปี พ.ศ.2325 ฉบับที่ 10 ออกในปี พ.ศ.2344 และทรงโปรดให้สร้างวัดพระศรีรัตนศาสดาราม หรือวัดพระแก้ว ในปี พ.ศ.2325 เพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระแก้วมรกต

รัชกาลที่ 2 (พ.ศ.2352-2367) ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระเลิศหล้านภาลัย มีการปรับหลักสูตรการศึกษาภาษาบาลีใหม่จาก “บาลีเรียนตรี บาลีเรียนโท บาลีเรียนเอก” เป็นแบบ 9 ประโยชน์ ดังที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน ในการสอบวัดผลนั้น ใช้วิธีสอบปากเปล่าคือให้แปลพระบาลีต่อหน้ากรรมการ 3-4 รูป และมีครุเข้าฟังเป็นพยาน 20-30 รูป ถ้าหากเรียนแปลเก่งอาจจะสอบผ่าน 9 ประโยชน์ภายในวันเดียวได้

ในปี พ.ศ.2363 มีการทำกรอบระบาดผู้คนล้มตายมาก พระองค์จึงบำเพญกุศลหลายอย่างเพื่อขัดปัดเป้าภัยพิบัติ โปรดให้แปลพระปริตรเป็นภาษาไทย ให้เจ้านายและข้าราชการฝ่ายในฝึกหัดสวัสดพระปริตรทุกวัน โดยพระองค์เสด็จขึ้นทรงฟังสวัสดถาย ณ พระที่นั่ง

ไฟศาลาทักษิณทุกคืน ธรรมเนียมการสวัสดพระปริตรนี้ปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล เมื่อครั้งที่เมืองไฟศาลาเกิดภัยพิบัติด้วยอหิวาตกรโคเป็นเดือน พระลัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสั่งให้พระอาบนน้ำเรียนรัตนสูตรว่าด้วย “ยงกิณุจิ ฯลฯ” และทำพระปริตรสวัสดิจัดปัดเป่าภัยต่างๆ ในเมืองไฟศาลาให้มลายหายไป¹

รัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2367-2394) พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง มีคำกล่าวว่า “ไม่ว่าพระองค์จะประทับอยู่ ณ ที่ใด ไม่ว่าจะมีเหตุการณ์อันใดเกิดขึ้น พระองค์จะทรงระลึกถึงการบำรุงพระศาสนาไว้ก่อน” พระองค์เสด็จทรงบำรา羯หัวน้ำ ทรงอาภานนาพระมหาวายธรรมเทคโนโลยีและบอคัมภีร์ในวังเป็นประจำ พระองค์ไม่โปรดละครในคือละครที่มีผู้หญิงแสดง แต่โปรดการทรงธรรม ในรัชกาลนี้มีการสร้างพระไตรปิฎกมากกว่ารัชกาลอื่นที่แล้วมาคือ มีถึง 5 ฉบับ ได้แก่ ฉบับลดหน้าเอกสาร ฉบับหน้าโต ทองน้อย ซุบย่อ และฉบับอักษรรามัญ ด้วยความที่พระองค์เอาราชสำนักไปต่อ กิจการทางศาสนาเช่นนี้ จึงมีกลุ่มนรกรอกรับใช้จำนวนมาก ตามบันทึกของชาวยุโรประบุว่า ในกรุงเทพมหานครมีรากน้ำ สามเณร 10,000 รูป และทวารราชอาณาจักรมี 100,000 รูป²

กำเนิดธรรมยุต ในสมัยนี้ได้เกิดนิกายธรรมยุตขึ้น โดยพระวชิรญาณเถระ³ ทรงศรัทธาเลื่อมใสในจริยावัตรของพระมอยู่ชื่อ ชา� พุทธอวโโส จึงทรงอุปสมบทใหม่กับคณะสงฆ์มอยู่ในปี พ.ศ.2372 แล้วตั้งคณะธรรมยุตขึ้นในปี พ.ศ.2376 จากนั้นเสด็จมาประทับที่วัด-บวรนิเวศวiharซึ่งเป็นศูนย์กลางของคณะธรรมยุติกนิกาย คณะสงฆ์เดิมนั้นถูกเรียกว่า มหานิกาย

ก่อนสวรรคต พระองค์ตรัสสั่งเหล่าข้าราชบริพารเรื่องกิจการบ้านเมืองและศาสนาไว้ว่า “สังคมร่มข้างภูนข้างพม่าเห็นจะไม่มีแล้ว จะมีอยู่ก็แต่ชาวฝรั่ง ให้ระวังให้ดีอย่าให้เสียที่เขากำไรแล้ว ใจของเขาก็คงจะไม่ดี ควรจะเรียนเอาไว้ก็ให้อาอย่างเข้า แต่อย่า่นับถือเลื่อมใสไปที่เดียว ทุกวันนี้คิดจะสละหัวง่ายให้หมด อาลัยอยู่แต่วัดสร้างไว้ใหญ่โต华丽วัดที่ยังคงอยู่ก็มี ถ้าชำรุดทรุดโทรมไปจะไม่มีผู้ช่วยบำรุง... (เงินพระคลัง 4 หมื่นชั่ง) ขอสัก 1 หมื่นชั่งเกิด ถ้าผู้ใดเป็นเจ้าของแผ่นดินช่วยบอกร่างแก่เขา ขอเงินรายนี้ช่วยหนุนบำรุงวัดที่ชำรุดและการวัดที่ยังคงอยู่นั้นให้แล้วด้วย”⁴

¹ ขอกทกนิจภัย อัมมปทคากา เล่ม 43 ข้อ 149

² วอลเตอร์ เอฟ เวลลา, แผ่นดินพระนั้งเกล้า แปลโดย นิจ ทองสกิต, 2514 หน้า 63.

³ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 4) เมื่อครั้งยังเป็นพระ储君

⁴ เจ้าพระยาทิพารวงค์, พระราชพงศาวดารรัตนโกสินทร์ ร.3 , 2505 หน้า 187-8.

รัชกาลที่ 4 (พ.ศ.2394-2411) พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงเป็นเจ้าฟ้ามงกุฎได้ผนวชอยู่ 27 พรรษา ทรงลาภิกขาแล้วขึ้นครองราชย์เมื่อพระชนมายุ 57 พรรษา ใน พ.ศ. 2394 พระองค์ทรงสร้างวัดใหม่ขึ้นหลายวัด เช่น วัดปทุมวนาราม วัดโสมนัสวิหาร วัดมหาพฤฒาราม วัดราษฎร์ดิษฐ์สิริมหาสีมาaram และวัดราชบพิตร เป็นต้น ตลอดจนบูรณะวัดต่างๆ อีกมาก โปรดให้มีพระราชพิธี “มหาบูชา” ขึ้นเป็นครั้งแรก ในปี พ.ศ.2394 ณ ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ปวงชนชาวไทยได้อือปปฏิบัติเป็นประเพณีสืบกันมาจนถึงทุกวันนี้

รัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2411-2453) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว Maharajah Rama V ทรงเป็นกษัตริย์ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ทรงนำพชาติไทยไปสู่ความเจริญก้าวหน้าทั้งทางการเมืองและทางศาสนา ทรงเริ่มต้นการศึกษาสมัยใหม่ในประเทศไทย โดยให้วัดเป็นศูนย์กลางและให้พระสงฆ์เป็นครูสอนหนังสือแก่เยาวชน ในปี พ.ศ.2427 ได้จัดตั้งโรงเรียนสำหรับราษฎรขึ้นเป็นแห่งแรก ณ วัดมหาธาตุ

ในปี พ.ศ. 2432 ทรงโปรดให้ย้ายที่ราชบัณฑิตบกพระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณร จากในวัดพระศรีรัตนศาสดารามออกมานเป็นบาลีวิทยาลัยซึ่งมหาธาตุวิทยาลัย ที่วัดมหาธาตุ และต่อมาปี พ.ศ. 2439 ได้ประกาศเปลี่ยนนามมหาธาตุวิทยาลัย เป็นมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นที่ศึกษาพระปริยัติธรรมและวิชาการชั้นสูงของพระภิกษุสามเณร โดยทรงมุ่งหมายจะให้จัดการศึกษาแบบตะวันตก

ทรงโปรดให้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกด้วยอักษรไทยชุดละ 39 เล่ม จำนวน 1,000 ชุด ในปี พ.ศ.2435 ต่อมาปี พ.ศ.2436 สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาชิรัญญาณโกรส ทรงจัดตั้ง “มหาบูชาชีวิทยาลัย” ขึ้น เพื่อเป็นแหล่งศึกษาพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรฝ่ายธรรมยุตินิกาย

เพื่อให้การปกคล้องสงฆ์มีความรัดกุมยิ่งขึ้น พระองค์จึงโปรดให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองสงฆ์ขึ้นใน พ.ศ.2445 ตรงกับ ร.ศ.121 (รัตนโกสินทร์ศก 121) นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงสร้างวัดใหม่ขึ้นหลายวัด เช่น วัดวัดราชบพิตร วัดเทพศิรินทราวาส วัดเบญจมบพิตร วัดอัษฎางนิมิต วัดจุฬาทิศราชธรรมสภา และวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ ทรงบูรณะวัดมหาธาตุ และวัดอื่นๆ อีก ทรงนิพนธ์วรรณกรรมทางพุทธศาสนาจำนวนมาก

รัชกาลที่ 6 (พ.ศ.2453-2468) พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระปรีชาปริภาคเปรื่องในทางพระศาสนามาก ทรงนิพนธ์หนังสือพระพุทธศาสนาหลายเรื่อง เช่น เทศนาเลือป่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร เป็นต้น ทรงอุบรมสั่งสอนธรรมะข้าราชการ

ด้วยพระองค์เอง ในปี พ.ศ.2455 สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาชิรญาณวโรรส ทรงเปลี่ยนวิธีการสอบบาลีสนามหลวงจากปากเปล่ามาเป็นข้อเขียนเป็นครั้งแรก

ต่อมาอีกหนึ่งปีคือใน พ.ศ.2456 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดให้ใช้พุทธอักษรราช (พ.ศ.) แทน ร.ศ. และในปี พ.ศ.2462-2463 ทรงโปรดให้พิมพ์คัมภีร อรรถกถาพระไตรปิฎก อรรถกถาชาดกและคัมภีรื่นๆ เช่น วิสุทธิมรรค มิลินทปัญหา เป็นต้น หลักสูตรนักธรรมที่เรียนกันอยู่ในปัจจุบันนี้ทรงโปรดให้จัดการศึกษาขึ้นในปี พ.ศ.2469 ก่อนหน้านั้นเรียกว่า “องค์ของสามเณรรู้ธรรม” ซึ่งมีการสอบครั้งแรกในเดือนตุลาคม พ.ศ.2454

รัชกาลที่ 7 (พ.ศ.2468-2477) พระบาทสมเด็จพระปگเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดให้มีการทำสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 3 ของประเทศไทยขึ้นในระหว่าง พ.ศ.2468-2473 เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แล้วทรงให้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐชุดละ 45 เล่ม จำนวน 1,500 ชุด พระราชนานแก่ประเทศต่างๆ ประมาณ 450 ชุด ซึ่งนับเป็นเกียรติประวัติของประเทศไทย เพราะประเทศไทยพุทธศาสนาอื่นๆ ในครั้งนั้นยังไม่มีประเทศไทยได้ทำได้ ปี พ.ศ.2471 กระทรวงธรรมการหรือกระทรวงศึกษาธิการ ในปัจจุบันได้จัดหลักสูตร “ธรรมศึกษา” เพื่อเปิดโอกาสให้ชาวสเรียนพระปริยัติธรรมอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรก

รัชกาลที่ 8 (พ.ศ.2477-2489) ในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอันนัมทิศ มีการแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทย 2 ประเภท คือ

1. พระไตรปิฎก แปลโดยอรรถ พิมพ์เป็นเล่มสมุด 80 เล่ม เรียกว่าพระไตรปิฎกภาษาไทย แต่เสริจสมบูรณ์หลังจากสิ้นรัชกาลพระองค์ไปแล้วคือในปี พ.ศ.2500 เพื่อฉลองในโอกาส 25 พุทธศตวรรษ

2. พระไตรปิฎก แปลโดยสำนวนเทศนา พิมพ์ลงใบลาน แบ่งเป็น 1,250 กันท์ เรียกว่า พระไตรปิฎกฉบับหลวง เสริจเมื่อปี พ.ศ.2492

ในปี พ.ศ.2484 รัฐบาลออก พ.ร.บ. คณะกรรมการ พ.ศ.2484 เพื่อให้การปกคล้อง คณะกรรมการมีความสอดคล้องเหมาะสมกับการปกคล้องแบบใหม่ ถัดมาอีก 4 ปี คือในปี พ.ศ.2488 มหามกุฏราชวิทยาลัยซึ่งตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2436 ได้ประกาศตั้งเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ ชื่อ “สถาการศึกษามหามหากรุณาธิราชวิทยาลัย”

รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489-ปัจจุบัน) ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช มีการจัดตั้งโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญระดับประถมปลาย และ

มติยมศึกษาปีที่ 1-6 ในปี พ.ศ.2514 ต่อมาปี พ.ศ.2501 มีการจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวัดอathaทิพย์ขึ้นเป็นแห่งแรก ณ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อเปิดการสอนพุทธศาสนาแก่เด็กและเยาวชน ต่อมาได้ขยายไปทั่วประเทศ กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้วิชาพระพุทธศาสนาเป็นวิชาภาคบังคับแก่นักเรียนระดับมติยมศึกษา ปีที่ 1-6

ในปี พ.ศ.2508 ได้มีการจัดตั้งสำนักงานองค์การพุทธศาสนาสันกิสัมพันธ์แห่งโลกขึ้น ณ ประเทศไทย (พ.ส.ล.) เพื่อเป็นศูนย์กลางของชาวพุทธทั่วโลก นอกจากนี้ปัจจุบันมีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาผ่านวารสารกรรมมากขึ้น เพราะเข้าถึงประชาชนได้ง่ายและรวดเร็ว หากผู้แต่งเขียนได้ดีจะได้รับความนิยมจากผู้อ่านไม่แพ้นวนิยาย เช่น หนังสือ “เลียดายคนตายไม่ได้อ่าน” เป็นต้น ซึ่งจัดพิมพ์ 30 กว่าครั้งแล้ว ขายดีมากเข้าถึงผู้อ่านกว่าแสนคน

ในด้านพิธีกรรมมีการเปลี่ยนแปลงพระราชนิพิธีของพระมหากษัตริย์เป็นพิธีของรัฐบาลเรียกว่า “รัฐพิธี” โดยให้กระทรวงต่างๆ เป็นผู้จัด มีการจัดงานส่งเสริมพระพุทธศาสนาช่วงวันวิสาขบูชาของทุกปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้พระบรมวงศานุวงศ์เล็ตต์เจนพระองค์ในพิธีเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา มาฆบูชาอาสาพหูชา ณ พุทธมณฑล ซึ่งสร้างขึ้นเมื่อครั้งฉลอง 25 พุทธศตวรรษ

2. ประเทศกัมพูชา

กัมพูชา (Cambodia) หรือเขมร มีชื่อทางการว่า ราชอาณาจักรกัมพูชา (Kingdom of Cambodia) ปกครองแบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ มีเมืองหลวงชื่อพนมเปญ และเป็นเมืองที่ใหญ่ที่สุด เคยตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศสเกือบร้อยปี ได้รับเอกสารชื่อย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2496 กัมพูชา มีประชากรประมาณ 14,071,000 คน (พ.ศ.2548) ประชากร 93% นับถือพระพุทธศาสนาโดยรวม ส่วนอีก 7% นับถือภูตผีและอื่นๆ

กัมพูชาเป็นประเทศที่มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมายาวนานกว่า 2,000 ปี หลักฐานหลายแหล่งยืนยันตรงกันว่า พระพุทธศาสนาตั้งอยู่ในดินแดนแห่งนี้ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 3 เช่น หลักฐานจากศิลาจารึกที่คันพบ ณ เมืองโวกัญ อันเป็นศิลาจารึกที่เก่าแก่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้¹ ในอดีตกัมพูชาคือดินแดนส่วนหนึ่งของสุวรรณภูมิ อันเป็นถิ่นที่พระโซณเตะและพระอุตตรเตะเดินทางมาเผยแพร่พระพุทธศาสนา ตั้งแต่บัดนั้นพระพุทธ-

¹ พระรรที ဓမුම්ජිටි, ผลกระทบต่อสังคมกลางเมืองต่อพระพุทธศาสนาในประเทศไทย กัมพูชา ระหว่างปี พ.ศ.2513-2534, 2549 หน้า 1-2

ศาสนาในกัมพูชาจึงค่อยๆ เจริญรุ่งเรืองขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งถึงยุคประวัติศาสตร์กัมพูชา 4 ยุค คือ ยุคฟูนัน เจนละ พระนคร และยุคปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

ยุคฟูนัน (พ.ศ.600-1100) คำว่า ฟูนัน (Funan) เป็นคำที่เรียกตามหลักฐานที่ปรากฏในจดหมายเหตุของจีน ซึ่งเพียนมาจากภาษาเขมรว่า พنم หรือ увนม ในภาษาสันสกฤต ซึ่งแปลว่า ภูเขา ในอดีตชาวฟูนันเคยนับถือลักษณะลิโกราตุ ดิน น้ำ ลม ไฟ และผีสางนางไม้ แต่ เมื่อพระพุทธศาสนาเข้าสู่สุวรรณภูมิแล้วชาวฟูนันจึงหันมานับถือพระพุทธศาสนา จนกระทั่ง พ.ศ.543 พระมหาณ์ชาวอินเดียชื่อเกานทินะรับชนะเฝ่าฟูนันและได้รับสถาปนาขึ้นเป็น พระราชาปักครองพระนคร ในราชสำนักจะนับถือศาสนาพราหมณ์นิกายไศวะ ซึ่งเป็นศาสนา ดังเดิมของพระราชาเกานทินะ แต่ประชาชนทั่วไปบ้างก็หันบ้างก็หันถือ ศาสนาพุทธอบ้างก็หันถือ ศาสนาพราหมณ์

ในรัชสมัยของพระเจ้าศรีมารະ พระองค์ทรงนับถือพระพุทธศาสนาและทรงประกาศ ยกย่องให้เป็นศาสนาประจำชาติ มีศิลปาริเก่าแก่อายุรากว่าพุทธศตวรรษที่ 7-8 บันทึกไว้ว่า พระองค์ทรงลั่งให้พระราชปั้นเสวยราชย์ต่อไปในอนาคตหันบถือและสนับสนุนพระพุทธศาสนาด้วย¹ ในยุคต่อมาพงศาวดารจีนบันทึกไว้ว่าพระราชาคุตต์มาก็ได้นับถือพระพุทธศาสนาตามคำสั่งของ พระเจ้าศรีมารະ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงพระนาคเสนกวิกขุขาวอินเดียซึ่งเดินทางไปอาณาจักรฟูนัน และเดินทางต่อไปเมืองจีนในปี พ.ศ.1027 ในครั้งนั้นพระนาคเสนกล่าวถวายพระพรต่อ พระเจ้ากรุงจีนว่า “ในประเทศไทยฟูนันบ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองมาก ประชาชนนับถือศาสนา พราหมณ์ก็มี พระพุทธศาสนา ก็มี พระพุทธศาสนา นั้นรุ่งเรืองมาก มีพระภิกขุสงฆ์จำนวนมาก และฝึกปฏิบัติตามวินัยอย่างเคร่งครัด”²

หลังจากนั้นไม่นานคือในปี พ.ศ.1046 กษัตริย์ฟูนันส่งราชทูตและพระภิกขุไปกรุงจีน อีก คือ พระสังฆปala และพระมันโตโล โดยพระสังฆปala เป็นผู้รักษาศาสตร์หลายภาษา และทรงพระไตรปิฎก มีจิริยัต์ทรงดงงาม กิตติศัพท์เลื่องลือไปถึงพระเจ้ากรุงจีนคือ จักรพรรดิบูต์ แห่งราชวงศ์เหลียง จึงนิมนต์ท่านไปสอนธรรมะและเปลี่ยนพระไตรปิฎกเป็นภาษาจีน ท่านแปล พระไตรปิฎกอยู่นานถึง 16 ปี ซึ่งทั้งสองท่านยังปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกจีนมาจนถึงปัจจุบัน

¹⁻² พระร่วี อรุമจิโต, ผลกระทบต่อสังคมกลางเมืองต่อพระพุทธศาสนาในประเทศไทย กัมพูชา ระหว่าง พ.ศ. 2513-2534, 2549 หน้า 19-20

ต่อมาปี พ.ศ.1057 พระเจ้าอนุรุทธอรമันเสด็จขึ้นครองราชย์ ทรงมีพระราชศรัทโราในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า ทรงประกาศถวายพระองค์เป็นอุบลาก ทรงมีพระเกศาตุเลี้นหนึ่งไว้เป็นที่ลักษณะบูชา พระเจ้าอนุรุทธอรามันเป็นกษัตริย์องค์สุดท้ายที่ปรากฏนามในยุคพุนน ในปี พ.ศ.1170 อาณาจักรเจนละยกทัพมาตีและรวมพุนนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเจนละ

ยุคเจนละ (พ.ศ.1100-1344) เจนละ เป็นคำจีนที่เรียกเมืองกัมพูชาที่อยู่ทางภาคเหนือของนครพุนน คำนี้เพี้ยนมาจากภาษาเขมรว่า เจือน-ເລോ หมายถึง ชั้นบน ที่สูง หรือทางเหนือ พระเจ้าวรมันเสด็จขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์องค์แรกประมาณปี พ.ศ.1093 กษัตริย์ในยุคต้นนี้ยังคงนับถือศาสนา Hinayana ไศวะเป็นหลัก ต่อมาในรัชกาลของพระเจ้าอีศานวรมันที่ 1 (พ.ศ.1159-1169) พงศาวดารจีนยุคราชวงศ์สุย บันทึกไว้ว่า “ในรัชกาลของพระองค์นี้ (พระเจ้าอีศานวรมันที่ 1) มีกิกขุ ภิกขุณี หลายรูป...”¹

ในรัชกาลของพระเจ้าชัยวรมันที่ 1 (พ.ศ.1200-1224) มีหลักฐานจากบันทึกของหลวงจีนอีจิงที่เดินทางไปอินเดียและผ่านตินแวนແตนนี้ระบุว่า สมัยนั้นพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาก มีวัดหัวใจที่สูงมาก ประชานทัวไปนิยมบวชในพระพุทธศาสนา แม้พวกรเข้ามายังกีนิยมบวชเช่นเดียวกัน ในพุทธศตวรรษที่ 14 พระพุทธศาสนา多名มายานได้เข้ามาเผยแพร่ในเอเชียภาคเนย์แล้ว และกัมพูชาถูกได้รับเอาพระพุทธศาสนา多名มายานไว้ เช่นกัน แต่ก็ไม่มีอิทธิพลมากเหมือนเดร瓦ท หลังรัชกาลพระเจ้าชัยวรมันได้ไม่นานอาณาจักรเจนละก็ลิ้นสุดลง

ยุคพระนคร (พ.ศ.1345-1975) ยุคพระนครหมายถึง ยุคนครวัดและนครром เป็นยุคที่อารยธรรมเขมรเจริญรุ่งเรืองมากที่สุด เป็นมหาอาณาจักรใหญ่มีศิลปะและสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นกว่าทุกๆ ดิบ โดยเฉพาะปราสาทนครวัด (Angkor Wat) และนครром (Angkor Thom) ยุคนี้เริ่มนับตั้งแต่รัชกาลของพระเจ้าชัยวรมันที่ 2 (พ.ศ.1345-1420) จนถึงรัชกาลของพระเจ้าพญาyat (พ.ศ.1975) ซึ่งทรงสร้างพระนครไปสร้างเมืองหลวงใหม่ที่พนมเปญอันเป็นเมืองหลวงของกัมพูชาในปัจจุบัน

หลังจากที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 2 ครองราชย์ในปี พ.ศ.1345 แล้ว ทรงย้ายพระนครจากเจนละมาตั้งที่พนมเหนทบรรพตหรือเขاضนมคูเลนในปัจจุบัน พระองค์ทรงนับถือศาสนาพระหมณ์ แต่พระพุทธศาสนาถูกยังเป็นที่เป็นที่เครื่องนับถือกันอยู่ในหมู่ประชาชน หลังจากยุคของพระองค์แล้วกษัตริย์แต่ละพระองค์ก็นับถือพระหมณ์บ้างนับถือพระพุทธศาสนาบ้างสลับกันไป

¹ พระรรภ. ออมมจิโต, ผลกระทบต่อสังคมกลางเมืองต่อพระพุทธศาสนาในประเทศไทยกัมพูชา ระหว่าง พ.ศ. 2513 – 2534, 2549 หน้า 20

แต่ทั้งสองศาสนา ก็อยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข

ครั้นมาถึงรัชกาลของพระเจ้าสุริยธรรมันที่ 1 ทรงขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ.1545-1593 พระองค์เป็นปฐมกษัตริย์ที่ยกพระพุทธศาสนาขึ้นเป็นศาสนาของรัฐอย่างเป็นทางการ พระเจ้าสุริยธรรมันที่ 2 ครองราชย์ในช่วงปี พ.ศ.1656-1693 ทรงนับถือศาสนาพราหมณ์และสร้างปราสาทนครวัดขึ้นเพื่อบูชาพระวิษณุ ต่อมาในสมัยของพระเจ้าชัยธรรมันที่ 7 ได้เปลี่ยนให้เป็นวัดในศาสนาพุทธ

นครวัด ตั้งอยู่ที่เมืองเลียมราฐ หรือเลียมเรียบ จัดเป็นหนึ่งในเจ็ดสิ่งมหัศจรรย์ของโลก มีขนาดใหญ่มากถึง 200,000 ตารางเมตร มีกำแพงด้านนอกยาวด้านละ 1.5 กิโลเมตร ใช้หินทั้งหมด 600,000 ลูกบาศก์เมตร ใช้ช่างกว่า 40,000 เชือกและแรงงานคนนับ 100,000 คน ในการขันหินและซักลากหิน นครวัดมีเส้า 1,800 ตัน หนักตันละกว่า 10 ตัน เวลาในการสร้างร่วม 100 ปี ใช้ช่างแกะสลัก 5,000 คน และใช้เวลาถึง 40 ปีในการแกะสลัก

พระเจ้าชัยธรรมันที่ 7 ครองราชย์ในปี พ.ศ.1724 ทรงองค์มีชื่อเสียงโด่งดังที่สุดในประวัติศาสตร์กัมพูชา ทรงสร้างนครออมขึ้นเป็นราชธานี ทรงเจริญจริยวัตรตามพระเจ้าอโศก-มหาราชและพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย ทรงสร้างปราสาทและพระพุทธรูป 798 องค์ เพื่อประดิษฐานทั่วราชอาณาจักร

ทรงสถาปนาปราสาทตาพรหมหรือวัดบุรีราชมหานครเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีพระมหาเถระเป็นศาสตราจารย์ใหญ่อัญเชิญ 18 องค์ และอาจารย์รองลงมาถึง 2,740 องค์ มีอุบาสกช่วยงาน 2,232 คน อุบาสิกา 615 คน ราษฎรผู้มานำมาจำศีลหรือมาศึกษาธรรมะยะสั้นและระยะยาว 12,640 คน และกลุ่มอื่นๆ อีก 66,625 คน รวมทั้งหมดเป็น 79,265 คน ซึ่งนับรวมชาวพม่าและจำปาที่มาพักศึกษาในที่นี้ด้วย ภายในวัดมีบ้านพัก(กุฏิ)ที่สร้างด้วยหินจำนวน 566 แห่ง สร้างด้วยอิฐ 288 แห่ง มีพระภิกษุจำนวน 439 รูป مارับภัตตาหารทุกวันในพระราชวัง¹

นอกจากนี้พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงให้พระราชกุมารคือพระตามลินทะไปศึกษาพระ-พุทธศาสนาที่ลังกา และผนวชที่วัดมหาวิหารแห่งเก่าลังกา ซึ่งขณะนั้นพระพุทธศาสนาแพร่หลายในศรีลังกา กำลังเจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์กลางของการศึกษาสงฆ์ ต่อมาเมื่อพระกุมารกลับมากัมพชาแล้ว ทรงทำให้นิกรยแพร่หลายในศรีลังกาและกัมพชา

¹ พระรัชชี ธรรมรงค์, ผลกระทบต่อสังคมรากลางเมืองต่อพระพุทธศาสนาในประเทศไทย กัมพูชา ระหว่าง พ.ศ. 2513-2534, 2549 หน้า 33-34

กระทั้งปัจจุบัน ส่วนพระพุทธศาสนาหมายและศาสสนาราหมณ์คือญาชบเชลงไปตั้งแต่บัดนั้น

ในพุทธศตวรรษที่ 19 อาณาจักรกัมพูชาอ่อนแองลงมาก ขณะเดียวกันช่วงนั้นอาณาจักรอยุธยาของไทยซึ่งสถาปนาในปี พ.ศ.1894 มีความเข้มแข็งขึ้น ได้เข้าโจมตีเมืองพระนครของกัมพูชาและยึดได้สำเร็จในปี พ.ศ.1895 ต่อมาปี พ.ศ.1974 ได้เข้ามาปล้นทำลายอิฐครั้ง พระเจ้าพญายาตเจิงสละพระนครในปี พ.ศ.1975 และเสด็จไปประทับที่พนมเปญ ยุคพระนครที่เจริญรุ่งเรืองมากกว่า 600 ปี (พ.ศ.1345-1975) จึงสิ้นสุดลง

ยุคปัจจุบัน (พ.ศ. 1975-ปัจจุบัน) เมื่อยุคพระนครลิ้นลงแล้ว กัมพูชาได้มีเมืองหลวงใหม่ อยู่ใกล้ท่าเรือสาบให้ชื่อว่า กรุงละแวก ยุคหนึ่งพระพุทธศาสนาสายนายังคงรุ่งเรืองอยู่ ประชาชนมีความเคารพครัวญาติพ้องสังพัด แม้จะมีมิชชันนารีต่างชาติมาเผยแพร่แต่ก็ไม่ได้ผล เช่น ในปี พ.ศ. 2109 ชาวโปรตุเกสชื่อ กาสปาร์ ดากรูช เดินทางมากรุงละแวกแต่ต้องเดินทางกลับ เพราะไม่อาจเปลี่ยนศาสนาชาวพื้นเมืองได้ เนื่องจากประชาชนมีความจงรักภักดีต่อพระองค์อย่างสุดหัวใจ

การสปาร์ ดากูช บอกว่า พระองค์ประทับบนเตียงด้วยคนที่มีความสามารถในกัมพูชา กว่า 1 ใน 3 หรือตามที่เขาประมาณกันจำนวนแสนรูป พระภิกษุเหล่านี้ได้รับความเคารพอย่างสูงจากประชาชนชาวกัมพูชาเป็นเทพเจ้าเป็นๆ ผู้ที่อ่อนอาวุโสกว่าในหมู่ภิกษุด้วยกัน กับชาผู้อาวุโสกว่า เสมือนเทพเจ้า ไม่มีใครดัดค้านพระในเรื่องใดๆ บางครั้งขณะที่ข้าพเจ้ากำลังนั่งเทศน์อยู่ ทันทีที่พระเหล่านั้นเดินผ่านมา (ชาวบ้าน) ก็พูดเปรยขึ้นว่า “นั่นก็ต้องรอ กแต่ของเราดีกว่า” และพวกเขาก็เดินหน้าไปหมวดทึ้งข้าพเจ้าไว้แต่ลำพัง¹

ในปี พ.ศ.2410 กัมพูชาตกลเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส ได้รับเอกสารชื่อในปี พ.ศ.2496 ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าನຣອມສීහු ต่อมาปี พ.ศ.2498 พระองค์ทรงสละราชสมบัติถวายแด่ พระราชบิดาคือ พระเจ้าສුරාමණต ส่วนพระองค์เองก้าวลงสู่วิถีชีวิตนักการเมือง ทรงตั้งพระราชสังคมราษฎร์นิยมขึ้น และมีชัยชนะในการเลือกตั้ง ได้เป็นนายกรัฐมนตรีในเวลาต่อมา

พระเจ้านโรดมสีหุทรงนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับการเมืองโดยให้เชื่อว่า ทฤษฎีพุทธสังคมนิยม (Buddhist Socialism) เพื่อต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ที่เริ่มขยายเข้ามาในกัมพูชา แต่ด้วยแรงกดดันจากสหรัฐอเมริกาและความขัดแย้งจากภายใน จึงทำให้เกิดการรัฐประหารขึ้นโดยนายพลล่อน นอล ในปี พ.ศ.2513 สงครามกลางเมืองจึงปะทุขึ้นตั้งแต่บัดนั้น ชาวกัมพูชาต้องสูญเสียเลือดเนื้อและชีวิตไปนับล้านคน กว่าสงครามนี้จะยุติลงในปี พ.ศ.2534

¹ พระรัชชี ចมุนจิโต, ผลกระทบต่อสังคมกลางเมืองต่อพระพุทธศาสนาในประเทศไทย กัมพูชา ระหว่าง พ.ศ. 2513-2534, 2549 หน้า 39-40

พระพุทธศาสนาในช่วงรัฐบาลของนายพลล่อน นอล ยังได้รับการสนับสนุนอยู่เช่นเดิม รัฐบาลประกาศว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ แต่ขอให้คุณะส่งฟ์ช่วยต่อต้านคอมมิวนิสต์คือกลุ่มเขมรแดง มีการโฆษณาว่า ถ้าคอมมิวนิสต์เข้ามาจะไม่มีศาสนา พระพุทธศาสนาและพระสงฆ์จะหมดไปจากประเทศกัมพูชา

นายพลล่อน นอลปักครองประเทศอยู่เพียง 5 ปี ก็ถูกปฏิวัติอีกครั้งในปี พ.ศ.2518 โดยกลุ่มเขมรแดง ซึ่งมีนายพล พต (Pol Pot) เป็นผู้นำ เขมรแดงนำระบบบอบคอมมิวนิสต์มา ปักครองประเทศ ประกาศนโยบายบริหาร 8 ประการ เช่น ให้พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ลาสิกขาทั้งหมด และไว้ไปทำงานแทน ประหารชีวิตผู้นำรัฐบาลเดิมทั้งหมด

มหันตภัยคุกคามพระพุทธศาสนา สถานการณ์พระพุทธศาสนาอยุคนี้ตกต่ำที่สุด พระสังฆราชถูกนำไปสังหาร ประชาชนและภิกษุสามเณรถูกฆ่าประมาณ 2,000,000 คน พระที่เหลือถูกเขมรแดงสังหารทำงาน ถ้าไม่ทำงานจะไม่มีข้าวฉัน บ้างก็ถูกบังคับให้ลาสิกขา วัดถูกปิดหรือรื้อทิ้ง บ้างก็ถูกทำเป็นฟาร์มไก่หรือเล้าหมู คอมมิวนิสต์ถือว่าศาสนาคือยาฝืนของประชาชน ภิกษุไม่ทำอะไรจริงทำให้ลังคمهเป็นอัมพาต ห้ามตักบาตรทำบุญ ผู้อยู่ในเหตุการณ์สมัยนั้น กล่าวว่า “ยุคนั้น ไม่มีวัด ไม่มีพระสงฆ์ ไม่มีประชาชนไปสวัสดิ์ ไม่มีการบูชา พระรัตนตรัย”

เมื่อผ่านยุคสังคมกลางเมืองมาแล้ว องค์การสหประชาติได้เข้ามาช่วยเหลือในด้านต่างๆ เช่น ให้เงินช่วยเหลือ 3,000 ล้านเหรียญสหรัฐเพื่อจัดการเลือกตั้งในปี พ.ศ.2536 และได้เปลี่ยนชื่อประเทศเป็น ราชอาณาจักรกัมพูชา (Kingdom of Cambodia) สถานการณ์พระพุทธศาสนาจึงค่อยๆ ดีขึ้นตามลำดับ แม้การเมืองจะไม่ค่อยนิ่งคืออย่างมีการปฏิวัติอยู่บ้างในปี พ.ศ.2540 แต่ก็ไม่ส่งผลกระทบต่อพระพุทธศาสนามากนักเหมือนช่วงสังคมกลางเมือง

3. ประเทศไทย

ประเทศไทยมีชื่อเป็นทางการว่า สหภาพพม่า (Union of Myanmar) มีเมืองหลวงชื่อเนปิดอ เมืองใหญ่สุดคือ ย่างกุ้ง ปกครองด้วยรัฐบาลทหาร มีประชากรประมาณ 50,519,000 คน (พ.ศ. 2548) นับถือศาสนาพุทธ 90% นับถือศาสนาคริสต์ 4% ศาสนาอิสลาม 3% ศาสนาพุทธนิกาย 0.7% นับถือผู้ไชยศาสตร์ 2.3%¹

¹ วิกิพีเดีย.(2549).ประเทศไทย.(ออนไลน์)

ประวัติศาสตร์ของพม่านั้นมีความยาวนานและซับซ้อน มีคนหลายเผ่าพันธุ์เคยอาศัยอยู่ในดินแดนแห่งนี้ เช่น เผ่ากับปะลี มอย พญา ไทยใหญ่ พม่า เป็นต้น ชาวพม่าได้อพยพมาราชบูรณะตัวราชที่ 13 โดยมาจากบริเวณพรมแดนระหว่างจีนและทิเบต เข้าสู่ที่ราบลุ่มแม่น้ำอิรวดี และได้ก่อลายเป็นชนเผ่าส่วนใหญ่ที่ปกครองประเทศไทยในเวลาต่อมา

มนุษย์ได้เข้ามาอาศัยอยู่ในพม่าราว 11,000 ปีมาแล้ว ชนชาติแรกคือเผ่ากับปะลี หรือ นิกrito แต่เผ่าแรกที่สร้างอารยธรรมขึ้นเป็นเอกลักษณ์ของตนได้คือมอย ชาวมอยอพยพเข้ามาราช 2,400 ปีก่อนพุทธกาล ได้สถาปนาอาณาจักรสุวรรณภูมิขึ้นราชบูรณะตัวราชที่ 2 มีเมืองหลักชื่อ “สะเทิม” ส่วนชนเผ่าเดิมคือกับปะลีกเคลื่อนย้ายไปอยู่ตามเกาะบลู ซึ่งเป็นเกาะใหญ่ตั้งอยู่ตรงข้ามกับเมืองเมียวลำไย ชนเผ่านี้มีหน้าตาหน้ากากลัว ผอมหຍิก ผิวดำ มีนิสัยกระด้าง จึงถูกมองว่าเป็นพวกยักขี้ และคำว่า บลู ก็แปลว่า ยักขี้

ศิลาจารึกเจดีย์ชเวดาโกงบันทึกไว้ว่า พระพุทธศาสนาเข้าสู่พม่าตั้งแต่สมัยพุทธกาล กล่าวคือพ่อค้าชาวมอยชื่อ ตปุสสะ และภัลลิกะ ได้รับพระเกศธาตุจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มาประดิษฐฐาน ณ เจดีย์ชเวดาโกง¹ ส่วนในอรรถกถาบันทึกไว้ว่า พ่อค้าตปุสสะ และภัลลิกะ เดินทางจากอุกกลชนบท ไปยังมัชมิปะเตเศด้วยเกวียน 500 เล่ม ระหว่างทางได้ถวายสัตตุผงและสัตตุก้อนแด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก่อนกลับพระศาสดาทรงประทานเส้นพระเกศธาตุ 8 เส้น ชนทั้งสองได้นำไปสู่นครของตนแล้วบรรจุพระเกศธาตุไว้ที่ประดูอสิตัญชันนคร² แต่ทั้งนี้ยังไม่พบหลักฐานว่า อุกกลชนบท และอสิตัญชันนคร อยู่ในพม่าหรือไม่

พงศาวดารมอยบันทึกไว้ว่า เมื่อปี 250 ก่อนคริสต์ศักราช (พ.ศ.293) พระโສณ-เถระและพระอุตตรเถระเดินทางมาประกาศพระศาสนา ณ ดินแดนสะเทิมแห่งอาณาจักรสุวรรณภูมิแล้วสวัสดพระปริตรเพื่อขับไล่เหล่ายักขี้น้าหรือฝรีสือสมุทรมาให้มาเป็นอันตรายแก่ชาวมอย จึงสันนิษฐานได้ว่าพวกยักขี้ในตำนานมอยนั้นน่าจะหมายถึงชนเผ่ากับปะลีนั่นเอง³ ในอรรถกถา ก็กล่าวไว้ว่า เมื่อพระโສณเถระและพระอุตตรเถระไปถึงสุวรรณภูมิ นางรากษลหรือยักข์ตนหนึ่งพร้อมด้วยบริวารขึ้นมาจากสมุทร มนุษย์เห็นนางรากษลตนนั้นแล้วก็กลัวร้องเลือดดัง พระเถระนิรนามอตภาพให้มากกว่าพวกรากษสแล้วขับให้หนีไป⁴

¹ วิรช นิยมธรรม (2549).มอย : ชนชาติเจ้าของอารยธรรมอันเก่าแก่ในแผ่นดินพม่า.(ออนไลน์)

² อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต-ทุกนิบาตร, เล่ม 33 ข้อ 59

³ วิรช นิยมธรรม (2549).มอย : ชนชาติเจ้าของอารยธรรมอันเก่าแก่ในแผ่นดินพม่า.(ออนไลน์)

⁴ อรรถกถา, วินัยปิฎก มหาวิภังค์, เล่ม1 ข้อ 118

ชาวพญาเข้ามาอาศัยอยู่ในตินแคนประเทศพม่าตั้งแต่ราชบุกคัวธรรมที่ 4 และได้สถาปนาครรภูชื่นหularyแห่ง เช่น ศรีเกษตร (Sri Ksetra) เป็นต้น ในช่วงเวลาดังกล่าว ตินแคนพม่าเป็นส่วนหนึ่งในลั่นทางการค้าระหว่างจีนและอินเดีย จากเอกสารของจีนพบว่า มีเมืองอยู่ภายใต้อำนาจปกครองของชาวพญา 18 เมือง ชาวพยานับถือพระพุทธศาสนาโดยตรงอาทเด็ก ๆ ได้รับการศึกษาที่วัดตั้งแต่อายุ 7 ขวบจนถึง 20 ปี

พระพุทธศาสนาถูกเจริญรุ่งเรืองในพม่าในราชบุกคัวธรรมที่ 6 ต่อมา มีพระสงฆ์ฝ่ายมหายานซึ่งเป็นศิษย์ของพระวสุพันธุ์ได้นำลัทธิตันตระไปเผยแพร่ จนพระพุทธศาสนาทั้งสองนิกายเจริญรุ่งเรืองเป็นเวลาหลายร้อยปี และรุ่งเรืองมากในพุกคัวธรรมที่ 11

ชาวพม่าเป็นชนเผ่าอพยพมาจากทางตอนเหนือที่ละหอย ได้ขยายอำนาจลงมาทางใต้เข้ารุกรานพวกมณฑล มณฑลจึงต้องถอยไปสร้างเมืองหลวงใหม่ที่หงสาวดี ในปี พ.ศ. 1368 พม่าได้ตั้งอาณาจักรขึ้น มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองพุกาม (Pagan) ในปี พ.ศ. 1392 ซึ่งเป็นช่วงที่อาณาจักรพญาเสียมสลายแล้ว อาณาจักรพุกามแต่แรกนั้นมีได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน กระทั่งในรัชสมัยของพระเจ้าอโนรธชา (พ.ศ. 1587-1620) พระองค์สามารถรวมแผ่นดินพม่าให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันสำเร็จ

ในปี พ.ศ. 1600 พระเจ้าอโนรธายกทัพตีเมืองสะเทินของมณฑล นำเอาพระไตรปิฎกและพระเพลนิพพระพุทธศาสนามา ทรงทำให้นิกายถูกต้องเผยแพร่หลายด้วยความช่วยเหลือจากพระภิกษุมณฑลซึ่ง ชินอรหันต์ ทรงสร้างเจดีย์ที่สำคัญหลายแห่งโดยเฉพาะมหาเจดีย์ชเวดาโกง โดยสร้างเสริมเจดีย์องค์เดิม ซึ่งเป็นพระเพลนิพที่สืบท่องยาวนานว่า พระเจ้าแผ่นดินทุกพระองค์จะต้องทรงทำนุบำรุงพระเจดีย์ ในสมัยพระนางจีนซื้อปูทรงพระราชนอนค์ทำท่าหันนักพระองค์องค์เดียว 40 กิโลกรัม เพื่อนำไปตั้งไว้ที่ฐานเจดีย์ สมัยพระเจ้าอโนรธชาเชดีกิทรงปริจัติทรงคำนักเป็นลี่เท่าของน้ำหนักพระองค์องค์เดียว ในสมัยพระเจ้ามินดงทรงส่งฉัตรผู้เชษฐ์อันใหม่มาถวายเป็นพุกบูชา ตั้งแต่นั้นมาจึงเป็นธรรมเนียมมาถึงปัจจุบันที่กษัตริย์ทุกพระองค์จะต้องพระราชทานทรงคำทำท่าน้ำหนักพระองค์องค์เดียวไปตั้งไว้ที่ฐานเจดีย์¹

เจดีย์ชเวดาโกง (Shwedagon Pagoda) เป็นภาษาพม่า ชเว แปลว่า ทอง ดาโกง แปลว่า เมืองตะเกิง ซึ่งเป็นชื่อเดิมของเมืองย่างกุ้ง เจดีย์ชเวดาโกง จึงแปลว่า พระเจดีย์ทองเมืองตะเกิง ซึ่งเป็นมหาเจดีย์ทองคำที่ใหญ่ที่สุดในโลก ตั้งอยู่บริเวณเนินเขาเชียงกุตระ เมืองย่างกุ้ง

¹ คอมชัดลึก (2549). ท่องไปในแดนธรรม : ความดงามแห่งวิถีพุทธที่ชเวดาโกง. (ออนไลน์)

ดำเนินก่อสร้างเมื่อ 2,500 ปีที่แล้วโดยพ่อค้าหั้งสอง แต่นักโบราณคดีเชื่อกันว่าสร้างระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 6 ถึง 10 แรกเริ่มสร้างมีความสูงเพียง 27 ฟุต แต่ด้วยแรงศรัทธาของชาวพม่าได้ร่วมกับบริจาคทรัพย์สิน เงินทอง แล้วก่อสร้างเสริมองค์พระเจดีย์ให้สูงใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งปัจจุบันมีความสูงถึง 326 ฟุต กว้าง 1,355 ฟุต ทองคำที่โอบหุ้มเจดีย์ชเวดาโกองอยู่ มีน้ำหนักถึง 1,100 กิโลกรัม¹ ซ่างพม่าจะใช้ทองคำแท้ๆ นำมาตีเป็นแผ่นเรียงปิดองค์เจดีย์ไว้บนยอดของพระเจดีย์ มีเพชรอยู่ 5,448 เม็ด โดยเฉพาะยอดสุดมีเพชรเม็ดใหญ่อยู่ 72 กระรัต และทับทิม 2,317 เม็ด²

นอกจากเจดีย์ชเวดาโกองแล้ว ในอาณาจักรพุกามมีการสร้างเจดีย์อีกมากมาย เพราะชาวพุกามเชื่อว่า การสร้างเจดีย์จะได้อานิสงส์สูงสุด ตลอดที่ราบริมฝั่งอิรุพีพื้นที่กว้างไกลสุดสายตา ล้วนประดับประดาไปด้วยเจดีย์มากมาย ก่อสร้างกันว่ามีถึง 4,000 องค์ที่เดียว เมืองพุกามจึงได้ชื่อว่า ทะเลเจดีย์ ด้วยเหตุนี้พุกามจึงได้รับยกย่องให้เป็นมรดกโลก (World Heritage) จาก UNESCO แต่ทุกวันนี้เหลือเจดีย์อยู่เพียง 2,000 กว่าองค์เท่านั้น ส่วนมากเป็นเจดีย์ร้างแต่ด้วยแรงศรัทธาและความเกรงกลัวปาที่ฝังลึกในจิตใจของชาวพม่า เจดีย์จึงยังยืนหยัดอยู่ได้โดยไม่ถูกทำลาย พระพุทธรูปยังคงประดิษฐานลงมาอยู่ทุกชั้มเจดีย์ แม้แต่อุณາโลมเพชรทับทิม หรือมรกต ก็ยังไม่มีชาวพม่าคนใดกล้าลักขโมย

หลังจากสมัยพระเจ้าอโนรодаแล้ว พระพุทธรูปศาสนาก็ได้รับการอุปถัมภ์จากกษัตริย์เรื่อยมา จนกระทั่งสมัยพระเจ้า Narapatisithu ทรงส่งสมณทูตไปฟื้นฟูพระพุทธรูปศาสนานั้นที่ลังกา ในปี พ.ศ. 1733 โดยมีพระอุตราชีวะเป็นประธาน ครั้งนั้นมีเด็กชาวมอญคนหนึ่งชื่อ ฉะบัฏ ได้บวชเป็นสามเณรติดตามไปยังลังกาด้วย และได้อุปสมบทในลักษณะทางค์ ภายหลังเดินทางกลับพม่าพร้อมกับพระภิกษุอีก 4 รูป ได้ตั้งนิเกยใหม่ในพม่าคือนิเกยสิงหล พระภิกษุนิเกยนี้ไม่ยอมรับว่า พระนิเกยเดิมคือ มะระแหม่ง ได้รับการอุปสมบทอย่างถูกต้อง จึงเกิดการขัดแย้งกันเป็นเวลานานถึง 3 ศตวรรษและในที่สุดนิเกยสิงหลก็เป็นฝ่ายชนะ

อาณาจักรพุกามเจริญรุ่งเรืองมาโดยลำดับ จนกระทั่งรัชสมัยของพระเจ้า Narathipati ในปี พ.ศ. 1799-1830 กองทัพมองโกลบุกเข้าตีพุกามจนแตก ผลของสงครามทำให้พุกามอ่อนแอลงมาก มะกะໂທ³ จึงประกาศเอกสารชปลดแลอกอาณาจักรมอญ หลังจากเป็นเมืองขึ้นของ

¹ ทองคำส่วนหนึ่ง พม่าเผาลอกจากพระพุทธรูปในกรุงศรีอยุธยา สมัยทำสงครามกับไทยใน พ.ศ. 2310.

² วิกิพีเดีย.(2549).เจดีย์ชเวดาโกอง.(ออนไลน์)

³ มะกะໂທ หรือพระเจ้าฟ้ารั่ว ราชบุตรชายของ “พ่อชุนรามคำแหง”

พุกามตั้งแต่ปี พ.ศ. 1600 และสถาปนาราชวงศ์ชานขึ้น มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองเมะทะมะ

เมะทะมะเป็นเมืองหลวงของมอญจนถึงปี พ.ศ. 1912 จึงย้ายไปยังหงสาวดี ในสมัยพระเจ้าอรรมาเดิร์ย (พ.ศ. 2015-2035) อาณาจักรมอญเจริญสูงสุด ทรงรวมสหัสให้เป็นหนึ่งเดียวกัน ซึ่งแต่เดิมแตกแยกเป็น 6 คณะ ทรงให้คณาจารย์ 6 สำนักมาประชุมกัน ทรงขอร้องให้ไปอุปสมบทใหม่ในลังกาเพื่อให้เกิดความเสมอภาค คณะสงฆ์เก็บเงินขอบด้วยจึงเดินทางไปอุปสมบทใหม่ที่ลังกา โดยมีพระคณาจารย์ 22 รูป พระอนุจารอึก 22 รูป

เมื่อกลับมาสู่เมืองหงสาวดีแล้วพระเจ้าอรรมาเดิร์ยก็ประกาศโองการให้พระสงฆ์ทั่วแผ่นดินลีกให้หมด แล้วบวชใหม่กับคณะสงฆ์ที่บวชาจากลังกา โดยเรียกคณะใหม่ว่า คณะกัลยาณี ในครั้งนั้นมีพระบวชในคณะกัลยาณีถึง 15,666 รูป คณะสงฆ์เมืองหงสาวดีจึงเป็นปีกแผ่นอีกครั้งแต่หลังจากพระองค์สวรรคตแล้วสงฆ์แตกแยกกันอีก

ในพุทธศตวรรษที่ 21 นี้ (พ.ศ. 2001-2100) ชนชาติโปรตุเกสเข้ามาติดต่อกับประเทศพม่า มีชาวโปรตุเกสคนหนึ่งได้ช่วยพระเจ้ายะไข่ปราบกบฏ จนมีความตือความชอบได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองสีเรียม จึงถือโอกาสเผยแพร่ลัทธิโรมันคาಥอลิก และเบี้ยดเบียนพระพุทธศาสนา เช่น ริบทรัพย์สมบัติของวัด ห้ามประชาชนใส่บาตร พระสงฆ์ต้องลี้ภัยไปกรุงอังวะเพื่อร้องทุกข์ ในที่สุดพม่ากับมอญได้ร่วมมือกันกำจัดพวกโปรตุเกส จับตึงไม้กางเขนตายหลายคน

หลังจากพระเจ้าอรรมาเดิร์ยแล้ว ในปี พ.ศ. 2094 หงสาวดีก็เสียแก่พระเจ้าตะเบงชเวตี กษัตริย์พม่า อาณาจักรพม่ารุ่งเรืองถึงขีดสุดในสมัยบุเรงนอง ทรงขยายอาณาจักรออกไปกว้างขวางจนได้ชื่อว่าผู้ชนะลิบพิศ มีประเทศราชทั่วสุวรรณภูมิ คือ อังวะ แปร เชียงใหม่ อุฐอယายะไข่ ล้านช้าง และหัวเมืองไทยใหญ่ทั้งปวง ทรงครองราชย์อยู่ได้ 30 ปี สวรรคตเมื่อปี พ.ศ. 2124

เมื่อพระเจ้าบุเรงนองสวรรคตแล้ว พระโอรสขึ้นเสวยราชย์แทน แต่ไม่มีอำนาจเหมือนพระบิดา เมืองขึ้นต่างๆ จึงประกาศตัวเป็นอิสรภาพรวมทั้งไทยด้วย พวkmomy ได้นิมนต์พระภิกษุชาวกะเหรี่ยงรูปหนึ่งชื่อว่า พระสะล่า เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญทางเวทมนตร์คากา เชิญให้สืกอุกมาคิดแผนการไล่พม่าจนสำเร็จ และได้ทำพิธีราชาภิเษกเป็นกษัตริย์ครองนครหงสาวดีในปี พ.ศ. 2283 มีพระนามว่า พระเจ้าสทิงทอพุทธอเกติ ทรงແرؤอิทธิพลตีเมืองต่องอู และเมืองแปรได้สำเร็จ แต่เรื่องอำนาจอยู่เพียง 7 ปีเท่านั้น ในปี พ.ศ. 2300 ก็ได้สูญเสินอำนาจให้แก่พม่าอีก และตั้งแต่นั้nmomy ก็ไม่มีโอกาสครอบครองอีกเลยตราบกระทั้งปัจจุบัน

ในพุทธศตวรรษที่ 24 อังกฤษทำสังคมกับพม่าและได้ชัยชนะ จากนั้นพยายามตักแตงทรัพยากรต่างๆ โดยที่กษัตริย์พม่าไม่อาจจะแก้ปัญหาได้ พระเจ้ามินดงจึงก่อการปฏิวัติยึดอำนาจจากพระเจ้าปากันในปี พ.ศ.2396 ในสมัยพระองค์มีการสังคายนาพระไตรปิฎกนิกายเดร瓦ทครังที่ 5 ขึ้น ณ เมืองมัณฑะเลย์ในปี พ.ศ.2414 ได้จาริกพระไตรปิฎกลงในหินอ่อน 729 แผ่น โดยได้รับการสนับสนุนจากคณะสงฆ์หลายชาติ คือ ศรีลังกา ไทย กัมพูชา และลาว

ต่อมาพระเจ้าอีบอว์พระโอรสของพระเจ้ามินดงขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. 2421 พระองค์ถูกอังกฤษเนรเทศไปอยู่อินเดีย ในช่วงนี้ศาสนาก里斯ต์ได้โจมตีพระพุทธศาสนา พระสงฆ์แสดงธรรมต่อต้านอังกฤษและเดินขบวนอย่างเปิดเผย พระบางรูปถูกจับไปขังคุกกีมี

พม่าได้รับอิสรภาพจากอังกฤษเมื่อวันที่ 4 มกราคม พ.ศ.2492 พระพุทธศาสนาจึงได้รับการฟื้นฟูอีกครั้ง มีการสังคายนาครังที่ 6 ขึ้นที่กรุงย่างกุ้ง เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ.2497 และเสริมสิ่งเมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ.2499 การทำสังคายนานี้ทำขึ้นในโอกาสฉลอง 25 พุทธศตวรรษ เพื่อพิมพ์พระไตรปิฎก อรรถกถา และคำแปลเป็นภาษาพม่า โดยเชิญพุทธศาสนาจากหลายประเทศเข้าร่วมพิธี เช่น พม่า ศรีลังกา ไทย ลาว และกัมพูชา

4. ประเทศลาว

ประเทศลาวมีชื่อเป็นทางการว่า สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (Lao Peoples Democratic Republic) ปัจจุบันปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ มีเมืองหลวงชื่อเวียงจันทน์ และเป็นเมืองที่ใหญ่ที่สุด มีประชากรประมาณ 5,924,000 คน (พ.ศ. 2548) 60% นับถือพระพุทธศาสนาเดร瓦ท 40% นับถือภูตผี (Animism) และอื่นๆ ตินແດນລາວมีมนุษย์เข้ามาอาศัยอยู่เป็นเวลาช้านานแล้ว แต่ประวัติศาสตร์ที่ชัดเจนเพิ่งปรากฏขึ้นในราชพุทธศตวรรษที่ 19 ในนามของอาณาจักรล้านช้าง สถาปนาขึ้นโดยพระยาฟ้าง้ม เมื่อปีพุทธศักราช 1896

พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่อาณาจักรล้านช้างโดยพระนางแก้วยอดฟ้า พระมเหศีของพระยาฟ้าง้ม ทรงถูลขอให้พระราชส่งทูตไปนิมนต์พระสงฆ์นิกายเดรวาทจากกัมพูชาเข้ามาเผยแพร่ในล้านช้าง ครั้งนั้นพระมหาปาสา漫เจ้าเป็นหัวหน้าคณะเดินทางมาประกาศพระศาสนาตามคำนิมนต์ของพระยาฟ้าง้ม

พระมหาปาสา漫เดินทางและคณะเดินทางออกจากกัมพูชาในปี พ.ศ.1902 ได้นำพระพุทธรูปปางห้ามญาติชื่อ พระบาง และพระไตรปิฎกมาถวายแก่พระเจ้าฟ้าง้มด้วย เมื่อคณะสงฆ์เดินทางมาถึงเวียงจันทน์ เจ้าเมืองจันทน์ได้นิมนต์พักสมโภชน์พระบางอยู่ 3 คืน 3 วัน แล้วเดินทางต่อไปยังเวียงคำ ประชาชนได้มาสมโภชน์พระบางกัน 3 คืน 3 วันเช่นกัน ครั้นจะ

เดินทางต่อไปกลับปราภูมิเหตุอัศจรรย์คือไม่สามารถยกพระพุทธอฐุปัปดีได้ จึงเสี่ยงทายว่า เทวดาอารักษ์คงประถนอาจจะให้พระบางอยู่ที่เวียงคำ คณะสงฆ์จึงเดินทางไปยังเมืองเชียงทอง โดยไม่ได้นำพระพุทธอฐุปัปดีด้วย ได้เข้าเฝ้าพระเจ้าฟ้างุ้มกับพระมหาเหลี่ยมและเผยแพร่พระพุทธศาสนา จนเจริญรุ่งเรือง

สมัยพระเจ้าวิชุลราชธิปัต (พ.ศ.2044-2063) พระองค์ทรงเอพร率ทัยใส่พระพุทธศาสนา เช่นกัน ทรงสร้างวัดบรมมหาราชวังเวียงทอง วัดวิชุลราช และอัญเชิญพระบางจาก เวียงคำมาประดิษฐานที่วัดนี้ ในรัชสมัยพระเจ้าโพธิสารราช (พ.ศ.2063-2090) ทรงสร้างวัดสุวรรณเทวโลก และมีพระราชโองการให้พลเมืองเลิกนับถือผู้สางเทวดา ให้รื้อศาลาหลวง ศาลาเจ้าต่างๆ และวัดประจำชนหันหน้าถือพระพุทธศาสนาแทน

หลังจากพระเจ้าโพธิสารราชสวรรคตแล้ว พระโอรสต่างแยกย้ายไปรัชสมบัติกัน อาณาจักรล้านช้างจึงแตกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายเหนือ ฝ่ายใต้ พระเจ้าไซเชนโซ่แห่งล้านนาจึงยกทัพมาตีกรุงล้านช้างและยึดได้ทั้งสองอาณาจักร และเสด็จขึ้นครองราชย์โดยสถาปนา กรุงศรีสัตนาคนหุต เป็นเมืองหลวง และทรงเปลี่ยนพระนามเป็น พระเจ้าไซเชนโซ่ราช

พระพุทธศาสนาในยุคของพระเจ้าไซเชนโซ่ราชมีความเจริญสูงสุด ทรงสร้างวัดสำคัญมากมาย เช่นในกำแพงเมืองมีวัดอยู่ประมาณ 120 วัด ทรงสร้างวัดพระแก้วขึ้นเพื่อประดิษฐานพระแก้วมรกตซึ่งอัญเชิญมาจากเมืองเชียงใหม่ ยุคนี้ราชอาณาจักรไทยก็มีความสัมพันธ์กับลาวอย่างแน่นแฟ้น เพราะได้ร่วมมือกันต่อสู้กับพม่ามีการสร้างเจดีย์พระธาตุศรีส่องรักขึ้นในอำเภอต่านชัย จังหวัดเลย เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งความเป็นพี่เป็นน้องกัน

พระเจ้าไซเชนโซ่ราชทรงย้ายเมืองหลวงจากเชียงคำมาอยู่ที่เวียงจันทน์ ทรงประดิษฐานพระแก้วมรกตและพระพุทธสิหิงค์ไว้ที่เวียงจันทน์ ส่วนพระบางประดิษฐานไว้ที่เมืองเชียงทอง จึงได้ชื่อว่าหลวงพระบางมานั่งถึงบัดนี้ ทรงสร้างพระธาตุหลวงขึ้น นับเป็นสถาปัตยกรรมขั้นยอดเยี่ยมของลาวในปี พ.ศ.2109 ทรงสร้างพระธาตุอื่นๆ และพระพุทธอฐุปัปดี พระไส พระอินทร์แปลง พระองค์แสง ทรงสร้างพุทธสถานที่หนองคายหลายแห่ง เช่น วัดพระธาตุ พระธาตุบังพวน วัดครีเมือง พระปะ璇ในโบสถ์ที่วัดนี้มีนามว่า พระไซเชนโซ่

หลังจากพระเจ้าไซเชนโซ่ราชสวรรคตแล้ว ในปี พ.ศ. 2117-2118 พระเจ้าหงสา-วadiบุเรงนองยกทัพมาตีลาวและได้รับชัยชนะ ทรงนำโอรสของพระเจ้าไซเชนโซ่ราชไปเป็นประกัน ต่อมาปี พ.ศ.2134 พระเตราชเจ้าอาวาสวัดต่างๆ ได้ประชุมกันและลงมติให้ส่งทูตไป

เชิญเจ้าชายหน่อแก้วโกเมน ซึ่งเป็นตัวประกันอยู่ในพม่ามาครองราชย์ ในเวลานั้นพระเจ้าบุเรงนองสวรรคตแล้ว พม่าจึงอ่อนแอลง เจ้าหน่อแก้วโกเมนขึ้นครองราชย์สมบัติในปี พ.ศ.2135 มีพระนามว่า พระเจ้าสุริยวงศ์ และประกาศอิสรภาพไม่เข้ากับพม่าอีกต่อไป

หลังจากสิ้นรัชกาลของพระเจ้าสุริยวงศ์แล้ว ในปี พ.ศ.2235 ลาวแตกเป็น 2 อาณาจักร คือ หลวงพระบางกับเวียงจันทน์ ในที่สุดพระเจ้าตากสินมหาราชก็ได้ยกทัพมาตีเวียงจันทน์ และยึดได้สำเร็จในปี พ.ศ.2321 ทรงอัญเชิญพระแก้วมรกตไปยังอาณาจักรไทยด้วย ต่อมาปี พ.ศ.2436 อาณาจักรลาวก็ตกเป็นเมืองขึ้นฝรั่งเศส ถูกครอบครองอยู่ 45 ปี ได้รับเอกสารโดยสมบูรณ์ เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ.2492

พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของวัฒนธรรมประเพณี ความคิด ความเชื่อของประชาชนลาว ประเพณีทำบุญถือตุลหลวง เป็นประเพณีประจำชาติที่เชิดหน้าชูตาของประเทศ นอกจานนี้ยังมีศิลปกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนาagain พระพุทธศาสนาอีกหลายอย่างที่มีบทบาทในการส่งเสริมความมั่นคงในด้านต่างๆ เช่น พระสงฆ์เป็นที่พึ่งของชุมชน ในด้านให้คำปรึกษา สงเคราะห์ปัจจัยสี่แก่ประชาชน วัดได้เป็นศูนย์กลางการพับปະของชาวบ้าน เป็นต้น ในปัจจุบันชาวอยุธายในภาวะสงบ พระพุทธศาสนาได้รับการอุปถัมภ์จากรัฐบาลเป็นอย่างดี มีการก่อตั้งสถาบันการศึกษาสงฆ์ขึ้น เช่น วิทยาลัยสงฆ์ประจำกรุงเวียงจันทน์ เป็นต้น

5. ประเทศไทย

เวียดนาม (Vietnam) แปลว่า อาณาจักรฝ่ายทักษิณ มีชื่อทางการว่า สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม (Socialist Republic of Vietnam) มีเมืองหลวงชื่อฮานอย เมืองใหญ่ที่สุดคือโยวจิมินห์ซิตี้ เวียดนามมีประชากรประมาณ 84,238,000 คน (พ.ศ.2548) โดย 50% นับถือพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่ และอีก 50% นับถือศาสนาเจ้าและคริสต์ศาสนา

เวียดนามในอดีตแบ่งเป็น 3 อาณาเขต คือ ตั้งเกี้ย (Tong king) ได้แก่ แคว้นแม่น้ำแดง อาనัม (Annam) ได้แก่ แผ่นดินส่วนควบยาวยาตามชายฝั่งทะเล อยู่ต่อนกลางระหว่าง ตั้งเกี้ยกับโคชินจีน และโคชินจีน (Cochin China) ได้แก่ แผ่นดินส่วนล่างทั้งหมด อาณาจักร อาనัมมีอายุเกือบ 3 พันปี แต่ไม่มีหลักฐานชัดเจน จนกระทั่งปี พ.ศ.433 ได้ตกเป็นเมืองขึ้นของจีนและถูกปกครองอยู่นานกว่า 1,000 ปี จึงทำให้ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากจีนมาก ในระยะนี้เองเวียดนามมีชื่อว่า อาnanm

พระพุทธศาสนาเข้าสู่อานาจกรอาณัมประมาณพุทธศตวรรษที่ 7 ซึ่งอยู่ระหว่างที่อาณัมยังตกเป็นเมืองชั้นของจีน สันนิษฐานว่าท่านเมียวโป (Meou-Po) ได้นำนิกายมหายานจากจีนเข้ามาเผยแพร่ และยังสันนิษฐานว่า พระชาวอินเดีย 3 รูป คือ พระมหาชีวก พระกัลยาณรุจิ และพระถังเชงໂอย เดินทางมาเผยแพร่ในยุคนี้ด้วยแต่ไม่เจริญรุ่งเรืองเท่าที่ควร เพราะกษัตริย์จีนหับถือศาสนาของจีน ทรงไม่พอพระทัยที่มีคนนับถือพระพุทธศาสนา

ต่อมาปี พ.ศ.1482 ชาวเวียดนามกอบกู้เอกสาราชได้สำเร็จ พระพุทธศาสนาได้รับการฟื้นฟูอย่างจริงจัง ครั้งนั้นพระภิกษุชาวอินเดียชื่อ วินิตรุจิ เดินทางมาศึกษาพระพุทธศาสนา นิกายเซนในจีน และเดินทางต่อเพื่อมาเผยแพร่ในเวียดนาม ต่อมาในปี พ.ศ.1511-1522 รัฐบาลจัดตั้งองค์การปกครองคณะสงฆ์ขึ้น โดยรวมเอาไว้กับพระสงฆ์เข้าในระบบฐานันดรศักดิ์เดียวกัน พระจักรพรรดิทรงสถาปนาพระภิกษุง่อฉันหลุ เป็นพระมุขนายกและแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษาของพระองค์ด้วย

พระพุทธศาสนา มีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุดในสมัยราชวงศ์ไล เผร��เป็นศาสนาเดียวที่ได้รับการอุปถัมภ์จากกษัตริย์ รัชสมัยพระเจ้าไลไหต่อง (พ.ศ.1571-1588) โปรดให้สร้างวิหาร 95 แห่ง รัชสมัยพระเจ้าไลทันต่อง (พ.ศ.1597-1615) ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงเอาใจใส่กิจการบ้านเมืองและทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา โดยเจริญรอยตามพระเจ้าอโศกมหาราช

เวียดนามตกเป็นเมืองชั้นของจีโนือกครังในปี พ.ศ.1957-1974 จึงทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมโกร姆ไปมาก เพราากษัตริย์ราชวงศ์หมิงของจีนส่งเสริมแต่ลัทธิเชื่อและเต่า จีนได้ทำลายวัดเก็บเอาทรัพย์สินและคัมภีรพุทธศาสนาไปหมด หลังจากได้รับเอกสาราชแล้ว สถานการณ์พระพุทธศาสนาอย่างไม่ดีขึ้น เพราากษัตริย์ราชวงศ์ใหม่ก็ไม่ส่งเสริมพระพุทธศาสนา

ต่อมาปี พ.ศ.2014 พระเจ้าเลหันต่องรวมอาณาจกรjamป้าเข้าเป็นเด่นแคนส่วนหนึ่งของเวียดนามได้สำเร็จ แต่หลังจากนั้นไม่นานคือในปี พ.ศ.2076 เวียดนามได้แตกแยกเป็น 2 อาณาจกร คือ ฝ่ายเหนือ ได้แก่ ตั้งเกี้ยของตระกูลตวนห์ (Trinh) และฝ่ายใต้ ได้แก่ อาณาัมของราชวงศ์เหงียน (Nguyen) ทั้ง 2 อาณาจกรทำสังคมกันมาเป็นเวลา 270 ปี ในช่วงนี้ ต่างฝ่ายต่างทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา มีการสร้างวัดและปฏิสังขรณ์วัดวาอารามมากมาย

ประมาณพุทธศตวรรษที่ 22 ชาวตะวันตกหลายประเทศ เช่น โปรตุเกส ชวาลันดา ฝรั่งเศส สเปน และอังกฤษ เดินทางเข้ามาค้าขายและเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในเวียดนาม เพย์เพร คำสอนอยู่ได้ 200 ปี จนกระทั่งปี พ.ศ. 2370-2401 ชาวเวียดนามปราบปรามพวกคริสต์อย่างเด็ดขาด นักสอนศาสนาถูกฟ่าตายจำนวนมาก และยังฟ่าชาวคริสต์ญวนอีกนับ 100,000 คน

ด้วยเหตุการณ์นี้ทำให้เวียดนามกับอังกฤษขัดแย้งกันอย่างรุนแรง ในที่สุด ปี พ.ศ.2402 อังกฤษ ก็เข้ายึดเวียดนามเป็นเมืองชั่ว

หลังพ้นจากการเป็นอาณานิคมของอังกฤษแล้ว ในปี พ.ศ.2426 เวียดนามก็ตกลงเป็น เมืองชั่วของฝรั่งเศสอีก สมัยนี้พระพุทธศาสนาเสื่อมโกร穆ลงมาก เพราะถูกเปลี่ยนจาก พากฝรั่งเศส มีการทำสร้างวัดเวียนแต่ได้รับอนุญาต จำกัดสิทธิธรรมลงในการรับไทยธรรม และจำกัดจำนวนพระภิกษุด้วย ชาวพุทธถูกกีดกันจากตำแหน่งบริหารระดับสูงในหน่วยงาน ราชการ ส่วนผู้ที่เปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์และโองสัญชาติเป็นฝรั่งเศสจะได้รับสิทธิพิเศษ ยกให้พระพุทธศาสนาจึงมีท่าทีว่าจะสูญลืนไปจากเวียดนาม

ในท่ามกลางความทุกข์ยากอันเกิดจากการตกลงเป็นเมืองชั่วของฝรั่งเศสนี้เอง ได้มี บุคคลผู้หนึ่งถือกำเนิดขึ้นที่เวียดนามตอนกลางในปี พ.ศ.2469 ซึ่งต่อมาเป็นที่รู้จักกันอย่าง กว้างขวางของชาวตะวันตกในนาม ติช นัท ยันห์ ผู้อุทิศชีวิตต่อต้านสังคมเพื่อสันติภาพจน ได้รับการเสนอชื่อโดยดร.มาร์ติน ลูเตอร์คิง จูเนียร์ ให้เข้ารับรางวัลโนเบล สาขาสันติภาพ ในปี พ.ศ.2510

ท่านติช นัท ยันห์ ออกบวชเมื่ออายุได้ 16 ปี ในช่วงสังคมเวียดนาม (พ.ศ.2503- 2518) ท่านออกจา>vัดเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยและรณรงค์ต่อต้านสังคม ในปี พ.ศ.2509 ท่านเดินทางไปสหรัฐอเมริกาตามคำเชิญของสมាដันเพื่อการส漫าไนตรี ในครั้งนั้นท่านได้ กล่าวถึงความเจ็บปวดของชาวเวียดนามอันเกิดจากผลของสังคม การเคลื่อนไหวของท่าน ทำให้รู้จักกับเวียดนามประการซึ่งว่าจะจับกุม ด้วยเหตุนี้ท่านติช นัท ยันห์ จึงไม่อาจจะกลับบ้าน เกิดได้ตั้งแต่บัดนั้น ต่อมาไปปักหลักอยู่ที่ประเทศไทย สร้างสถานที่ปฏิบัติธรรมคือ หมู่บ้านพลังชั่นในปี พ.ศ.2525 และพำนักอยู่ที่นั่นตราบกระทั่งปัจจุบัน

หลังจากที่พระพุทธศาสนาได้รับผลกระทบจากการยึดครองของฝรั่งเศส จนมีท่าทีว่า จะสูญลืนไปในปี พ.ศ.2474 ก็ได้รับการพื้นฟูขึ้นใหม่ มีการจัดตั้งสมาคมพระพุทธศาสนาศึกษา ขึ้นหลายแห่งที่เมืองไซง่อน เมืองเว้ (อานัม) และเมืองญาณอย โดยมุ่งเน้นด้านการศึกษาและ สังคมส่งเสริม ทำการปฏิรูปพระวินัยของสงฆ์และส่งเสริมให้พระภิกษุศึกษาพระพุทธศาสนา แบบใหม่ ได้จัดพิมพ์วารสารและแปลคัมภีร์ต่างๆ ทั้งฝ่ายมหายานและเตราวาท การพื้นฟู พระพุทธศาสนาครั้งนั้นประสบความสำเร็จมาก สามารถเปลี่ยนความคิดของปัญญาชนผู้ ผิดหวังจากวัตถุนิยมตะวันตก ให้หันมาสนับสนุนพระพุทธศาสนาได้มาก many

ในปัจจุบันชาวเวียดนามนับถือพระพุทธศาสนา ลัทธิเต๋า และเชื่อ เป็นการนับถือ

แบบทดสอบ มีการเปิดสอนพระพุทธศาสนาชั้น ณ มหาวิทยาลัยวันอังคาร จัดตั้งขึ้นโดย
สหพุทธจักรเวียดนาม ปัจจุบันเปิดสอน 4 คณะ คือ คณะพุทธศาสนาสตร์และบูรพาวิทยา คณะ
อักษรศาสตร์และมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ และคณะภาษาศาสตร์ โดยคณะพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์-
และบูรพาวิทยา มี 9 ภาควิชา คือ ภาควิชาพุทธประชัญญา วรรณคดีพระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์-
พระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาทั่วไป พระพุทธศาสนาในเวียดนาม ปรัชญาตะวันออก
ปรัชญาอินเดีย ปรัชญาจีน และปรัชญาตะวันตก

6. ประเทศไทยในโคนีเชีย

อินโดนีเซีย (Indonesia) มีชื่อเป็นทางการว่า สาธารณรัฐอินโดนีเซีย (Republic of Indonesia) เป็นประเทศหมู่เกาะที่ใหญ่ที่สุดในโลก มีเมืองหลวงชื่อ จาการ์ตา และเป็นเมืองที่ใหญ่ที่สุด มีประชากรประมาณ 222,781,000 คน (พ.ศ.2548) นับถือศาสนาอิสลาม 87% ศาสนาคริสต์ 9.5% ศาสนาพราหมณ์-ยืนดู 1.8% ศาสนาพุทธ 1.3% ประเทศอินโดนีเซีย เป็นประเทศที่มีมุสลิมมากที่สุดในโลกคือประมาณ 193,819,470 คน¹ ชาวมุสลิมเหล่านี้มีความ เคร่งครัดต่อศาสนามาก ในวันข้ารีรายอ² 24 ตุลาคม พ.ศ.2549 ที่ผ่านมา มีผู้เข้าร่วม ประกอบศาสนกิจที่มั้ยิดหlaysay ล้านคน

แม้ในปัจจุบันอินโดนีเซียจะเป็นประเทศมุสลิม แต่ในอดีตพระพุทธศาสนาเคยเจริญมาก่อน มีอนุสรณ์สถานสำคัญที่บ่งบอกถึงความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา คือ โบโรบูดูร์ (Borobudur) หรือบรมพุทธโอ ซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และเป็นสิ่งมหัศจรรย์แห่งหนึ่งของโลก ตั้งอยู่ในที่ราบเกตุ (Kedu) ภาคกลางของเกาะชวา มีรูปทรงคล้ายกับพุทธวิหารที่พุทธคยา แต่ก็ได้แบบลงฐานเป็นธูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสสูง 42 เมตร มีขนาดรวม 123 ตารางเมตร ภายในหลังถูกฟ้าผ่าและภูเขาไฟระเบิดจึงทำให้ความสูงลดลงเหลือเพียง 31.5 เมตร หินที่ใช้ก่อสร้างและสลัก เป็นหินที่ได้จากลavaภูเขาไฟประมาณ 55,000 ตารางเมตร

ดร.กรอม (Krom) กล่าวว่า “ໂປໂຮບຸດຸ່ງ” มาจากคำว่า “ປະຮະ + ພຸກອ” ดร. สตัทเตอร์ไฮม์ (Statterheim) สันนิษฐานว่า “ບຸດຸ່ງ” มาจากคำว่า “ບຸດິວ” (Budue) ในภาษาเมืองบัว (Minangebau) แปลว่า “เด่น ยื่นออกมา” จะนั้น “ໂປໂຮບຸດຸ່ງ” จึงควรแปลว่า “วิหารที่เด่นอยู่

¹ วิกิพีเดีย.(2549). อินโดเนเซีย. (ออนไลน์)

² วันหยาหริร้ายอ เป็นวันที่ชาวมุสลิมประกอบศาสนกิจและเฉลิมฉลองกันอย่างเต็มที่หลังจากที่ได้ถือศีลอดเป็นเวลา นานหนึ่งเดือน และยังเป็นวันครอบครัวของอิสลาม ญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกลจะได้มาระบกัน ตามบ้านเรือนต่างๆ จะเตรียมอาหารทั้งความและหวานเพื่อต้อนรับแขกที่มาเยือน

บนายอดเขา” จำนวนคร ท่องประเสริฐ กล่าวว่า คำว่า “โบโรบุตูร์” น่าจะเพี้ยนามจากคำว่า “ปรมะ + พุทธ” ซึ่งหมายถึง “พุทธ (วิหาร) ที่ยิ่งใหญ่”¹

พระพุทธศาสนาเข้าสู่อินโดนีเซียในตอนต้นศตวรรษที่ 1 (ค.ศ.1-100 / พ.ศ.544-643) ผ่านเส้นทางสายไหมทางทะเลห่วงอินเดียและอินโดนีเซีย โดยคณะพ่อค้าชาวพุทธนำเข้ามาเผยแพร่ ตั้งแต่บัดนั้นพระพุทธศาสนาจึงค่อยๆ เจริญขึ้นและเจริญสูงสุดในช่วงราชวงศ์ไสลันдра (Sailendra) ในปี พ.ศ.1293-1393 เหล่ากษัตริย์ในราชวงศ์นี้นับถือพระพุทธศาสนา มหาayanนิกวัชร yan ได้สร้างมหาสถูปบรมพุทธเรือนในช่วงปี พ.ศ.1323-1376 มหาสถูปนี้เป็นอนุสรณ์สถานทางพระพุทธศาสนาอันยิ่งใหญ่สิ่งแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีอิทธิพลและเป็นแบบอย่างต่อการก่อสร้างพุทธสถานในยุคต่อมา เช่น นครวัด (Angkor Wat) ในประเทศไทย เป็นต้น

ต่อมาในช่วงปลายศตวรรษที่ 12² พ่อค้าอาหรับนำศาสนาอิสลามเข้ามาเผยแพร่และได้ขยายไปทั่วประเทศประมาณศตวรรษที่ 14 ยุคนี้เป็นยุคเสื่อมของพระพุทธศาสนา บรมพุทธเรือนปล่อยปละเหลือให้ถูกห้อมล้อมอยู่กลางป่ารกชื้น จนกระทั่งปี พ.ศ.2357 เชอร์ โทมัส แรฟลี (Sir Thomas Raffles) ได้ค้นพบบรมพุทธเรือนครั้งและทำการปฏิสังขรณ์จนอยู่ในสภาพดีต่อมาปี พ.ศ.2515-2525 รัฐบาลอินโดนีเซียร่วมกับองค์การยูเนสโกได้ปฏิสังขรณ์บรมพุทธเรือนครั้งใหญ่ และจัดให้เป็นหนึ่งในมรดกโลกอีกด้วย

ตั้งแต่ศตวรรษที่ 14 เป็นต้นมาซึ่งเป็นช่วงที่อิสลามเจริญรุ่งเรือง พุทธศาสนาทิพย়านชาวนอกอินโดนีเซียอันน้อยนิดได้พิทักษ์รักษาพระพุทธศาสนาไว้มิให้สูญลืนไป มีชาวพุทธจากประเทศต่างๆ เข้าไปพื้นที่นี้เพื่อประกอบศาสนากันอยู่เป็นระยะๆ ในปี พ.ศ.2512 คณะสงฆ์ไทยจัดส่งพระธรรมทูตเข้าไป ได้ตั้งสำนักงานพระพุทธเมตตาขึ้นที่กรุงจาการ์ตา เพื่อเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ปัจจุบันอินโดนีเซียมีวัดพระพุทธศาสนาอยู่ประมาณ 150 วัด เป็นวัดฝ่ายมหายาน 100 วัด วัดนิกายเตราวาท 50 วัด วัดเหล่านี้ส่วนใหญ่อยู่ในความดูแลของมรภาราสวเนื่องจากพระภิกษุมีอยู่น้อย

5.2.4 พระพุทธศาสนาในเอเชียตะวันตกเฉียงใต้

เอเชียตะวันตกเฉียงใต้ หรือตะวันออกกลาง ประกอบด้วยอะนาโตเลีย (Anatolia)

¹ จำนวนคร ท่องประเสริฐ (2536). พุทธวิหารโบโรบุตูร์ . (ออนไลน์)

² ศตวรรษที่ 12 คือ ค.ศ.1101-1200 หรือ พ.ศ.1644-1743

³ พื้นที่ 97% ของตุรกี อยู่ในทวีปเอเชีย

หมายถึง เอเชียไมเนอร์ (Asia Minor) เป็นพื้นที่ส่วนที่เป็นเอเชียของประเทศตุรกี³ ประเทศที่เป็นเกาะคือ ไซปรัส ในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ตินแคนในตะวันออกไกล ได้แก่ ประเทศซีเรีย อิสราเอล จอร์แดน เลบานอน และอิรัก ตินแคนในคาบสมุทรอาหรับ ได้แก่ ประเทศชาอุดีอาราเบีย สหราชอาณาจักรเอมิเรตส์ บาห์เรน กั塔ร์ อิรัก เยเมน อาจารมถิงคูเวต อิหร่าน และอัฟغانิสถาน ปัจจุบันตะวันออกกลางเป็นถิ่นมุสลิม สำหรับประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ในตินแคนแห่งนี้ จะกล่าวถึงประเทศอัฟغانิสถานเพียงประเทศเดียว เพราะมีหลักฐานเด่นชัดว่าพระพุทธศาสนาเคยรุ่งเรืองมาก่อน

ประเทศอัฟغانิสถาน

ประเทศอัฟغانิสถานมีชื่อย่อว่า สาธารณรัฐอิสลามอัฟغانิสถาน (Islamic Republic of Afghanistan) มีเมืองหลวงชื่อ คาบูล และเป็นเมืองที่ใหญ่ที่สุด มีประชากรประมาณ 31,056,997 คน (พ.ศ.2549) ชาวอัฟغانิสถานในปัจจุบันส่วนมากนับถือศาสนาอิสลามคือ 98% เป็นนิกายสุหนี 83.2% นิกายชีอะห์ 14.9% นับถือศาสนาโซโรอัสเตอร์ 1.4% ศาสนาพราหมณ์หรืออินดู 0.4% และศาสนาคริสต์ 0.1%¹

อัฟغانิสถานเป็นที่รู้จักของชาวพุทธไปทั่วโลก เมื่อครั้งที่กลุ่มตาลิบัน (Taliban) ซึ่งเป็นมุสลิมนิกายสุหนี ได้ทำการรุบปืนปราบรวมสององค์ในเดือนมีนาคม พ.ศ.2544 ท่ามกลางการประมาณของยูเนสโก²และพุทธศาสนาชนหัวโลก พระพุทธรูปองค์ใหญ่สูง 53 เมตร และองค์เล็กกว่าสูง 38 เมตร มีอายุประมาณ 2,000 ปี แกะสลักอยู่บนหน้าผาในเมืองบามิyan ทางภาคกลางของอัฟغانิสถาน

แม้อัฟغانิสถานในปัจจุบันจะมีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม แต่ในอดีตที่แห่งนี้เคยเป็นฐานที่มั่นของพระพุทธศาสนามาเป็นเวลากว่า 2,000 ปี และยังเป็นเส้นทางผ่านของพระพุทธศาสนาจากอินเดียเข้าไปสู่เอเชียกลาง จีน เกาหลี ญี่ปุ่น มองโกเลียอีกด้วย ประสงค์จากเอเชียกลาง จีน เกาหลี ญี่ปุ่น และมองโกเลีย ใช้เส้นทางนี้ผ่านเข้ามาแสดงบุญในอินเดีย ซึ่งเรียกเส้นทางสายนี้ว่า เส้นทางสายไหม นอกจากนี้อัฟغانิสถานยังเป็นทางผ่านของหลายอารยธรรม เช่น กรีก อิหร่าน เปอร์เซียอีกด้วย

พระพุทธศาสนาเคยเจริญรุ่งเรืองอย่างมากในอัฟغانิสถาน เพราะโบราณสถาน

¹ วิกิพีเดีย (2549). ประเทศอัฟغانิสถาน. (ออนไลน์)

² ยูเนสโก (UNESCO) หมายถึง องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) เป็นองค์การชำนาญพิเศษองค์การหนึ่งของสหประชาชาติ

จำนวนมากทั่วประเทศเป็นของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะที่เมืองบามิยัน จala labad กันทาหาร และกาซี ในสมัยพุทธกาลเรียกติดแคนของอัฟกานิสถานนี้ว่า แควนคันธาระ และ กัมโพชะ ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชเรียกว่า แควนโยนก หรือเยาวนะ ส่วนในสมัยพระ-ถังซัมจังเรียกติดแคนแบบนี้ว่า แควนอุทายาน แควนคันธาระ และแควนกปีศะ เป็นต้น

พระพุทธศาสนาเข้าไปในอัฟกานิสถานตั้งแต่สมัยพุทธกาล คือเมื่อคราวที่สองพ่อค้าชื่อ ตปุสสะ และภัลลิกะ ได้พบพระพุทธองค์และประกาศตนว่าเป็นพุทธามก ก่อนกลับ พ่อค้าทั้งสองขอเส้นพระเกศาไปประดิษฐานในพระเจดีย์ที่แควนอุทายาน ซึ่งอยู่ในเขตของ อัฟกานิสถานในปัจจุบัน¹ นอกจากนี้พระเจ้าปุกุสติแห่งนครตักสิลา²ก็เป็นพระสหายของ พระเจ้าพิมพิสารแห่งนครราชคฤห์ จึงทำให้พระองค์เป็นพุทธามกตัวย และเนื่องจากเมือง ตักสิลาในอดีต ซึ่งปัจจุบันอยู่ในเขตประเทศไทยสถาน มีพรอมแคนติดกับอัฟกานิสถาน จึง ทำให้พระพุทธศาสนาเผยแพร่เข้าสู่อัฟกานิสถานอีกเส้นทางหนึ่ง

พระพุทธศาสนาแบบนี้รุ่งเรืองมากในสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช (King Ashoka) ในครั้งนั้น พระมัชณ์ติกเตระและคณะได้นำศาสนาพุทธมาเผยแพร่ โดยไปจำพรรษาอยู่ที่ เมืองมถุราและเมืองกิปิน³ (Kipin) ได้เผยแพร่พระพุทธศาสนาให้กับชาวต่างด้าวแก่ชนพื้นเมือง

ในสมัยพระเจ้ามิลินท (King Milinda) หรือพระเจ้าเมนันเดอร์ (Menander) หรือชื่อ ในภาษากรีกว่า เมนันดรอส (Menandros) ทรงเป็นกษัตริย์เชื้อสายกรีก ครองราชย์ราวปี พ.ศ. 500 เชิง อาณาจักรของพระองค์ครอบคลุมพื้นที่อัฟกานิสถาน ปากีสถาน อินเดียตอนเหนือ ทิศใต้ของอุซเบกistan และบางส่วนของอิหร่าน ทรงทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองใน ดินแดนแห่งนี้ และยุคណีมีพระพุทธอปถัมภ์แทนองค์พระพุทธเจ้าเป็นครั้งแรก โดยสกุลช่างคันธาระ (Gandhara Style) อันเป็นการผสมผสานของอารยธรรมกรีก โรมัน และแนวคิดพระพุทธศาสนา

ในสมัยพระเจ้ากันนิษกมหาราช (King Kanishka : พ.ศ.621-644) อาณาเขตของ พระองค์ครอบคลุมแม่น้ำกากูลของอัฟกานิสถาน คันธาระ สินธุของปากีสถาน กัศมีร์ (แคชเมียร์) รัฐมัธยมประเทศของอินเดีย รวมถึงสาธารณรัฐในเอเชียกลางบางประเทศ พระองค์ทรง ศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง ทรงให้ความอุปถัมภ์การสังคายนาครั้งที่ 4 แม้ว่าฝ่าย

¹ ชาวพม่า เชื่อว่า ตปุสสะ และภัลลิกะ เป็นพ่อค้าชาวมองโภและนำพระเกศาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปบรรจุไว้ ที่เมืองที่เดียวในกาอกองแห่งประเทศไทย

² เมืองตักสิลา อยู่ในแควนคันธาระ ปัจจุบันอยู่ในเขตประเทศไทยสถาน มีพรอมแคนติดกับประเทศอัฟกานิสถาน อินเดีย อิหร่าน และจีน

³ เมืองกิปิน (Kipin) ซึ่งนักประวัติศาสตร์เชื่อว่าคือเมืองกปีศะ ในประเทศไทยอัฟกานิสถานปัจจุบัน

เดร瓦ทจะไม่ยอมรับ แต่ก็มีส่วนสำคัญในการรวบรวมพระธรรมวินัยให้เป็นหมวดหมู่ และได้เผยแพร่ไปทั่วเอเชียกลาง อิหร่านบางส่วน จีนและเกาหลี

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของอัฟغانิสถานอย่างเต็มตัวในสมัยพระเจ้ากันิษกมหาราช ทั่วทั้งประเทศมีการสร้างพุทธสถานขึ้นมาอย่างมาก พระสังฆ์เพิ่มจำนวนมากขึ้นและมีหลายรูปจำริคไปเผยแพร่ในเอเชียกลางด้วยต่อมาที่หุบเขามิยัน (Bamiyan) มีการสร้างพระพุทธอรูปองค์ใหญ่และเล็กขึ้นที่หน้าผาสูงชัน แต่ละองค์ใช้เวลาสร้างไม่น้อยกว่า 200 ปี และมีการขุดเจาะถ้ำขึ้นตามหน้าผาอย่างมากเพื่อเป็นที่พักสงส์

เนื่องจากอัฟغانิสถานเป็นจุดศูนย์กลางระหว่างอารักับอินเดีย และเป็นทางผ่านไปสู่จีน จึงถูกกรุงราชนาครัฐอยู่เสมอ เช่น พวกรีก มองโกล ขั้นขาว อารับ อังกฤษ และโซเวียต เป็นต้น โดยเฉพาะกองทัพมุสลิมอาหรับ ได้ทำลายพุทธสถานอย่างหนัก บังคับผู้คนให้นับถือศาสนาอิสลาม ในปี พ.ศ. 1252 กษัตริย์แห่งหุบเขามิยันและผู้ปกครองเมืองอื่นๆ จึงต้องจำยอมเปลี่ยนศาสนาเพื่อความอยู่รอด เมื่อผู้นำหันไปนับถืออิสลาม จึงทำให้สถานการณ์พระพุทธศาสนาถึงเสื่อมลงอย่างหนัก หลังการยึดครองของมุสลิมล่วงไปเพียง 100 ปี อัฟغانิสถานก็กลายเป็นประเทศที่ปราศจากพระสังฆ์โดยสิ้นเชิง สังฆารามมากกว่า 3,000 แห่งตามรายงานของพระถังซำจึงเหลือแต่ซากโบราณสถานเท่านั้น ในปัจจุบันอัฟغانิสถาน จึงมีชื่อว่า สาธารณรัฐอิسلامอัฟغانิสถาน

5.2.5 พระพุทธศาสนาในเอเชียกลาง

เอเชียกลางเป็นจุดเชื่อมระหว่างเอเชียและยุโรปเข้าด้วยกัน ประกอบด้วยประเทศต่างๆ ดังนี้คือ คาซัคสถาน (Kazakhstan) อุ茲เบกสถาน (Uzbekistan) ทาจิกสถาน (Tajikistan) เติร์กเมนิสถาน (Turkmenistan) และคีร์กิซสถาน (Kyrgyzstan) ปัจจุบันเอเชียกลางเป็นถิ่นอิสลามแทบทั่วไป มีพุทธศาสนาชน้อยโดยมาก แม้ในอดีตพระพุทธศาสนาจะเคยเจริญรุ่งเรืองในแถบนี้มาก่อน เพราะประเทศเหล่านี้อยู่บนเส้นทางสายไหม อันเป็นเส้นทางการค้าระหว่างยุโรปและเอเชีย และเคยเป็นเส้นทางการเผยแพร่ศาสนาด้วยโสดาบันพระพุทธศาสนา

เอเชียกลางรับพระพุทธศาสนามาตั้งแต่สมัยพระเจ้าโศกมหาราชและเจริญรุ่งเรืองมากในสมัยพระเจ้ากันิษกมหาราชประมาณปี พ.ศ. 600 นอกจากนี้เอเชียกลางยังเป็นแหล่งเผยแพร่พระพุทธศาสนาเข้าไปสู่ประเทศจีนด้วย พระพุทธศาสนารุ่งเรืองอยู่ในแถบนี้เป็นเวลากว่า 1,000 ปี จนกระทั่งประมาณปี พ.ศ. 1200 เป็นต้นไป กองทัพอิสลามเข้าสู่เอเชียกลาง เมื่อตีได้แล้วก็บังคับให้คนแถบนี้เปลี่ยนเป็นมุสลิม

ข้อมูลประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในเอเชียกลางนั้นมีอยู่ค่อนข้างน้อย จึงกล่าวถึงโดยรวมๆ ไม่แยกบรรยายในแต่ละประเทศ หลักฐานความเชื่อของพระพุทธศาสนาในแบบนี้ถูกค้นพบโดยนักโบราณคดีรัสเซียเมื่อประมาณปี 2500 กว่าๆ เช่น ในปี พ.ศ.2504 กรมโบราณคดีรัสเซียได้ค้นพบเมืองโบราณทางพระพุทธศาสนาหลายแห่ง ณ อุซเบกستان¹ ซึ่งกระจายอยู่ตามเมืองต่างๆ ทางภาคใต้ติดกับอัฟغانistan เช่น เมืองสมาร์กันด์ (Smarakand) เมืองบุخارา (Bukhara) เมืองเทอร์เมซ (Termez) เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการค้นพบพระพุทธรูปแกะสลัก มีพระอัครสาวกหั้งสองยืนเคียงข้างพระศาสดา² ซึ่งบ่งบอกว่าเป็นนิกายเดร瓦ท และยังค้นพบพระพุทธรูปที่มีพระโพธิสัตว์ยืนเคียงข้าง ซึ่งบ่งบอกว่าเป็นนิกายมหายาน

ในปี พ.ศ.2504 ปีเดียวกันนี้เอง นักโบราณคดีชาวรัสเซียยังค้นพบพระพุทธรูปน่อนองค์ใหญ่ มีขนาดความกว้าง 14 เมตร สูง 2 เมตรครึ่ง ที่วัดอชินะเตเป (Ajina-tepe) อยู่ข้างเชิงเขาทางทิศใต้ของประเทศทาจิกิสถาน และยังได้พบพระพุทธรูปองค์เล็กอีกหลายร้อยองค์ บางองค์อยู่ในสภาพสมบูรณ์ ชาวบ้านเรียกว่า ภูเขabantanแห่งพระพุทธเจ้าพันองค์ (Mountain of one thousand Buddha's Houses) นักโบราณคดีเชื่อว่าพระพุทธรูปองค์ใหญ่นี้สร้างราวปี พ.ศ.800 ในยุคที่กุฎานะปักรองเอเชียกลาง ปัจจุบันได้ตั้งแสดงไว้ที่พิพิธภัณฑ์กรุงดูชานเบ (Dushanbe) ประเทศทาจิกิสถาน

นักโบราณคดีชาวรัสเซียยังได้เข้าชุดค้นโบราณสถานสำคัญแห่งหนึ่งชื่อว่า เกียอูร กากา (Giaur Kala) ในปี พ.ศ.2505 ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศเติร์กเมนิสถาน พบร่องรอยพระพุทธรูปขนาดใหญ่ร้าวเมตรเศษฝังอยู่ใต้ดิน นอกจากนี้ยังพบชิ้นส่วนพระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์จำนวนมากกระจายกันอยู่ทั่วบริเวณที่ชุดโดยรอบ ปัจจุบันพระพุทธรูปได้ถูกเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์ และยังพบลูกปัด 2 แห่งที่เมืองเมรฟ (Merv) ด้วย

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 5 พระพุทธศาสนาในเอเชีย จบโดยสมบูรณ์แล้ว โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 5 และกิจกรรม ในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 5 แล้วจึงศึกษาบทที่ 6 ต่อไป

¹ ขณะนั้น อุзเบกستانและประเทศอื่นๆ ยังไม่ได้แยกตัวออกจากสหภาพโซเวียต เพิ่งแยกตัวออกมากหลังจากสหภาพโซเวียตล่มสลายในปี พ.ศ.2534

² เป็นพระพุทธรูปคลิปคันธาระชุดได้ที่ วัดพารยาชาเทpa ปัจจุบันเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑ์

บทที่ 6

พระพุทธศาสนา

ในตะวันตก

เนื้อหาบทที่ 6

พระพุทธศาสนาในตะวันตก

6.1 ภาพรวมพระพุทธศาสนาในตะวันตก

6.2 ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในตะวันตก

6.2.1 ประเทศอังกฤษ

6.2.2 ประเทศเยอรมนี

6.2.3 ประเทศรัสเซีย

6.2.4 ประเทศฝรั่งเศส

6.2.5 ประเทศอิตาลี

6.2.6 ประเทศสหราชอาณาจักร

6.2.7 ประเทศออสเตรเลีย

6.3 สาเหตุที่ชาวตะวันตกหันมานับถือพระพุทธศาสนา

แนวคิด

1. พระพุทธศาสนาในตะวันตกยุคปัจจุบันมีอัตราการเติบโตรวดเร็วมากและเติบโตเร็วกว่าทุกศาสนา โดยเฉพาะรุ่งเรืองอยู่ในประเทศไทย อังกฤษ เยอรมนี ฝรั่งเศส สวิตเซอร์แลนด์ สหรัฐอเมริกา และแคนาดา เป็นต้น ส่วนโซนโอเชียเนียนพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองอยู่ในประเทศออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์

2. พระพุทธศาสนาเริ่มเป็นที่รู้จักของชาวตะวันตกอย่างกว้างขวางเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 24 – 25 โดยพระพุทธศาสนาถูกนำเข้าไปเผยแพร่ก่อนในพุทธศตวรรษที่ 24 ซึ่งแพร่หลายอยู่ในหมู่นักวิชาการแต่ประชาชนทั่วไปยังไม่ค่อยรู้จัก จนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ 25 นิกายมหายานหลายนิกายได้เข้าไปเผยแพร่ ซึ่งได้รับความนิยมมากทั้งในวงวิชาการและประชาชนทั่วไปโดยเฉพาะนิกายเซนและพระพุทธศาสนาแบบทิเบต

สาเหตุสำคัญที่ชาวตะวันตกหันมานับถือพระพุทธศาสนาในเบื้องต้นเพราเสื่อมศรัทธาในศาสนาเดิมที่สอนให้เชื่อเพียงอย่างเดียวโดยปราศจากเหตุผลซึ่งขัดแย้งกับหลักวิทยาศาสตร์ที่กำลังเจริญรุ่งเรืองอยู่ในตะวันตกและเมื่อเขามาแล่นนี้ได้ศึกษาพระพุทธศาสนาที่ทำให้พิสูจน์โดยไม่บังคับให้เชื่อตาม อีกทั้งหลักคำสอนยังยึดเหตุผลและการไม่ใช้ความรุนแรง จึงทำให้ชาวตะวันตกศรัทธาและหันมานับถือพระพุทธศาสนา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษาทราบภาพรวมของพระพุทธศาสนาในตะวันตกในปัจจุบันว่า เป็นอย่างไร เจริญรุ่งเรืองอยู่แบบไหนบ้าง

2. เพื่อให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในตะวันตกตั้งแต่อดีตที่พระพุทธศาสนาเริ่มเผยแพร่เข้าไปจนถึงปัจจุบัน โดยกล่าวถึงประเทศที่สำคัญในตะวันตกเพียง 6 ประเทศ คือ ประเทศไทย อังกฤษ เยอรมนี รัสเซีย ฝรั่งเศส อิตาลี สหรัฐอเมริกา และในโอเชียเนีย 1 ประเทศ คือ ประเทศออสเตรเลีย นอกจากนี้เพื่อนักศึกษาทราบสาเหตุที่ทำให้ชาวตะวันตกหันมานับถือพระพุทธศาสนา

บทที่ 6

พระพุทธศาสนาในตะวันตก

6.1 ภาพรวมพระพุทธศาสนาในตะวันตก

สถานการณ์พระพุทธศาสนาในตะวันตกยุคปัจจุบันมีความตื่นตัวและเจริญเติบโตรวดเร็วมาก จากการศึกษาของเคนรี ชี.ฟินนี่ (Henry C. Finney) พบว่า ในประเทศเยอรมนีมีอัตราการเพิ่มขึ้นของศูนย์นั่งสมาธิทางพระพุทธศาสนาประมาณ 10 เท่าตัวภายในระยะเวลา 22 ปี โดยในปี พ.ศ.2518 มีศูนย์นั่งสมาธิอยู่ประมาณ 40 ศูนย์ แต่ในปี พ.ศ.2540 มีจำนวนเพิ่มขึ้นมากกว่า 400 ศูนย์ ในสหราชอาณาจักรหรือประเทศอังกฤษมีอัตราการเติบโตประมาณ 4.5 เท่าภายในระยะเวลา 18 ปี กล่าวคือ ในปี พ.ศ.2522 มีศูนย์นั่งสมาธิอยู่ประมาณ 74 ศูนย์ แต่ในปี พ.ศ.2540 มีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 340 ศูนย์¹

ในประเทศฝรั่งเศสมีการสำรวจความเห็นของเยาวชนใน พ.ศ.2540 พบว่า มีเยาวชนถึง 5,000,000 คนที่มีความพึงพอใจต่อคำสอนของพระพุทธศาสนา² ส่วนประเทศไทย-อเมริกา ในปี พ.ศ.2503 มีพุทธศาสนิกชนอยู่ประมาณ 200,000 คน³ แต่ในปี พ.ศ.2547 มีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 3,000,000 คน⁴ หรือเพิ่มขึ้น 15 เท่าตัวภายในระยะเวลา 44 ปี นอกจากในตะวันตกแล้ว ประเทศในแถบโอเชียเนีย เช่น ออสเตรเลีย เป็นต้น เ肯รี ชี.ฟินนี่ พบว่ามีอัตราการเติบโตของพระพุทธศาสนาสูงเช่นกัน คือ ในปี พ.ศ.2524 มีพุทธศาสนิกชนอยู่ 35,000 คน แต่ในปี พ.ศ.2534 เพิ่มขึ้นเป็น 4 เท่าตัวคือประมาณ 140,000 คน และจากผลการวิจัยอัตราการเติบโตของศาสนาต่างๆ ในประเทศออสเตรเลียระหว่างปี พ.ศ.2529 - พ.ศ.2544 พบว่าพระพุทธศาสนา มีอัตราการเติบโตรวดเร็วที่สุดดังตารางต่อไปนี้

¹ Martin Baumann.(2541) Working in the Right Spirit: The Application of Buddhist Right Livelihood in the Friends of the Western Buddhist Order.(ออนไลน์)

² Lionel Obadia (2540). Tibetan Buddhism in France: A Missionary Religion?(ออนไลน์)

³ JAN Nattler. (2543). Why Buddhism, Why Now ? AND WHY IN AMERICA.(ออนไลน์)

⁴ The U.S. State Department's International Religious Freedom, อ้างใน Wikipedia.(2549). Buddhism in the United States.(ออนไลน์)

ออสเตรเลียนแคนพิทอลเทอร์ริตอรี่ (Australian Capital Territory)¹

ศาสนา	2529	2534	2539	2544	%ประชากร	%ที่เพิ่มขึ้น
คริสเตียน	11,381,900	12,465,644	12,582,764	12,764,341	68%	1.5%
พุทธศาสนา	80,387	139,847	199,812	357,813	1.9%	79.1%
อินดู			67,279	95,473	0.5%	41.9%
อิสลาม	109,500	147,507	200,885	281,578	1.5%	40.2%
ยูดาï (ยิว)	69,100	74,386	79,805	83,995	0.4%	5.3%

แม้จำนวนพุทธศาสนาในตะวันตกและโอเชียเนียปัจจุบันจะยังมีน้อย เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรและจำนวนผู้นับถือศาสนาเทวนิยม²ในแต่ละประเทศ แต่จากแนวโน้มของการเติบโตอันรวดเร็วดังกล่าว เป็นไปได้ว่าในอนาคตจะมีพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นอีกมาก นอกจากนี้โดยปกติแล้วชาวตะวันตกแม้จะมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาหรือครรภาราในศาสนาอื่นนอกเหนือจากศาสนาเดิมของตน ก็มักจะไม่เปิดเผยตนเอง เช่น เชอร์ เอดวิน อาร์โนลด์ ประชญ์ ชาวอังกฤษ ผู้เขียนหนังสือประทีปแห่งเอเชียซึ่งนิยมอ่านกันมากในตะวันตก เขายังระมัดระวังมากในการประกาศตนต่อสาธารณะถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เพราะคริสต์ศาสนาโดยกำเนิดถือว่า ผู้เปลี่ยนศาสนาเดิมของตนย่อมถูกประณามอย่างร้ายแรง³

ด้วยเหตุนี้จึงยากที่จะประเมินว่าพุทธศาสนาในตะวันตกหรือในโอเชียเนียจริงๆ แล้วมีอยู่จำนวนเท่าใด ทั้งนี้เพราะผู้ที่ไม่เปิดเผยตัวยังมีอยู่จำนวนมาก เช่น เจน เนทลลิเออร์ (Jan Nattlier) กล่าวว่า ในประเทศไทยมีชาวพุทธแบบ night-stand Buddhists กว่า 10,000,000 คน⁴ ซึ่งชาวอเมริกันเหล่านี้ซึ่งชอบคำสอนของพระพุทธศาสนา บางคนก็ใช้เป็น

¹ The Buddhist Council of New South Wales. (2549). Analysis of Religious Growth in Australia.(ออนไลน์)

² ศาสนาที่สอนให้เชื่อเรื่องพระเจ้า เช่น ศาสนาคริสต์ อิสลาม และยิว.

³ พันเอก (พิเศษ) นวม สงวนทรัพย์. เมธิตะวันตกชาวพุทธเล่ม 1.หน้า 89.

⁴ JAN Nattlier.(2543). Why Buddhism, Why Now ? And Why In America.(ออนไลน์)

หลักในการดำเนินชีวิตแต่ไม่ได้ประกาศตนว่าเป็นพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเริ่มเป็นที่รู้จักของชาวตะวันตกอย่างกว้างขวางเมื่อประมาณศตวรรษที่ 19 นี้เอง¹ โดยเฉพาะในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษปัจจุบันตกลาຍท่านได้ผลิตตำราทางพระพุทธศาสนาออกมาเผยแพร่ เช่น อาร์เตอร์ โซเปนเฮาเออร์ ชาวเยอรมันผู้แต่งตำราภัยของพระพุทธศาสนาไว้อย่างสูงส่ง หนังสือของเขารวบรวมเรื่องราวและประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนา แก่ชาวตะวันตกจำนวนมาก ศ.ริส เดวิดส์ ชาวอังกฤษ ผู้ก่อตั้งสมาคมบาลีปกรณ์ ได้แปลพระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาอังกฤษออกเผยแพร่มากราย ดร.เจมส์ มาร์ติน พีเบลส์ ปราชญ์ชาวอเมริกันผู้เผยแพร่หนังสือ Controversy at Panadura, Or, Panadura Vadaya ซึ่งเป็นบันทึกการโตัวที่เรื่องพระพุทธศาสนา กับคริสต์ศาสนา ระหว่างท่านคุณานันท์และกับนักบวชคริสต์

นอกจากนี้ ชาวตะวันตกจำนวนมากรู้จักระบบที่สอนมาจากการผลงานของ เชอร์เอดวิน อาร์โนลด์ ผู้เขียนหนังสือประทีปแห่งเอเชียว่าตัวยพุทธประวัติซึ่งนิยมอ่านกันมากในตะวันตก โดยมีสถิติการพิมพ์กว่า 150 ครั้ง (นับถึงปี พ.ศ.2470) พระพุทธศาสนาในตะวันตกช่วงนี้ โดยส่วนใหญ่เป็นนิกายเถรวาท ซึ่งแพร่หลายอยู่ในหมู่นักวิชาการและผู้สนใจศึกษาจากการอ่านตำรา โดยมากจะอยู่ในประเทศอังกฤษและเยอรมัน ทั้งสองประเทศนี้มีปราชญ์เถรวาทอยู่มากมาย พระพุทธศาสนาอยุคหนึ่งไม่เป็นที่รู้จักของพลเมืองทั่วไปในตะวันตกเท่าที่ควร

ต่อมาในศตวรรษที่ 20² เมื่อพระพุทธศาสนาได้รับความนิยมมากขึ้น ด้วยความมีเสน่ห์เรียบง่ายและหลากหลายในนิกายต่างๆ ของมหายาน ได้สร้างความสนใจแก่ชาวตะวันตกจำนวนมากทั้งพลเมืองทั่วไปและนักวิชาการ แม้จะเข้าไปหลังแต่ก็ลับได้รับความนิยมมากกว่าเถรวาท จากการค้นหาข้อมูลด้วยระบบกูเกิล (Google) เผพะมหายานนิกาย เช่นอย่างเดียวพบว่า มีคำว่า Zen อยู่ถึง 74,400,000 รายการ ในขณะที่นิกายเถรวาทมีคำว่า Theravana อยู่เพียง 1,390,000 รายการเท่านั้น³ ต่างกันถึง 50 กว่าเท่าหากรวมมหายานนิกายอื่นด้วยคงต่างกันนับ 100 เท่า

ข้อมูลนี้เป็นเครื่องชี้วัดได้อย่างหนึ่งว่า พระพุทธศาสนาได้รับความนิยมมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นนิกาย Hinayana ใช้ชื่อจากประเทศญี่ปุ่น ชื่อ Dr. D. T. Suzuki เป็นผู้บุกเบิก

¹ ศตวรรษที่ 19 คือ ค.ศ.1801-1900 หรือ พ.ศ.2344-2443.

² ศตวรรษที่ 20 คือ ค.ศ.1901-2000 หรือ พ.ศ.2444-2543.

³ Google.(2549) zen,theravana.(ออนไลน์)

เผยแพร่ริบใช้เช่น จากประเทศไต้หวันที่เผยแพร่โดยคณะกรรมการวัดฝ่องชัน ซึ่งมีวัดสาขากว่า 250 แห่งทั่วโลก¹ หรือเช่นจากเวียดนามนำโดยท่านติช นัก อันห์ ผู้ที่ทำให้คนเรื่องแสนหันมาสนใจพระพุทธศาสนา² นอกจากนี้ยังมีมหา yanini กิจกรรมที่รู้จักกันดีในนามองค์กรโซกาก้าวโลก (Soka Gakkai International = SGI) ซึ่งมีสมาชิกกว่า 12 ล้านคนทั่วโลก³ ก็เข้าไปเผยแพร่และได้ผลอย่างดียิ่ง

พระพุทธศาสนาหมายที่สำคัญที่สุดคือแบบทิเบต เพราะได้รับความสนใจมากที่สุด ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะความโดดเด่นขององค์ทั่วโลก لامะ เท็นชิน กยัตตโซ (The 14th Dalai Lama, Tenzin Gyatso) ผู้นำสังฆและประชาชนชาวทิเบตในปัจจุบัน ท่านเดินทางไปกว่า 52 ประเทศทั่วโลกเข้าพบผู้นำของแต่ละประเทศเพื่อสนทนารแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับบรรดาผู้นำเหล่านั้น โดยเฉพาะประเทศไทยที่ไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา ท่านเขียนหนังสือเผยแพร่กว่า 50 เล่ม ได้รับรางวัลเกียรติยศกว่า 57 รางวัล รวมทั้งรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพในปี พ.ศ.2532⁴ ด้วยเหตุนี้พระพุทธศาสนาทิเบตจึงได้รับความสนใจชาวชาวโลกมากโดยเฉพาะชาวตะวันตก

จากจำนวนศูนย์ (Center) พระพุทธศาสนาทั่วโลกในเว็บไซต์ www.buddhanet.net แสดงให้เห็นว่าอย่างชัดเจนว่า มหา yanini แบบทิเบตและเช่นได้รับความนิยมสูงมากดังตารางที่แสดงในหน้าตัดไป จำนวนศูนย์พระพุทธศาสนาเหล่านี้หมายถึงวัดบาง ศูนย์นั้นสามารถบ้าง เป็นองค์กรทางพุทธศาสนาอื่นๆ บ้าง ข้อมูลที่ยกมาเนี้ยเป็นเพียงส่วนหนึ่งซึ่งผู้จัดทำเว็บไซต์ www.buddhanet.net รวบรวมได้ ในความเป็นจริงมีศูนย์พระพุทธศาสนาอีกจำนวนไม่น้อยที่ไม่ได้แจ้งข้อมูลไว้ นอกจากนี้ยังมีบางเว็บไซต์ให้ข้อมูลเฉพาะนิกายได้ล่าสุดกว่า แต่เนื่องจากว่า เว็บไซต์เหล่านั้นไม่ได้ให้ข้อมูลครอบคลุมทุกนิกาย ด้วยเหตุนี้จึงใช้ข้อมูลจากเว็บไซต์นี้เป็นหลัก

¹ พระภanteshin (2549). อ้างในเดลินิวส์ (2549). เผยแพร่พระพุทธศาสนา : ยุทธวิธีที่ต้องปรับเปลี่ยน.(ออนไลน์)

² เอเลน ทร็อกอฟ (2538). บทลัมภากษณ์จากนิตยสาร Tricycle.(ออนไลน์)

³ SGI.(2549). Soka Gakkai International.(ออนไลน์)

⁴ www.buddhanet.net (2549). Buddhist Masters and Their Organisations.(ออนไลน์)

ศูนย์พระพุทธศาสนาทั่วโลก

ศูนย์พระพุทธศาสนา ¹		เดร瓦ท	มหายาน				อื่นๆ ²	พุทธศาสนาในชนชั้น ³	
ประเทศ	รวม		รวม	ทิเบต	เชน	อื่นๆ		คน	พ.ศ.
1. ทวีปอเมริกา									
สหรัฐอเมริกา	1835	253	1446	548	644 ⁴	254	136	3,000,000	2547
แคนาดา	262	49	175	83	29	63	38		
เม็กซิโก	44	5	25	17	8		14		
อเมริกากลาง	19		13	8	3	2	6		
อเมริกาใต้	228	12	178	83	70	25	38		
2. ทวีปยุโรป									
เยอรมัน	661	57	568	321	208	29	46	230,000	2549
รัสเซีย	448 ⁵			8 ⁶				700,000	
อังกฤษ	435	95	213	89	60	27	127	151,283	2544
ฝรั่งเศส	334	19	199	100	7128	116			
สวิตเซอร์แลนด์	139	20	110	71	25	14	9		
อิตาลี	110	15	76	47	37	1	10	110,000	
สเปน	105	4	87	51	33	3	14		
เนเธอร์แลนด์	88	11	62	30	27	5	15		

¹ www.buddhanet.net (2549). Buddhist Directory.(ออนไลน์)

² อื่นๆ หมายถึง ศูนย์ที่ไม่ได้ระบุนิกายบ้าง รวมหลาย ๆ นิกายอยู่ด้วยกันบ้าง หรือไม่ได้สังกัดนิกายใดบ้าง

³ Wikipedia.(2549).Religion.(ออนไลน์)

⁴ อัพเดตครั้งล่าสุด 842 Center [Thomas Kirchner (2549).Zen Centers -USA.(ออนไลน์)]

⁵ Igor Troyanovsky.(2544). Buddhism In Russia.(ออนไลน์)

หมายเหตุ ข้อมูลในรัฐเชยันน์ Igor Troyanovsky ไม่ได้ก่อตัวแยกเป็นนิกายไว้ว่าแต่ละนิกายมีเท่าไร ส่วนข้อมูลใน www.buddhanet.net แม้จะก่อตัวแยกนิกายไว้ แต่ข้อมูลไม่ใช่ข้อมูลล่าสุด ทั้งนี้ โดยภาพรวมแล้ว ในประเทศไทยจะเป็นพระพุทธศาสนาหมาภายานแบบทิเบตเป็นหลัก

⁶ Thomas Kirchner (2546). Zen Centers – Rusia.(ออนไลน์)

ศูนย์พุทธศาสนา	เธร瓦ท มหาيان						อื่นๆ	พุทธศาสนา Nikhn
ประเทศ	รวม		รวม	ทิเบต	เชน	อื่นๆ		คน พ.ศ.
โปลแลนด์	84	1	74	53	21		9	
เช็กและสโลวัก	78	8	67	55	12		3	
ออสเตรีย	77	7	60	40	13	7	10	
เบลเยี่ยม	60	8	45	8	26	11	7	
ประเทศไทย อื่นๆ ในยุโรป	297	33	237	153	54	30	27	
3. ทวีปเอเชีย ¹								
ตะวันออกกลาง	28	4	12	5	7		12	
4. ทวีปแอฟริกา								
แอฟริกา	51	11	33	10	12	11	7	
5. ภาคพื้นโ Aleksandria								
ออสเตรเลีย	412	92	234	107	22	105	86	
นิวซีแลนด์	93	26	55	31	13	11	12	
รวมทั้งหมด	5872	730	3969	1910	1403	626	742	

6.2 ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในตะวันตก

ชาวตะวันตกมีโอกาสสัมผัสถิ่นพระพุทธศาสนาครั้งสำคัญ ในสมัยที่พระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราชแห่งกรีกกรีฑาทัพบุกอินเดียในระหว่างปี 326-323 ก่อนคริสต์ศัตวรรษ ซึ่งตรงกับ พ.ศ. 217-220 หรือหลังพุทธอปนินิพพานได้ 217-220 ปี ซึ่งในขณะนั้นพระพุทธศาสนาดังเดิมคือเกรวาวทกำลังเจริญรุ่งเรืองอยู่ในอินเดีย ระยะเวลาประมาณ 3 ปีแห่งการมาของกองทัพกรีกครั้งนั้น เป็นไปได้ว่ามีการศึกษาและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างกันพอสมควร ท่าทางกรีกคงได้ลักษณะพระพุทธศาสนาผ่านวิถีชีวิตของชาวพุทธในอินเดียสืบเนื่องมา ก็เป็น可能 และคง

¹ ประเทศไทยในทวีปเอเชียนั้น ข้อมูลไม่ใช่ข้อมูลล่าสุด จึงไม่ได้กล่าวไว้ในที่นี้

เล่าขานต่อๆ กันไปในยุโรปหลังจากที่ทหารเหล่านั้นกลับไปยังอาณาจักรมาซิโดเนียของตนแล้ว

เมื่อพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ยกทัพกลับแล้ว จันทรคุปต์ก็สามารถยึดเมืองปาฏลีบุตร จาก “พระเจ้านั้นท์” แห่งกรีกได้สำเร็จ และปราบดาภิเษกตนเองเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์โมริยะในเมืองปาฏลีบุตร เมื่อปี พ.ศ.222 และได้ปกครองอยู่นาน 26 ปี ในรัชสมัยของพระองค์ เมกาสເເນີສ (Megasthenes) เอกอัครราชทูตจากเมืองอเล็กซานเดรียแห่งกรีก ได้เดินทางมายังเมืองปาฏลีบุตร และได้บันทึกเรื่องพระมหาณและสมณะทั้งหลายในอินเดียไว้ นักเขียนกรีกและละตินหลายท่านใช้บันทึกนี้อ้างอิงเรื่องราวในอินเดีย

เมื่อถึงยุคของพระเจ้าโศกมหาราช (พ.ศ.276-312) ได้มีการจัดส่งสมณทูตออกไปเผยแพร่พระพุทธศาสนาอย่างดินแดนต่างๆ เสถียร ໂພອນນະ ປະຈຸບັດ້ານพระพุทธศาสนา กล่าวว่า ในครั้งนั้นพระพุทธศาสนาได้เผยแพร่ไปสู่ประเทศกรีกในทวีปยุโรปด้วย¹

คำว่า พระพุทธเจ้า ปรากฏครั้งแรกในเอกสารของกรีก เมื่อ古老ผ่านไป 500 ปีหลังจากเมกาสເເນີສ คลีเมนท์ (clement) เลี้ยชีวิต ชื่อเขียนพร瑄นาไว้เมื่อ พ.ศ.743 ว่า “ชาวอินเดียทั้งหลายได้ปฏิบัติเครื่องครดซึ่งศีลของพระพุทธเจ้าและเคารพนับถือพระพุทธเจ้าดุจเทพเจ้า...”² หลังจากนั้นชาวตะวันตกไม่ค่อยได้รับรู้พระพุทธศาสนาอีกจนกระทั่ง พ.ศ.1797 นักบวชวิลлем แวน ลุยส์ໂບຮກ และนักบวชนิกายฟرانซิสແກນ ผู้เดินทางไปอยู่ในเมืองカラໂกรັມนาน 6 เดือน ได้เขียนหนังสือชื่อ Itinerarium บรรยายเรื่องกิจธุลามะในประเทศที่เบตได้อย่างถูกต้องพร้อมกล่าวถึงบทสรุปดังนี้ ...ໂອມ ມັນ ປັກເມ ທຸມ...ດ້ວຍ

อย่างไรก็ตาม ชาวตะวันตกได้รับทราบเรื่องราวพระพุทธศาสนาโดยละเอียดถูกต้องสมบูรณ์จากหนังสือ Description of the World ของมาเร็โค ໂໂໂລ (Marco Polo) ซึ่งเดินทางไปอยู่ในประเทศจีนนานถึง 16 ปี ระหว่าง พ.ศ.1271-พ.ศ.1295 ได้พบพุทธศาสนาในจีน มากมาย เขาเขียนไว้ว่า “ตำบลชาจู อยู่ในเมืองตั้งกุก ประชาชนทั้งหลายนับถือพุทธปฏิมา ยกเว้นชาวเตอร์ก และพากชาจะรำบังคนที่เป็นคริสเตียน ประชาชนที่นับถือพุทธปฏิมาเหล่านี้ มีภาษาพูดของตัวเอง ไม่ประกอบการค้าขาย เลี้ยงชีพด้วยการเพาะปลูกธัญพืช มีกิจธุลามะ วัดทั้งหลายมีพุทธปฏิมาแบบต่างๆ ประชาชนเคารพนับถือพุทธปฏิมาเหล่านี้ อย่างทุ่มท้นหัวใจ...”³

¹ เสถียร ໂພອນນະ, ປະວັດສາສຕ່ຽມພະພຸດສາສນາ, 2541 ພໍາ 189

²⁻³ ພັນເອກ (ພິເສດ) ນາມ ສົງນທຮັພຍ. ສັນຄມວິທາສາສນາ, ພໍາ 2-3

เมื่อ มาเร์โคร โปโล เดินทางกลับจากประเทศจีนมาถึงประเทศไทยอิตาลี เขาได้เล่าเรื่องดังกล่าวแก่ชาวอิตาลีแม่ไม่ค่อยมีคนเชื่อ แต่ภายหลังพระสันตะปาปา นิโคลาสที่ 4 (Nicholas) ก็ได้จัดส่งพวกรักษาไปสืบพะพุทธศาสนาในประเทศไทยโดยท่านแรกคือ นักบัวจ่อห์น แห่งมอนเตโคร์วิโน เข้ามานักอยู่ที่จีนหลายปี และได้ส่งจดหมายถูลรายงานพระสันตะปาปาถึงความเป็นไปของพะพุทธศาสนาในประเทศไทย หลังจากนั้นเป็นต้นมา ก็มีการจัดส่งพวกรักษาบัวคริสต์ไปเป็นระยะๆ เรื่องราวการเดินทางของนักบัวเหล่านี้ก่อให้เกิดความสนใจแก่ชาวยุโรปมาก ในปี พ.ศ.2085 บาทหลวงฟรานซิสคัส ชาเวริอุส (Franciscus Xaverius) แห่งประเทศไทยเป็นเดินทางมาอินเดียและอีก 1 ปีหลังจากนั้นได้เดินทางไปถึงกัว (Gua) ครั้งนั้นบาทหลวงได้พบพ่อค้าชาวญี่ปุ่นชื่อ ยาจิโร (Yagiro) พ่อค้าผู้นี้เล่าให้ฟังถึงเรื่องพะพุทธประวัติและหลักคำสอนของพะพุทธศาสนา ขณะนักบัวคริสต์จึงบันทึกเรื่องราวเหล่านี้รายงานกลับไปยังทวีปยุโรปทั้งหมด แต่มิได้มีการจัดพิมพ์เผยแพร่ ส่วนมากจะเก็บรักษาไว้ในห้องสมุด

ต่อมาเมื่อถึงยุคกลางอาณานิคมตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 หรือตั้งแต่ พ.ศ.2144 เป็นต้นไปประเทศในแถบตะวันตกหลายประเทศพยายามยกนักบัวเมืองชื่น เช่น เนเธอร์แลนด์ อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี โปรตุเกส เบลเยียม อิตาลี รัสเซีย และสหราชอาณาจักร เป็นต้น ได้เข้ายึดครองประเทศด้อยพัฒนาในทวีปเอเชีย และฟริกา และโซเชียเนียไว้ได้มากมาย ในช่วงนี้จึงมีการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมไปสู่กันและกัน ชาวตะวันตกจำนวนไม่น้อยได้สัมผัสพะพุทธศาสนาในยุคนี้ นอกจากนักบัวเมืองชื่นแล้วคณะกรรมการมิชชันนารีจากยุโรปหลายคณะก็ได้เดินทางมาเผยแพร่คริสต์ศาสนาด้วย โดยเข้ามาในประเทศไทย ญี่ปุ่น ไทย ศรีลังกา และประเทศไทยในตอนนี้เชียคริสต์ศาสนจักรหลายประเทศอาศัยฝ่ายการเมืองเป็นเครื่องมือบังคับให้ชาวเอเชียในประเทศที่ตกลงเป็นเมืองชื่นเปลี่ยนศาสนา แต่ถึงกระนั้นก็มีชาวตะวันตกอยู่ไม่น้อยที่เปลี่ยนนามบ้านถือพะพุทธศาสนา นอกจากนี้ เรื่องราวพะพุทธศาสนาในเอเชียก็ถูกส่งกลับไปให้ชาวตะวันตกได้ศึกษากันอย่างต่อเนื่อง

รายงานที่คณะกรรมการมิชชันนารีส่งไปกลับไปประเทศในตะวันตกนั้น ได้จากการสังเกตและสนทนากับพะพุทธศาสนาในชนบุรุษที่ได้มาจากคริสต์ศตวรรษที่ 19 (ค.ศ.1801-1900 หรือ พ.ศ.2344-2443) หนังสือไวยากรณ์ภาษาบาลีเล่มแรก ที่จัดพิมพ์เผยแพร่ในทวีปยุโรป เป็นผลงานของเบอร์นูฟ และแอลสเซน เบอร์นูฟเป็นคนแรกที่บอกว่า ชาวยุโรปคนแรกที่ศึกษาภาษาบาลีคือ บาทหลวงซิมมอน เดอ ลา ลูเบร (Simon de La Loubere) ซึ่งเป็นผู้ร่วมคณะกรรมการอัครราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส เดินทางมาประเทศไทยในรัชสมัยสมเด็จพระนราธิราษฎร์มหาราช เมื่อ

พ.ศ.2230-2231 บทหลวงชิมม่อน เดอ ลา ลู แบร์ ได้พิมพ์หนังสือ Description du Royaume de Siam เพย์แพรใน พ.ศ.2234 โดยแทรกเรื่องประวัติพระเทวทัตและพระปातิโมกข์ย่อเอาไว้ด้วย ต่อมาในศตวรรษที่ 20 เป็นยุคทองของนิกาಯมหายาน ชาวพุทธนิกายมหายานหลายนิกายเข้าไปเผยแพร่ในตะวันตกและได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี พุทธศาสนาสันกิชนในแต่ละประเทศจึงมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ตราบกระทั้งปัจจุบัน

6.2.1 ประเทศไทย

ประเทศไทยมีชื่ออย่างเป็นทางการว่า สาธารณรัฐไทย และ "บริเตนใหญ่และไอร์แลนด์เหนือ (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland) หรือนิยมเรียกสั้นๆ ว่า สาธารณรัฐ (United Kingdom ย่อว่า UK) ประกอบด้วยดินแดน 4 ส่วน คือ 3 ชาติ บนเกาะบริเตนใหญ่ ได้แก่ อังกฤษ สกอตแลนด์ และเวลส์ กับอีก 1 ชาติบนเกาะไอร์แลนด์ คือ ไอร์แลนด์เหนือ สาธารณรัฐมีประชากรประมาณ 60,441,457 คน (ก.ค.2548) ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ (ประมาณ 70-80 %) และจากข้อมูลใน The 2001 UK census (พ.ศ.2544) มีประชากรจำนวนไม่น้อยที่ไม่มีศาสนា (Non-Religious) คือ ประมาณ 9,337,580 คน¹ หรือประมาณ 10 ล้านคน คิดเป็น 1 ใน 6 ของประชากรทั้งหมด นอกจากนี้จากการสำรวจของ BBC ในปี พ.ศ.2547 พบว่ามีประชากรถึง 40 % คือ เกือบครึ่งหนึ่งของประเทศ ที่ไม่เชื่อเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า (Atheists, Agnostic)²

สำหรับพุทธศาสนาสันกิชนในประเทศไทยนั้น จากข้อมูลใน The 2001 UK census (พ.ศ.2544) ระบุว่ามีประมาณ 151,283 คน ปัจจุบันมีองค์กรที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาประมาณ 435 องค์กร และมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ แม้ปริมาณพุทธศาสนาสันกิชนที่เปิดเผยตนเองเหล่านี้จะยังไม่มาก แต่ชาวพุทธเหล่านี้ก็เป็นผู้มีศักยภาพ เพราะมีประณญ์ผู้เชี่ยวชาญในพระพุทธศาสนาอยู่จำนวนมาก โดยเฉพาะศาสตราจารย์ริส เดวิดส์ ผู้ก่อตั้งสมาคมบาลีปกรณ์ (The Pali Text Society) ซึ่งทำหน้าที่ในการแปลและจัดพิมพ์คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา คือ พระไตรปิฎกและอรรถกถา เป็นต้น โดยแปลจากภาษาบาลีเป็นภาษาต่างๆ ออกสู่ชุมชนโลก ทำให้พระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแพร่หลายอย่างกว้างขวาง

ดร.วิชาวดี มอร์ริส ประธานสมาคมนิรุกติศาสตร์ กล่าวว่า "เราขอแสดงความยินดีกับประเทศไทยที่ได้รับการยอมรับในレベルนานาชาติ"

¹ Wikipedia.(2549).Religions in United Kingdom.(ออนไลน์)

² Wikipedia.(2549).Atheism studies and Statistics.(ออนไลน์)

ไว้ในปี พ.ศ.2418 ว่า “มีประชัญญาภาษาบาลีมากหลายในประเทศไทยนี้ แต่ ศ.ริส เดวิดส์ เท่านั้นที่สร้างองค์กรการศึกษาภาษาบาลีขึ้นในตะวันตก ปูทางให้พระพุทธศาสนาถูกนับถือเป็นคำพูดประจำครอบครัว แสดงคุณค่าของพระพุทธศาสนาให้เป็นภาษาแห่งความรู้ประจำพิเศษ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางจิตภาพหรือทางศาสนาต่อมนุษยชาติ...”¹

พระพุทธศาสนาเริ่มเผยแพร่เข้าสู่ประเทศไทยอังกฤษ เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2393 โดยนายสเปนเซอร์ อาร์คี ได้พิมพ์หนังสือศาสนาจักรแห่งบูรพาทิศออกเผยแพร่ แต่ยังไม่มีผู้สนใจมากนัก จนกระทั่งเซอร์ อ็อดวิน อาร์โนลด์ เขียนหนังสือประทีปแห่งเอเชียขึ้นและพิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2422 หนังสือเล่มนี้ได้รับความสนใจจากชาวอังกฤษและชาวตะวันตกอย่างกว้างขวาง มีสถิติการพิมพ์มากกว่า 150 ครั้ง (นับถึงปี พ.ศ.2470)

เซอร์ อ็อดวิน อาร์โนลด์ เขียนหนังสือเล่มนี้ในช่วงเวลาที่ประเทศไทยอังกฤษแข็งกับวิกฤตการณ์ในเรื่องประเทศทางตะวันออก ดินแดนที่เป็นเมืองขึ้น เขาเขียนที่ Hamlet House และในรถไฟขณะเดินทาง เขาระบุนของจดหมายบ้าง ขอบกระดาษที่ว่างของหนังสือพิมพ์บ้าง ด้านหลังรายการอาหารบ้าง แม้หลังกระดุมข้อมือเลือเชือกโดยใช้ในการเขียนบทกวี ในยามที่ไม่มีปากกาอยู่ในมือ ก็จะใช้ดินสอเขียน หากไม่มีดินสอ ก็จะใช้ชิ้นเล็กๆ ของไม้จุดไฟเตาผิง เป็นอุปกรณ์การเขียน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของไทยได้พระราชทานเครื่องราช-อิสริยาภรณ์ สกุลช้างเผือกแก่เขา ในฐานะที่ได้ประกอบคุณงามความดีเผยแพร่พระพุทธศาสนา ในพระราชสำน์ทพระราชทานมาพร้อมเครื่องราชอิสริยาภรณ์ระบุฉัดเจนว่า คำอธิบายเรื่องพระพุทธศาสนาของเขามิได้ถูกต้องสมบูรณ์ แต่ทรงแสดงความชอบพระทัยในฐานะที่เขาระบุในเรื่องพระพุทธศาสนาเผยแพร่ในภาษาที่ใช้กันกว้างขวางที่สุดในโลก

ศ.ที ดับเบิลยู ริส เดวิดส์ ได้จัดตั้งสมาคมบาลีปกรณ์ขึ้นในปี พ.ศ.2424 เขากล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งว่า “...ข้าพเจ้ามีปณิธานแน่นอนที่จะถ่ายทอดคลังมหาสมบัติของคัมภีร์พระพุทธศาสนา ซึ่งกาลบันนี้ ยังมิได้มีการจัดพิมพ์ และมิได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ในวิถีชีวิตประจำวัน คัมภีร์เหล่านี้ถูกเก็บรักษาไว้กระจัดกระจายในห้องสมุดมหาวิทยาลัยทั่วโลก และในห้องสมุดสาธารณะทั่วหลายที่วิป্তุโร...”² พระไตรปิฎกภาษาอังกฤษ 2 เล่มแรกที่จัดพิมพ์ในชุด Scared Books of the Buddhist Series ในปี พ.ศ.2438 และ พ.ศ.2442 ตามลำดับ ได้รับทุนพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่วนพระไตรปิฎก

¹ พันเอก (พิเศษ) นวม สงวนทรัพย์. เมธิตะวันตกชาวยุทธเล่ม 1. หน้า 27

² ชีเอ็ดดอทเน็ท.(2549). ความเป็นของพระไตรปิฎกภาษาอังกฤษ.(ออนไลน์)

เล่มที่ 3 และ 4 ได้รับทุนพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระมหามงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งราชอาณาจักรไทย

เมื่อพระพุทธศาสนาเป็นที่รู้จักของชาวอังกฤษมากขึ้น จึงเป็นผลให้เริ่มมีผู้ศรัทธาออกบวชเป็นบรพชิต โดยในปี พ.ศ.2442 กอร์ดอน ดักลาส (Gordon Douglas) ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุรูปแรกของชาวอังกฤษในกรุงโคลัมโบ ประเทศศรีลังกา และเป็นพระภิกษุชาวตะวันตกครูปแรกด้วย ได้รับฉายาว่า อโศก

หลังจากนั้น ในปี พ.ศ.2445 ชาร์ลส์ เอ็นรี อัลเลน เบอร์เนตต์ (Charles Henry Allen Bennett) เกิดศรัทธาในพระพุทธศาสนา เพราะได้อ่านหนังสือประทีปแห่งเอเชีย จึงஸละเพศมราวาสอุปสมบทในโคลัมโบเข่นกัน ได้รับฉายาว่า อาณันทเมตเตยะยะ เมื่อบวชได้ 1 ปี ก็เดินทางไปประเทศไทย ได้ออกการสารรายเดือนภาษาอังกฤษในพม่าชื่อ The Buddhist ซึ่งเป็นวารสารที่ลงข่าวความเคลื่อนไหวของพระพุทธศาสนาทั่วโลก โดยมีพระศิลาการะ ชาวสกอตแลนด์ ซึ่งอุปสมบทในพม่าเป็นผู้ช่วย วารสาร The Buddhist ส่งไปจำหน่ายในสหราชอาณาจักรด้วย โดยมีเป้าหมายที่จะผลักดันพระพุทธศาสนาซึ่งขณะนั้นเพียงแค่ศึกษา กันในรั้วมหาวิทยาลัย ให้กลายเป็นศาสนาที่มีชีวิตคืออยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของชาวตะวันตก พระอาณันทเมตเตยะยะยังเป็นพระภิกษุรูปแรกที่นำธรรมทูตจากพม่าไปเผยแพร่ในตะวันตก

พระพุทธศาสนาในประเทศไทยเริ่มออกจากรั่วมหาวิทยาลัยไปอยู่ในวิถีชีวิตของประชาชนเมื่อ อาร์.เจ.แจกสัน (R.J.Jackson) ได้ประกาศต่อสาธารณะว่า เขาคือชาวพุทธผู้ตั้งธรรมชีวิตตามหลักพุทธธรรมโดยไม่คาดหวังต่อการถูกประณาม เชื่อกันว่าเขาคือชาวพุทธอังกฤษ คนแรกที่ประกาศตนอย่างเปิดเผย หลังจากประกาศตนแล้ว ในปี พ.ศ.2449 อาร์.เจ.แจกสัน ก็เริ่มเผยแพร่พระพุทธศาสนาโดยยืนบรรยายบนลังสูปในสวนสาธารณะ

ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ เจ.อาร์.เปน (J.R.Pain) อดีตทหารบกซึ่งเคยประจำการอยู่ในพม่าได้เปิดร้านขายหนังสือพระพุทธศาสนา ณ ถนนเบอร์รี่ ตำบลบูมเบอร์รี่ และได้รับวารสาร The Buddhist จากพม่ามาขายด้วย ชาวอังกฤษสนใจซื้ออ่านจำนวนมาก อาร์.เจ.แจกสัน และเจ.อาร์.เปน ร่วมมือกันก่อตั้งพุทธสมาคมแห่งแรกขึ้นในกรุงลอนดอน และในปี พ.ศ.2450 ด้วยความร่วมมือกับ ศ.ริส เดวิดส์ และพระอาณันทเมตเตยะ พุทธสมาคมแห่งนี้ ได้ขยายเครือข่ายเป็นพุทธสมาคมแห่งบริติชน์และไอร์แลนด์ (Buddhist Society of Great Britain and Ireland) โดย ศ.ริส เดวิดส์ เป็นประธาน ได้พิมพ์วารสารพุทธศาสนาสตรีปริทัศน์เผยแพร่ด้วย

หลังจากนั้นพุทธสมาคมต่างๆ ก็ได้ก่อตั้งขึ้นตามเมืองต่างๆ ในอังกฤษ โดยในปี พ.ศ.2491 นาง เอ.เรนท์ (A.Rant) ได้จัดตั้งสมาคมพุทธวิหารประเทศอังกฤษ (Buddhist Vihara Society of England) และรวบรวมผู้มีจิตศรัทธาซึ่งกันก่อสร้างวัดพุทธวิหารกรุงลอนดอนขึ้น ในปี พ.ศ.2497 โดยเริ่มแรกสร้างบนพื้นที่เช่าในโอลิฟตัน การ์เดน พระดร.เอช.สัทธาติสสะ ขาวศรีลังกาเป็นเจ้าอาวาส ต่อมาได้ซื้อที่ดินและสร้างวัดขึ้นใหม่ ตั้งอยู่เลขที่ 5, Heathfield Gardens, London, W4 ท่านสัทธาติสสะเป็นพระภิกษุที่ฉลาดในการเทศน์สอนธรรมะด้วยภาษาจ่ายๆ จึงมีผู้เลื่อมใสมากมาย พุทธศาสนาที่เข้าวัดเป็นประจำคุณนั้นมีประมาณ 200 คน ส่วนมากเป็นชาวอังกฤษ นอกจากนี้ เมืองใหญ่ๆ ในอังกฤษเกือบทุกเมืองสมัยนั้นจะมีชุมชน ศึกษาพระพุทธศาสนา (Buddhist Study Circles) ทำหน้าที่เผยแพร่พุทธธรรมเพื่อเป็นแสงสว่างนำทางชีวิตแก่ชาวอังกฤษ

นอกจากพระสงฆ์จากประเทศศรีลังกาแล้ว ยังมีพระสงฆ์ชาวເອເຊຍَاຕີອິນ ເຊັ່ນ ພມ່າ ຈິນ ປູ້ປຸ່ນ เป็นต้น ได้เข้าไปเผยแพร่เช่นกัน ในวันที่ 27 มกราคม พ.ศ.2499 จึงมีการจัดตั้งคณะกรรมการแรกขึ้นในอังกฤษ ทั้งนี้ก็เพื่อให้การทำงานพระศาสนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ก่อตั้งโดยท่านกบิลวัท โพร์ฟูส (W. A. Purfust) ซึ่งอุปสมบทที่วัดปากน้ำ ภาคใต้ กรุงเทพมหานคร เมื่อปี พ.ศ.2497 จากนั้นไม่นานในปี พ.ศ.2510 พระภิกษุชาวอังกฤษซึ่งเป็นสังฆารามมิตรสถารี ซึ่งอุปสมบทในอินเดีย ได้ก่อตั้งสหายสังฆมณฑลพระพุทธศาสนา ประเทศตะวันตก [The Friends of The Western Buddhist Order (FWBO)] ขึ้นในประเทศอังกฤษ ปัจจุบัน FWBO เป็นองค์กรพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติที่มีสาขาขยายไปมากมายทั่วอังกฤษ

ส่วนคณะกรรมการประเทศอังกฤษได้จัดส่งพระธรรมทูตไปเผยแพร่ในอังกฤษด้วยเช่นกัน เริ่มโดยประธานสังฆสมาคมประเทศอังกฤษ ส่งหนังสือเชิญผู้แทนสงฆ์ไทยไปเผยแพร่พระพุทธศาสนา ในปี พ.ศ.2507 ในขณะนั้นรัฐบาลไทยโดยการนำของจอมพลถนอม กิตติจาร อนุมติให้ดำเนินการ โดยมีพระธรรมทูตชุดที่ 1 คือ พระราชนิพัฒน์ (โชค ปธ.๙) พระมหาวิจิตร ติสสทาตุโถ เป็นพระสหาย และนายภาณุพงษ์ มุทกันต์ เป็นไวยาวัจกร มีกำหนดเวลาเผยแพร่เป็นเวลา 3 ปี เริ่มปฏิบัติศาสนกิจวันแรกเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ.2507

ต่อมา ชาวพุทธไทยในอังกฤษได้ช่วยกันสร้างวัดไทยวัดแรกขึ้นในกรุงลอนดอน สร้างเสร็จในปี พ.ศ.2508 และจัดพิธีเปิดเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ.2509 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเสด็จเป็นประธานในพิธีเปิด ทรงพระราชนานมว่า วัดพุทธประทีป หลังจากนั้นมีวัดและองค์กรพุทธเกิดขึ้นอีกหลายองค์กร เช่น ศูนย์

วิปัสสนากรรมฐานนานาชาติ (พ.ศ.2514) วัดสังฆทาน (พ.ศ.2532) วัดป่าจิตติเวก (พ.ศ.2539) วัดพุทธวิหารแยอสตัน (พ.ศ.2537) เป็นต้น

สำหรับพระพุทธศาสนาที่มีความหลากหลายต่างๆ ในประเทศไทยอังกฤษนั้น เริ่มแรกนิกายโซคากค์ไอค์ (SGI) ซึ่งเป็นสายหนึ่งของมหาayanนิกายนิชิเร็นได้เข้ามาเผยแพร่ในปี พ.ศ.2503 โดยเริ่มจากเพียงคนเดียว จากนั้นมีการเติบโตรวดเร็วมาก ปัจจุบัน โซคากค์ไอค์ เป็นองค์กรพุทธที่ใหญ่ที่สุดในอังกฤษ มีมากกว่า 450 กลุ่ม¹

ต่อมาในปี พ.ศ. 2515 เพ็เกอร์ เค็นเน็ท (Peggy Kennett) กิจธุณิชาวยังกฤษ ได้นำพระพุทธศาสนาที่โซโตเซน (Soto Zen) จากประเทศญี่ปุ่นเข้ามาเผยแพร่ โดยก่อตั้งสมาคม British Zen Mission Society ขึ้น ภายหลังเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น OBC (the Order of Buddhist Contemplatives) ปัจจุบัน OBC เป็นองค์กรพุทธที่ใหญ่ที่สุดของนิกายเซนในเกาะอังกฤษ และมีขนาดเป็นอันดับที่สี่เมื่อเทียบกับนิกายอื่นๆ โดยโซคากค์ไอค์ เป็นอันดับหนึ่ง องค์กร FWBO ซึ่งก่อตั้งโดยท่านสังฆรักษาจิตสติวิรະเป็นอันดับสอง และพระพุทธศาสนาที่เบตกลุ่ม NKT เป็นอันดับสาม² แต่เดิม เพ็เกอร์ เค็นเน็ท เป็นชาวพุทธนิกายเดราท ภายหลังหันมาหันถือมหายานนิกายเซนโดยการซักนำของ ดร.ดี ที ชูสุกิ และได้บัวชเป็นกิจธุณิโดยคณะสงฆ์จีนที่ประเทศไทยมาเลเซีย หลังจากนั้นก็ไปศึกษาเซนที่ประเทศญี่ปุ่น

ส่วนพระพุทธศาสนาที่เบตนั้น ในปี พ.ศ.2534 พระกิจธุชาวยทิเบตชื่อ เกสเช เคนซัง กะยัทโซ (Geshe Kelsang Gyatso) ได้ก่อตั้งองค์กร The New Kadampa Tradition (NKT) ขึ้น ปัจจุบัน NKT ประสบความสำเร็จสูงสุดในบรรดาพระพุทธศาสนาที่เบตทุกนิกายในอังกฤษ NKT อยู่ในนิกายกาดัมหรือเกลูก (Kadam or Gelug) ซึ่งเป็นนิกายในสังกัดขององค์พระไภล لامะ ผู้นำสงฆ์แห่งทิเบต

6.2.2 ประเทศไทย

ประเทศไทยมีชื่อย่อว่า “สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี” (Federal Republic of Germany) มีประชากรประมาณ 82,438,000 คน (พ.ศ.2548) ส่วนใหญ่นับถือ

¹ SGI-UK.(2549) Soka Gakkai International UK.(ออนไลน์)

หมายเหตุ ข้อมูลของกลุ่ม SGI ในอังกฤษนั้นมีอยู่ในเว็บไซต์ www.buddhanet.net น้อยมาก ทั้งนี้ เพราะพระพุทธศาสนาไม่หลายนิกายกระจายอยู่ทั่วโลก จึงเป็นการยากที่จะรวบรวมข้อมูลได้ครบถ้วนนิกาย

² David N. Kay (2547). Tibetan and Zen Buddhism in Britain. [อ้างใน Inken Prohl(2549) .Book Review .(ออนไลน์)]

ศาสนาคริสต์ (ประมาณ 68 %) และจากการสำรวจประชากรเยอรมันมากกว่า 10,000 กลุ่ม ในปี พ.ศ.2549 พบว่า มีคนที่ไม่มีศาสนា (Non-Religious) หรือผู้ที่ไม่เชื่อเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า (Atheists) อยู่ถึง 29.6% คิดเป็น 24,400,000 คน หรือ 1 ใน 4 ของประชากรทั้งหมด¹ สำหรับพุทธศาสนาในประเทศเยอรมนีนั้น จากสำรวจในปี พ.ศ.2549 พบว่า มีประมาณ 230,000 คน มีองค์กรทางพระพุทธศาสนาประมาณ 661 องค์กร² และมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ

พระพุทธศาสนาเริ่มเผยแพร่ในเยอรมนีจากการเขียนของ ไอแซค จาคอบ สมิท (Isaac Jacob Schmidt) ในปี พ.ศ. 2322- 2390³ บุคคลผู้มีบทบาทสำคัญมากในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาอยุคแรกๆ คือ อาเออร์ โซเปนเฮาเออร์ (Arthur Schopenhauer) เขาเริ่มต้นศึกษาพระพุทธศาสนาจากการเขียนของ ไอแซค จาคอบ สมิท ต่อมาอาเออร์ โซเปนเฮาเออร์ เขียนหนังสือชื่อ The World as will and Representation พิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ.2362 และได้เขียนเล่มอื่นๆ อีกมากมาย หนังสือของเขามีคนอ่านมากที่สุดฉบับแต่ 25 ปีแรกแห่งคริสต์ศตวรรษที่ 19 หลายต่อหลายคนเมื่อได้อ่านหนังสือเขากล่าวหันมาขอถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งที่ระลึกไปตลอดชีวิต

อาเออร์ โซเปนเฮาเออร์ เชิดชูพระพุทธศาสนาไว้ว่า “เป็นที่ประจักษ์ว่าภาษาเก่าแก่ที่สุดคือความสมบูรณ์ที่สุดฉันได้ ศาสนาที่เก่าแก่ที่สุดก็คือความสมบูรณ์ที่สุดฉันนั้น ถ้าหากว่าจะถือเอาผลแห่งปรัชญาของข้าพเจ้าเป็นมาตรฐานแห่งความจริงแล้ว ข้าพเจ้าจะยกให้พระพุทธศาสนา มีความโดดเด่นเหนือแนบคิดอื่นๆ... วัตถุประสงค์ของพระศากยมุนีพุทธเจ้าคือ การแยกເອາເມລືດໃນอกจากເປົ້ອກ เพื่อแยกคำสอนที่สูงเด่นออกจากส่วนผสมของจินตนาการและเทพเจ้า เสริมสร้างคุณค่าภายในอันบริสุทธิ์ผุดผ่องของพระพุทธศาสนาให้เป็นที่เข้าใจได้โดยง่ายของประชาชน ในเรื่องนี้ พระศากยมุนีพุทธเจ้าประสบความสำเร็จอย่างมหาศจรรย์ที่สุด เพราะฉะนั้นศาสนาของพระองค์จึงเป็นศาสนาดีที่สุดของโลก มีศาสนาใดมากที่สุด”⁴

ไฝรดิช ซิมเมอร์มานน์ (Friedrich Zimmermann) วิศวกรโยธาชาวเยอรมัน เป็นผู้หนึ่งที่ได้แรงบันดาลใจจากหนังสือของอาเออร์ โซเปนเฮาเออร์ เขายกตัวเองเป็นศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างมาก ในปี พ.ศ.2423 ได้เปลี่ยนชื่อตัวเองเป็น กิกชุสุภัททะ โดยมีได้เข้าพิธีอุปสมบท

¹ REMID.(2549).Religions in Germany.[อ้างใน Wikipedia (2549).Religions in Germany.(ออนไลน์)]

² www.buddhanet.net.(2549) Buddhist directory .(ออนไลน์)

³ REMID.(2549).Religions in Germany.[อ้างใน Wikipedia (2549).Religions in Germany.(ออนไลน์)]

⁴ พันเอก (พิเศษ) นวม สงวนทรัพย์. สังคมวิทยาศาสนา, หน้า 287

มิได้ปลงผมและหนวด ยังคงแต่งกายดุจพรา瓦สทั่วไป เขาเขียนหนังสือชื่อ Buddhistischen Katechismus ซึ่งเป็นเรื่องการบุญชา-วิสัยนาทางพระพุทธศาสนา โดยยึดหลักฐานจากคัมภีร์พระสูตรต้นตปภกและพระวินัยปภกเป็นหลัก พิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ.2431หนังสือของเขามีผู้นิยมอ่านกันมากในหลายประเทศดุจหนังสือประทีปแห่งเอเชีย ต้องจัดพิมพ์ใหม่ถึง 14 ครั้ง และแปลออกเป็นหลายภาษา เช่น ภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น อิตาลี ยังการ สเปน และรัสเซีย

พระพุทธศาสนาในเยอรมนีช่วงแรกเผยแพร่โดยผ่านหนังสือเป็นหลัก ยังไม่มีการจัดตั้งองค์กรอย่างเป็นทางการ จนกระทั่งปี พ.ศ.2446 ดร.คาร์ล โซเดนสตัคเกอร์ (Karl Seidenstuecker) เป็นผู้นำชาวพุทธเยอรมันกลุ่มนี้ก่อตั้งสมาคมเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในเยอรมนี (Society For Buddhist Mission in Germany) ขึ้นในเมืองไลปซิก (Leipzig) ซึ่งเป็นสมาคมพระพุทธศาสนาแห่งแรกในเยอรมนี จากผลงานนี้ทำให้ ดร.คาร์ล โซเดนสตัคเกอร์ ได้รับการยกย่องว่าเป็นมหาสาวก (Apostle) ของพระพุทธศาสนาแห่งเยอรมนี เขายังสร้างสายสัมพันธ์ขบวนการชาวพุทธตะวันออกกับชาวพุทธเยอรมันให้ประสานเป็นเอกภาพ และได้ริเริ่มจัดตั้งมหาโพธิสมาคม สาขาเยอรมนีขึ้น

พระภิกษุชาวเยอรมันรูปแรกที่อุปสมบทในพระพุทธศาสนาสายเถรวาทชื่อ แอนตัน วอลเตอร์ ฟลอรัส กูเอธ (Anton Walter Florus Gueth) มีฉายาว่า ญาณติโลกา อุปสมบทที่กรุงย่างกุ้ง ประเทศพม่า เมื่อปี พ.ศ.2447 เป็นศิษย์ของท่านอาันทเมตเตียยะ พระภิกษุชาวอังกฤษ พระญาณติโลกมหาเตระ (Nyanatiloka Maha Thera) เป็นพระภิกษุที่ได้รับความเคารพนับถือสูงยิ่ง ในบรรดาพระภิกษุชาวตะวันตกทั้งหลาย เพราะท่านเคร่งครัดในพระวินัยและอุทิศตนเผยแพร่พระพุทธศาสนา หลังจากอุปสมบทแล้วท่านเดินทางไปประเทศศรีลังกา และพักอยู่ที่เกาะเล็กเกาะน้อยในทะเลสาบโตหันทุวะ ซึ่งไร้คนอาศัย และเป็นแหล่งงูพิษร้าย ท่านถือรุกขมูล-ธุดงค์บำเพ็ญสมาธิทั้งกลางวันและกลางคืน ตอนรุ่งอรุณชาวศรีลังกาผู้ศรัทธาจะนำกัตตาหารลงเรือไปถวายทุกเช้า ขณะนั้นสมาธิที่โคนไม้ งูร้ายจะเลื้อยเพ่นพ่านไปมารอบทันไม้ บางครั้งเลื้อยผ่านหน้าตักแต่ก็ไม่ได้ทำร้ายท่าน ต่อมากลับบ้านผู้ศรัทธาได้สร้างกระท่อมให้ท่านอยู่

ในเวลาไม่นานนักชาวตะวันตกหลายชาติ เช่น เยอรมนี อังกฤษ ฝรั่งเศส อเมริกา เดนมาร์ก อิตาลี และยิวได้สละเพศระหว่าง อุปสมบทเป็นพระภิกษุไปอาศัยอยู่กับท่านจำนวนมาก เกาะนี้จึงมีชื่อเสียงว่า เป็นบุญสถานที่พระภิกษุชาวตะวันตกผู้เคร่งครัดในพระวินัยมาบำเพ็ญวิปัสสนาภัมมภูจาน ทุกวันพระและวันจันทร์เพ็ญชาวพุทธชาวศรีลังกานับพัน หลังใกล้มาจากการทุกภาคของประเทศเพื่อมาตักบาตรให้พระ สามองค์ และพังพระธรรมเทศนา พระ-

ญาณติโลกมหาเถระเชียนหนังสือเล่มแรกชื่อ The World of the Buddha พิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ.2449 หนังสือเล่มนี้สร้างขึ้นโดยเสียงให้ท่านมาก จัดพิมพ์ถึง 9 ภาษา บางภาษาพิมพ์ 10,000 เล่ม ขายหมดด้วยเวลาเพียงไม่นาน และได้จัดพิมพ์ซ้ำแล้วซ้ำอีกหลายครั้งยาวนาน ถึง 6 ชั่วอายุคน ท่านมรณภาพ เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ.2500 รัฐบาลครีลังกาประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพให้อย่างสมเกียรติ ชาวศรีลังการ่วมงานถึง 500,000 คน และได้บรรจุอัญชิชของท่านไว้ณ Independence Square กรุงโคลัมโบ ก่อนมรณภาพท่านตั้งจิตอธิษฐานว่า ขอให้กลับมาเกิดเป็นบุรุษในศรีลังกาและได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา

เพื่อให้การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในเยอรมนีกว้างขวางมากขึ้น ชาวพุทธเยอรมันนำโดยท่านอัมมสารี จึงจัดตั้งสำนักพิมพ์ขึ้นที่เบรสเลา (Breslau) ในปี พ.ศ.2452 เพื่อพิมพ์ วารสารทางพระพุทธศาสนาเผยแพร่ และในปีเดียวกันนี้ ได้มีการจัดตั้งสมาคมบาลีเยอรมันขึ้น (German Pali Society) โดยมีภารกิจสำคัญคือการสร้างวัดพุทธศาสนาในตะวันตก แต่เมื่อเวลาผ่านไป 3 ปีก็ต้องปิดตัวลง และมีสมาคมใหม่เกิดขึ้นชื่อ League For Buddhist Life ในปี พ.ศ.2456 ทำหน้าที่เผยแพร่พุทธศาสนาสายธรรม

งานเผยแพร่พระพุทธศาสนาในประเทศเยอรมนีกว้างขวางแพร่หลายมากขึ้น เมื่อชาวเยอรมันผู้หนึ่งหน้ามาเลื่อมใสครรภ์ในคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บุคคลนั้นคือ ยอร์จ กริมม์ (George Grimm) บิดามารดาต้องการให้เข้าบวชในศาสนาก里斯ต์นิกายคาಥอลิก แต่เมื่อเข้าได้อ่านหนังสือปรัชญาของอาร์เตอร์ ไซเปนเยาเออร์ ด้วยความยกย่องอย่างสูงของอาร์เตอร์ ที่มีต่อพระพุทธศาสนาและการประกาศตัวเป็นชาวพุทธของเข้า ทำให้ ยอร์จ กริมม์ เริ่มสนใจ และเมื่อได้ศึกษามากเข้าทำให้เกิดความซาบซึ้งในสพระธรรม ตัดสินใจออกจากงานตุลาการเพื่อศึกษาพระพุทธศาสนาและเผยแพร่พระธรรมคำสอนให้กว้างไกล เข้าประกาศว่า จะปฏิบัติพุทธธรรมให้บรรลุสถาบันในชีวิตนี้ให้จงได้

ในปี พ.ศ.2464 ยอร์จ กริมม์ และดร.คาร์ล ไซเดนสตั๊กเกอร์ ได้จัดตั้งชุมชนหมู่บ้านสายชาวนพุทธเยอรมันขึ้นใน Utting am Ammersee นอกจากชาวเยอรมันแล้วยังมีชาวพุทธฝรั่งเศสจำนวนมากมาฟังบรรยายและร่วมประชุมเสวนาเรื่องพระพุทธศาสนา กับเขายอร์จ กริมม์เขียนหนังสือพระพุทธศาสนา 8 เล่ม และเขียนบทความเผยแพร่ในวารสารมากฉบับ ดร.อันส์ มุช ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมของโลก ได้ประกาศตนเป็นชาวพุทธผู้เคร่งครัด เพราะได้อ่านหนังสือของเขายอร์จ กริมม์รู้สึกว่าตนเองเป็นหนึ่งในบุญคุณทุกคนที่ให้ความรู้เรื่องพระพุทธศาสนาแก่เขา เช่นคำพจนานาดใหญ่ของอาร์เตอร์ ไซเปนเยาเออร์ ประดับพวงดอกไม้สดแซวน

ไว้เห็นอีเดียงนอน และพราเวอร์รณานาคุณความดีของเด.อี.นูมานน์ และดร.ปอล ดุสเซน ผู้ให้ความช่วยเหลือแก่เขาในการศึกษาพระพุทธศาสนาอยู่เสมอมา

พระภิกษุชาวเยอรมันอีกท่านหนึ่งชื่อ ชิกมันด์ เฟนิเกอร์ (Siegmund Feniger) ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุในประเทศศรีลังกา ในปี พ.ศ.2479 ได้รับฉายาว่า ญาณโปนิกะ เป็นศิษย์ของพระญาณลัตตมหาเถระ ชิกมันด์ เฟนิเกอร์ครั้ททาราในพระพุทธศาสนาจากการอ่านหนังสือ เขาได้จัดตั้งชมรมการศึกษาพระพุทธศาสนา (Buddhist Study Circle) และจัดตั้งห้องสมุดพระพุทธศาสนาขึ้นที่โคนิกสเบอร์กโดยให้ประชาชนยืมหนังสืออ่านฟรี หลังจากอุปสมบทแล้วได้เดินทางมาวิ่งกระทำฉัฏฐมสังคายนาที่ประเทศพม่าในสมัยที่อุนุเป็นนายกรัฐมนตรีได้รับคัดเลือกให้เป็นรองประธานคนหนึ่งขององค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์แห่งโลก (The World Fellowship of Buddhist) พระญาณโปนิกมหาเถระ (Nyanaponika Maha Thera) จัดตั้งสมาคมการพิมพ์หนังสือพระพุทธศาสนาในเมืองแคนดี ประเทศศรีลังกา โดยดำรงตำแหน่งบรรณาธิการและประธานตรวจการพิมพ์ของสมาคม พิมพ์หนังสือ จุลสาร แปลคัมภีร์พระพุทธศาสนาเอกสาร แล้วเอกสารทุกประเภทเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา จำนวน 1,000,000 เล่ม ส่งไปเผยแพร่ 70 ประเทศทั่วโลก

ประชาญัญชาพุทธเยอรมันที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา มีอีกหลายท่าน เช่น เฮอร์มานน์ โอลเดนเบอร์ก (Hermann Oldenburg) บุตรชายนักบวชคริสต์นิกายโปรเตสแตนท์ เป็นคนแรกที่จัดทำเรื่องเกรตราดาและเกรวีดาเผยแพร่แก่ชาวยูโรป ดร.ปอล ดาวล์เก (Paul Dahlke) ผู้ที่อนาคติริก ธรรมปาล กล่าวยกย่องว่า รักษาศีล 5 เครื่องครั้ด ไม่ยอมให้ด่างพร้อย ปฏิบัติหน้าที่ไม่เบกพร่อง เป็นนักมังสวิรัติ ไม่ดื่มสุรา เมรัย ยกนักหนาที่จะหาชาวพุทธที่ดีไปกว่า ดร.ปอล ดาวล์เก นักจานี้ก็มี วิลไฮล์ม ไกเกอร์ (Wilhelm Geiger) ผู้จัดทำคัมภีร์และแปลคัมภีร์มหาวงศ์ ซึ่งถือว่าเป็นผลงานชั้นยอดเยี่ยมของนิรุกติศาสตร์เชิงวิพากษ์ โดยพิมพ์เผยแพร่ระหว่างปี พ.ศ.2451-2473 และนางมายา เกลเลอร์ กริมม์ (Maya Keller Grimm) ผู้แต่งหนังสือปุจฉา-วิสัชนาเรื่องพระพุทธศาสนา นางเป็นผู้ครั้ททาราลีกซึ่งต่อพระพุทธศาสนา มาตั้งแต่เยาว์วัย นำตาของนางจะให้lobabแก้มทุกครั้งเมื่อได้อ่านมหาปรินิพพานสูตร เพราะอาลัยรักในพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

สำหรับพระพุทธศาสนาที่มีความหมายในเยอรมันนี เริ่มต้นจากนิกายเซน หลังจากที่ ดร.ดี.ที.ชุสกิ ทำให้เซนเป็นที่รู้จักของชาวตะวันตกแล้ว ในประเทศเยอรมันนี ศาสตราจารย์ยูเจ็น เออร์เกิล (Eugen Herrigel) ก็ทำให้ชาวเยอรมันและชาวตะวันตกรู้จักเซนมากขึ้นผ่านงานเขียนเช่น

สำคัญชื่อ Zen in the Art of Archery ซึ่งเป็นหนังสือที่ได้รับความนิยมมากติดอันดับ bestseller ติดต่อกันนานกว่า 40 ปี หนังสือเล่มนี้เริ่มต้นจากเมื่อครั้งที่ ยูจีน เออร์เกล ไปสอนวิชาปรัชญา ที่ประเทศญี่ปุ่นเป็นเวลา 6 ปี ในปี พ.ศ.2467-2472 ในระหว่างนั้นเขาได้ศึกษาและฝึกปฏิบัติพระพุทธศาสนาในภัยเซนติพิมพ์ในวารสารฉบับหนึ่งของเยอรมัน ภัยหลังได้จัดทำเป็นหนังสือ และแปลเป็นภาษาต่างๆ ใน พ.ศ.2496 ตั้งแต่นั้นมาชาวเยอรมันจึงรู้จักเซนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในระหว่างปี พ.ศ.2503-2513 พระพุทธศาสนาแบบเซนเป็นที่สนใจศึกษาและฝึกปฏิบัติกันมากในเยอรมัน¹

ในช่วงที่เซนกำลังได้รับความนิยมจากชาวเยอรมัน กลุ่มโซคะ กัคไค ของนิกายนิชิเร็น จากญี่ปุ่นก็เริ่มเข้าไปเผยแพร่ในปี พ.ศ.2505 หลังสังคրามโลกครั้งที่ 2 ประมาณ 8 ปี โดยกลุ่มชาวญี่ปุ่นที่เดินทางไปทำงานที่นั่น ผู้บุกเบิกเหล่านี้ทำงานอย่างเข้มแข็งต่อสักวัฒนธรรมและศาสนาพื้นเมือง ในปัจจุบันมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ส่วนพระพุทธศาสนาที่เบตันนั้นเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายของชาวเยอรมันตั้งแต่ในช่วงปี พ.ศ.2523-2533 มีศูนย์กระจายอยู่ตามเมืองต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะกลุ่ม Diamond Way ของนิกายการ్จู (Kagyu) ปัจจุบันมีอยู่ถึง 126 ศูนย์/กลุ่ม² และยังมีนิกายอื่นๆ อีกจำนวนมาก เมื่อวันที่ 28-30 พฤษภาคม พ.ศ.2546 องค์ท่านได้เดินทางไปบำเพ็ญศาสนาที่ประเทศเยอรมัน เวลาที่พระองค์ไปเยือนแต่ละเมือง มีประชาชนในเยอรมันมาต้อนรับและฟังปาฐกถาธรรมกันล้นหลาม เช่น เมืองเบอร์ลิน มีผู้ครัวธรรมาต้อนรับและฟังธรรมถึง 18,000 คน และเมืองมิวนิกอีก 10,000 คน เป็นต้น³

6.2.3. ประเทศรัสเซีย

ประเทศรัสเซียมีชื่อออย่างเป็นทางการว่า สหพันธรัฐรัสเซีย (Russian Federation) เป็นหนึ่งใน 15 ประเทศที่แยกตัวออกจากสหภาพโซเวียตเมื่อครั้งที่การปกครองระบบคอมมิวนิสต์ล่มสลายในปี พ.ศ.2534 รัสเซียเป็นประเทศที่ใหญ่ที่สุดในโลก แบ่งการปกครองเป็น 7 เขต ประกอบด้วย เขตสหพันธ์กลาง เขตสหพันธ์ใต้ เขตสหพันธ์ตะวันตกเฉียงเหนือ เขต

¹ Agganyani (Christa Bentenrieder). (2545). The Prospects for the Growth of Buddhism in Germany and other Western Countries. (ออนไลน์)

² Diamond Way Buddhism Worldwide (2549) Diamond Way Buddhism Centerlist : Germany.(ออนไลน์)

³ Tibet Net Homepage (2546). His Holiness the Dalai Lama Visits Germany.(ออนไลน์)

สหพันธ์ตะวันออกไกล เขตสหพันธ์ไซบีเรีย เขตสหพันธ์อูรัลส์ และเขตสหพันธ์วอลกา ประชากรในประเทศมีประมาณ 142,893,540 คน (พ.ศ.2549) ส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์และอิสลาม

ส่วนพุทธศาสนาในชนมีประมาณ 700,000 คน คิดเป็น 0.5% ของประชากรทั้งหมด โดยมากเป็นนิกายวัชรยานจากทิเบต¹ พระพุทธศาสนาเข้าสู่เขตไซบีเรียครั้งแรก เมื่อพระเจ้าอโศกมหาราชส่งสมณทูตออกประกาศพระศาสนา² ชึ้นอยู่ในช่วงปี พ.ศ.276-312 อย่างไรก็ตาม จากผลงานวิจัยของนักธรณีวิทยาสหภาพโซเวียต ได้ให้ข้อพิสูจน์อย่างชัดเจนว่า ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างประชาชนในเอเชียกลางกับอินเดียมีสายสัมพันธ์สืบต่อกันมาตั้งแต่古以來 ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของอินเดีย ภาคลักษณ์ประเทศไทยอินเดียในสายตาของชาวรัสเซียก็คือ ดินแดนที่มั่งคั่ง ประชาชนฉลาด อัจฉริยะ มีสิ่งประหลาดอัศจรรย์เหลือคณนา...³

หลังจากยุคพระเจ้าอโศกมหาราชแล้ว พระพุทธศาสนาเข้าไปสู่ประเทศรัสเซียครั้งสำคัญอีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ.1766 ในสมัยที่รัสเซียตอกอยู่ใต้อำนาจการปกครองของจีน แห่งมองโกล ปกติชาวมองโกลเลี้ยงนับถือศาสนาพุทธ และลักษิ “เตึงกรี” หรือลักษิบุชาเทพ แต่เจนกิสข่านก็ให้เสริมภาพในการนับถือศาสนา ในพระบรมราชวงศ์ของพระองค์มีผู้นับถือศาสนาเกือบทุกศาสนา⁴ และในกลางศตวรรษที่ 17 หรือประมาณ พ.ศ.2193 ลามะจากมองโกล และทิเบตได้เผยแพร่พระพุทธศาสนาเข้าไปยังดินแดนชายฝั่งตะวันออกของทะเลสาบไบคาล (Baikal) ตอนใต้ของสหพันธ์ไซบีเรีย ในเวลาไม่นานประชาชนในถิ่นไกลีเดียงคือตุวา (Tuva) และบูรีตี้ยา (Buryatia) ก็ได้หันมาตั้งแต่พระพุทธศาสนา สมาคมและวัดถูกสร้างขึ้นหลายแห่ง นอกจาคนี้ ชาวจีนจำนวนหนึ่งได้อพยพเข้าไปอาศัยอยู่ที่คัลเมียคียา (Kalmykia) ทางตอนใต้ของไซบีเรีย ชาวจีนเหล่านี้ได้นำพระพุทธศาสนาเข้ามาด้วย

พระพุทธศาสนาคืออยา เจริญสืบเนื่องกันมาเรื่อยๆ จนกระทั้งปี พ.ศ.2347 ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการภาษาตั้งแต่วันออกขึ้นในมหาวิทยาลัยมอสโคว์ มหาวิทยาลัยภาษา มหาวิทยาลัย-ชาร์กอฟ อธิการบดีคนแรกของมหาวิทยาลัยชาร์กอฟ คือ ไอ.ริชสกี้ (I.Rizhsky) เข้าให้ความสำคัญกับภาษาสันสกฤตมากซึ่งเป็นภาษาหนึ่งที่บันทึกคัมภีร์พระพุทธศาสนาแห่งเด่นตะวันออก

¹ Wikipedia. (2549). Religion in the Soviet Union. (ออนไลน์)

² Wikipedia. (2549). Buddhism in Russia. (ออนไลน์)

³ พันเอก (พิเศษ) นวม สงวนทรัพย์. เมื่อตัวนักภาษาพุทธเล่ม 2, หน้า 120.

⁴ ต่าวิญญา. (2549). ทำไม? โลกจึงยกย่อง เจนกิสข่านเป็นบุคคลแห่งสหสวรรษ. (ออนไลน์)

เอกสาร (S.Uvarov) ประธาน The Academy of Science ก่อตั้งพร้อมความสำคัญของดินแดนตะวันออกไว้ว่า เป็นแหล่งกำเนิดวัฒนธรรมโลก ศาสนาทุกศาสนา ศาสตร์ทุกศาสตร์ ปรัชญาทุกลัทธิ ทวีปเอเชียเท่านั้นได้พิทักษ์ไว้ซึ่งของขวัญมหัศจรรย์แห่งการผลิตปราภภารณ์ทางศิลปกรรมอันยิ่งใหญ่¹

การศึกษาปรัชญาตะวันออกค่อนข้าง เป็นสืบต่อมาเรื่อยๆ จนถึงปี พ.ศ.2417 อิแวน มินาเยฟ (Ivan Minayev) ผู้ได้รับการยกย่องว่า เป็นบิดาแห่งสถาบันรัสเซียตะวันออกดีและพระพุทธศาสนาศึกษา ได้เดินทางไปศรีลังกา อินเดีย และเนปาล เพื่อศึกษาศาสนาต่างๆ ทางตะวันออก อันได้แก่ พระพุทธศาสนา ศาสนาเชน และศาสนาขันธุ บันทึกการเดินทางของเขามีการพิมพ์เผยแพร่ให้ชาวรัสเซียศึกษาในหนังสือชื่อ Studies of Ceylon and India From the Travel Notes of a Russian ต่อมาปี พ.ศ.2421 อิแวน มินาเยฟ ได้เดินทางไปประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นดินแดนที่พระพุทธศาสนาอยู่ชีวิตอยู่ เขายกย่องว่า คัมภีร์ทรงคุณค่าของพระพุทธศาสนาได้ถูกละเอียดทึ่งไว้ในวัดวาอาราม ในห้องสมุด ในบ้าน... เขาระบรวมคัมภีร์มากหลายกลับไปรัสเซีย เรื่องที่ทำให้เข้าตื่นตระหนกขณะที่อยู่ในพม่าคือ มีได้มีการศึกษาคัมภีร์พระพุทธศาสนาในพม่าโดย ความฉลาดอัจฉริยะรอบรู้ในภาษาบาลีของเขามาก ทำให้นักประชัญและภิกษุชาวพม่ารวมทั้งชาวอังกฤษ²พากันตื่นเต้นและประหลาดใจมาก

การศึกษาอินเดียคือศึกษาและพระพุทธศาสนาในรัสเซียยุคอิแวน มินาเยฟ จึงถือว่ารุ่งโรจน์มาก และได้รับการพัฒนาถึงขั้นสูงสุดในยุคไฟโอดอร์ สเซอบาร์ทสกอย (Fyodor Scherbatskoy) ซึ่งเป็นคิมย์ของงานของปรัชญาผู้นี้ได้รับการยกย่องว่าเป็นยุคพุทธศาสนาโลก วรรณกรรมของเขามีการจัดพิมพ์ในประเทศต่างๆ ครั้งแล้วครั้งเล่าอย่างต่อเนื่อง ไฟโอดอร์ สเซอบาร์ทสกอยมีความสนใจในตรรกวิทยาในพระพุทธศาสนามาก จึงเขียนหนังสือชื่อ Theory of Knowledge and Logic According to Later Buddhists ขึ้นพิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ.2446 หนังสือเล่มนี้ทำให้เข้าเป็นที่รู้จักกันในระดับนานาชาติ

ไม่กี่ปีต่อมา การเมืองในรัสเซียก็เปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ คือ ในปี พ.ศ.2460 พระบรมราชโองการ นำโดย วลาดีมีร์ เลนิน ทำการปฏิวัติล้มล้างระบบกัลทรีย ซึ่งครั้งหนึ่งอยู่ในยุคของพระเจ้าชาร์ล์โนโคลัสที่ 2 เลนินได้จัดตั้งรัฐบาลคอมมิวนิสต์ขึ้น ผลจากการปฏิวัติระบบท่อ

¹ พันเอก (พิเศษ) นวม สงวนทรัพย์. เมธิตะวันตกชาวพุทธ เล่ม 2, หน้า 123

² ช่วงหนึ่งอยู่ในราชสมัยของพระเจ้าธิโบว์ (Thibow, ครองราชย์ปี พ.ศ.2421-2428) พระเจ้าธิโบว์ได้ประกาศทรงครามกับอังกฤษเป็นครั้งที่ 3 ในปี พุทธศักราช 2428 ผลของทรงครั้งนั้นทำให้อังกฤษสามารถเข้าครอบครองดินแดนประเทศไทยได้ทั้งหมด

พระพุทธศาสนาอย่างมาก วัดและสมาคมต่างๆ ต้องปิดตัวลง หน่วยทหารได้ตั้งที่ทำการอยู่ในเขตวัด พุทธสถานต่างๆ ชำรุดทรุดโทรม พระพุทธรูปและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาถูกทำลาย เหล่าทหารคอมมิวนิสต์ฉีกกระดาษจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา ซึ่งบันทึกคำสอนของพระสัมมา-สัมพุทธเจ้ามาไว้ทำเป็นมวนบุหรี่แล้วจุดสูบ¹

สถานการณ์พระพุทธศาสนาในช่วงนี้จึงระส่ำระสายมาก แต่เมื่อพ้นจากช่วงปฏิวัติไป แล้วก็เริ่มตีขึ้น ในปี พ.ศ.2461 เชอร์จี โอลเดนเบอร์ก ประชัญญาดับแนวหน้าด้านพระพุทธศาสนา ศิษย์อีกคนหนึ่งของอิวาน มินาเยฟ ได้เข้าพบลาตีมีร์ เลนิน ผลจากการเข้าพบครั้งนั้น เลนิน อนุญาตให้เข้าจัดตั้งกรมประวัติศาสตร์และนิรุกติศาสตร์ขึ้นอย่างเป็นทางการ จึงทำให้การค้นคว้าพระพุทธศาสนาทำได้อย่างสะดวกและได้พัฒนาให้ก้าวหน้าไปมาก ที่สำคัญในเดือนสิงหาคมปี พ.ศ.2462 พระเตศรัสเซียได้จัดงานมหกรรมมรดกพระพุทธศาสนาที่อยู่ที่สุดของโลกขึ้น ณ นครเปโตกราด ในงานมีการแสดงพุทธศิลป์ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และวิถีชีวิตประจำวันของประชาชนในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา เช่น จีน ญี่ปุ่น ทิเบต มองโกเลีย คริสต์ก้า กล่าวได้ว่า ทุกประเทศในโลกแม้ประเทศไทยเราเองก็ไม่เคยจัดงานมหกรรมพระพุทธศาสนาเช่นนี้มาก่อน ในงานประชัญญาคนสำคัญหลายท่านได้แสดงปาฐกถาอธรรมด้วย เช่น เชอร์จี โอลเดนเบอร์ก ปาฐกถาเรื่อง พระพุทธประวัติพระบรมครูแห่งชีวิต เป็นต้น

วลาดีมีร์ เลนิน เลี้ยงชีวิตในปี พ.ศ.2466 จากนั้น โจเซฟ สตาลิน ได้สืบทอดตำแหน่งประธานพระรัฐคอมมิวนิสต์แทน ในยุคของสถาลินสถานการณ์พระพุทธศาสนาและศาสนาต่างๆ เริ่มตึ่งเครียดอีกครั้ง ในปี พ.ศ.2473 วัดทั้งหมดในประเทศถูกสั่งปิด พระلامะประมาณ 1,000 รูป ได้รับการกลั่นแกล้งจากรัฐบาล สถาลินนำระบบคอมมูนมาใช้ปกครองประเทศ คือ ห้ามทุกคนมีทรัพย์สินส่วนตัว ทุกอย่างรวมทั้งตัวบุคคลเป็นของพระรัฐคอมมิวนิสต์ ยุคนั้นมีคนอดตายหลายล้านคนโดยเฉพาะในยุเครนตายถึง 5 ล้านคน ทั้งนี้เป็นเพราะการใช้ระบบรวมผลผลิตที่สถาลินเชื่อว่าจะทำให้เศรษฐกิจดีกว่าที่เคยเป็นมา ผู้ที่ต่อต้านนโยบายจะถูกส่งไปค่ายกักกันและเลี้ยงชีวิตราว 10 ล้านคน สถาลินแก้ปัญหาผู้มีความเห็นขัดแย้งด้วยความตาย เขากล่าวว่า “ความตายแก้ปัญหาได้หมด เมื่อไม่มีคนก็ไม่มีปัญหา” ต่อมาเมื่อรัสเซียเข้าสู่สหภาพแห่งสหภาพโลกครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ.2484-2488 สถาลินใช้เวิร์ชันของสหภาพ โดยแลกกับชีวิตประชาชน 20 ล้านคน และชีวิตทหารอีก 10 ล้านคน² ยุคนี้จึงถือเป็นยุคเมืองชาวโซเวียต

¹ Igor Troyanovsky (2534). Buddhism In Russia. (ออนไลน์)

² Wikipedia. (2549). Stalin.(ออนไลน์)

ช่วงระยะเวลาประมาณ 62 ปี นับตั้งแต่ยุคโซเชียล สถาlin เป็นต้นไป ศาสนาต่างๆ ได้รับการกดดันจากพรรคคอมมิวนิสต์อย่างหนัก โดยเฉพาะศาสนาทิวานนิยมคือคริสต์ศาสนา และศาสนาอิสลามซึ่งสอนให้ครรภ์ในพระเจ้า รัฐต้องการแทนที่พระเจ้าด้วยวิทยาศาสตร์อันเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยเหตุผล ถึงแม้พรรคคอมมิวนิสต์จะไม่ได้ใช้เหตุผลในการปกครองก็ตาม ในช่วงนั้นวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งสหภาพโซเวียตกำลังเจริญรุ่งเรือง โซเวียตเป็นชาติแรกที่ประสบความสำเร็จในการส่งดาวเทียมขึ้นไปโคจรในอวกาศ ซึ่งก็คือดาวเทียมสปุตนิก 1 ถูกส่งขึ้นไปในวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ.2500 ด้วยความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และแรงกดดันจากรัฐที่มีต่อศาสนา ส่งผลให้ชาวรัสเซียกล้ายเป็นผู้ไม่มีศาสนาและไม่เชื่อในเรื่องพระเจ้าเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ และยังส่งผลมาถึงยุคปัจจุบันแม้จะผ่านยุคการปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์มาแล้วจากการสำรวจใน พ.ศ.2545 พบว่ามีชาวรัสเซียประมาณ 32% ที่ไม่มีศาสนาและไม่เชื่อเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า¹

เสรีภาพทางศาสนาหวานคืนมาอีกครั้งในยุคของมิยาอิล กอร์บาชอฟ คือตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 เป็นต้นไป กิจการทางพระศาสนาเริ่มกลับมาเจริญรุ่งเรืองอีกหลังจากที่ชนชาติหลายสิบปี รัฐบาลสหภาพโซเวียตประกาศใช้กฎหมายว่าด้วยสิทธิเสรีภาพอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2533 กฎหมายนี้อนุญาตให้ประชาชนเลือกนับถือศาสนาและปฏิบัติกรรมทางศาสนาได้อย่างเสรี ในยุคกอร์บาชอฟนี้ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญขึ้นอีกครั้งคือในปี พ.ศ.2534 มิยาอิล กอร์บาชอฟ ได้ประกาศยกเลิกพรรคคอมมิวนิสต์ สหภาพโซเวียตจึงล้มละลาย สาธารณรัฐต่างๆ ทั้ง 15 สาธารณรัฐแยกตัวเป็นอิสระ ศูนย์กลางของสหภาพโซเวียตนี้ได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็นสหพันธรัฐรัสเซีย ในยุคนี้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองขึ้นมาก จากการสำรวจพุทธศาสนาในปี พ.ศ.2534 พบว่ามีชาวพุทธอยู่ประมาณ 300,000 คน มีศูนย์พระพุทธศาสนา อยู่ 432 ศูนย์ มีวัดอยู่ 16 วัด มีลามะประมาณ 70 รูป ชาวพุทธโดยส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในแบบใช้ชีวิตรี้และเมืองเลนินกราด² พุทธศาสนาในปัจจุบันเหล่านี้ได้ช่วยกันเผยแพร่สืบทอดอาชีวะของพระพุทธศาสนาให้สืบทอดเนื่องเรื่องมาตรฐานตระกา

¹ All-Russia Center. อย่างใน Wikipedia.(2549).Atheism studies and Statistics.(ออนไลน์)

² Igor Troyanovsky (2534).Buddhism In Russia. (ออนไลน์)

6.2.4 ประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศส (France) มีชื่อย่อว่าเป็นทางการว่า สาธารณรัฐฝรั่งเศส (French Republic) มีประชากรประมาณ 61,044,684 คน (พ.ศ.2549) จากสำรวจในปี พ.ศ.2546 พบว่า ชาวฝรั่งเศสประมาณ 62% นับถือศาสนาคริสต์ และ 26% ไม่มีศาสนา (no religion) นอกจากนี้มีชาวฝรั่งเศสอยู่ถึง 74% ที่ไม่เชื่อเรื่องพระเจ้า (atheists, unlikely) และ Gallup International รายงานว่า มีชาวฝรั่งเศสเพียง 15% เท่านั้น ที่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาเป็นประจำ การนับถือศาสนาจึงเป็นเพียงในนามเสียเป็นส่วนใหญ่จากการปฏิบัติตามหลักศาสนา ส่วนพระพุทธศาสนาเป็นปัจจุบันมีอยู่ประมาณ 334 ศูนย์ บ้างก็เป็นวัด บ้างเป็นศูนย์ปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิ และศูนย์กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาต่างๆ ส่วนใหญ่จะเป็นนิกายมหายาน โดยเฉพาะสายทิเบตและเซน

พระพุทธศาสนาในฝรั่งเศสเริ่มต้นโดย ยูร์นูฟ (Eugene Bernouf) นักเขียนวรรณกรรมตะวันออกคนสำคัญของฝรั่งเศส ยูร์นูฟเขียนและพิมพ์เผยแพร่หนังสือพระพุทธศาสนาชื่อ Essai sur le Pali ในปี พ.ศ.2369 จากล่าวได้ว่า ยูร์นูฟ เป็นบิดาแห่งพระพุทธศาสนาตีศึกษาในทวีปยุโรป ทั้งนี้พระรัตนตรัตน์ภาษาบาลีไม่ใช่ครั้นในตะวันตกรู้จักและเข้าใจว่า เป็นภาษาอะไร สำคัญอย่างไร ยูร์นูฟ ได้ศึกษาคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่ บี.เอช.หอดจัล (B.H.Hodgson) ขณะดำรงตำแหน่ง British Resident-General ในประเทศเนปาล หนังสือพระพุทธศาสนาที่นิกายมหายานของยูร์นูฟ เล่มที่ชาวยุโรปรู้จักกันดีที่สุดคือ หนังสือประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย (Introduction a Historie du Buddhisme Indien) ซึ่งพิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ.2387

นอกจากฝรั่งเศสจะมีนักปรัชญาศาสนาแล้วยังมีนักศึกษาพุทธศิลป์ที่สำคัญที่สุดอยู่ท่านหนึ่งคือ เอ.ฟูเชอร์ (A.Foucher) บุคคลผู้นี้เขียนหนังสือพุทธศิลป์เผยแพร่ถึง 7 เล่ม หนังสือเล่มที่ 1 พิมพ์ในกรุงปารีส ปีพ.ศ.2439 ชื่อ Les Scènes Figureers de la legende de Bouddha หลังจากนั้นในปี พ.ศ.2448 เข้าเยือนหนังสือพุทธศิลป์สมัยคุปตะ ชื่อ Lart grecobouddhique du Gandhara และในปี พ.ศ.2460 เอ.ฟูเชอร์ พิมพ์หนังสือชื่อ The Beginnings of Buddhist Art and Other Essays ณ กรุงลอนדון ประเทศอังกฤษ

พุทธศาสนาสันกิชนชาวฝรั่งเศสที่มีชื่อเลียงมากในอดีตคือ อเล็กซานดร้า เดวิต-นีล (Alexandra David neel) ผู้มีจิตใจเด็ดเดี่ยว อดทน ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากใดๆ ใช้ชีวิตอยู่ในทิเบตนานปี แต่งกายแบบชาวทิเบต รับประทานอาหารทิเบต ดำรงชีวิตเรียบง่ายแบบชาวทิเบต จนเป็นผู้เชี่ยวชาญภาษาทิเบตและพระพุทธศาสนาทิเบต เอกอภั姥راวาณิค ถ้าหากว่า สตรีเพศมิใช่เพศต้องห้ามสำหรับสมณเพศของทิเบตแล้ว ข้าพเจ้าคงบวชเป็นสมณะ ปฏิบัติธรรมในวัดทิเบตได้สมบูรณ์แบบแน่นอน เธอเขียนหนังสือพระพุทธศาสนาเผยแพร่ 15 เล่ม เป็นภาษาฝรั่งเศส 10 เล่ม ภาษาเยอรมัน 5 เล่ม เช่น หนังสือ Buddhism, Its Doctrines and Methods, หนังสือ My Journey to Lhasa, With Mystics and Magicians, หนังสือ Tibetan Journey เป็นต้น หนังสือทุกเล่มของอเล็กซานดร้า เดวิต-นีล ได้รับการแปลเป็นภาษาโปแลนด์ สวีเดน เชกโก-สโล伐เกีย และภาษาสเปน

อเล็กชานดรَا เดวิด-นีล เขียนบทความเรื่อง Buddhism and Social Problems ลงพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร Buddhist Review ที่กรุงลอนดอน ฉบับประจำเดือนกรกฎาคม-กันยายน พ.ศ.2453 มีใจความตอนหนึ่งว่า “จะเชื่อในความเชื่อที่ว่า ตัวท่านต้องยอมรับในสิ่งที่เป็นจริง และมีเหตุผลถูกต้อง...จะอย่าเชื่อสิ่งใดที่เป็นอำนาจของคนอื่น...การกระทำที่มีผลคือการกระทำที่ท่านได้วิเคราะห์ถูกต้องแล้ว และได้ปรากฏชัดว่า สามารถปฏิบัติได้ตามหลักเหตุผล นำไปสู่สวัสดิภาพของตนเองและคนอื่น...ท่านจะเป็นประทีปให้แก่ตนเองเดิม (และ) พระพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนว่า ขอท่านทั้งหลาย จงท่องเที่ยวไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่มหาชนด้วยจิตเมตตาเดิม...พระบรมครูของเราตรัสไว้ดังนี้..ชัดเจนยิ่งนัก ไม่ต้องมัวเสียเวลาอภิปรายความหมายของพระธรรมนี้อีกต่อไป จะไปเดิม ไปเพื่อประโยชน์และเพื่อความสุขของมหาชน...”¹

ในปี พ.ศ.2472 นางสาวคุนสแตนท์ เลาร์เบอรี่ (Constant Lounsbury) นางพยาบาลชาวอเมริกันได้จัดตั้งพุทธสมาคมฝรั่งเศส (Les Amis du Buddhism) สมาคมนี้เผยแพร่พระพุทธศาสนา到处 ผลักดันให้เป็นที่ยอมรับในประเทศฝรั่งเศส จนก่อตั้งขึ้นก็คือ เอօได้pubความทุกเรื่องของคนให้จึงทำให้เอօสนใจศึกษาพระพุทธศาสนาจากคัมภีร์ภาษาบาลีและปฏิบัติสมາธิทุกวัน วันละหลายชั่วโมง เผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยการสอนในชั้นเรียน บรรยาย เขียนบทความ และเขียนหนังสือ เช่น หนังสือ Buddhist Meditation เป็นหนังสือที่แพร่หลายมากในยุโรปและอเมริกา พุทธสมาคมฝรั่งเศสได้ออกการสารรายปักษ์ชื่อ La Pensee Buddhistique แต่เป็นที่น่าเสียใจว่า ก็พุทธสมาคมฝรั่งเศสได้ยุติการลงในเดือนธันวาคม พ.ศ.2512

¹ พันเอก (พิเศษ) นวม สงวนทรัพย์ เมื่อตัววันตกขาวพุทธเลิ่ง 2, หน้า 32, 35

นอกจากนี้ยังมีประชัญช้าพุทธฝรั่งเศสอีกหลายท่านที่อุทิศตนในงานพระพุทธศาสนา เช่น ซีล เวียน เลวี (Sylvain Lavi) กล่าวได้ว่า ในอดีตการศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างแพร่หลายนั้น เขายังไม่เป็นสองรองใคร มีความรู้ลึกซึ้งในภาษาจีน ทิเบต และภาษา Kuchean ซีลเวียน เลวี ได้จัดทำคัมภีร์พระพุทธศาสนาไว้หลายคัมภีร์ เช่น คัมภีร์ธรรมบท และคัมภีร์ชฎูปัญชาติกะ-สโตตระ (พ.ศ.2355) หนังสือ Le Nepal (พ.ศ.2450) เป็นต้น หลุยส์ เดอ ลา วัลลี ปูลซิน (Louis De La Vallee Poussin) ศิษย์ของซีลเวียน เลวี เป็นประชัญญานสำคัญอีกคนหนึ่งในพระพุทธศาสนาอย่างแพร่หลาย ได้จัดทำคัมภีร์พระพุทธศาสนาอย่างแพร่หลายคัมภีร์ เช่น ปัญจกรรม (พ.ศ.2439) ปรสันนปทา (พ.ศ.2446-2456) มหานิเทศ (พ.ศ.2459-2460) เป็นต้น ในประเทศฝรั่งเศสนั้นไม่มีความพยายามของหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เพราะมีการค้นคว้าอย่างต่อเนื่อง สถาบันการศึกษาระดับแนวหน้าทั้งหลายของประเทศฝรั่งเศส เช่น มหาวิทยาลัยชอร์บอนน์ ยอมจ่ายเงินมหาศาลในการวิจัยพระพุทธศาสนา ส่งผลให้ชาวฝรั่งเศสสนใจพระพุทธศาสนามากขึ้นเรื่อยๆ

ปัจจุบันผู้ที่มีชื่อเสียงมากในฝรั่งเศสและในตะวันตกคือ ติช นัท ยันห์ (Thich Nhat Hanh) พระภิกษุนิกายเซนชาวเวียดนาม ซึ่งปักหลักเผยแพร่พุทธธรรมอยู่ณ หมู่บ้านพลัม (Plum Village) ทางตอนใต้ของประเทศฝรั่งเศส ท่านอุทิศชีวิตเพื่อส่งเสริมแนวคิดความเมตตากรุณาและการไม่ใช้ความรุนแรง ประยุกต์พุทธศาสนาเพื่อรับใช้สังคมจนได้รับการแนะนำนามว่าเป็น “บิดาแห่งพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม” (Engaged Buddhism) ท่านเขียนหนังสือมากกว่า 100 เล่ม ตีพิมพ์เผยแพร่ไปทั่วโลกกว่า 1,500,000 เล่ม เจมส์ ชาเย็น บรรณาธิการนิตยสารพระพุทธศาสนา ชื่อ ไตรไซเคิล (Tricycle) กล่าวว่า ในประเทศตะวันตก ท่านคือลัษณะกษัณี ผมไม่คิดว่าจะมีพุทธศาสนาชนในโลกตะวันตกคนไหนที่ไม่รู้จัก ติช นัท ยันห์¹

ท่านติช นัท ยันห์ สร้างสถานที่ปฏิบัติธรรมคือหมู่บ้านพลัมขึ้นในปี พ.ศ.2525 ปัจจุบัน มีพระภิกษุอาศัยอยู่ประมาณ 150 รูป นอกจากนี้ยังมีแม่ชีและผู้รักในการปฏิบัติธรรมพักอยู่จำนวนมาก ในช่วงภาคฤดูร้อนของแต่ละปีจะจัดโครงการปฏิบัติธรรม มีผู้เข้าร่วมโครงการประมาณ 1,000 คน เป็นชาวเวียดนามประมาณ 500 คน และชาวตะวันตกอีกประมาณ 500 คน นอกจากนี้ยังได้ขยายสาขาออกไปมากมายทั่วตะวันตก

ความโดดเด่นในคำสอนและท่วงทำนองการเขียนหนังสือของท่านติช นัท ยันห์ อยู่ที่การทำให้ประจักษ์ว่า การปฏิบัติธรรมสามารถกระทำได้ในทุกขณะเวลา ไม่จำเป็นว่าต้องไปที่

¹ www.budpage.com (2548). ท่าน ติช นัท ยันห์ คืนถื่น.(ออนไลน์)

วัดหรือแสวงหาสถานที่เพื่อสร้างความสงบภายใน การอธิบายธรรมะของท่านเข้าใจง่ายเหมาะสมกับบุคคลสมัย เช่น เรื่องศีล 5 ท่านมีความเห็นว่า ศีล 5 เป็นของเก่าแก่มาก พวกราชรัชต์กว่ามันควรได้รับการพูดเลี้ยงใหม่ ในความหมายที่เข้าใจได้ง่ายขึ้นสำหรับคนในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับคนหนุ่มสาวในตะวันตก ถ้าคุณบอกว่า “อย่าทำอย่างนั้น อย่าทำอย่างนี้” ผู้คนก็ไม่ชอบ เพราะเขารู้สึกว่ากำลังถูกบังคับ การถือศีลก็คือการปกปักษ์รักษาตัวคุณเอง คนที่คุณรักและลังคอม นี่คือเหตุผลว่าทำไม ความกรุณาจึงเป็นศีลข้อแรกที่เข้ามาแทนการทำบุญ เช่นนี้ และศีลอีก 4 ข้อ ก็เป็นไปในลักษณะเดียวกัน

นอกจากนี้ ท่านยังเห็นว่าผู้คนทั้งหลายที่มีความทุกข์ ก็เพราะเขาเข้าไปเกี่ยวข้องกับมิติด้านลบ กับสิ่งที่ผิดพลาดมากเกินไป พวกราชไม่ได้สัมผัสสิ่งที่ไม่ผิดพลาดอย่างเพียงพอ ท่านยกตัวอย่างคนที่มีความทุกข์ เพราะเจ็บป่วยว่าให้มองเข้าไปในตัวของผู้ป่วยและค้นหาสิ่งที่ดีๆ โดยการสัมผัสสิ่งเหล่านั้นและทำให้มันเบ่งบานขึ้นมา ตื่นขึ้นมาในตอนเช้า คุณสามารถถือครรภ์ว่า ฉันมีชีวิตอยู่ และมีเวลา 24 ชั่วโมงเพื่อใช้ชีวิตเพื่อเรียนรู้ มองสรรพชีวิตด้วยสายตาแห่งความกรุณา ถ้าหากคุณจะรู้สึกว่าคุณมีชีวิตอยู่ และคุณมีเวลา 24 ชั่วโมงเพื่อที่จะสร้างความสุขให้มีขึ้นมาเท่านี้ก็อาจจะเพียงพอที่จะทำให้คุณมีความสุข และผู้คนที่อยู่รอบข้างคุณก็มีความสุขนี่คือการปฏิบัติเพื่อความสุข

ท่านติช นัท อันห์ เป็นผู้ที่รักการปฏิบัติธรรม แม้จะมีงานมากแต่ก็ให้เวลาสำหรับการปฏิบัติธรรมมากที่สุด ท่านกล่าวว่า อาทิตยามีเวลามากให้ตัวเอง นี่ไม่ใช่เรื่องง่ายนัก ธรรมชาติของอาทิตย์คือ ไม่ชอบทำให้ผู้คนผิดหวัง และเป็นเรื่องยากเมื่อต้องบอกปฏิเสธคำเชือเชิญต่างๆ แต่ออาทิตย์เรียนรู้ในข้อจำกัดของตัวเอง เรียนรู้ที่จะปฏิเสธ และรู้จักที่จะหลีกเร้นไปสู่อุศรัมของตัวเอง เพื่อมีเวลาสำหรับเดินทาง นั่งเจริญภวนา มีเวลาในการทำสวน อยู่กับดอกไม้และสิ่งต่างๆ เหล่านี้ อาทิตย์ไม่ได้ใช้โทรศัพท์มานถึง 25 ปีแล้ว ตารางเวลาของอาทิตย์นั้นอิสระไร้กฎเกณฑ์เป็นสิทธิพิเศษ บางครั้งอาทิตย์นั้นก็ถึงบทหลวงราหรลิกในประเทศไทยเนื้อรัตน์ แต่ท่านหนึ่ง ที่ต้องฝ่าโทรศัพท์อยู่ตลอดเวลา อาทิตยามาถามว่า ทำไมท่านถึงต้องทำเช่นนั้น ท่านบอกว่า ผมไม่มีสิทธิเลิกติดต่อกับประชาชนของผม ในกรณีนี้จำเป็นต้องมีผู้ช่วย นั่น เพราะว่าคุณไม่สามารถช่วยเหลือผู้อื่นต่อไปได้เรื่อยๆ หากคุณไม่ดูแลตัวเอง ความสงบมั่นคงของคุณอิสรภาพของคุณ ความสุขของคุณ เป็นเรื่องสำคัญยิ่งต่อคนอื่นๆ การดูแลตัวเองอย่างดีจึงเป็นเรื่องสำคัญมาก

ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาและการปฏิบัติธรรมท่านมุ่งเน้นความเป็นที่มหึมาสังฆะ

ท่านกล่าวว่า การสร้างสังฆะนั้นสำคัญอย่างยิ่งยวด หากคุณอยู่โดยปราศจากสังฆะ คุณจะลงทะเบียนปฏิบัติไปอย่างรวดเร็ว ธรรมเนียมของเรากล่าวว่า ปราศจากสังฆะคุณก็เป็นเหมือนเลือโคร่งที่ลงทะเบียนโดยมาอยู่พื้นราบ ซึ่งที่สุดจะถูกพากมุขย์จับม่า ดังนั้นการสร้างชุมชนสังฆะ จึงเป็นสิ่งแรกที่คุณต้องทำนี่คือสิ่งที่พากเราพูดถ้ากระตุนเตือนเสมอเวลา มีการอบรมสماธิกาวาหะอย่างในวันสุดท้ายของการอบรม เราจะจัดให้มีช่วงของการสร้างชุมชนสังฆะ เรายกอกว่าสิ่งแรกที่ควรจะทำเมื่อกลับไปถึงบ้านหลังจากเสร็จการอบรม ก็คือการสร้างสังฆะขึ้นมา เพื่อให้การปฏิบัติต่อเนื่องไปได้ ถ้าตัวคุณแผลล้มไปด้วยชุมชน คุณจะมีโอกาสสนับร่วมกัน เดินร่วมกันได้เรียนรู้ร่วมกัน คุณก็จะไม่ทิ้งการปฏิบัติ มีชั่วโมงนั้นในเวลาแค่ 2-3 สัปดาห์ หรือไม่กี่เดือน คุณจะทอดทิ้งมันไป และคุณจะไม่พูดถึงมันอีกเลย

6.2.5 ประเทศอิตาลี

ประเทศอิตาลีมีชื่อเป็นทางการว่า สาธารณรัฐอิตาลี (Italian Republic) มีประชากรประมาณ 58,751,711 คน (พ.ศ.2549) ชาวอิตาลี 90% นับถือศาสนาคริสต์ โดยเฉพาะนิกายโรมันคาทอลิกมีถึง 87.8% ชาวอิตาลี 36.8% ปฏิบัติตามหลักศาสนานิกายคาಥอลิกด้วยตนเองและ 30.8% จะเข้าร่วมกิจกรรมที่โบสถ์ทุกวันอาทิตย์¹ จากข้อมูลนี้ชี้ให้เห็นว่า คนอิตาลีมีความเคร่งครัดในคริสต์ศาสนามากกว่าชาวตะวันตกชาติอื่นๆ ทั้งนี้อาจเป็น เพราะอิตาลีเป็นศูนย์กลางของคริสต์ศาสนานมีนครรัฐวatican อยู่ใจกลางประเทศจึงทำให้ คนอิตาลีใกล้ชิดกับศาสนา เป็นเหตุให้เคร่งครัดมากกว่าชาติอื่นๆ ส่วนพุทธศาสนาในอิตาลีปัจจุบันมีประมาณ 110,000 คน มีองค์กรทางพระพุทธศาสนาประมาณ 110 องค์กร โดยส่วนใหญ่จะเป็นพระพุทธศาสนาพม่า โดยเฉพาะสายทิเบต (Tibetan) มีอยู่ 47 องค์กร รองลงมาเป็นพระพุทธศาสนาแบบเชนจากญี่ปุ่น มี 37 องค์กร³ พระพุทธศาสนา theravada มีอยู่ 15 องค์กร⁴ นอกจากนั้นก็เป็นนิกายอื่นๆ หรือไม่สังกัดนิกาย

1 Wikipedia.(2549). Religion in Italy. (ออนไลน์)

2 นครรัฐวatican ตั้งอยู่ในกรุงโรมประเทศอิตาลี เป็นที่ประทับของพระสันตะปาปา ซึ่งเป็นประมุขสูงสุดแห่งศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก นครรัฐวatican เป็นรัฐอิสระไม่ขึ้นต่อรัฐบาลอิตาลี เป็นประเทศที่มีขนาดเล็กที่สุดในโลก มีพื้นที่เพียง 275 ไร่เท่านั้น มีผู้อาศัยอยู่เพียง 921 คน (พ.ศ.2548) โบสถ์เซนต์ปีเตอร์ เป็นศูนย์กลางของนครรัฐวatican การปกครองเป็นแบบอำนาจเบ็ดเสร็จ อำนาจซึ่งกับพระสันตะปาปางเพียงผู้เดียว จะหมดวรรภ์ต่อเมืองลิ้นพระชนม์ พระสันตะปาปองค์ปัจจุบันคือ สมเด็จพระสันตะปาปางเบเน狄กต์ที่ 16

3 <http://iriz.hanazono.ac.jp>(2549). zen_centers. (ออนไลน์). ระบุว่ามี 58 centers

4 www.buddhanet.net(2549). Buddhist Directory. (ออนไลน์)

ชาวอิตาลีได้รับทราบเรื่องราวพระพุทธศาสนาครั้งแรกจากคำบอกเล่าของ มาร์โค โปโล เมื่อครั้งที่เขาระดับทางจากประเทศจีน ก่อนหน้านี้นั่น มาร์โค โปโลได้พักอยู่ในจีนนานถึง 16 ปี ระหว่าง พ.ศ.1818-พ.ศ.1834 หลังจากที่มาร์โค โปโล เล่าเรื่องพระพุทธศาสนาให้ชาวอิตาลีฟังจบแล้วไม่มีใครเชื่อเขาและเจ้าหน้าที่ได้จับเข้าขังคุกทันที มาร์โค โปโลใช้เวลาว่างขณะอยู่ในคุกเขียนหนังสือ Description of the World เล่าเรื่องการเดินทางของเขาร่วมทั้งเรื่องพระพุทธศาสนาในประเทศจีน ซึ่งภายหลังได้รับการจัดพิมพ์ หนังสือเล่มนี้ทำให้ชาวตะวันตกจำนวนไม่น้อยรู้จักพระพุทธศาสนา

จากเรื่องราวพระพุทธศาสนาที่มาร์โค โปโลเล่าให้ชาวอิตาลีฟัง แม้ในครั้งนั้นจะไม่มีใครเชื่อเรื่องที่เขาระดับ แต่ก็ส่งผลให้หลังจากนั้นไม่นาน คือในปี พ.ศ.1877 พระสันตะปาปาНИโคลาส ที่ 4 (Nicholas) ได้ส่งนักบวชจอห์น แแห่งมอนเต คอร์วิโน ไปสืบพระพุทธศาสนาที่ประเทศจีน นักบวชจอห์นพักอยู่ในจีนเป็นเวลาหลายปี และส่งจดหมายทูลรายงานพระสันตะปาปาถึงเรื่องประชาชนผู้นับถือพุทธปฏิมา ต่อมาเข้าได้รับแต่งตั้งเป็นอาร์ชบิชอوبแห่งนครข่านบาลิก (นครปักกิ่ง) ภายหลังจากนักบวชจอห์นเสียชีวิตแล้ว นักบวชฟรานซิสแกน ชื่อโอดอริก เดอ ปอร์เดโดเน ก็เดินทางไปทำหน้าที่แทนในปี พ.ศ.1873 และก็มีการส่งนักบวชคริสต์ไปเป็นระยะๆ เรื่องราวการเดินทางของคณะนักบวชเหล่านี้ก่อให้เกิดความสนใจแก่ประชาชนในยุโรปมาก ที่ได้รับความสนใจมากที่สุดคือ เรื่องราวในหนังสือ Voyages ของนักบวชจอห์น แมนเดวิลล์ (John Mandeville) ซึ่งเขียนในปี พ.ศ.1908 หนังสือเล่มนี้มีต้นฉบับ 300 เล่ม ถูกแปลเป็นภาษาทุกภาษาในทวีปยุโรป พิมพ์ถึง 22 ครั้ง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2013 จนถึงลิ้นคริสต์ศตวรรษที่ 18

หลังจากนั้นพระพุทธศาสนาในอิตาลีไม่มีอะไรเคลื่อนไหวมากนักจนกระทั่งถึงยุคของกูเซปเป เดอโลเรนโซ (Giuseppe de Lorenzo) และกูเซปเป ทูซซี่ (Giuseppe Tucci) ราชญ์พระพุทธศาสนาชาวอิตาลี ทั้งสองท่านได้สร้างผลงานไว้มากมาย ศ.กูเซปเป เดอโลเรนโซ เกิดที่ลาโก เนโกร ประเทศอิตาลี ในปี พ.ศ.2414 เป็นผู้มีเชื้อเสียงในฐานะเป็นนักธรณีวิทยาชั้นนำของโลก เพราะความสนใจพระพุทธศาสนา เขายังแปลหนังสือปรัชญาของอาเยอร์ โซเปนเยาเออร์ เป็นภาษาอิตาลี และร่วมมือกับคาร์ล ยูนิ นิวแมน นักปรัชญาพระพุทธศาสนาชาวเยอรมัน แปลคัมภีร์มัชณิมหิกาจจากภาษาบาลีเป็นภาษาอิตาลี เพื่อเผยแพร่แก่ชาวอิตาลีและชาวตะวันตกทั้งหลาย

ศ.กูเซปเป ทูซซี่ เป็นผู้เขียนภาษาญี่ปุ่นพระพุทธศาสนาแบบที่เบตและประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา เขาเกิดในปี พ.ศ.2437 ที่มาเซราตา ประเทศอิตาลี เป็นผู้มีเชื้อเสียงโด่งดังใน

ฐานะที่จัดทำหนังสือถึง 210 เล่ม เป็นนากสมາคมนักวรรณกรรมตะวันออกที่สำคัญของอิตาลี คือ Instituto Italaino Per il Medio Ed Estremo Oriente เป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัย Rome La Sapienza กฎเชปเป ทูชซีกlayerถึงพระพุทธศาสนาว่า พระพุทธศาสนาคือศาสนาที่กำลังมีชีวิต เป็นศาสนาเดียวที่ให้เครื่องหมายแห่งพลังชีวิตและพลังขับที่ชุมชน ความสนใจพระพุทธศาสนาที่อุบัติขึ้นในโลกตะวันตกมิใช่เพียงทางวิทยาศาสตร์เท่านั้น แต่ในทางจิตภาพอีกด้วย พระพุทธศาสนา มีสิ่งที่จะบอกให้ทราบในยามทุกชั้น สมัยเมื่อคุณค่าทางศีลธรรมและคุณค่าทางศาสนา มากหลายกำลังเลื่อมโกร姆

ในปี พ.ศ.2514 ขณะที่ศาสตราจารย์กฎเชปเป ทูชซี มีอายุ 77 ปี เขาเดินทางไปประเทศทิเบตและได้สนทนากับเหนซิง ผู้พิชิตขุนเขาเอเวอร์เรสต์ เหนซิงเล่าว่า จากการสำรวจดินแดนทิเบต เขายังได้พบคัมภีร์พระพุทธศาสนาโบราณ อายุประมาณ 2,000 ปี จากร่องในเปลือกไม้ศ.กฎเชปเป ทูชซี เชื่อว่า ภาษาที่จารึกเป็นภาษาเตอร์กิสถาน ดินแดนที่พระพุทธศาสนาเคยเจริญรุ่งเรืองมาในอดีต古老 และเชื่ออีกว่า คัมภีร์เหล่านี้คงถูกนำมาสู่ประเทศไทยโดยเด็ดขาด แต่ยังค้นไม่พบว่าคัมภีร์ส่วนใหญ่เก็บเอาไว้ ณ ที่ใด เขาย้ายมาสืบเสาะหาแหล่งเก็บคัมภีร์เหล่านั้น ในที่สุดก็พบว่า เก็บไว้ที่วัดชนкар์ (Ghangar) ซึ่งกองสูมอยู่กับคัมภีร์อื่นๆ มีกองฝุ่นจับหนาทึบที่เดียว ท่านขอชื่อแต่พระรามะไม่ยอมขายให้ โดยบอกว่า ความรู้มีได้มีไว้เพื่อชื่อขายแต่จะให้เปล่าแก่คนผู้ต้องการความรู้

พระภิกษุชาวทิเบตเองก็ได้เข้าไปปักหลักเผยแพร่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยเช่นเดียวกัน เช่น لامะเกษเช จำปา กยัทโซ (Lama Geshe Jampa Gyatso) ท่านเป็นอาจารย์สอนอยู่ที่สถาบัน Institute Lama Tzong Khapa ในเมือง Pomaia ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2519 เป็นสถาบันที่สำคัญมากในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในอิตาลี นอกจากนี้ยังมี “มูลนิธิلامะกังเชนเพื่อสันติภาพโลก” (The Lama Gangchen World Peace Foundation) ก่อตั้งโดยلامะกังเชน (Lama Gangchen) ในปี พ.ศ.2535 ที่เมืองมิลาน โดยมีสโลแกนว่า “สันติสุขภายในคือรากฐานที่ดีที่สุดเพื่อสันติภาพโลก” (Inner Peace is the Best Foundation for World Peace) ท่านلامะกังเชนได้ขยายสาขาออกไปมากมายทั่วโลก ปัจจุบันมีมากกว่า 100 สาขา และยังได้ตั้งสำนักพิมพ์ขึ้นที่เมืองมิลาน เพื่อพิมพ์เผยแพร่หนังสือพระพุทธศาสนาแบบทิเบตด้วย จัดพิมพ์ต้นฉบับไปแล้วประมาณ 23 เล่ม เป็นภาษาต่างๆ หลายภาษา บางเล่มพิมพ์ถึง 11 ภาษา ทั้งนี้เพื่อรณรงค์ให้ชาวโลกหลายชาติหลายภาษาได้มีโอกาสสัมผัสรู้พิริยทางปัญญาในพระพุทธศาสนาแบบทิเบต

บุคคลสำคัญที่สุดที่ทำให้คนอิตาลีและชาวโลกสนใจพระพุทธศาสนาทิเบตคือ

องค์ทั่วไป لامะ ท่านเดินทางไปประเทศอิตาลีบ่อยมาก ไม่ต่ำกว่า 9 ครั้ง ไปแต่ละครั้งก็ได้รับ การต้อนรับอย่างยิ่งใหญ่จากทั้งผู้นำประเทศและผู้นำแห่งคริสตจักรคือ พระสันตะปาปาแห่งนครรัฐวาติกัน ไปครั้งล่าสุดเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ.2549 ได้สนทนากับพระสันตะปาปา-เบเนดิกต์ที่ 16 เพื่อแลกเปลี่ยนทัศนะระหว่างศาสนาของกันและกัน (dialogue) นอกจากนี้ ในการไปแต่ละครั้งยังได้สนทนากับนักการศึกษา นักธุรกิจ นักช่าวมายmany

ในปี พ.ศ.2544 ท่านเดินทางไปเทคนิคสถาบัน Institute Lama Tzong Khaṇ ใน เมืองมิลาน ครั้งนั้นมีคนมาฟังมากกว่า 3,000 คน จาก 22 ประเทศ รวมทั้งชาวทิเบต 150 คน ที่อยู่ในประเทศไทยต่างๆ ของยุโรป ก็เดินทางมาฟังเทคโนโลยีในครั้งนั้นด้วย ขณะเทคโนโลยีลามเปลเป็นภาษาต่างๆ 4 ภาษา คือ อิตาลี เยอรมัน สเปน และอังกฤษ การประกายขององค์ทั่วไป لامะ แต่ละแห่งในอิตาลีจะมีสื่อต่างๆ มาถ่ายทำข่าวมายmany เช่น เมื่อครั้งที่ท่านไปสนทนากับ Mr.Claudio Martini ผู้นำแห่งแคว้นทัสคานี (Tuscany Region) ในวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ.2544 มีสื่อมวลชนไปทำข่าวกว่า 80 คนจากหลายองค์กร หรือบางครั้งก็ได้รับเชิญจากรายการทีวีใน อิตาลี เพื่อสัมภาษณ์ทัศนะของท่านในเรื่องต่างๆ ถ่ายทอดสดไปทั่วประเทศ

นอกจากพระพุทธศาสนาทิเบตแล้ว มหาียนนิกายอินเดียเข้าไปเผยแพร่ด้วยคือ นิกายโซคาก คัคไค โดยเริ่มต้นในปี พ.ศ.2519 จากนักศึกษาในระดับมัธยมปลาย 2 ท่าน คือ ไฟโร บอร์รี (Piero Borri) และมาร์โค มะกรินี (Marco Magrini) ทั้งสองท่านนี้ได้สัมผัสพระพุทธศาสนา ครั้งแรกโดยการรับฟังจากนักวิจารณ์ชาวอเมริกันสองคนซึ่ง คาร์ล พอตเตอร์ (Karl Potter) และ มาร์วิน สมิท (Marvin Smith) ขณะที่ทั้งสองแสดงคอนเสิร์ตในที่แห่งหนึ่ง

ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ไฟโร บอร์รี และมาร์โค มะกรินี จึงเริ่มนักศึกษาพระพุทธศาสนา นิกายโซคาก คัคไค และเผยแพร่ไปสู่กลุ่มเพื่อนนักเรียนด้วยกันในชั้นเรียน ปรากฏว่า เพื่อนที่ สนใจพระพุทธศาสนา มีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ จากสองเป็นสาม จากสามเป็นสี่ จนกระทั่งเดือน พฤษภาคม พ.ศ.2519 ในปีเดียวกันนั้นเอง ก็ได้มีการจัดประชุมสมาคมนักศึกษาครั้งแรกที่หมู่บ้าน ปอปเปียนो (Poppiano) ซึ่งเป็นหมู่บ้านเล็กๆ ในชอกเขาใกล้เมืองฟลอเรนซ์ (Florence) ใน ครั้งนั้น มีสมาชิกทั้งหมด 60 คน ต่อมา ก็เพิ่มจำนวนมากขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งปี พ.ศ.2524 ผู้นำองค์กรโซคาก คัคไค คือ ไดชาชุ อิเคดะ (Daisaku Ikeda) เดินทางไปอิตาลีเป็นเวลา 1 สัปดาห์ เขายังได้สร้างแรงบันดาลใจ ให้กำลังใจและตอบคำถามแก่นักเรียนกลุ่มนี้ ด้วยใช้เวลาหลาย ชั่วโมงพากษาเดินสนทนาไปตามท้องถนน ในเมืองเรนเนสเซนส์ (Renaissance)

ผลจากการกระตุ้นของไดชาชุ อิเคดะ ทำให้เยาวชนเหล่านี้มีกำลังใจขึ้นมากและได้

สร้างงานพระพุทธศาสนาบนพื้นฐานแห่งปรัชญาโซคัส กัคไค ให้เจริญก้าวหน้าไปตามลำดับ ชาวอิตาลีทั้งผู้ใหญ่และเยาวชนหันมาดำเนินชีวิตตามหนทางนี้กันมากขึ้นเรื่อยๆ พากษาได้ ช่วยกันออกนิตยสารพระพุทธศาสนารายเดือนขึ้น ใช้ชื่อว่า Nuovo..Rinascimento (The New Renaissance) ฉบับแรกออกในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2525 กิจการได้ขยายใหญ่โตขึ้นตามลำดับ ในปี พ.ศ.2543 สามารถจัดทำนิตยสารได้เดือนละ 21,000 เล่ม นอกจากงานด้านนิตยสาร แล้ว ในปี พ.ศ. 2541 องค์กรโซคัส กัคไค อิตาลี ได้เริ่มต้นจัดนิทรรศการ “Toward a Century of Humanity” ขึ้นเพื่อให้ความรู้และกระตุ้นชาวโลกในเรื่องสิทธิมนุษยชนในปัจจุบัน (Human Rights in Todays World) โดยจัดหมุนเวียนไปตามเมืองต่างๆ คือ โรม มิลาน เนเปล เวนิส เป็นต้น ชาวอิตาลีกว่า 80,000 คน เข้าร่วมชมนิทรรศการนี้

องค์กรโซคัส กัคไค อิตาลี มีความเข้มแข็งขึ้นตามลำดับจนสามารถทำงานที่มีขนาดใหญ่ ได้ คือ ในปี พ.ศ.2542 ได้ร่วมมือกับสมาคมคริสต์ศาสนาร่วมลายเซ็นของผู้ที่คัดค้านโทษ ประหารชีวิตroboliko เพื่อรณรงค์ให้ยกเลิกกฎหมายประหารชีวิต เฉพาะในเมืองฟลอเรนซ์ สามารถรวบรวมลายเซ็นได้กว่า 180,000 คน และทั่วประเทศอิตาลีกว่า 435,000 คน ซึ่ง การทำงานเช่นนี้เป็นโอกาสสำคัญในการเผยแพร่คำสอนของโซคัส กัคไคไปด้วย ทั้งนี้ เพราะสมาชิก ต้องเดินทางไปพบกับผู้คนมากมายในทุกสาขาอาชีพ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้สมาชิกขององค์กร เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในปี พ.ศ.2543 เฉพาะเมืองฟลอเรนซ์มีสมาชิกกว่า 2,500 คน หนึ่งใน สมาชิกคนสำคัญคือนายเกทเอมนตรี ลีโอนาโด โดมินิชี (Leonardo Dominici) ผู้ประกาศ ยืนยันความศรัทธาว่า เมืองฟลอเรนซ์มีจุดยืนแห่งการสร้างสันติภาพภายใต้หลักการของชาชุ อิเคเดะ ผู้นำแห่งโซคัส กัคไค¹

พระภิกษุชาวอิตาลีนิกายเถรวาทก็มีอยู่พ่อสมควร ผู้ที่มีบทบาทสำคัญคือ พระอู . โลกนาถเกระ (U.Lokanatha Thera) อุปสมบทที่ประเทศไทยมามาในปี พ.ศ.2468 จากนั้นได้jarik ธุตงค์ไปในตินแتنพระพุทธศาสนาต่างๆ รวมทั้งไทย เมื่อศึกษาพระพุทธศาสนาจนมีความรู้ ระดับหนึ่งแล้วจึงกลับไปเผยแพร่ที่บ้านเกิดคือประเทศไทย แต่ไม่ได้ผล เพราะศาสนาคริสต์มี อิทธิพลสูงมากท่านจึงเดินธุตงค์ด้วยเท้าเปล่าข้ามทวีปยุโรปตอนใต้และเอเชียไม่เนื่องมุ่งสู่อินเดีย เดินทางถึงประเทศไทยมาในปี พ.ศ.2471 จากนั้นอีก 5 ปีเต็มได้มุ่งมั่นศึกษาพระไตรปิฎก นั่งสมาธิ ถือธุตงค์วัตร 13 ข้ออย่างเคร่งครัด ฉันมังสวิรติ ไม่เออนหลังนอนเลยตลอด 34 ปีเต็ม นับตั้งแต่ พ.ศ.2475-2509 ท่านได้นำข่าวธรรมทุตจากพุทธศาสนาไปเผยแพร่ 3 ครั้งคือ ในปี

¹Tamiko kaneda (2543). SGI-Italy : A Youthful Movement. (ออนไลน์)

พ.ศ.2476 ไปประเทศไทย พ.ศ.2482 ไปประเทศไทย และพ.ศ.2483 ไปประเทศไทยริลังกา โดยมีเป้าหมายเพื่อปลูกเร้าประชาชนพม่า ไทย และศรีลังกา ให้สนใจพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น กว่าที่เป็นอยู่ในช่วงเวลานั้น

6.2.6 ประเทศไทยอเมริกา

ประเทศไทยอเมริกา (United States of America) มีประชากรประมาณ 300,080,997 คน (พ.ศ.2549) ส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ (ประมาณ 76.7%) ส่วนที่เหลือประมาณ 24.3% นับถือศาสนาอื่นหรือไม่มีศาสนา จากสำรวจของ Pew Research Center ในปี พ.ศ.2547 พบว่ามีประชากรที่ไม่มีศาสนา (Non-Religious) อよฉิ่ง 18.5% (อายุ $<30 = 12.5\%$, อายุ $>30 = 6\%$) คิดเป็น 55,514,984 คน ประมาณ 1 ใน 6 ของประชากรทั้งหมด คนที่ไม่นับถือศาสนาได้ฯ 55,514,984 คน นี้เกือบทั้งหมดเป็นชาวต่างด้าวในประเทศไทยทั้งประเทศ คือ 60 กว่าล้านคน และจากข้อมูลใน Wikipedia ระบุว่าในปี พ.ศ.2539 มีการสำรวจความคิดเห็นของนักวิทยาศาสตร์ในสหรัฐอเมริกา 1,000 คน เรื่องเกี่ยวกับพระเจ้า มีนักวิทยาศาสตร์อよฉิ่ง 60.7% ที่ไม่เชื่อเรื่องการมีออยู่ของพระเจ้า (Atheists) และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ สำหรับพุทธศาสนาที่นักชีววิทยาจารย์ของ The U.S. State Department's International Religious Freedom ในปี พ.ศ.2547 ระบุว่า มีออยู่ประมาณ 1% หรือประมาณ 3,000,000 คน¹ ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาหลายนิกาย เช่น ธรรมนิกาย ธรรมนิกาย เชน และทิเบต

จุดเริ่มต้นที่สำคัญของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยอเมริกา มาจากผลแห่งชัยชนะของพระพุทธศาสนาในการโตัวที่ทำมา lange มหาชนครั้งสำคัญ ณ ปานะทุระ ประเทศไทย ศรีลังกา ในปี พ.ศ.2416 ระหว่างพระมิเดตตุวัตเต คุณานันทเทระ กับคณะบาทหลวงคริสต์ซึ่งมีบาทหลวงเดวิด เดอ ชิลวา เป็นหัวหน้าคณะ หนังสือพิมพ์ The Time of Ceylon พาดหัวข่าวว่า พระมิเดตตุวัตเต คุณานันทเทระเพียงรูปเดียว ได้เชิญหน้ากับบาทหลวงชั้นนำของศาสนาคริสต์ และมีชัยต่อปรปักษ์อย่างงดงาม ดร.เจมส์ มาร์ติน พีเบลส์ นักคำโตัวที่ไปพิมพ์เผยแพร่ ข้อความในสหรัฐอเมริกา ทำให้ชาวอเมริกันเกิดความสนใจและหันมาเลื่อมใสคริสต์ศาสนาในประเทศไทยจำนวนมาก หนึ่งในนั้นคือ พันเอกเยนรี สตีล โอลค็อตต์ ในปี พ.ศ.2423 เขาและมาดาамเอช.พี.บลาวัตสกี เดินทางไปประเทศไทยริลังกาเพื่ออุทิศชีวิตฟื้นฟูพระพุทธศาสนา

พันเอกเยนรี สตีล โอลค็อตต์ แต่งหนังสือชื่อ ปุจฉาวิลล์ชนาทางพระพุทธศาสนา

¹ Wikipedia the free encyclopedia. (2549). Buddhism in the United States. (ออนไลน์)

(Buddhist Catechism) พิมพ์เผยแพร่ในสหรัฐอเมริกา ในปี พ.ศ.2424 แต่คนยังไม่ได้ให้ความสนใจเท่าใดนัก จนกระทั่งปี พ.ศ.2436 ท่านอนาคตวิค อัมมปาละ ชาวคริสต์กล่าวเดินทางไปประชุมสภาคานานาชาติ (Parliament of Religions) และเผยแพร่พระพุทธศาสนา ณ นครซีคาโก จึงเริ่มมีผู้นับถือพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น ส่วนใหญ่จะเป็นชาวจีนและชาวญี่ปุ่น ในครั้งนั้นมีชาวอเมริกันคนหนึ่งชื่อ ซี.ที.เอส.สเตรลล์ (C.T.S.Strauss) ได้ปฏิญาณตนเป็นพุทธามกโดยรับได้ตรสรณ์คอมน์และคีล 5 จากท่านอนาคตวิค อัมมปาละ กล่าวได้ว่า ซี.ที.เอส.สเตรลล์ เป็นชาวอเมริกันคนแรกที่ปฏิญาณตนเป็นพุทธามกในครนิวยอร์ก นอกจากนี้ท่านอนาคตวิค อัมมปาละ ยังได้ผู้อุปถัมภ์งานพระพุทธศาสนาคนสำคัญคือ นางแมรี่ มิกาฮาลา ฟอสเตอร์ (mary Mikahala Foster) สุภาพสตรีชาวอเมริกันผู้มั่งคั่ง

ในปี พ.ศ.2434 มีการจัดตั้งชมรมวารสารกรรมตะวันออกมหาวิทยาลัยยาาร์ดขึ้น และในปีเดียวกันนี้เอง ทางชมรมได้พิมพ์หนังสือเล่มแรกขึ้นเผยแพร่คือ หนังสือชาดกมาลา อันเป็นเรื่องราวในอดีตชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หลังจากนั้นก็มีการจัดพิมพ์คัมภีร์พระพุทธศาสนาออกเผยแพร่อีกจำนวนมาก เช่น Buddhism Legends ซึ่งเป็นหนังสือคำแปลบรรณาธิการ ธรรมบท หนังสือ The Buddha's Teachings และหนังสือ Being The Sutta Nipata or Discourse-Collection และคัมภีร์วิสุทธิมรรคของพระพุทธโโนชาจารย์ เป็นต้น ศาสตราจารย์แลนแมน บรรณาธิการคนแรกของชมรมได้อธิบายไว้ว่า ชมรมนี้ตั้งขึ้นโดยมีเป้าหมายเพื่อนำเสนอบทเรียนทั้งหลายอันหาที่เปรียบเทียบมิได้แก่ชានะวันตก บทเรียนเหล่านี้ศาสตรากั้งห้าม ผู้อัจฉริยะสามารถสอนพากเราได้ บทเรียนทั้งหลายว่าด้วยความหวังดีแก่กันและกันระหว่างบุคคลต่อบุคคล ระหว่างชาติต่อชาติ ฝึกฝนจิตโดยการเอาชนะเจตจำนงชั่วร้าย ความวิตกกังวล ความเร่งร้อนในการงาน ลดความปรารถนาทั้งหลายของเรางลงระดับความเหมาะสมกับตัวเรา การดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย และเห็นอื่นใดก็คือ การแสวงหาพระเจ้า การรู้แจ้งซึ่งสัจธรรม ไม่ว่าจะโดยตรรกะกรณ์ (Reasoning) หรือโดยศรัทธา...¹

พระพุทธศาสนาเป็นการเรียนใช้เช่นจากประเทศญี่ปุ่นเผยแพร่เข้าสู่สหรัฐอเมริกาครั้งแรก ในปี พ.ศ.2436 โดยโซเยน ชาคุ (Soyen Shaku) ซึ่งได้รับนิมนต์จากจอห์น เฮนรี บาร์โร (John Henry Barrows) ให้มาร่วมสัมมนาที่สภาแห่งศาสนาโลก (World Parliament of Religions) ในนครซีคาโก ซึ่งเป็นการมาประชุมครั้งเดียวที่ท่านอนาคตวิค อัมมปาละเข้าร่วม ในครั้งนั้นโซเยน ชาคุ ได้กล่าวถึงเรื่องกฎหมายแห่งกรรม การไม่ใช้ความรุนแรง และความปรองดองต่อ

¹ พันเอก (พิเศษ) นวม สงวนทรัพย์. เมธีตะวันตกชาวพุทธเล่ม 2, หน้า 180

ศาสนารื่นๆ ในกิจกรรมสัมมนาเข้าได้มีโอกาสสัมภาษณ์กับดร.ปอล คารุส (Dr.Paul Carus) ประชญ์พระพุทธศาสนาชาวอเมริกัน ดร.ปอล คารุสกล่าวกับเขาว่า “ให้ช่วยส่งผู้เชี่ยวชาญพระพุทธศาสนา นิเกย์เซนซึ่งสามารถพูดภาษาอังกฤษได้ดีมากที่สหรัฐอเมริกา เพื่อให้ช่วยสอนชาวอเมริกัน ทั้งหลายให้มีความรู้ความเข้าใจในเซน หลังจากที่เซเยน ชาภุกับลับไปที่ญี่ปุ่นแล้ว จึงได้ไปชวน ดร.ดี.ที.ชูสุกิ ศิษย์ของตน ซึ่งเป็นนักวิชาการประจำมหาวิทยาลัยโตเกียว ต่อมาในปี พ.ศ.2440 ดร.ดี.ที.ชูสุกิได้ไปทำงานร่วมกับดร.ปอล คารุส ที่มูลรัฐอิลลินอยส์ ณ ที่นี่เองที่เป็นจุดเริ่มต้น ให้เข้าแปลคัมภีร์พระพุทธศาสนา นิเกย์เซนและคัมภีร์อื่นๆ อีกมากมายออกสู่สังคมตะวันตก ชาวตะวันตกโดยมากรู้จักเซน เพราะผลงานของเขามาก

ดร.ปอล คารุส แม้จะเป็นบุตรของประมุขแห่งคริสต์ศาสนาจักรปรัสเซียตะวันออกและ ตะวันตก แต่เขาก็มีความสนใจในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ได้เขียนหนังสือชื่อ The Gospel of Buddha ซึ่งเป็นหนังสือเล่มแรกของเข้า จัดพิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ.2437 ปราศจากว่าข่ายดีมาก ในหนังสือตอนหนึ่งกล่าวไว้ว่า “จงรื่นเริง ณ กระเส้นน้ำยินดี พระพุทธเจ้า พระบรมครู ของเราราได้ทรงคันพบรากเหง้าของความชั่วร้ายทั้งมวล พระองค์ได้ตรัสรู้ความลับพัน จำกความทุกข์ให้แก่พวกรา” หนังเล่มนี้ถูกแปลเป็นภาษาต่างๆ หลายภาษา และนำไปสอน ในโรงเรียนชาวพุทธที่ศรีลังกาและญี่ปุ่นด้วย การได้พระพุทธศาสนาถูกโجمตี กาลนั้นดร.ปอล คารุส จะถูกโตามเข้าปากป้องด้วยชีวิต เช่น ตอนที่เซอร์ มอร์เนียร์ มอร์เนียร์ วิลเลียมส์ (Sir Monier monier Williams) เขียนหนังสือโجمติพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า พระพุทธเจ้าหนึ่นไร้คุณค่าเมื่อเปรียบเทียบกับพระที่ป่องโลกคือพระเยซู

ดร.ปอล คารุสได้ตอบโต้กลับไปว่า หนังสือพระพุทธศาสนาของเซอร์ มอร์เนียร์ เป็น หนังสือชั้นเลิศ โดยความพยายามช้าและช้าอีกที่จะลดคุณค่าของพระพุทธเจ้าลงมาให้ไร้คุณค่า อย่างน้อยที่สุดพระพุทธเจ้าก็เป็นพระบรมครูผู้ประสบความสำเร็จสูงสุดของโลกพระองค์หนึ่ง... ข้าพเจ้ามีความเชื่ออย่างมั่นคงมากกว่าอดีตกลาเสียแล้วว่า ศาสนาจักรคริสเตียนของพวกรา ยอมสามารถเป็นศาสนาแท้จริงทางวิทยาศาสตร์เป็นศาสนาสากลตรงตามหลักตรรกวิทยา และมีความสำคัญสากลก็โดยการเปลี่ยนแปลงรูปโฉมเป็นอย่างพุทธศาสนาเท่านั้น¹

นอกจากพระนิเกย์เซนจากญี่ปุ่นแล้ว ชาวตะวันตกก็มีพระภิกษุเช่นที่มีความสำคัญ ต่องานเผยแพร่พระศาสนาด้วย เช่น พระภิกษุชาวอังกฤษ ชื่อ เออร์เนสท์ ชินการุ ฮันท์ (Ernest Shinkaru Hunt) ซึ่งบวชในประเทศไทยญี่ปุ่นปี พ.ศ.2467 ท่านได้ตั้งสถาบันพระพุทธศาสนาขึ้นที่

¹ พันเอก (พิเศษ) นาม สงวนทรัพย์. เมธิตะวันตกชาวพุทธเล่ม 2, หน้า 190-192

สายวาย ในปี พ.ศ.2475 ชื่อ The International Buddhist Institute of Hawaii และได้ตั้ง
คณะกรรมการพุทธศาสนาชาวตะวันตก (The Western Buddhist Order) ขึ้นด้วย เพื่อให้การ
ทำงานพระศาสนาเป็นไปในทิศทางเดียวกันมากขึ้น ในครั้งนั้นท่านดำรงตำแหน่งเป็นประธาน
สังฆ พระชินการaru เป็นชาวตะวันตกนิกายเซนรูปแรกที่ได้เลื่อนตำแหน่งสมณศักดิ์ชั้น 1
ตำแหน่งนี้เรียกว่า ได-โอโซ (Dai-oshō) และที่สำคัญท่านเป็นบุคคลที่ได้รับ乖乖จากพุทธ-
ศาสนาทุกนิกาย ซึ่งมีน้อยคนที่จะได้รับเช่นนี้

ในปี พ.ศ.2475 ปีเดียวกันนี้เอง มีผลงานวิชาการชื่นสำคัญเกิดขึ้น โดย ดร. ไดไวท์
กอดดาร์ด (Dwight Goddard) เมื่อชาวพุทธผู้เคร่งครัด ได้จัดทำหนังสือคัมภีร์พระพุทธศาสนา
(The Buddhist Bible) เผยแพร่เป็นครั้งแรก เขาคัดเลือกคำสอนพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจากคัมภีร์
บาลี สันสกฤต จีน ทิเบต มองโกเลีย เป็นคัมภีร์รวมย่อคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ดีเยี่ยมเล่มหนึ่ง
ด้วย กอดดาร์ด มีความเชื่อยิ่งแแห่วแแห่ว ผลแห่งคำสอนของพระพุทธเจ้า ยอมสามารถ
รักษาความชั่ว ráยของโลกให้หมดไปได้ เขากลุกเร้าชาวตะวันตกให้รับเอาระพุทธศาสนาเพื่อ
เป็นประทีปชีวิต

อาจารย์นิกายเซนที่เผยแพร่พุทธธรรมในสหรัฐอเมริกานั้น ยังมีอีกหลายท่านทั้งชาว
เอเชียและชาวตะวันตก เช่น โรเบิร์ต ออตติคัน (Robert Aitken) ชาวอเมริกัน ผู้ก่อตั้ง The Diamond
Sangha ขึ้นที่สายวาย ในปี พ.ศ.2502 เขาย้ายสาขาออกไปมากมายทั้งในสหรัฐอเมริกา
อาร์เจนตินา เยอรมนี และออสเตรเลีย พระชาวจีนนิกายเซนหรือ Chan (Chan) รูปแรกที่มา¹
เผยแพร่ในสหรัฐอเมริกาคือ Hsuan Hua ท่านก่อตั้ง The Dharma Realm Buddhist Association
(DRBA) ขึ้นที่มลรัฐแคลิฟอร์เนีย ในปี พ.ศ.2502 เพื่อเป็นศูนย์กลางในการสอนพระพุทธ-
ศาสนาเซนแบบจีนแก่ชาวอเมริกัน และยังได้ก่อตั้งองค์กรเซนอื่นๆ อีกมากมาย เช่น The Gold
Mountain Monastery, The City of Ten Thousand Buddhas เป็นต้น

พระภิกษุนิกายเซนชาวເກາຫລີທີ່ມີຊື່ເສິ່ງໃນອາເມຣິກາຄື່ອທ່ານເຊິ່ງເຢັນ (Sheng-yen)
ຊື່ເດີນທາງມາສຫະລູອາເມຣິກາໃນປີພ.ສ.2513 ແລະ ໄດ້ກ່ອຕັ້ງໂຮງເຮັດວຽກສອນພະພຸຖອສາສະນານິກາຍເຊັນ
ຊື່ອ The Kwan Um School of Zen ขື້ນໃນປີພ.ສ.2515 ໄດ້ຂໍາຍາຍສາຂາອອກໄປກວ່າ 100 ແຫ່ງທັງ
ໃນອາເມຣິກາເໜືອແລະອາເມຣິກາໃຕ້ ຢູ່ໂຮປ ເອເຊີຍ ແອພຣິກາ ແລະ ຕະວັນອອກກລາງ ຮ້ວໃຈສຳຄັນໃນການ
ຝຶກຂອງອາຈາຣຍ්ເຊິ່ງເຢັນຄື່ອ ກາຣີກເປັນກຸ່ມຫຼຸມຫຼຸມທີ່ມີໃນທຸກກິຈຈະກົມ ຜູ້ເຂົ້າຮັບກາຣອບຮມຈະ
ຕ້ອງຮັບປະທານອາຫາຮ່ວມກັນ ທຳມານຮ່ວມກັນ ແລະ ຜິກສາມາອີ່ວມກັນ ອາກທຳເປັນທີ່ມະທຳໃຫ້
ກາຣປົງປັດຕິຮຽມມີຄວາມກ້າວໜ້າໄປພວ້ມໆ ກັນ ທ່ານພຸຖອເຢັນປຸ່ນອອກຈາກຈະນຳນິກາຍເຊັນມາ

เผยแพร่แล้วยังได้นำนิกรายโชก กัค โค เข้ามาด้วย โดยจัดตั้งองค์กรอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ.2503 และเพียงเวลาไม่นาน 40 ปี ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว มีสาขากว่า 71 แห่ง มีสมาชิก 330,000 คน กระจายอยู่ทั่วทุกมลรัฐ¹

สำหรับพระพุทธศาสนาหมายความแบบที่เบตันนั้น เข้าสู่สหรัฐอเมริกาหลังนิกายเซน โดยลามะรูปแรกที่เป็นผู้บุกเบิกคือ Geshe Ngawang Wangyal เป็นลามะนิกายเกลูก (Gelug) ท่านเดินทางไปอเมริกาในปี พ.ศ.2498 และจัดตั้งสมาคมลามะแห่งอเมริกา “Lamaist Buddhist Monastery of America” ขึ้นที่มลรัฐนิวเจอร์ซีย์ ในปี พ.ศ.2501 ลูกศิษย์ชาวอเมริกันของท่านที่เป็นนักวิชาการผู้มีชื่อเสียงมีหลายท่าน เช่น Robert Thurman, Jeffrey Hopkins และ Alexander Berzin หลังจากนั้นก็มีลามะท่านอื่นๆเข้าไปเผยแพร่อีกหลายรูป

สำหรับท่านทะไล ลามะองค์ปัจจุบัน ไปอเมริการังสรรคเมื่อปี พ.ศ.2522 และไปเยือนครั้งล่าสุดในเดือนกันยายน พ.ศ.2546 ที่ผ่านมา โดยประทานอิบดี จอร์จ ดับเบิลยู บุช ให้การต้อนรับอย่างสมเกียรติ สาเหตุที่องค์ทะไล ลามะเป็นที่รู้จักและเป็นที่สนใจของคนทั่วโลก เป็นผลมาจากการเหตุสำคัญประการหนึ่งคือ ออลลีวูดสตูดิโอแห่งประเทศไทยที่สร้างโดยนิกายที่ชีวิตของท่านลงสู่แผ่นฟิล์มอย่างถาวรสุด ในปี พ.ศ.2540 ในเรื่องคุนตุน (Kundun) และเรื่องเจ็ดปีในทิเบต (Seven Years in Tibet) โดยเฉพาะเรื่องหลังนี้ บรรยาย พิตต์ ดาราชื่อดังแห่งชื่ออลลีวูด เป็นนักแสดงนำ จึงทำให้มีคนติดตามชมกันทั่วโลก ภารຍนตร์ทั้ง 2 เรื่องได้ถ่ายทอดเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองของทิเบตคือ กรณีที่ประเทศไทยนำโดยเหมาเจ้อตุ้ง เข้ายึดครองทิเบตในปี พ.ศ.2494 และเป็นเหตุให้องค์ทะไล ลามะต้องเสด็จลี้ภัยทางการเมืองไปอยู่ที่อินเดีย ทางตอนเหนือของประเทศอินเดีย ในปี พ.ศ.2502 ภารຍนตร์เรื่องนี้สร้างความสะเทือนใจแก่ชาวโลกอย่างมาก และที่สำคัญได้สั่นสะเทือนการเมืองจีนไม่น้อย จนรัฐบาลจีนถึงกับประกาศห้าม Martin Scorsese ผู้กำกับชื่อดัง และบรรยาย พิตต์ เข้าไปเหยียบแผ่นดินจีน

ในปี พ.ศ.2504 ประเทศไทยวีปเอเชีย 8 ประเทศ คือ พม่า กัมพูชา ลังกา อินเดีย ลาว ไทย เวียดนาม ใต้หวัน และญี่ปุ่น ได้ร่วมกันก่อสร้างวัดพุทธศาสนาแห่งชาติขึ้น โดยการประชุมกันของเอกอัครราชทูตของประเทศต่างๆ การรวมตัวกันครั้งนี้เป็นการแสดงพลังสามัคคีของชาวพุทธให้โลกได้ประจักษ์ว่า แม้มาจากต่างชาติต่างแผ่นธุรกัน แต่ชาวพุทธมีเลือดสีเดียวกันคือ สีกาลยาจะ เป็นสมณศากยบุตรเหมือนกัน

¹ SGI.(2549).The SGI organization in the United States.(ออนไลน์)

ในปีเดียวกันนี้ มหาวิทยาลัยวิสคอนซินได้เปิดสอนหลักสูตรพุทธศาสนาในระดับปริญญาเอกขึ้นเป็นแห่งแรกในสหรัฐอเมริกา ในแผนกวิชาการศึกษา ต่อมาในปี พ.ศ.2518 ได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยพุทธธรรมขึ้นในรัฐแคลิฟอร์เนีย โดยเปิดสอนสาขาวิชาพระพุทธศาสนาตั้งแต่ระดับปริญญาตรีจนถึงปริญญาเอก และนับจากนั้นเป็นต้นมา มหาวิทยาลัยจำนวนมากได้เปิดสอนพระพุทธศาสนา และในปี พ.ศ.2539 มีมหาวิทยาลัยประมาณ 15 แห่ง ที่เปิดสอนหลักสูตรพระพุทธศาสนาจนถึงปริญญาเอก¹ เช่น Harvard University, Princeton University, University of Chicago, University of Virginia เป็นต้น แต่ในปัจจุบันสถาบันการศึกษาเกือบทุกแห่งในสหรัฐอเมริกาเปิดสอนวิชาพระพุทธศาสนา

สำหรับพุทธศาสนาในประเทศไทย ในอเมริกา ได้ร่วมใจกันก่อตั้งพุทธสมาคมไทยอเมริกันขึ้น ที่นครลอสแอนเจลิส รัฐแคลิฟอร์เนีย ในปี พ.ศ.2513 ได้นิมนต์พระสงฆ์ไทย จำนวน 3 รูป คือ พระราชนโมลี (พระเทพโสดาณ วัดพระเชตุพนฯ) พระวชิรธรรมโสดาณ (วัดวชิรธรรมสาธิ์) และพระมหาสิงห์ทัน (วัดพระเชตุพนฯ) เดินทางไปจำพรรษาชั่วคราวที่นครลอสแอนเจลิส รัฐแคลิฟอร์เนีย หลังจากนั้น 2 ปี คือในวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2515 มีการวางศิลาฤกษ์เพื่อสร้างวัดไทยแห่งแรกในสหรัฐอเมริกา โดยสมเด็จพระวันรัต (ปุณณสิริมหาเถระ) เป็นองค์ประธาน ได้สร้างพระอุโบสถ ศาลาการเปรียญ พร้อมประกอบพิธีฝังธูปนิมิตและผูกพัทธสีมา เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ.2525 ภายหลังมีการสร้างวัดไทยขึ้นอีกหลายวัดด้วยกัน เช่น วัดไทย-ลอสแอนเจลิส รัฐแคลิฟอร์เนีย วัดพุทธาราม รัฐโคโลราโด วัดธรรมาราม รัฐอิลลinoys วัดไทยกรุงวอชิงตันดี.ซี. รัฐแมรีแลนด์ เป็นต้น

6.2.7 ประเทศออสเตรเลีย

ประเทศออสเตรเลียมีชื่อย่ออย่างเป็นทางการว่า เครือรัฐออสเตรเลีย (Commonwealth of Australia) ประกอบด้วย 6 รัฐ และเขตปกครองตนเอง 2 ชนบท ชนบทแรกคือ ออสเตรเลียน แคพิтолเทอร์ริทอรี เมืองหลวงชื่อ แคนเบอร์ร่า (Canberra) เป็นศูนย์กลางการปกครองของประเทศ ชนบทที่สองคือ นอร์เทิร์นเทร์ริทอรี มีเมืองดาร์วิน (Darwin) เป็นเมืองหลวง ส่วนรัฐทั้ง 6 ประกอบด้วย รัฐนิวเซาท์เวลส์ เมืองหลวงชื่อ ซิดนีย์ (Sydney) รัฐนี้มีประชากร

¹ Robert Topmiller (2539). Buddhism In America.(ออนไลน์)

หนาแน่นมากที่สุด รัฐควีนส์แลนด์ มีเมืองหลวงชื่อ บริสเบน (Brisbane) รัฐเซาท์ออสเตรเลีย เมืองหลวงชื่อ แอดิเลด (Adelaide) รัฐแทสเมเนีย เมืองหลวงชื่อ โฮบาร์ต (Hobart) รัฐเวสเทิร์นออสเตรเลีย เมืองหลวงชื่อ เพิร์ท (Perth) และรัฐวิกตอเรีย เมืองหลวงชื่อ เมลเบิร์น (Melbourne)

ประเทศออสเตรเลียมีประชากรประมาณ 20,555,300 คน (พ.ศ.2549) ส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ ผู้ที่นับถือศาสนาอื่นก็มีอยู่พอสมควร เช่น พระพุทธศาสนา อิสลาม อินดูและยิว ทั้งนี้เพราะออสเตรเลียให้เสรีภาพในการนับถือศาสนา จากการสำรวจผู้นับถือศาสนา ในปี พ.ศ.2544 พบว่าพุทธศาสนาชนมีอยู่ประมาณ 357,813 คน และในปี พ.ศ.2549 มี

ออสเตรเลียนแคปิตอลเทอร์ริทอรี่ (Australian Capital Territory)

ศาสนา	พ.ศ.2529	พ.ศ.2534	พ.ศ.2539	พ.ศ.2544	%ประชากร	%ที่เพิ่มขึ้น
คริสเตียน	11,381,900	12,465,644	12,582,764	12,764,341	68.0%	1.5%
พุทธศาสนา	80,387	139,847	199,812	357,813	1.9%	79.1%
อินดู			67,279	95,473	0.5%	41.9%
อิสลาม	109,500	147,507	200,885	281,578	1.5%	40.2%
ญดาย (ยิว)	69,100	74,386	79,805	83,995	0.4%	5.3%

รัฐนิวเซาท์เวลส์ (New South Wales)

ศาสนา	พ.ศ.2529	พ.ศ.2534	พ.ศ.2539	พ.ศ.2544	%ประชากร	%ที่เพิ่มขึ้น
คริสเตียน			4,464,926	4,520,334	71.4%	1.0%
พุทธศาสนา	35,114	81,908	58,743	147,839	2.3%	80.4%
อินดู			35,576	51,463	0.8%	44.5%
อิสลาม	57,551	77,845	102,288	140,938	2.2%	37.8%
ญดาย (ยิว)		29,641	32,652	34,597	0.5%	5.3%

¹ The Buddhist Council of New South Wales .(2549).Analysis of Religious Growth in Australia.(ออนไลน์)

ศูนย์ทางพระพุทธศาสนาอยู่ประมาณ 412 ศูนย์ แม้จำนวนพุทธศาสนาที่นิกขนในอสเตรเลียจะยังมีปริมาณน้อย แต่ก็มีอัตราการเติบโตรวดเร็วที่สุดในทุกศาสนา ดังตารางผลการวิจัยระหว่างปี พ.ศ.2529-2544¹ ต่อไปนี้

จากการวิจัยนี้ จะเห็นว่าพระพุทธศาสนา มีการเติบโตเร็วมากประมาณ 79-80% ในขณะที่ศาสนาคริสต์อันเป็นศาสนาเดิมของชาวอสเตรเลียซึ่งมีผู้นับถือมากที่สุด มีอัตราการเติบโต 1.5% ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าลดลงตระระยะเวลา 15 ปี จากปี พ.ศ.2529-2544 คริสต์ศาสนาแทบไม่ขยายขึ้นเลย ทั้งๆ ที่ปริมาณประชากรอสเตรเลียเพิ่มขึ้นทุกปี ผลการวิจัยนี้จึงชี้ให้เห็นว่าประชากรโดยส่วนใหญ่ที่เพิ่มขึ้นมาใหม่จากปี พ.ศ.2529 เป็นต้นมา เลือกนับถือพระพุทธศาสนา และศาสนาอื่น มีเพียงส่วนน้อยหรือแทบไม่มีเลยที่เลือกนับถือคริสต์ศาสนา อันเป็นศาสนาดั้งเดิมของชาวอสเตรเลีย จึงคาดการณ์ได้ว่าในอนาคตจะมีพุทธศาสนาที่นิกขนในอสเตรเลียเพิ่มขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก

ชาวพุทธในอสเตรเลียคแรก เป็นชาวເອເຊີຍທີ່ເຂົ້າໄປทำงานในรัฐต่างๆ โดยเริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ.2391 กลุ่มแรงงานชาวจีนจึงเป็นชาวເອເຊີຍกลุ่มแรกທີ່นำพระพุทธศาสนาเข้าไปแรงงานเหล่านີ້ເຂົ້າໄປทำงานในอุตสาหกรรมชุดทองของรัฐวิกตอเรีย (Victorian gold fields) เพราะในช่วงนີ້เป็นยุคที่ชาวโลกร่วมตื่นทองคำ (Gold Rush) ต่อมาปี พ.ศ.2399 จึงได้สร้างวัดขึ้นที่ทางตอนใต้ของเมืองเบรนวัตต์นີ້มีหลักหลายวัฒนธรรมคือ ทึ้งลัทธิเต้า ขึ้นจือ รวมทั้งเทพเจ้าและโทรคาสตร์ต่างๆ สืบเนื่องจากชาวจีนเหล่านີ້ໄປทำงานชั่วคราว ภายหลังวัดจึงต้องปิดตัวลง

จนกระทั่งในปี พ.ศ.2410 กลุ่มชาวพุทธจากประเทศญี่ปุ่นหลายกลุ่มได้เข้าไปในอสเตรเลีย ซึ่งเป็นกลุ่มของนักการค้าและนักมายากล ได้เข้าไปอย่างต่อเนื่องตลอดศตวรรษ โดยรวมกลุ่มกันอยู่ที่แหล่งอุตสาหกรรมแคนบอร์เทิร์นออสเตรเลีย พระพุทธศาสนาที่นำเข้าไปจากประเทศญี่ปุ่น เป็นมหายานนิกายชินโต จากนີ້ในปี พ.ศ.2413 ชาวพุทธจากศรีลังกาได้เข้าไปทำงานในไร่อ้อยที่รัฐคิวินส์แลนด์ และสร้างวัดนิกายเถรวาทขึ้นในรัฐนີ້ที่ Thursday Island ต่อมาในปี พ.ศ.2525 ชาวศรีลังกาได้เข้ามาสมทบอีกหนึ่งกลุ่มประมาณ 500 คน ชาวพุทธศรีลังกาเหล่านີ້ได้ช่วยกันปลูกต้นโพธิ์ 2 ต้นที่ยังคงเจริญเติบโตยังยืนควบคู่พระพุทธศาสนามาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

แม้ชาวพุทธตะวันตกจะเข้าไปเผยแพร่ในอสเตรเลียเช่นกัน นำโดยพันเอกเยนรี สตีล โอลคอดต์ เข้าไปในปี พ.ศ.2434 เข้าใช้เวลาหลายเดือนบรรยายพระพุทธศาสนาในที่ต่างๆ ด้วยความที่เป็นคนตะวันตกชำนาญในภาษาอังกฤษ เข้าใจวัฒนธรรมในประเทศที่นับถือ

ศาสนาริสต์เป็นอย่างดี จึงทำให้การบรรยายของเขาน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง พันเอกเคนรี่ สตีล โอลค็อตต์ เป็นคนสำคัญที่ร่วมก่อตั้งสมาคม Theosophical Society ขึ้น สมาคมนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเผยแพร่ปรัชญาทางพระพุทธศาสนา หนึ่งในสมาชิกสมาคมนี้คือ อัลเฟร็ด เดียคิน (Alfred Deakin) ซึ่งต่อมาเขาได้เป็นนายกรัฐมนตรีของประเทศออสเตรเลียถึง 3 สมัย อัลเฟร็ด เดียคิน เดินทางไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่ประเทศอินเดียและศรีลังกาเป็นระยะเวลา 3 เดือน ในปี พ.ศ.2433 เขายังได้เผยแพร่หนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเล่มหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ได้จากการเยือนถิ่นพระพุทธศาสนาในครั้งนั้น

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาอยุคแรกในออสเตรเลีย กระทำโดยชาวว้าสเป็นหลัก จนกระทั่งปี พ.ศ.2453 พระภิกษุชาวพม่ารูปแรกได้เดินทางไปออสเตรเลีย จึงเป็นจุดเริ่มต้นให้พระภิกษุจากເອເຊີຍປະເທດຕ່າງໆ ตามเข้าไปภายหลัง เพื่อยังความสว่างทางปัญญาให้เกิดขึ้นแก่ชาวออสเตรเลีย นับตั้งแต่บัดนั้นได้เกิดองค์กรทางพระพุทธศาสนาขึ้นหลายแห่ง เช่น ในปี พ.ศ.2481 เล็น บูลเล็น (Len Bullen) ก่อตั้งกลุ่มผู้ศึกษาพระพุทธศาสนาขึ้นที่เมืองเมลเบิร์น ในปี พ.ศ.2496 สมาคมพระพุทธศาสนาแห่งวิกตอเรีย¹ได้รับการก่อตั้งขึ้น และที่สำคัญในปี พ.ศ.2501 มีการก่อตั้งสหพันธ์พระพุทธศาสนาแห่งออสเตรเลียขึ้น ซึ่งสหพันธ์นี้เติบโตรวดเร็วมาก ขยายสาขาไปหลายแห่ง เช่น ออสเตรเลียตะวันตก ออสเตรเลียใต้ ควีนส์แลนด์ และรัฐวิกตอเรีย

ก่อนถึงปี พ.ศ.2513 มีพระภิกษุจากศรีลังกาชื่อ โซมาโลกะ (Somaloka) เดินทางเข้าไปประ觧พระศาสนา ท่านได้ก่อตั้งสมาคมพระพุทธศาสนาแห่งนิวเซาท์เวลส์ขึ้นในปี พ.ศ.2514 โดยสร้างขึ้นที่ Blue Mountains ทางตะวันตกของเมืองซิดนีย์ (Sydney) สมาคมนี้ได้ขยายศูนย์สาขาเพิ่มขึ้นอีกมากมาย สำหรับชาวพุทธจากประเทศไทยได้เข้าไปเผยแพร่เช่นกัน เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ.2527 ได้สร้างวัดธรรมรังษีขึ้นด้วยความร่วมมือจากชาวพุทธนานาชาติ วัดนี้อยู่ในความอุปถัมภ์ของมูลนิธิมหากรุณาธิคุณวิทยาลัย ทำการเปิดสอนธรรมศึกษาเป็นวัดแรกของประเทศออสเตรเลีย นอกจากนี้ยังได้เปิดสอนภาษาไทย ศิลปะ-วัฒนธรรมไทย รำไทย และอื่นๆ ให้กับชาวต่างชาติและชาวไทยอีกด้วย ภายหลังชาวพุทธไทยได้สร้างวัดขึ้นอีกหลายแห่ง

¹ SGIA History (2549).Soka Gakkai International Australia.(ออนไลน์)

หมายเหตุ ข้อมูลใน www.buddhanet.net มีจำนวนกลุ่ม SGI ในประเทศออสเตรเลียอยู่เพียงไม่กี่กลุ่มเท่านั้น ทั้งนี้ เพราะจากที่กล่าวไว้แล้วในตอนต้นว่าเป็นการยกที่จะรวมข้อมูลขององค์กรทางพระพุทธศาสนาทุกนิぎายได้ครบถ้วน และทันสมัยตลอดเวลา ทั้งนี้พระพุทธศาสนาในปัจจุบันมีหลายนิกายกระจายอยู่ทั่วโลก

สำหรับพระพุทธศาสนาที่มีชื่อเริ่มนิเกย์โซกะ กัคไคคนั้น เริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ.2507 โดยได้ชาชุ อิเคดะ ผู้นำองค์กรโซกะ กัคไคคนปัจจุบัน ได้เดินทางเข้าไปในประเทศอสเตรเลีย จัดตั้งกลุ่มโซกะ กัคไคชื่อที่เมืองเมลเบิร์น มีสมาชิก 6 คน หลังจากนั้นได้ขยายกลุ่มออกไปอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันมีอยู่ประมาณ 270 กลุ่มทั่วประเทศอสเตรเลีย แต่ละกลุ่มจะมีสมาชิกประมาณ 5-10 คน¹

ส่วนพระพุทธศาสนาที่เบต เริ่มต้นขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2517 โดยلامะจากทิเบตรูปแรก เดินทางเข้าไปเผยแพร่ในอสเตรเลีย จากนั้นในปี พ.ศ.2519 لامะชื่อ Geshe Acharya Thubten Loden ก็เข้าไปประการศพระศาสนา ได้ตระเวนสอนชาวออสเตรเลียประมาณ 1,000 คน ถึงวิธีการเข้าถึงความสุขและสันติภาพอันยิ่งใหญ่ผ่านหลักพุทธศาสนาที่เบต นอกจากนี้องค์ทั่วโลก ลามะผู้นำส่งมาแห่งทิเบตก็ได้เข้าไปโปรดช่วยเหลือชาวออสเตรเลียด้วยเช่นกัน โดยเข้าไปถึง 3 ครั้ง คือ ในปี พ.ศ.2525 พ.ศ.2535 และพ.ศ.2539 ไปแต่ละครั้งก็ได้พบปะกับพุทธศาสนาที่นิยม มากมาย และที่สำคัญในการไปครั้งที่สาม องค์ทั่วโลก ลามะได้เข้าพบและถ่ายรูปร่วมกับจอห์น 豪เวิร์ด (John Howard) นายกรัฐมนตรีแห่งประเทศไทย ที่ปัจจุบันศูนย์พระพุทธศาสนาที่เบตมีมากถึง 107 ศูนย์ ซึ่งถือว่ามีอัตราการเติบโตรวดเร็วมาก

6.3 สาเหตุที่ชาวตะวันตกหันมานับถือพระพุทธศาสนา

การมาเออเชียของชาวตะวันตกในยุคล่าอาณานิคม แม้โดยมากความตั้งใจเดิมจะมาเพื่อการค้า การเมือง และการเผยแพร่คริสต์ศาสนา แต่เมื่อเข้าเหล่านั้นได้สัมผัสกับหลักเหตุผล ในพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับวิทยาศาสตร์ที่กำลังเจริญรุ่งเรืองอยู่ในตะวันตก ทำให้หลายต่อหลายคนเกิดความประทับใจทุ่มเทศึกษาอย่างจริงจัง และยังเป็นกำลังสำคัญในการเผยแพร่ในแวดวงตะวันตกด้วย ประกอบกับในพุทธศาสนาที่ 24 และ 25 ที่ผ่านมา มีการจัดสัมมนาทุกจำนวนมากจากเออเชียไปเผยแพร่พุทธธรรมในยุโรป อเมริกา และโอเชียเนีย ปัจจุบันชาวตะวันตกจำนวนมากไม่น้อยจึงหันมาสนใจพระพุทธศาสนาและมีแนวโน้มจะเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาที่มีชื่อเริ่มต้นที่ "ไค" ทั้งนี้ เพราะหลักคำสอนที่ให้ศรัทธาในพระเจ้าโดยปราศจากเหตุผล ไม่เป็นที่นิยมของชาวตะวันตกเสียแล้ว ชาวยุโรปและอเมริกาจำนวนมากไม่เชื่อเรื่องพระเจ้า หากพระเจ้าทรงมีมหิทธานุภาพ ทรงสร้างสรรพสิ่ง และยิ่งด้วยความเมตตากรุณาจริง พระองค์คงไม่ปล่อยให้โศกนาฏกรรมสะเทือนโลกวันที่ 11 กันยายน พ.ศ.2544

เกิดขึ้นกับชาวอเมริกัน ด้วยเหตุนี้ชาวตะวันตกมากมายจึงเลิกนับถือศาสนาเติมและกล้ายเป็นคนว่างจากศาสนา แต่เมื่อเข้าเหล่านี้มาพบพระพุทธธรรม คำสอนที่ห้าให้พิสูจน์โดยไม่จำเป็นต้องเชื่อตาม จึงปักใจรักพระพุทธศาสนาอย่างนัก

อัลเบิร์ต ไอลส์ไตน์ เคยให้ทัศนะเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและศาสนาที่สอนให้เชื่อในพระเจ้าไว้ว่า “ศาสนาในอนาคตจะต้องเป็นศาสนาสากล ศาสนาที่นิรภัยเห็นอพระเจ้าที่มีตัวตน และควรเว้นคำสอนแบบสำเร็จรูปที่ให้เชื่อตามเพียงอย่างเดียว และแบบเทววิทยา คืออ้างเอาเทวดาเป็นหลักใหญ่ ศาสนาที่นี้เมื่อครอบคลุมทั้งธรรมชาติและจิตใจ จึงควรมีรากฐานอยู่บนสำนึกทางศาสนาที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ต่อสิ่งทั้งปวง คือทั้งธรรมชาติและจิตใจอย่างที่เป็นหน่วยรวมที่มีความหมาย พระพุทธศาสนาตอบข้อกำหนดนี้ได้ ถ้าจะมีศาสนาใดที่รับมือได้ กับความต้องการทางวิทยาศาสตร์สมัยปัจจุบัน ศาสนาที่นิรภัยเป็นพระพุทธศาสนา”¹

นอกจากนี้ พระพุทธศาสนา yang มีคำสอนไม่ให้ใช้ความรุนแรงด้วย ดังที่ปรากฏในโอวาทปาฏิโมกข์ จึงถูกใจชาวตะวันตกผู้ไฟหานั้นติภพยิ่งขึ้น ชาวพุทธที่แท้จริงแม้ถูกทำร้ายจนถึงชีวิตก็ไม่มีประกายในประวัติศาสตร์ว่าได้ร่วมตัวกันจับอาวุธขึ้นต่อสู้ ได้แต่ใช้ความอดทนตามพระพุทธโอวาท แต่ในศาสนาเทวนิยมนั้นมีประกายอยู่บ่อยครั้งทั้งในอดีตและปัจจุบันที่เกิดการนองเลือดขึ้นระหว่างศาสนาบ้าง ระหว่างนิกายบ้าง เช่น สงครามครูเสด (Crusade)² เป็นต้น ชาวคริสต์และมุสลิมต่อสู้กันยาวนานเกือบ 200 ปี จากปี พ.ศ.1639-พ.ศ.1834 เพื่อแย่งเมืองเยรูซาเล็ม ที่เชื่อกันว่าเป็นดินแดนศักดิ์สิทธิ์ตามหลักศาสนาของตน³ ด้วยหลักแห่งเหตุผล ไม่สอนให้เชื่อโดยไม่ได้พิสูจน์ และการไม่ใช้ความรุนแรง พระพุทธศาสนาจึงเป็นที่ยอมรับของชาวตะวันตกมากขึ้นเรื่อยๆ ปัจจุบันพระพุทธศาสนาในตะวันตกจึงเติบโตรวดเร็วมาก

¹ พันเอก (พิเศษ) นวม สงวนทรัพย์. เมธีตะวันตกชาวพุทธเล่ม 2, หน้า 190-192

² ส่วนในกรณีพระญี่ปุ่น เกาหลี และจีนบางนิกายที่มีอาวุธป้องกันตัว และบางรูปถึงกับอกรบในยามสงคราม กลาง-เมืองนั้นถือว่าไม่ได้เป็นชาวพุทธที่แท้จริง แต่ถึงกระนั้นก็ไม่ได้ทำให้ภาพพระพุทธศาสนามัวหมองด้วยเหตุการณ์นี้ เพราะเมื่อเทียบกับสงครามศาสนาของศาสนาเทวนิยมแล้วถือว่าเล็กน้อยมาก

³ Crusade มาจากคำว่า Cross แปลว่า ไม้กางเขน

⁴ ไทยรัฐ (2548). สงครามครูเสด.(ออนไลน์)

ชาวตะวันตกในแต่ละประเทศที่ไม่เชื่อเรื่องพระเจ้า¹

ประเทศ	ประชากร	%Atheist	จำนวนคน
	พ.ศ. 2547	พ.ศ. 2548	ไม่เชื่อเรื่องพระเจ้า ²
1. รัสเซีย	143,782,000	24-48%	34,507,680 - 69,015,360
2. เยอรมนี	82,425,000	41-49%	33,734,250 - 40,388,250
3. ฝรั่งเศส	60,424,000	43-54%	25,982,320 - 32,628,960
4. สหรัฐอเมริกา	293,028,000	3 - 9%	8,790,840 - 26,822,520
5. อังกฤษ	60,271,000	31-44%	18,684,010 - 26,519,240
6. แคนาดา	32,508,000	19 - 30%	6,176,520 - 9,752,400
7. สเปน	40,281,000	15 - 24%	6,042,150 - 9,667,440
8. ญี่ปุ่น	47,732,000	220%	9,546,000
9. อิตาลี	58,057,000	6 - 15%	3,483,420 - 8,708,550
10. สวีเดน	8,986,000	46 - 85%	4,133,560 - 7,638,100
11. เนเธอร์แลนด์	16,318,000	39 - 44%	6,364,020 - 7,179,920
12. สาธารณรัฐเช็ก	10,246,100	54 - 61%	5,328,946 - 6,250,121
13. ออสเตรเลีย	19,913,000	24 - 25%	4,779,120 - 4,978,250
14. ยังการี	10,032,000	32 - 46%	3,210,240 - 4,614,720
15. เบลเยียม	10,348,000	42 - 43%	4,346,160 - 4,449,640
รวม / เฉลี่ย %	894,351,100	29 -38%	175,169,630 - 258,613,471

¹ Zuckerman, Phil. (2548) "Atheism: Contemporary Rates and Patterns", chapter in The Cambridge Companion to Atheism, ed. by Michael Martin, Cambridge University Press: Cambridge, UK

อ้างใน www.adherents.com (2005)The Largest Atheist / Agnostic Populations.(ออนไลน์)

² มี 2 ประเภท คือ ผู้ที่ไม่เชื่อเรื่องพระเจ้า (Atheist) และ ผู้ที่คิดว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะรู้เรื่องพระเจ้า (Agnostic)

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 6 พระพุทธศาสนา ในตะวันตก จะโดยสมบูรณ์แล้ว โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 6 และกิจกรรม ในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 6 แล้วจึงศึกษาบทที่ 7 ต่อไป

บทที่ 7

บทสรุป

เนื้อหาบทที่ 7

บทสรุป

7.1 สรุปประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

7.2 ตารางเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

แนวคิด

พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นเมื่อ 2,500 กว่าปีที่ผ่านมา โดยการตรัสรู้ธรรมของพระสัมมา-

สัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงทำให้ผู้คนในสังคมอินเดียสมัยนั้นและทั่วความเชื้อเดิมในศาสนา

พราหมณ์หันมานับถือพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก การแสดงจุบัติขึ้นของพระพุทธองค์

จึงเป็นเหตุการณ์ที่ยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์อินเดียและประวัติศาสตร์โลก

เมื่อกาลก่อนไปนานา พระพุทธศาสนาได้เผยแพร่ออกไปกว้างขวางทั้งในเอเชีย

และตะวันตก ส่วนในอินเดียนั้นพุทธบริษัทยุคหลังเน้นการศึกษาพระปริยัติธรรม แต่หย่อนการ

ปฏิบัติธรรม ทำให้ความรู้ในพระธรรมวินัยไม่ถูกต้องสมบูรณ์ พระพุทธศาสนาจึงแตกออกเป็น

นิกายต่างๆ มากมาย และเลื่อมสูญไปในที่สุดหลังการทำลายของอินดูและมุสลิม

ถึงแม้พระพุทธศาสนาจะสูญสิ้นไปจากอินเดียแล้ว แต่ยังไม่สูญหายไปจากโลก

เพราะผลจากการเผยแพร่ของสมณทูต 9 สาย และการเผยแพร่ของชาวพุทธในยุคต่างๆ ทำให้

พระพุทธศาสนาไปเจริญรุ่งเรืองอยู่ในดินแดนอื่นๆ แทน ชาวพุทธจากประเทศต่างๆ ก็ได้ย้อน

กลับมาฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในอินเดียขึ้นใหม่

จากประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาที่กล่าวมากทั้งหมดทำให้ได้ข้อคิดที่สำคัญในการดำรง

รักษาพระพุทธศาสนา 2 ประการคือ

1. ชาวพุทธต้องเป็นพุทธศาสนาที่แท้จริง
 2. ชาวพุทธต้องไม่นิ่งดูดายเมื่อมีภัยเกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา และพุทธบริษัททั้ง 4
- ต้องช่วยกันเผยแพร่พระพุทธศาสนาไปทั่วโลก เพื่อที่ว่ายามใดที่พระพุทธศาสนาบางประเทศ
- เลื่อมลง ชาวพุทธจากประเทศที่มีพระพุทธศาสนาเข้มแข็งก็จะมาช่วยฟื้นฟูได้ ด้วยเหตุนี้
- พระพุทธศาสนา ก็จะมั่นคงลีบไปได้ยาวนาน

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักศึกษาทราบภาพรวมประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาโดยย่อ ตั้งแต่古至今 จนถึงปัจจุบัน ทราบปัจจัยแห่งความเสื่อมและความเจริญของพระพุทธศาสนา รวมทั้งได้ข้อคิดที่สำคัญในการรักษาพระพุทธศาสนาให้มีอายุยืนนาน และเพื่อให้นักศึกษาได้ทบทวนความจำ โดยศึกษาจากตารางเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

บทที่ 7

บทสรุป

7.1 สรุปประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

การเสด็จอุบัติขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อ 2,500 กว่าปีที่ผ่านมา เป็นเหตุการณ์ที่ยิ่งใหญ่ของประวัติศาสตร์อินเดียและประวัติศาสตร์โลก เพราะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและวัฒนธรรมในสังคมอินเดียครั้งใหญ่อย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ชาวอินเดียจำนวนมากจากทุกชั้นวรรณะทั้งกษัตริย์ พระاهมณ์ แพศย์ และศูตร ลัทธิความเชื่อดั้งเดิมในศาสนาพระاهมณ์ที่หยิ่งรากลึกอยู่ในสังคมมหাতายพันปีแล้วหันมานับถือพระพุทธศาสนา หลังพุทธปรินิพพานแล้วพระพุทธศาสนาในอินเดียก็เจริญรุ่งเรืองอยู่ยาวนาน โดยเฉพาะในยุคพระเจ้าอโศกมหาราชถือว่าเป็นยุคทองของพระพุทธศาสนา พระองค์ทรงส่งสมณทูต 9 สายไปประจำศรีภูมิทั่วโลก นำความเชื่อและ教えของพระพุทธศาสนาแพร่ขยายไปยังดินแดนต่างๆ อย่างกว้างขวางและส่งผลสะเทือนไปทั่วเอเชียและยุโรป

แม้พระสัทธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้จะเป็นสัจธรรมที่ไม่เสื่อมไปตามกาลเวลา บุคคลใดที่ปฏิบัติตามคำสอนอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ทั้งปริยัติ ปฏิบัติ ก็จะยังให้เกิดปฏิเวธคือ การบรรลุธรรมในระดับต่างๆ ได้อย่างแน่นอน แต่พุทธบริษัทในอินเดียยุคหลังเน้นปริยัติใช้จินตนาการปัญญา (ความรู้คิด) ในการศึกษาพระธรรมวินัย หย่อนการปฏิบัติธรรม (ขาดความรู้แจ้ง) ทำให้ความรู้ในพระธรรมวินัยไม่ถูกต้องสมบูรณ์ มีความเห็นในพระธรรมวินัยแตกต่างกันไปตามความคิดเชิงตรรกะและประสบการณ์ของแต่ละคน ทำให้พระพุทธศาสนาแตกออกเป็นนิกายต่างๆ มากมาย เป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาอ่อนแอลง จนไม่อาจจะต้านทานการรุกรานจากต่างศาสนาคืออิสลามได้ ประมาณ 1,700 ปีหลังพุทธปรินิพพาน พระพุทธศาสนาจึงสูญสิ้นไปจากอินเดีย

ถึงแม้พระพุทธศาสนาจะสูญสิ้นไปจากอินเดียแล้วแต่ยังไม่สูญหายไปจากโลก เพราะผลจากการเผยแพร่ของสมณทูต 9 สายในยุคพระเจ้าอโศกมหาราชและการเผยแพร่ของชาวนอกประเทศต่อมา ทำให้พระพุทธศาสนาไปเจริญรุ่งเรืองอยู่ในดินแดนอื่นๆ แทน ทั้งกรุงศรีอยุธยา ราชอาณาจักรเชียงใหม่ เชียงราย ศรีลังกา ไทย พม่า กัมพูชา ลาว และมหาดเล็กทางชายหน้า biển จีน ญี่ปุ่น

ເກາຫລື ເວີດນາມ ເປັນຕົ້ນ ທ່ານພູຖອນໃນປະເທດເຫຼົານີ້ໄດ້ກັບໄປຟິ່ນພູພະພູຖອຄາສນາໃນ
ອີນເດືອຍຂຶ້ນໃໝ່ ປັຈຈຸບັນຈໍານວນພູຖອຄາສນິກິຈນີ້ໃນອີນເດືອຍເພີ່ມມາກີ່ນຳຕາມລຳດັບ ນອກຈາກນີ້ເນື່ອ
ປະເທດໄດ້ມີທີ່ທ່າວ່າພູຖອຄາສນາຈະເລື່ອມສູງດ້ວຍກັຍຕ່າງໆ ກີຈະໄດ້ຮັບຄວາມຊ່ວຍເຫຼືອຟິ່ນພູ
ຈາກທ່ານພູຖອປະເທດຕ່າງໆ ມຸນເວີນກັນໄປ ດ້ວຍເຫຼຸນີ້ພູຖອຄາສນາຈຶ່ງຄອງຢູ່ຄູ່ໂລກນາໄດ້
ຕຽບກະທັ້ງປັຈຈຸບັນ ຈາກປະວັດີສາສຕ່ຣີພູຖອຄາສນາທີ່ກຳລັວມາທັ້ງໝົດທຳໃຫ້ໄດ້ຂ້ອຄິດທີ່
ສຳຄັນໃນການອໍາງຮັກໜາພູຖອຄາສນາ 2 ປະການກີ້ອ

1. ชาวพุทธต้องเป็นพุทธศาสนิกชนที่แท้จริง

จะต้องศึกษาพระปริยัติธรรมให้แท้ๆ แล้วนำมาประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะการเจริญสมานธิภาวะเพื่อยังให้เกิดปฏิเว霍คือการบรรลุธรรมในระดับต่างๆ หากชาวพุทธทำได้ เช่น นี่ก็จะทำให้มีความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัยได้อย่างถูกต้องลึกซึ้ง มีศรัทธามั่นคง ซึ่งส่งผลเป็นความมั่นคงของพระพุทธศาสนาด้วย เพราะไม่ว่าจะมีภัยใดๆ ก็เกิดขึ้น พุทธบริษัทก็จะยึดมั่นต่อพระสัจธรรมคำสอน ไม่หวั่นไหวผันแปรไปตามลิ่งที่มาระบุ จะรักษาลีบhoodพระพุทธศาสนาลีบต่อไปแม้จะต้องแลกด้วยชีวิต

2. ชาวพุทธต้องไม่นิ่งดูดายเมื่อมีภัยเกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา

จะต้องถือหลักว่า “เรื่องส่วนตัวให้วางอุเบกษา แต่เรื่องพระศาสนาให้อาอุเบกษาไว้” ต้องช่วยกันจัดปัดเป่าภัยที่เกิดขึ้นโดยมีเป้าหมายเพื่อรักษาพระพุทธศาสนาเอาไว้ให้ได้ และช่วยกันเผยแพร่องค์ธรรมคำสอนให้กว้างไกลไปทั่วโลก ทั้งนี้ เพราะหากประเทศไทยไม่สามารถเสื่อมลง ก็จะได้รับการช่วยเหลือจากประเทศอื่นที่ศาสนาพุทธยังคงรุ่งเรืองอยู่ การเผยแพร่และการจัดปัดเป่าภัยพระศาสนาที่เป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททั้ง 4 คือ พระภิกษุ สามเณร อุบาสก และอุบาลิกา จะต้องช่วยกันทั้งหมดอย่าปล่อยให้เป็นภาระของพระภิกษุเพียงอย่างเดียว ครอญในเพศภาวะใดและมีทำหน้าที่อะไรก็ให้ทำหน้าที่นั้นให้สมบูรณ์ หากทำได้เช่นนี้ พระพุทธศาสนา ก็จะมั่นคงสืบไปได้ยาวนาน

7.2 ตารางเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

ตารางเหตุการณ์สำคัญของประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาที่จะแสดงต่อไปนี้ อ้างอิงข้อมูลพื้นฐานจากเว็บไซต์ www.buddhanet.net พุทธศาสนาในประเทศไทยเข้าใจกันว่า พระพุทธองค์ทรงมีพระชนม์ชีพอยู่ระหว่าง 623-543 B.C.E.¹ และ พุทธศักราช ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันจะเร็วกว่าคริสต์ศักราช 543 ปี กล่าวคือ พุทธศักราช 2550 จะตรงกับ คริสต์ศักราช 2007 แต่ในความเป็นจริงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีพระชนม์ชีพอยู่ระหว่าง 565-485 B.C.E. ซึ่งหากนับ พ.ศ. ตามนี้แล้วจะตรงกับ พ.ศ. 2492 ไม่ใช่ พ.ศ. 2550 ต่างกันอยู่ 58 ปี กล่าวคือ พ.ศ. ที่เราใช้กันอยู่ในปัจจุบันเร็วกว่าความเป็นจริงประมาณ 58 ปี

ความคลาดเคลื่อนนี้เกิดขึ้นเนื่องจากพุทธศักราชที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน ประเทศศรีลังกาเป็นผู้จัดทำขึ้นในช่วงประมาณ 1000 ปีหลังพุทธกาล โดยนำข้อมูลจากระยะเวลาการครองราชย์ของกษัตริย์ลังกาแต่ละพระองค์นับแต่ครั้งพุทธกาล ซึ่งมีบันทึกไว้ในคัมภีร์ลังกาวงศ์และคัมภีร์มหาวงศ์ (คัมภีร์บันทึกเรื่องราวในประวัติศาสตร์ของลังกาและพระพุทธศาสนา) รวมกันกำหนดเป็นพุทธศักราชขึ้นและพม่ากับไทยก็นำมาใช้

แต่ข้อมูลจากคัมภีร์ลังกาวงศ์และคัมภีร์มหาวงศ์มีความคลาดเคลื่อนอยู่ประมาณ 58 ปี เนื่องจากในช่วงหนึ่งลังกาถูกพากพวยจากอินเดียกทัพบุกไปยึดเป็นเมืองขึ้นและเกิดสังคมกลางเมือง ผลของสังคมทำให้การบันทึกข้อมูลการขึ้นครองราชย์ของกษัตริย์ลังกานั้นมีความคลาดเคลื่อนไป เราสามารถตรวจสอบเวลาที่คลาดเคลื่อนนี้ได้จากหลักฐาน 2 ประการคือ 1) การขึ้นครองราชย์ของพระเจ้าอโศกมหาราชกับพุทธปรินิพพานห่างกัน 218 ปี ซึ่งมีกล่าวไว้ในคัมภีร์บาลี เช่น สมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัย และคัมภีร์กถาวัตถุในพระอภิธรรมปีฎก เป็นต้น 2) เวลาที่พระเจ้าอโศกขึ้นครองราชย์คือ 267 ปีก่อนคริสต์ศักราช

สรุปได้ตัวเลขว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพานเมื่อ 485 ($218+267 = 485$) ก่อนคริสต์ศักราช เพราะฉะนั้นคริสต์ศักราช 2007 จึงตรงกับพุทธศักราช 2492 ($2007+485$) เพื่อป้องกันความสับสน ตารางแสดงเหตุการณ์นี้จึงใช้คริสต์ศักราชและจำนวนเล็บพุทธศักราชไว้ข้างท้ายเหตุการณ์สำคัญๆ

บางเหตุการณ์ที่จะกล่าวในตารางต่อไปนี้อาจจะระบุปี พ.ศ. แตกต่างกันบ้าง บ้างเล็กน้อยทั้งนี้เพราะแหล่งอ้างอิงต่างกัน เหตุที่ไม่ใช่แหล่งอ้างอิงเดียวกัน เพราะไม่อาจหาตำราหรือแหล่งข้อมูลที่กล่าวถึงทุกเหตุการณ์ได้ครบสมบูรณ์ในเล่มเดียวกันได้ การศึกษา

¹ B.C.E = Before common Era หรือ Before the Christian Era หมายถึงก่อนคริสต์ศักราช

ประวัติศาสตร์จึงมุ่งให้นักศึกษาทราบระยะเวลาของเหตุการณ์ต่างๆ ในลักษณะกว้างๆ เพราะบางกรณีเมื่ออาจจะระบุเวลาได้ชัดเจน และมุ่งหวังให้นักศึกษาได้บทเรียนจากประวัติศาสตร์มากกว่าการจดจำวันเวลาที่เกิดขึ้นของแต่ละเหตุการณ์ในอดีต

ค.ศ.	เหตุการณ์สำคัญ	แสดงเหตุการณ์อื่นของโลก
ก่อน คริสต์ ศตวรรษ 600 ปี	<ul style="list-style-type: none"> * ช่วงพระชนมชีพของเจ้าชายสิทธิชัตถะ ตั้งแต่ประสูติ ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และปรินิพพาน (565-485 B.C.E.) หมายเหตุ ที่ใช้กันทั่วไปคือ 623-543 B.C.E. 	<ul style="list-style-type: none"> * ก่อตั้งอาณาจักรเปอร์เซีย โดยพระเจ้าไซรัส-มหาราช [Cyrus the Great, 550 B.C.E.] * ของ (551-479 B.C.E.) * กำเนิดศาสนาชาวవิระ ศาสนาเชน (550 B.C.E.)
ก่อน คริสต์ ศตวรรษ 500 ปี	<ul style="list-style-type: none"> * สังคายนากั้งที่ 1 ณ กรุงราชคฤห์ (485 B.C.E. หรือ พ.ศ.1) หลังจากพุทธปรินิพพาน 3 เดือน ภายใต้การ อุปถัมภ์ของพระเจ้าอชาตศัตฐ * ผลการสังคายนาทำให้มีการจัดหมวดหมู่พระธรรมวินัย อย่างเป็นระบบเบียบดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และพุทธบริษัทรักษาไว้ด้วยการท่องจำ 	<ul style="list-style-type: none"> * สังคามนมาราชอน (469-399 B.C.E.) * สังคามกรีกกับเปอร์เซีย (490-479 B.C.E.) * โสเครติส (469-399 B.C.E.) * เพลโต (427-347 B.C.E.)
ก่อน คริสต์ ศตวรรษ 400 ปี	<ul style="list-style-type: none"> * การสังคายนากั้งที่ 2 ณ กรุงเวสาลี (พ.ศ.100) หลังพุทธปรินิพพาน ประมาณ 100 ปี * สงฆ์แทกกันเป็นครั้งแรก เนื่องจาก “คณานมหاسังฆิกะ” ไม่พอใจผลการสังคายนางึงแยกไปทำสังคายนาต่างหาก เรียกว่า มหาสังคายนา 	<ul style="list-style-type: none"> * อริสโตเติล (384-322 B.C.E.) * พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ (356-323 B.C.E.) ยกทัพบุกอินเดีย (327 B.C.E.)
ก่อน คริสต์ ศตวรรษ 300 ปี	<ul style="list-style-type: none"> * พระเจ้าอโศกมหาราชปักรองอินเดีย (พ.ศ.218-255) ทรงอุปถัมภ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่ระดับสากล ครั้งแรก โดยส่งสมณทูต 9 สาย ไปประกาศพระศาสนา * สังคายนากั้งที่ 3 ณ เมืองปาฏลีบุตร (พ.ศ.236) ภายใต้การอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช * พระไตรปิฎกฉบับบาลี เสาร์สมบูรณ์ * พระมหินทเถระปักหลักพระพุทธศาสนาในครีลังกา (พ.ศ.239) 	<ul style="list-style-type: none"> * กำแพงเมืองจีน (250 B.C.E.) * กำแพงเศเครียน [Hadrian, ประเทศอังกฤษ]

ก่อน คริสต์ ศตวรรษ ที่ 200 ปี	<ul style="list-style-type: none"> * การเริ่มต้นของพระพุทธศาสนาพากยาน (พ.ศ.286) * การประพันธ์ปรัชญาปารามิตาสูตร * สองพระธรรมทูตจากอินเดียmanyang ประเทกจีน (พ.ศ.611) ในสมัยพระเจ้าชั้นมิ่งตี่ (พ.ศ.601-618) แห่งราชวงศ์ชั้น และได้เปลี่ยนกีรต์ต่างๆ เป็นภาษาจีน เช่น พระพจน์สีสิบสองบท ซึ่งได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายมาจนถึงปัจจุบัน 	<ul style="list-style-type: none"> * ก่อสร้างสหูปสาณจี (Sanchi) และพระเจดีย์โพธิคยา ในประเทศอินเดีย * ราชวงศ์ชั้นของจีน (พ.ศ.337-763)¹
ก่อน คริสต์ ศตวรรษ ที่ 100 ปี	<ul style="list-style-type: none"> * อาจารีกัมภีร์นิกายตรวจสอบภาษาบาลีลงในлан ณ ถ้ำโอลกะ ประเทศไทย (พ.ศ.451-454) * มิลินทปัญหา : การสนทนปัญหาธรรมะระหว่างพระยาเมลินท์กับพระนาคเสน 	<ul style="list-style-type: none"> * เริ่มนับปีตามปฏิกินใหม่ของ จุเลียส ซีsar แห่งกรุงโรม ประเทศไทย (01B.C.E. Mar 1) * จุเลียส ซีsar (100-44 B.C.E.) * เวอร์กิล (Virgil) กวีชาวลาติน (70-19 B.C.E.)
คริสต์ ศตวรรษ ที่ 1 (ค.ศ. 1-100)	<ul style="list-style-type: none"> * การสังคายนครรั้งที่ 4 ณ ชาลันดา หรือแคเขตเมียร์ (พ.ศ.643)⁴ ภายใต้การอุปถัมภ์ของพระเจ้า-กันนิกมหาราช (พ.ศ.621-644) * สถาปนาพระพุทธศาสนา ณ ประเทศไทย (พ.ศ.643) และประเทศไทย (พ.ศ.693) * ประพันธ์พระสัทธรรมปุณฑริกสูตร และพระสูตร อื่นๆ ของพากยาน * พระพุทธศาสนาเข้าสู่อาเซียนกลาง และประเทศไทย 	<ul style="list-style-type: none"> * พระเยซู (ค.ศ.0-33) * การทำลายล้างนครเยรูซาเล็ม (ค.ศ.70) * การนำเสนอรูปพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยงานศิลปะครั้งแรก
คริสต์ ศตวรรษ ที่ 2	<ul style="list-style-type: none"> * ยุคแห่งนักปรัชญาพระพุทธศาสนาในอินเดีย ท่านนาครชุน (พ.ศ.693) ผู้ก่อตั้งนิกายมารยมิกะ (The Middle Way = ทางสายกลาง) 	<ul style="list-style-type: none"> * ยุครุ่งเรืองสูงสุดของอาณาจักรโรมัน * ค.ศ.185 พระมหาณชื่อ ศุภะ ตั้งราชวงศ์ ศุภะ ในแคว้นมคธ สถาปนาตัวเองเป็นกษัตริย์นามว่าปุ่ยมิตร พระองค์ทรงทำลายพระพุทธศาสนาอย่างหนัก ราชวงศ์นี้ตั้งอยู่ 112 ปี

¹ www.geocities.com (2549) Dynasty / ราชวงศ์ (ออนไลน์)

คริสต์ศัตวรรษที่ 3	<ul style="list-style-type: none"> * พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทยมาระหว่าง ขอม ล้านนา และอินโดนีเซีย * ก่อตั้งนิกายโยคاجาร โดยท่านไมตรีyanatha (Maitreyanatha) * พระพุทธศาสนาเผยแพร่เข้าสู่อิหร่าน (Persia) โดยกลุ่มพ่อค้า 	<ul style="list-style-type: none"> * ยุค 3 ก็คือ วุยก็อก จากก็อก ง่องก็อก ยุคนี้จึงได้รับวิทยาการอันทันสมัย หลายอย่างจากอินเดีย (ค.ศ.220-265) * จักรพรรดิคองสแตนตินเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ (ค.ศ.312)
คริสต์ศัตวรรษที่ 4	<ul style="list-style-type: none"> * ท่านอสังคะ (พ.ศ.853-933) และวสุพันธุ (พ.ศ.963-1043) อาจารย์ผู้มีชื่อเสียงของนิกายโยคاجาร * พัฒนาการของนิกายวัชรยานในอินเดีย * ท่านกุณารชีวงศ์ (พ.ศ.887-956) และท่านชุยหยวน [Hui-yuan, พ.ศ.877-959] แปลคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นภาษาจีน * พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทยทางลี (พ.ศ.915) 	<ul style="list-style-type: none"> * ราชวงศ์คุปตตะ พระเจ้าจันทรคุปต์ที่ 2 (ค.ศ.375-415) ทรงราชย์ต่อจากพระบิดา ปกคล้องตอนเหนือของอินเดียกลาง * เชนต์ ออแกสติน [Saint Augustine, ค.ศ.354-430]
คริสต์ศัตวรรษที่ 5	<ul style="list-style-type: none"> * มหาวิทยาลัยสังฆก่อตั้งที่นีลันทาประเทศไทยอินเดีย * พระพุทธโนมายารย์ แต่งคัมภีร์วิสุทธิชิมรรค (Visuddhimagga) และอรรถกถาที่สำคัญๆ หลายเล่ม ในศรีลังกา * พระพุทธศาสนาตั้งมั่นในประเทศไทยและเกาหลี * หลวงจีนฟานเหียนจาริกไปอินเดีย (พ.ศ.942-957) * ดำเนินนิกายสูขาวดีในประเทศไทย * กิจมุลีนิกายเดร瓦จากศรีลังกา นำรูปแบบการอุปสมบทกิจมุลีที่สมบูรณ์ไปสู่ประเทศไทย (พ.ศ.976) * พระพุทธศาสนาหมายเผยแพร่สู่เกาหลี ญี่ปุ่น จีน มองโภ ลาว ไทย ฯ 	<ul style="list-style-type: none"> * ยุคแห่งการล่าอาณาจักรของอังกฤษ * สร้างโรงพยาบาลแห่งแรกในศรีลังกา (ค.ศ. 437) * ยุคตกต่ำของอาณาจักรโรมันตะวันตก (ค.ศ. 476)

คริสต์ศตวรรษที่ 6	<ul style="list-style-type: none"> * ท่านโพธิธรรมผู้ก่อตั้งนิกายเช็น เดินทางจากอินเดียมาถึงประเทศไทย (พ.ศ.1069) * ราชวงศ์ชูยในประวัติศาสตร์จีน (พ.ศ.1132-1160) จุดเริ่มต้นยุคทองของพระพุทธศาสนาในจีน * การพัฒนาของนิกายเทียนไท (T'ien-tai), นิกายหัวเย็น (Hua-yen), นิกายสุขาวดี และนิกายเชน ในประเทศไทย * พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทยปีปุ่น (พ.ศ.1081) และกลายเป็นศาสนาประจำชาติ (พ.ศ.1137) * พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในประเทศไทยในโคนีเชีย * กษัตริย์คุสรุ (Kusru) แบลชาดกเป็นภาษาอิหร่าน หรือเปอร์เซีย [Persian, พ.ศ.1074-1122] 	<ul style="list-style-type: none"> * มุหัมมัด ศาสดออิสลาม (ค.ศ.570-632) * ยุคการเผยแพร่ขยายของศาสนาอิสลาม (ค.ศ.630-725) * สร้างเจดีย์แห่งแรกในจีน (ค.ศ.600)
คริสต์ศตวรรษที่ 7	<ul style="list-style-type: none"> * ก่อสร้างพระราชวังโภตาลา วัดโภกัง และวัดราโนเมในทิเบต เพื่อประดิษฐานพระพุทธรูป (พ.ศ.1184-1193) * พระเจ้าหาราชวรชนะ (พ.ศ.1149-1190) แห่งอาณาจักรอินเดียตอนเหนือ ทรงเป็นกษัตริย์พระองค์แรกในราชวงศ์วรชนะ ที่นับถือพระพุทธศาสนา ทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองอีกรั้ง * พระถังซัมจัจาริก ไปเยือนประเทศไทยในเดีย 	<ul style="list-style-type: none"> * ศาสนาอิสลามเผยแพร่ขยายไปถึงแอฟริกาเหนือ (ค.ศ.700-800) * ราชวงศ์ถัง ในประเทศไทย (ค.ศ.618-906)
คริสต์ศตวรรษที่ 8	<ul style="list-style-type: none"> * นิกายที่เน้นการศึกษา 6 นิกาย ขยายตัวอย่างรวดเร็วในญี่ปุ่น คือ นิกายโจจิตสุ (Jojisu) กุชา (Kusha) ซาโรน (Sanron) หอสโซ (Hosso) ริตสุ (Ritsu) และเคгон (Kegun) * การโต้แย้งระหว่างนิกายเชนและนิกายม่า (Nyingma) ในประเทศไทยทิเบต * ก่อตั้งนิกายเนียงม่า (Nyingma) ในประเทศไทยทิเบต * วัดบรมพุทธ (Borobudur Temple) ถูกสร้างขึ้นใน กลาง ประเทศอินโดนีเซีย * ชาดกถูกแปลญี่ปุ่น (Syrian) และภาษาอาหรับ (Arabic) โดยให้ชื่อว่า “Kalilag and Damnag” 	<ul style="list-style-type: none"> * บุคนารา ในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น (ค.ศ.710-784) * สร้างวัดสามเย (Sam-ye) ในทิเบต (ค.ศ.749) * กองทัพมุสลิมรุกเข้าสู่อาเซียนกลาง (ค.ศ.760)

คริสต์ศตวรรษที่ 9	<ul style="list-style-type: none"> * กษัตริย์กัมพูชาสร้างนครวัด (Angkor Wat) ซึ่งเป็นอนุสรณ์สถานทางศาสนาที่ใหญ่ที่สุดในโลก * ท่านไซโจ [Saicho, พ.ศ.1310-1365] ก่อตั้งนิกายเทนได (Tendai) และท่านคุกุ [Kukai, พ.ศ.1317-1378] ก่อตั้งนิกายชินงอน (Shingon) ในประเทศญี่ปุ่น * การล้มล้างพระพุทธศาสนาคริสต์ใหญ่ในจีน (พ.ศ.1388) พระพุทธศาสนาเปลี่ยนภาษากรีกโดยเซนต์ จอห์น แห่งดาวมัสกัส (Saint John of Damascus) และเผยแพร่สู่ชาวคริสต์ในชื่อ “Balaam และ Josaphat” 	<ul style="list-style-type: none"> * ยุคเซอัน (Heian) ในญี่ปุ่น (ค.ศ.794-1185) * การพิมพ์หนังสือครั้งแรก : คัมภีร์วัชรเฉทิกะปรัชญาปารามิตาสูตร (Diamond Sutra) ในประเทศจีน (ค.ศ.868)
คริสต์ศตวรรษที่ 10	<ul style="list-style-type: none"> * พระไตรปิฎกฉบับภาษาจีนพิมพ์เสร็จสมบูรณ์เป็นครั้งแรก (พ.ศ.1526) รู้จักกันในนาม ฉบับเสฉวน (Szechuan edition) * พระพุทธศาสนาในประเทศไทย (พ.ศ.1443-1543) * ศาสนาอิสลามเข้าแทนที่ศาสนาพุทธในแคว้นเอเชียกลาง (พ.ศ.1443-1543) 	<ul style="list-style-type: none"> * สมัยราชวงศ์ซ้องของจีน (ค.ศ.960-1279) * ค.ศ.1000 ประชากรโลกมีประมาณ 200 ล้านคน
คริสต์ศตวรรษที่ 11	<ul style="list-style-type: none"> * พระเจ้าอโนรatha [Anawrahta, พ.ศ.1587-1620] กษัตริย์พุกามแห่งพม่าหันมานับถือพระพุทธศาสนาเพราะพระчинอรหันต์ * ท่านอติสา [Atisha, พ.ศ.1525-1597] เดินทางจากอินเดียมาเผยแพร่พระพุทธศาสนาในทิเบต (พ.ศ.1585) * ท่านมาร์ปะ(พ.ศ.1555-1640) ก่อตั้งนิกายการคุ (Kargyu) ในทิเบต * ท่านมิลาเรปะ [Milarepa, พ.ศ.1583-1666] กวีที่ยิ่งใหญ่ที่สุดและนักบุญมีชื่อเสียงที่สุดในพระพุทธศาสนาทิเบต * พระภิกขุและภิกษุณี ณ เมืองอนุราธปุระ (Anuradhapura) ประเทศศรีลังกา สัญลักษณ์ของการรุกรานจากอินเดียได้ * ก่อตั้งนิกายสาคาย (Sakya) ในทิเบต * การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาదෙවතාในศรีลังกาและพม่า * ยุคเตือนของพระพุทธศาสนาในอินเดีย 	<ul style="list-style-type: none"> * การฟื้นฟูลัทธิชิงจื้อในจีน (ค.ศ.1000-1100) * การแตกแยกครั้งใหญ่ของศาสนาคริสต์ระหว่างนิกายกรีกออโทดอกอซอ และโรมันคาಥอลิก (ค.ศ.1054) * สงครามครูเสด (Crusades) ครั้งที่ 1 (ค.ศ.1096-1099) สงครามระหว่างชาวคริสต์ และอิสลาม

คริสต์ ศตวรรษ ที่ 12	<ul style="list-style-type: none"> * พระพุทธศาสนาธรรมปักหลักในประเทศญี่ปุ่น * ท่าน โภเน็น [Honen, พ.ศ.1676-1755] ก่อตั้งนิกายสุขาวดี (Pure Land) ในญี่ปุ่น * ท่าน ไอโซ [Eisai, พ.ศ.1684-1758] ก่อตั้งนิกายรินไซเซน (Rinsai-Zen) ในญี่ปุ่น * พ.ศ.1736 มุสลิมโจมตีกรุงมัคช ซึ่งเป็นเมืองสำคัญของพระพุทธศาสนาในอินเดีย ได้ทำลายวัดและมหาวิหารลัศงฆ์คือ วลาดี(ฝ่ายเดร瓦ท) และนาลันทา (ฝ่ายมหายาน) * พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในเกาหลี ช่วงราชวงศ์โคโย (Koryo) (พ.ศ.1683-1933) 	<ul style="list-style-type: none"> * โอมาไกยัม (Omar Khayyam) กวีและนักคณิตศาสตร์ชาวเปอร์เซีย (ค.ศ.1044-1123) * ค.ศ.1119 ก่อตั้งมหาวิทยาลัยโบโลญญา (Bologna) ประเทศอิตาลี * ค.ศ.1150 ก่อตั้งมหาวิทยาลัยปารีสในฝรั่งเศส * ยุคกามากูระ (Kamakura) ในประวัติศาสตร์ประเทศญี่ปุ่น (ค.ศ.1192-1338)
คริสต์ ศตวรรษ ที่ 13	<ul style="list-style-type: none"> * ท่านชินรัน (พ.ศ.1716-1806) ก่อตั้งนิกายสุขาวดีแท้ ในญี่ปุ่น * ท่าน โดเก็น (พ.ศ.1743-1796) ก่อตั้งนิกาย โซโต เซน ในญี่ปุ่น * พระนิชิเร็น (พ.ศ.1765-1796) ก่อตั้งนิกายนิชิเร็น ในญี่ปุ่น * อาณาจักรมอง โกลหันมานับถือพระพุทธศาสนา นิกายวัชรยาน * พระพุทธศาสนาธรรมปักหลักในประเทศลาว * คัมภีร์พระพุทธศาสนา ได้รับการแปลเป็นภาษาอาหรับ ในเปอร์เซีย หรืออิหร่านในปัจจุบัน 	<ul style="list-style-type: none"> * นักบุญฟรานซิสแห่งอัสสิสี เป็นนักบุญคริสต์ผู้มีชื่อเสียง [Francis of Assisi, ค.ศ.1181-1226] * เจงกิสข่านยกทัพบุกประเทศจีน (ค.ศ.1215) * โทมัส อุควานัส [Thomas Aquinas, ค.ศ.1225-1274] นักปรัชญาภูมายธรรมชาติคนสำคัญของตะวันตก * มอง โกลบีดครองประเทศจีน (ค.ศ.1279)
คริสต์ ศตวรรษ ที่ 14	<ul style="list-style-type: none"> * ท่านบุสต่อน (Bu-ston) รวมรวมและเรียนเรียง พระไตรปิฎกทิเบต * กษัตริย์เชียงใหม่และสุโขทัย ได้รับพระพุทธศาสนา ธรรมปักหลัก (และยกให้เป็นศาสนาประจำชาติใน พ.ศ.1903) * พระพุทธศาสนาธรรมปักหลัก กัมพูชาและลาว * ท่านตsong-ха-ปะ [Tsong-Kha-Pa, พ.ศ.1900-1962] ผู้ปฏิรูปและก่อตั้งนิกาย เกลุก (Gelugpa) หรือนิกายหมากเหลืองในทิเบต 	<ul style="list-style-type: none"> * จอห์น ไวไลฟ์ [John Wycliffe, ค.ศ.1328-1384] นักเทววิทยาและนักแปลคัมภีร์คริสต์ศาสนาชาวอังกฤษ * ประเทศจีน ได้รับอิสรภาพจากมอง โกล สมัยราชวงศ์หมิง (ค.ศ.1368)

คริสต์ศตวรรษที่ 15	<ul style="list-style-type: none"> * สร้างนครวัด (Ankor wat) ในประเทศกัมพูชา เพื่อบูชาพระวิษณุ (พุทธศตวรรษที่ 20) ต่อมากลายเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนา 	<ul style="list-style-type: none"> * การพัฒนาการพิมพ์ในยุโรป * ลีโอนาโด ดาวินชี (ค.ศ.1452-1519) * โคลัมบัสค้นพบโลกใหม่ (อเมริกา, ค.ศ.1492)
คริสต์ศตวรรษที่ 16	<ul style="list-style-type: none"> * ผู้นำนิกายเกลุก (Gelugpa) ได้รับตำแหน่ง “ทะไล” องค์แรก จากอัลตันข่านแห่งมองโกล [Altan Khan พ.ศ.2121] * ทะไล لامะ องค์ที่ 5 พนักบัญญัติพระดิชันชี (Shunzhi) ประเทศไทย 	<ul style="list-style-type: none"> * เช็คสเปียร์ (ค.ศ.1564-1616) * กาลิเลโอ (ค.ศ.1633-1642) นักวิทยาศาสตร์ผู้สนับสนุนและเผยแพร่ทฤษฎีความอาทิตย์เป็นศูนย์กลางจักรวาล ซึ่งขัดแย้งกับคำสอนในศาสนาคริสต์ จนเป็นเหตุให้คริสตจักรลงโทษ
คริสต์ศตวรรษที่ 17	<ul style="list-style-type: none"> * พระพุทธศาสนาในญี่ปุ่นถูกควบคุมโดยโซกุน โทกุกวาว (พ.ศ.2146-2410) * พระราคุอิน [Hakuin, พ.ศ.2229-2312] ซึ่งเป็นพ่อครูของนักเขียน และศิลปิน ได้ช่วยพัฒนาการเรียนรู้เช่น (Rinzai Zen) ในญี่ปุ่น 	<ul style="list-style-type: none"> * ญี่ปุ่นปิดประเทศ (ค.ศ.1639) * สงเคราะห์กลางเมืองในอังกฤษ (ค.ศ.1642)
คริสต์ศตวรรษที่ 18	<ul style="list-style-type: none"> * ประเทศไทยลังกา พม่า ลาว กัมพูชา และเวียดนาม ตกเป็นอาณาจักรของชาติตะวันตก * กนัตริย์กรติศรีราชสิงห์ (Kirti Sri Rajasinha) ส่งทูตมานิมนต์พระสงฆ์ไทยไปฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในศรีลังกา 	<ul style="list-style-type: none"> * คริสตศตวรรษที่ 18 ยุคความรุ่งเรืองทางภูมิปัญญาของยุโรป ซึ่ง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเจริญ ก้าวหน้ามาก * สาธารณรัฐอเมริกาประกาศอิสรภาพ (ค.ศ.1776) * การปฏิวัติในฝรั่งเศส (ค.ศ.1789-1802)
คริสต์ศตวรรษที่ 19	<ul style="list-style-type: none"> * พระพุทธศาสนาในญี่ปุ่น * พระภิกษุชาวศรีลังกาฝ่ายอรัญวาสี เดินทางไปอุปสมบทใหม่ ณ ประเทศไทย (พ.ศ.2405) * มีการเปลี่ยนระบบสัญญาตະวันຕកเป็นครັ້ງແຮກ (ภาษาเยอร์มัน พ.ศ.2405) * แปลสัทธรรมปุณฑริกสูตร เป็นภาษาเยอร์มัน * พ.ศ.2395 นิวแมนน์ (Neumann) 	<ul style="list-style-type: none"> * สิ้นสุดยุคการปกครองทางทหาร (โซกุน) เข้าสู่ราชวงศ์เมจิ ในญี่ปุ่น (ค.ศ.1868) * การเลิกทางในอังกฤษ (ค.ศ.1833) * สงเคราะห์กลางเมืองในสาธารณรัฐอเมริกา (ค.ศ.1861-1865)

	<p>และ โอลเด็นเบิร์ก (Odlenburg) ผู้บุกเบิกงานวิชาการทางพุทธศาสนาในเยอรมันนี</p> <ul style="list-style-type: none"> * พระภิกขุชาวเยอรมันรูปแรกคือ พระญาณติโลกา (Nyanatiloka) * สร้างวัดจีนแห่งแรกในอเมริกา รัฐชานฟ์รานซิสโก (พ.ศ.2396) * สังคายนาครั้งที่ 5 ณ กรุงมัลตาเลย์ ประเทศพม่า และมีการจารึกพระไตรปิฎกภาษาบาลีลงแผ่นหินอ่อน 729 แผ่น (พ.ศ.2411-2414) 	
คริสต์ ศตวรรษ ที่ 20	<ul style="list-style-type: none"> * ก่อตั้งสมาคมพระพุทธศาสนาในอังกฤษ (พ.ศ.2450) * ก่อตั้งสมาคมเผยแพร่พระพุทธศาสนาในเยอรมัน (พ.ศ.2446) * พระไตรปิฎกภาษาจีน ฉบับไทย ชินชู ไดโซเกียว (Taisho Shinshu Daizokyo) พิมพ์ในโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น (พ.ศ.2467-2472) * รัฐบาลจีนควบคุมพระพุทธศาสนาในทิเบต (พ.ศ.2493) * ก่อตั้งองค์กรพุทธศาสนาสันกิสัมพันธ์แห่งโลก [World Fellowship of Buddhists, พ.ศ.2495] * สังคายนาครั้งที่ 6 ณ กรุงย่างกุ้ง ประเทศพม่า (พ.ศ.2497-2499) * ปีฉลองพุทธชัยนติ ฉลอง 25 พุทธศตวรรษ * องค์กะໄລ لامะ เสด็จลี้ภัยจากทิเบตไปยังอินเดีย (พ.ศ.2502) * พระพุทธศาสนาทิเบตเผยแพร่สู่ตระวันตก * มีวัดพุทธธรรมราวาทแห่งแรกในอเมริกา (พ.ศ.2509) * ก่อตั้งศูนย์พระพุทธศาสนาทิเบต นิกาย Sakya แห่งแรกในสหรัฐอเมริกา (พ.ศ.2514) * ชาวนักเรียนรวมคัมภีร์พระพุทธศาสนาแบบทิเบต แปลและจัดพิมพ์เพื่อเผยแพร่ (พ.ศ.2503) * องค์กะໄລ لامะ (His Holiness Dalai lama) ได้รับมอบรางวัลโนเบล สาขาสันติภาพ (พ.ศ.2532) 	<ul style="list-style-type: none"> * มหาตมะ คานธี (ค.ศ.1869-1948) * สงกรานโลกครั้งที่ 1 (ค.ศ.1914-1918) * การปฏิวัติในรัสเซีย (ค.ศ.1917-1922) * นักวิทยาศาสตร์ชาวอังกฤษชื่อ เออร์เนส รูเทอร์ฟอร์ด (Ernest Rutherford) แยกอะตอมสำเร็จเป็นครั้งแรก (ค.ศ.1919) * สงกรานโลกครั้งที่ 2 (ค.ศ.1939-1945) * การปฏิวัติแวนด์รัมในจีน (ค.ศ.1966) * การล่มสลายของกำแพงเบอร์ลิน และการลื้นสุดของสงกรามเย็น (ค.ศ.1989) * ถนนปาป้าโจห์นปอลที่ 2 อภัยโทยให้กัลเลโอด (ค.ศ.1995) กรณีที่เขาสนับสนุนและเผยแพร่ทฤษฎีดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลางของจักรวาล ซึ่งขัดแย้งกับคำสอนในศาสนาคริสต์ ทั้งนี้ เพราะเป็นที่ยอมรับกันทั่วโลกแล้วว่าทัศนะของกัลเลโอดถูกต้อง

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 7 บทสรุป จะโดยสมบูรณ์แล้ว
โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 7 และกิจกรรม ในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 7 ต่อไป